AVOTS

1987. NR 12 (12) DECEMBRIS

ISSN 0235—1420

proza, dzeja, publicistika, kritika

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Avots 1987.12
failu izveidojis Imants Ločmelis imantslochmelis@inbox.lv
Rakstniecība

Andris Kolbergs, «Nekas nav noticis» — 1. Ipp. Sandra Virse, dzejoļi— 13. Ipp. Semjuels Bekets, «Gaidot Godo»— 14. Ipp. Irēna Auziņa, dzejoļi — 22. Ipp. Jāns Kross, «Diena, kad atveras acis» — 24. Ipp. Saruna par bardiem un autordziesmu — 29. Ipp. Kaspars Dimiters, dziesmu teksti — 31. Ipp. Olga Hrustaļova, «Portreti iz gadsimta sākuma» — 32. Ipp. Monteskjē, filozofiskās vēstules — 34. Ipp.

Kultūra

Intervija ar latviešu izcelsmes amerikāņu māksliniekiem — 36. Ipp. Andrejs Kaufmanis, «Komikss» — 44. Ipp. Gundega Repše, «Likumsakarība» — 48. Ipp. Helēna Demakova, «Cik nozīmīga šī jubileja?» — 50. Ipp. Remiģis Iļčuks, «Dažādu kultūru tēli lietuviešu režisora Eimunta Ņekroša izrādes» — 54. Ipp. «Fotomape» — 57. Ipp.

Laikabiedra piezīmes

Intervija ar Latvijas ĻKJS CK sekretāri Baibu Stašāni — 60. Ipp. Elita Veidemane, «Pāva aste un netīras kājas» — 63. Ipp. Intervija ar rakstnieku Anatoliju Pristavkinu — 65. Ipp. Ainārs Meiers «Smagais metāls, smagā asins» — 67. Ipp. Aleksejs Ļebe-devs, «Dievs žēlīgais — tie taču neesam mēs!» — 71. Ipp. Gundega Saulīte, «Nepieciešamībā» — 74. Ipp. Grigorijs Akmoļinskis, «Piemiņa» — 76. Ipp. Aris Jansons, «Starptautisko notikumu komentēšanas sakarā» — 77. Ipp. Jaungadam veltīti dzejoļi — 80. Ipp.

-
- SANDRA VIRSE
  - MONTESKJĒ
- SNIEGA CILVĒK'
  - PIEMINA
- notes
  - 1
  - 2
  - 3
  - 4
  - 5
  - 6

AVOTS

proza, dzeja,publicistika, kritika.

LATVIJAS LKJS CENTRĀLĀS KOMITEJAS UN LATVIJAS PSR RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS LITERĀRI MĀKSLINIECISKS UN SABIEDRISKI POLITISKS ŽURNĀLS JAUNATNEI. IZNĀK KOPS 1987. G. REIZI MENESĪ. IZDOD LATVIJAS KP CK IZDEVNIECĪBA RIGA.

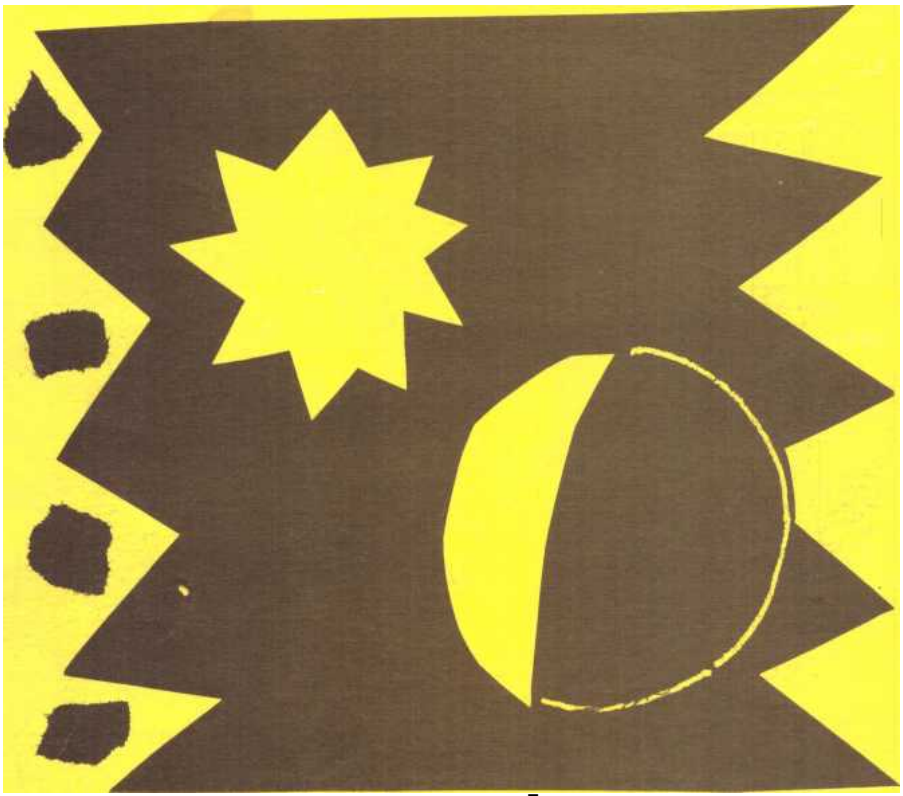

Galvenais redaktors AIVARS KĻĀVIS. **Redakcijas kolēģija:** EDGARS BANS, ILMĀRS BLUMBERGS, GUNTARS GODINŠ (nodaļas redaktors), VLADIMIRS KAŅIVECS (galvenā redaktora vietnieks), STAŅISLAVA MARSONE, MIERVALDIS MOZERS, SERGEJS NIKOLAJEVS, MĀRIS OGA, JĀNIS PETERS, JĀNIS ROKPELNIS, BAIBA STAŠANE, ĀDOLFS ŠAPIRO, AIVARS TARVIDS (atbildīgais sekretārs), PĀVILS VIŠŅEVSKIS, IMANTS ZEMZARIS, ROSTISLAVS ZUBKOVS. **Redaktori:** TATJANA FASTA, KĀRLIS RINGS, RUDĪTE KALPIŅA, OĻEGS MIHAĻEVIČS, NORMUNDS NAUMANIS, EVA RUBENE. **Korektore** INGRĪDA SAFRONOVA. **tulkotāja** TAMĀRA RINGA.

Mākslinieciskā redaktore SARMĪTE MĀLIŅA.

Tehniskā redaktore INĀRA JURJĀNE.

REDAKCIJAS ADRESE: PASTA INDEKSS 226081, RĪOA, BALASTA DAMBi 3, ABONEMENTA KASTĪTE 35. TELEFONI 461190, 465478. MANUSKRIPTUS PIEŅEM DIVOS EKSEMPLĀROS

MAZĪNRAKSTA UN ATPAKAĻ NEIZSNIEDZ.

ANDRIS KOLBERGS

NEKAS NAV NOTICIS

ROMANS

(3. turpinājums)

— Mēs ar Imaldu Melnavu bijām draugi... Mums bija draudzīgas attiecības...

— Cik tuvas?

— Es gribēju viņu precēt... — Puisis piesarka, ausu gali k|uva pavisam sarkani. — Labi, ka laikā apdomājos. Negribēja strādāt, aizgāja par dejotāju.

— Vai viņa jums stāstīja par savu ģimeni?

— Zinu: tēvs cietumā, māte dzērumā izlēkusi pa logu, tagad brālis arī laikam sēž ... Kāds man kaut ko tādu teica ... Bet galvot es neņemos... Un pati... Jūs jau zināt, vai ne?

— Jā.

— Viņa ir slima... — Mārtiņš pēkšņi apmeta kažoku uz otru pusi un centās Imaldu aizstāvēt, acīmredzot tā viņam bija nepieciešamība, tāds kā pienākums. Acis atmaiga, viņš centās piešķirt balsij pārliecinošu toni: — Viņa ir ārstējusies psihiatriskajā ... Viņa pati man teica ... Viņa gribēja, lai es visu par viņu zinu, kaut gan neko neprasīju ... Kad mūsu attiecības k|uva nopietnas... Viņa regulāri dzēra zāles, jo laikam baidījās, ka slimība atkal var atkārtoties ... Viņa ļoti baidījās no savas slimības, nok|ūt slimnīcā... Dažreiz zvanīja ārstam, es pats esmu dzirdējis sarunas... Viņš mierināja, ka uztraukumam nav iemesla... Ej nu sazini, kā patiesībā bija, varbūt vienkārši atrunājās, lai liek mierā... Dakteris Osītis, ja jūs tas interesē ...

— Vai jums nav vēlēšanās Imaldu sastapt? Es varētu atļaut satikties...

Izmeklētājs redzēja, ka jauneklis svārstās, bet jauneklis neredzēja,

ka izmeklētājs vēlas izdzirdēt apstiprinošu atbildi. Viņam vajadzēja, lai Imalda beidzot sāktu runāt. Vienalga, ar ko, bet lai sāktu runāt. Ja **runās** ar Mārtiņu **Mežu,** varbūt nesēdēs kā mēma arī izmeklētāja priekšā.

— Jūs viņu nepazīstat... Viņa nogriež kā ar nazi, un pēc tam vairs nekas nav labojams...

— Es zinu, ka viņa ir meitene ar raksturu.

(g) LKP CK izdevniecība, «Avots», 1987.

— Viņa ka meža zvērs — atšķir tikai divas krasas... Viss viņai ir vai nu balts, vai melns ...

Aiz loga tumsā vējš gaudodams rāvās gar mājas stūri. Snigt laikam bija pārstājis, jo bija labāk dzirdams, kā retās automašīnas pie krustojuma rūcina motorus un uzņem gaitu. Bet vakarā, kamēr istabā vēl nebija nodzēsta gaisma, tas ķepēja lielām, slapjām pārslām, kas, austreņa sviestas pret loga stiklu, izšķīda un tecēja lejup.

Mārtiņš juta Imaldas augumu — kailo plecu, kailās krūtis, vingrās, slaidās kājas. Viņš apņēma meiteni un pievilka sev ciešāk. Kā saimnieks. Ar īpašnieka pašapziņu. Mīkstajā gultā zem siltās segas ar Imaldu pie sāniem bija tik labi.

Viņš juta, ka Imalda vēl neguļ, lai gan tumsā nevarēja redzēt, vai viņas acis ir vaļā vai aizvērtas. Laikam pēc tā, ka elpa netika ievilkta dziļi un vienmērīgi. Bet saldu dusu viņi viens otram jau bija novēlējuši, un pulkstenis arī noteikti rādīja krietni pāri pusnaktij.

Viņa atdodoties bija pārāk nopietna, Mārtiņš iedomājās. Tāda sīka revīzija personiskajā pieliekamajā kambarī. Taču tai nebija nekāda sakara ar nodomu nākotnē paskatīties apkārt pēc kādas labākas.

«Vai tu mani mīli?» Imalda pēkšņi jautāja.

Ak, šis jautājums, kā zobu sāpes tas jādzird gultā katram vīrietim un ne vienu reizi vien. Muļķīgs jau savā būtībā, uz to tikai laulību afēristi un rūdīti donžuāni spēj atbildēt: «Jā, es tevi mīlu!» Lai izbēgtu no tālākām debatēm, kas kaitē veselīgam miegam, jo rīt ir darbdiena un agri jāceļas. Atzīšanās mīlestībā tik ļoti kaitē vīriešu pašcieņai! Un viņi arī zina, ka no atbildes nekas attiecībās nemainīsies.

«Tu man patīc.»

Imaldas augums saspringa, tāpēc Mārtiņš uzskatīja par saprātīgāku piebilst:

«Tu man ļoti patīc.»

Imalda spēji pierausās gultā sēdus un atspiedās ar muguru pret sienu.

i

Grib izspiest atbildi, ka mīlu.

Mārtiņš iespītējās. Lika pagaidīt, es nedancošu pēc tavas stabules!

«Neapvainojies, bet es nezinu, kas ir mīlestība. Tu man patīc, man ar tevi kopā ir labi...»

Imalda izkāpa no gultas.

Droši vien atkal apsēdīsies uz krēsla un gaidīs. Lai viņš ceļas, skūpsta un pierunā nākt atpakaļ gultā.

Nekas, mēs arī mākam gaidīt. Tā tev būs maza, bet laba macībiņa.

Noklaudzēja istabas durvis.

Mārtiņam par lielu pārsteigumu, drīz noklaudzēja arī ārdurvis.

Dulla, vairāk nekas!

Viņš pārvarēja sevi, piecēlās un sāka ātri ģērbties. Lai gan zināja, ka tepat lejā uz ielas viņa būs, nekur nepazudīs.

Nebija.

Mārtiņš uztraucies apskraidīja visu kvartālu un dusmojās, domādams, ka Imalda ir kaut kur noslēpusies, lai viņu kaitinātu, sacerēja dzēlības, ko viņai sacīt, kad atradīs. Tādas, kas nekaitētu viņa pašcieņai, kas Imaldu padarītu smieklīgu.

Tad viņš iedomājās piezvanīt.

Viņa tikko bija pārnākusi mājās.

«Imalda, nedari muļķības!» viņš sauca klausulē. «Es arī māku apvainoties__Tu man neko nevari pārmest!»

«Es negribu tevi krāpt...»

«Ko?»

«Es sapratu, ka starp mums nekā nav. Kāpēc mums sevi krāpt?»

Vējš aizcirta telefona būdiņas durvis, viņš nometa klausuli.

Nekur nepazudīs, aprunāsimies rīt darbā!

Velti. Viņam vairs nepiederēja šīs lūpas, kas bija skūpstījušas, vairs nepiederēja rokas, kas bija glāstījušas.

Psihopāte!

— Tagad apstākļi ir mainījušies, jūsu satikšanās... — izmeklētājs centās savtīgos nolūkos pierunāt.

— Jūs viņu nepazīstat! Viņa ir slims cilvēks!

— Tad jo sevišķi.

— Es viņai tiešām labprāt palīdzētu, bet nezinu, kā ... Man ir cita meitene__Ja viņa uzzinās__ Kā viņa jutīsies, ja uzzinās, ka es esmu bijis TUR pie VIŅAS?

— Nevajag apmeklējumu sevišķi afišēt.

— Tas neko nedos! Viņa ir slims cilvēks. Pēc aiziešanas no darba virtuvē mēs neesam viens otru pat lāgā redzējuši!

Izmeklētājs paņēma rokā protokola veidlapu, pārlaida skatienu nedaudzajiem vārdiem, kas aizpildīja augšdaļas ailes, pārplēsa lapu un iemeta papīrgrozā.

«Kāpēc viņa TO izdarīja? Kāds bija iemesls? Bez iemesla nekas šajā pasaulē nenotiek!»

Viņš domāja novecojušās kategorijās, jo ar nemotivētiem noziegumiem viņam praksē nebija nācies saskarties.

Slima. Uzmācīgas domas. Vēl viens «kāpēc», uz kuru šodien neviens nespēj atbildēt. Var tikai konstatēt vecu patiesību — jo dziļāk mežā, jo vairāk malkas. Dakteris Osītis arī kā no laivas izmests — septiņpadsmit valstu psihiatru kolektīvu kopējais darbs par šizofrēniju satriecis pīšļu pīšļos agrāko skolu pieņēmumus, izrādījies, ka šizofrēnijas izplatība pasaulē ir vienāda, ka to neiespaido ne urbanizācija, ne atšķirības sociālajās iekārtās, ne kultūras līmeņos.

Bet kāds labums no tām gudrībām viņam, izmeklētājam? Meitene nerunā — tas viņu uztrauc!

Ja Aleksis nepazibētu Rīgā, kā pazib pie debesīm krītošs meteorīts, lai tūlīt atkal pazustu, dzīvoklis jau būtu daudzmaz kārtībā, bet pietrūka vīrieša rokas, kuras minimuma robežās prot no katra amata pa druskai. Imalda gan centās, taču dažreiz vairāk sabojāja nekā izlaboja. Āmurs, naglas, zāģis, ēvele, līmspīles un māldera ota viņai bija pārāk smagi instrumenti, tādam darbam pilnīgi trūka iemaņu, bet brālis parādījās mājās tikai dienu vai divas, lai atkal nozustu uz vairākām nedēļām — bija it kā dabūjis darbu Odesas ostā uz velkoņa un konkrētus solījumus tuvākajā nākotnē uzmunsturēties uz tāl-jūras konteineru pārvadātāja. Iebraucis viņš Imaldai svēti apsolīja — solīt Aleksis mācēja —, ka nākamajās brīvdienās noteikti sāks dzīvokļa kosmētisko remontu, pat atstiepa saini ar tapešu ruļļiem, taču atkal izrādījās, ka apstākļi ir stiprāki par viņu, un lielo remontēšanos kārtējo reizi vajadzēja atlikt, lai gan Imalda gala istabā jau bija nomazgājusi griestus un izklājusi avīzes.

Viņa, protams, necerēja, ka izdosies dzīvokli dabūt tādā kārtībā, kādā tas bija vecāsmātes laikā — līdz mēbelēm viņa pat neuzdrīkstējās aizsapņoties, — tomēr par Alekša atstātajiem rubļiem un pašas pelnīto šis tas mājīgumam tika. No algas plus Ļudas dotās naudas — tagad Imalda to ņēma kā kaut ko pašu par sevļ saprotamu — kopā iznāca apmēram tikpat, cik augsti kvalificētam strādniekam rūpnīcā, tā ka dažos mēnešos izdevās gluži pieklājīgi apģērbties un bija dabīgi, ka pēc tam rinda naca dzīvokļa pošanai, jo pēc savas iekšējās būtības Imalda bija izteikts mājdzīvnieks.

Reizi mēnesī viņa apmeklēja tēvu, nesa tam produktus, taču tikšanās bija kā obligātas, nepatīkamas nodevas. Tēvs joprojām lielījās ar saviem daudzajiem sabiedriskajiem posteņiem, ko ieņēma kārtības sargāšanas brigādē, sanitārajā higiēnas komisija, nodaļas padomē un citur, stāstīja, cik daudz dažādu dokumentu tur jānoformē, kā jāraksta protokoli, cik eksemplāros, kam jāiesniedz. Laikam tēvam sagādāja prieku šī nodarbošanās, jo tā bija tilts ar rožaino pagātni vai vismaz asociējās ar ieņemto stāvokli pagātnē — viņam atkal bija priekšnieki, piemēram, bijušais prokurors Arons Rozings, kurš pateica, kas jādara,

un viņš bija bezgala gandarīts, ka varējis uzdoto precīzi veikt; viņam atkal bija padotie, kuri tikpat uzmanīgi klausījās viņā un kuru-veikumu tēvs kontrolēja, bargi tiem aizrādot un sodot tos par kļūdām.

Apžēlošanas lūgums sakarā ar Imaldas slimību tika uzrakstīts daiļskanīgi un emocionāli, un kolonijas administrācija tiešām to atbalstīja, taču tik un tā noraidīja. Tomēr tas netraucēja tēva optimismam pacelties spārnos, tagad viņi abi ar Aronu Ro-zingu līdzīgus lūgumus sacerēja un sūtīja uz citām instancēm, Starptautiskā sarkanā krusta un pusmēneša organizāciju Že-nēvā ieskaitot. Ja ir dīķis, jābūt arī kādai zivij, un reiz tai jāuzķeras uz āķa.

Imaldai jau šķita, ka vienīgais cilvēks, par kura likteni tēvs saglabājis interesi, ir viņš pats, bet citi pelna ievērību tikai tik daudz, cik tas var atsaukties uz viņa labklājību. Meitene sevi pieķēra pie domām, ka laikam arī agrāk, tēvam brīvībā esot, bijis tāpat, vienīgi toreiz viss tika mērīts citās kategorijās. Imalda atgaiņāja šīs domas, taču atsvešinātības plaisa pletās plašumā, viņa atlūza kā ledus gabals Rīgas jūras līcī un, vēja nesta, pamazām attālinājās no krasta.

Imalda šīs domas nevēlējās, tās radās pret viņas gribu, bet tēvs atsvešināšanos pat neapjauta, vai gan pretējā gadījumā viņš nebūtu iedomājies vismaz uzprasīt gandrīz pieaugušajai meitai: «Vai tev ir kāds draugs? Kādas ir jūsu attiecības?» Un dotu vismaz padomu, kaut izrātu, ja šajos apstākļos uz citādu palīdzību nav spējīgs. Pat Imaldas veselības stāvoklis viņu vairs sevišķi neinteresēja, nemaz nerunājot par Alekša gaitām. Viņaprāt, viss bija labi nokārtojies — Imalda strādā «Oreandā» par trauku mazgātāju, tā ir ienesīga vieta, un punkts. Punkts uz «i». Meitene atsacījās noticēt, ka patiesībā viņš ir sīka dvēselīte, ko cēlis un balstījis tikai piešķirtais amata krēsls. Nebūtībā aizgājusī atribūtika — dienesta automašīna ar šoferi, piedalīšanās pompozās konferencēs un sēdēs un dažādas privilēģijas sadzīvē — gadu gadiem bija apkārtējos, kā arī ģimenes locekļus pārliecinājušas par pretējo.

Tēvs kā bērns priecājās, rādīdams Imaldai pie vienkāršās ieslodzītā blūzes jaunu zīmotni: «Redzi — iekšējās kārtības noteikumu ievērošanas pirmrindnieks!» Var jau būt, ka tās iegūšana daudz nozīmēja, bet Imalda diemžēl atcerējās līdzīgā situācijā reiz vecāsmātes dusmīgi izšauto: «Paši sev piešķirat, paši nēsājat! Bet kāpēc jūs arī priecājaties?»

Tēvs neinteresējās par Imaldas nākotnes iecerēm, neprasīja, vai kāds viņai nedara pāri, bet meita centās cerēt: varbūt tāpēc, ka viņš apzinās savas saistītās rokas? Varbūt tēvu pārvērtuši smagie likteņa triecieni? Bet, iespējams, tāds viņš ir bijis vienmēr, tikai Imalda, toreiz maza meitenīte, to nespēja pamanīt, toties redz tagad, kad ir pie pilngadības sliekšņa? Mēs augam lielāki, tādēļ redzam tālāk. Mums vairs neder pasaciņas par stārķi un kāpostu lauku, kam kādreiz tik

svēti ticējām. Varbūt viņa jau ir par vecu arī pasakām, kas domātas pusaudžiem? Varbūt pat tām, ko sacer pieaugušajiem?

Un atkal vecāsmātes gudrība: «Cilvēks tu esi tikmēr, kamēr atceries, ka otram arī sāp.»

Imalda izņēma no ģērbtuves skapīša virsvalku un uzmeta uz atvērtajām durvīm, atbrīvodama vietu ielas drēbēm. Tad noliecās, lai atvilktu zābakiem rāvējslēdzējus.

Ļuda vēl nebija atnākusi, viņa vakar brīdināja, ka varbūt mazliet kavēs, jo iešot pie zobārsta.

Ģērbtuves gaiteņa gaišajā galā, kā vienmēr ap šo laiku, bija redzams, kā virtuves dūšīgās sievas bīda katlus.

Imalda izdzirdēja steidzīgus soļus, bet nepievērsa tiem sevišķu uzmanību, tikai pacēla skatienu, lai palaistu nācēju garām.

Elga!

— Čau, Sīkais! Tev ir baigas šanses!

— Nesaprotu ...

— Nekas nav jāsaprot! Ir jārīkojas!

Jo vairāk instrukciju, kas regulē darbu, jo vairāk ir iespēju, ka darbs aizies tenteriski. Visi to saprot, bet dzīvo pārliecībā, ka līdz instrukciju optimālajam daudzumam trūkst tieši tās, ko šodien apstiprina, nodrukā un pieprasa, lai tiktu izpildīta.

Lai kultūras joma neizskatītos sliktāka par citām jomām, arī tur tiek izdomātas instrukcijas. Dažas no tām laimīgi izdodas aizmirst, dažas iemanās apiet, vēl dažas noveco vai sāk runāt pretī augstākstāvošo instanču izdotajām instrukcijām. Tad ir laiks, kad atkal reiz jānogrand pērkonam un grēcīgajā zemē jācērtas ugunīgiem zibeņiem. Balstoties uz to un pamatojoties uz šito, ES pavēlu! Parasti gluži bez kādas vajadzības dusmīgā pavēlēšana nav, ja netiek cits labums, tad vismaz rodas lielāks vai mazāks haosiņš, kura seku likvidēšanu var uzskatīt arī par aktīvu darbošanos, uz ko visi tiek dikti mudināti.

Visjaunākā pavēle tiešā trāpījumā ķēra Elgu un ar rikošetu ieurbās krūtīs Zvēru dīdītājam — «Oreandas» baletmeistaram jeb kustību koordinatoram, kā viņš tika dēvēts algu sarakstos.

Tas bija garš, plikgalvains vecis ar holēriķa seju un raksturu. Trīsdesmit piektajā gadā viņš parādījās uz Rīgas operas skatuves ar pseidonīmu Rainaldi — vismaz kaut kas no saulainās Neapoles! — sešdesmit piektajā gadā viņš bija pazīstams kā režisors ar iesauku Zvēru dīdītājs, bet septiņdesmit piektajā tas zaudēja konkursā ar jaunajiem režisoriem.

Pilns atriebības alku, viņš atstāja teātri, godkārības krāšņās rozes bija aizlauztas, garlaicību gaiņādams, viņš pāris klubos uzņēmās vadīt estrādes deju pulciņus, bet tad ar ģimenes draugu starpniecību viņam piedāvāja mesties pavisam jaunā sfērā — varietē.

Protams, viņš to darīs! Par Rainaldi vēl runās! Jūs to pieredzēsiet!

Viņam nemaz nebija citas izejas kā uzņemties varietē vadību — ja neuzņemsies viņš, uzņemsies kāds no tiem aszobai-najiem jaunekļiem, kas viņu izēda no teātra. Tādus pakalpojumus no viņa lai negaida!

Tā kā pie mums varietē tiek uzskatīts par piedevu pie sātīgām pusdienām, apmēram kā pikantā kemberlendas mērce, Kultūras ministrijai un tās instrukcijām pār to nav teikšana — varietē komandē sabiedriskās ēdināšanas tēvi, un tiem imponēja Rainaldi appelējušie lauru vainagi, goda nosaukumi un tas, ka viņš prot tūkstoš vārdus franciski, divsimt itāliski un pirms kara reiz bija uzstājies Buenosairesā.

Zvēru dīdītājs nekavējoties sagrāba virsvaru pār visām varietē grupām, pavisam to bija trīs — «Oreandā», «Beatrisē» un «Kalnā» —, un ar jaunības degsmi metās pie dīdīšanas, ģērējot dejotājām deviņas ādas, tomēr līdz pieklājīgai programmai netika — pašdarbnieces, šie smagie beļģu vilcēji, hipodromam nederēja, bez profesionāļiem neko profesionāli izdarīt nevar, un Rainaldi bija spiests mest acis uz teātriem. Vēlāk tika teikts, ka viņam vajadzējis iet un pazemīgi lūgt kultūras priekšniecībai. Viņš aizstāvējās — pat Rīgas kinostudijas filmās teātrinieki dažkārt neļaujot aktieriem filmēties, pārliekā slodze viņus it kā nogurdinot.

Starp dejotājām — ņemot vērā aktieru zemo algu — gribētājas strādāt uz pusslodzi varietē atradās pietiekoši, Zvēru dīdītājs izveidoja raitu programmu, taču tūlīt pēc pirmizrādes ovācijām kultūra sabiedriskajai ēdināšanai pagrūda priekšā kāju — teātrī izdeva pavēli, kas aktieriem aizliedza uzstāties varietē.

Viņš savāca aktierus no cita teātra un izveidoja citu programmu — tas pats, atkal pavēle. Gribi, paliec pie mums, gribi, ej uz varietē, bet apvienot — nekādā ziņā!

Rainaldi plēsa matus un raudāja, centās pārliecināt, aizrādīja, ka koncertēt taču aktieriem atļauj, bet viss velti! Jo teātriniekiem vairāk lūdza, jo iedomīgāki viņi piepūtās. Tagad viņi nolaupīja arī Elgu, kas sakarā ar bērna piedzimšanu un dekrēta atvaļinājumu bija «Oreandā» nostrādājusi gandrīz divus gadus.

Zvēru dīdītājs nopētīja Imaldu ar lietpratēja skatienu, tas, ka Imalda bija apģērbta, viņu daudz netraucēja: gaita normāla, kājas pieņemamas, krūtis klasiskajam baletam būtu mazliet par lielām, bet mums pašā laikā ...

— Kur jūs esat mācījusies?

— Pie Graigstes.

— Cik ilgi?

— Trīs gadus.

Pašu Graigsti Rainaldi necieta ne acu galā, jo, runājot par baletdejotāju panākumiem pagātnē, parasti pieminēja tikai vienu no

abiem dižkokiem, par ko otram tūlīt bija spuras gaisā. Šī iemesla dēļ Zvēru dīdītājs nekad publiski neizteicās par Graigstes panākumiem pedagoģijā, lai gan uzskatīja viņu par vienīgo, kas varējusi un darījusi, — iespējams tāpēc, ka viņiem bija kopēji uzskati gandrīz visos profesionālajos jautājumos, kā jau tas parasti ir māksliniekiem, kuri sākuši strādāt vienā laikā.

— Kāpēc pārtraucāt?

— Es saslimu.

Tagad Imalda zināja, kā jūtas zirgs, kuru pērk izsolē. Paldies, ka vismaz zobos neskatījās.

Ja skuķim nebūtu iekšā, Graigste viņu trīs gadus neturētu — smilga pakaļā — un lai skrien!

— Nopietna slimība?

Imalda, kā glābiņu meklēdama, paskatījās uz Elgu.

— Heterohromija, — Elga pārliecinoši noteica.

Ja Rainaldi būtu mācējis mazliet grieķiski, nevis franciski, viņš droši vien sāktu ausīties par salikteni, kas veidojās no vārdiem «cits» un «krāsa» — heterohromija ir apzīmējums acīm ar dažādu krāsu varavīksnenēm —, tas vienkārši bija pats sarežģītākais, ar veselības stāvokli saistītais svešvārds, kas Elgai iešāvās prātā, lai gan tā nozīme no pakauša sen bija izkūpējusi. Nedrīkst taču veci nobaidīt, sakot, ka Imalda ārstējusies psihiatriskajā, bet no pārējām slimībām tik vien bija zināmas kā tās, kas līp bērnam — cūciņas, masalas, difterija un gripa.

— Es ceru ... khm ... ka tagad viss kārtībā ...

— Protams! — Imalda moži atsaucās.

Būtībā Zvēru dīdītājs sarunu varēja pārtraukt tajā brīdī, kad tika pieminēta Graigste. Viņš to turpināja vienīgi, lai skuķim iedzītu lielāku respektu un tas neapjaustu patieso stāvokli: viņam Imalda bija nepieciešama, tā pagaidām bija vienīgā cerība. Ja Elga ir projām, un praktiski viņa jau ir projām, programmai vajadzīgs cits solo numurs. Vienīgi tas spēj programmu kaut kā sabalansēt, pretējā gadījumā nav nemaz ko līst uz bīnes. Solo numurs nav pa spēkam nevienai no tām četrām, kuras viņš atvilināja no pašdarbnieku ansambļa un kurām iemācīja augstu spārdīt kājas. Viņām nav iedzīta ābece, tāpēc viņas nespēj pat pieklājīgi pastiepties uz pirkstgaliem. Kas nezina ābeci, tas nespēj lasīt.

Ak, ja viņam būtu tādas iespējas kā lielajiem rūpniecības uzņēmumiem! Viņš apmestu loku pa Baltkrieviju, Pleskavas apgabalu vai Ukrainu, atvestu balerīnas, un taptu tāda sezonas nagla, ka vajadzētu programmu rādīt trīsreiz dienā. Ja viņam atļautu mētāties ar solījumiem kā tam tekstilkombinātam, kas bija izlicis sludinājumus vai visās dzelzceļa stacijās Latvijas pierobežā: «Aicinām darbā, nodrošinām ar dzīvojamo platību.» Vergu iepirkšana bez naudas, amorāla jau pašos pamatos, jo «dzīvojamā platība» ir čīkstoša dzelzs

gultele, un kombināta galvgalā visi zina, ka vairāk skuķi nekad nedabūs. Ka ne brūtgānus, ne vīrus arī viņas nedabūs, jo pat šķībākie un greizākie apkārtnes puiši lielā pieprasījuma dēļ jau ir nolasīti. Ka, atrautām no piederīgajiem un draugiem, viņām dienas un vakari būs vienveidīgi pelēki pie stellēm un televizora, ka bezcerība pat visizturīgākās pēc trim četriem gadien aizdzīs atpakaļ ar nolaistām astēm uz turieni, no kurienes tās nākušas, bet kombināta darbaspēka vervētāji — laikam tā ir ienesīga nodarbošanās, varbūt pat maksā pēc galviņu skaita — pa to laiku jau būs apvārdojuši citas nelaimīgas vientiesītes, ko sapīs daudzajos vienpusīgi izdevīgā līguma punktos, apakšpunktos un paragrāfos.

— Mums būs briesmīgi jāstrādā, laika ir maz, — Rainaldi sacīja.

— Es centīšos.

— Ja nav ciešas apņemšanās — labāk nemaz nesākt.

— Es ceru ...

— Noteikti varēs! — iejaucās Elga. — Esmu redzējusi, kā viņa strādā.

Tie bija salti meli, bet, kā vienmēr, iedarbojās efektīvāk par patiesību.

— Es atnesīšu no mājām magnetofonu, mēs strādāsim no rītiem ... Vispirms man jāredz, ko jūs varat, un tikai tad es drīkstu prasīt, lai jūs no virtuves pārceļ uz estrādes grupu ...

— Tad jau viņai iznāks divas slodzes, — Elga iebilda.

— Jauniem cilvēkiem tas nāk tikai par labu. Es atceros, kā mēs trīsdesmito gadu sākumā ...

Imalda atgriezās pie savas netīro trauku baļļas galīgi apdullusi. Ļuda uz viņu sakliedza, bet viņa nesaprata, par ko. Nedzirdēja. Ausīs bija vates tamponi, deniņos dūca.

— Neticami! Kas to būtu domājis! — pārsteigts iesaucās ari «Oreandas» direktors Romāns Rausa, kam Rainaldi, kafiju malkodams, izklāstīja par savām nedienām ar kadriem un laimīgo atradumu — viņš ļoti cer, ka laimīgu! — virtuvē.

— Kaut kas tāds ir iespējams tikai padomju varas apstākļos! — Rausa brīnījās, un nebija saprotams, vai viņš padomju varu šoreiz piemin pozitīvā, vai negatīvā nozīmē.

Vēlāk, dodamies savā ikdienas apgaitā pa restorānu, viņš uz mirkli apstājās pie trauku mazgātājām, lai Imaldai vēlīgi uzsmaidītu un piemiegtu sazvērnieciski ar aci. Šoreiz viņam meitene izskatījās krietni jaukāka, un viņš to domās salīdzināja ar cāli, kas sāk apaugt košām spalvām.

— Vai es varētu runāt ar ārstu Osīti? Hallo!

īss sprakšķis, sanitāre pārslēdza uz paralēlo telefonu.

— Osītis klausās.

— Dakter... Te Imalda Melnava... Es ļoti atvainojos, ka zvanu,

bet... Man tieši jūsu pieņemšanas laikā ir mēģinājumi, es atsāku dejot__

— Jā, pašreiz izklausās, ka ar garastāvokli tev viss ir kārtībā. Es priecājos.

— Dakter, man iznāk ļoti liela slodze. Es par zālēm. Vai medikamentu devu atstāt iepriekšējo, vai...

— Imalda, — dakteris atbildēja ārstu žargonā. — Es domāju, ka jums visas zāles jāmet nost.

— Dakter__Pilnīgi pārtraukt?

— Es domāju. Tad jau redzēsim. Kur tu dejosi?

— «Oreandas» varietē, solo.

— Oho!

— Vakar bija atbraucis Aleksis un teica, ka no manis ir palikuši kauli, āda un divas zilas acis. Vakaros knapi aizvelkos līdz gultai, un, kā kritu, tā mani no rīta nevar ar lielgabaliem atmodināt. Ja tikšu līdz pirmizrādei, noteikti aizgādāšu jums ielūgumus.

— Paldies. Un kā ar mīlestību?

— Man ir draņķīgs raksturs.

— Tu no mājām zvani?

— No «Oreandas». Es jau esmu pārģērbusies meģinajumam, bet Zvēru dīdītājs, atvainojiet, baletmeistars kaut kur kavējas.

Ierāvis galvu biezā, vatētā mēteļa bebrādas apkakle un uzmaucis bebrādas cepuri līdz ausīm, Rainaldi gāja platiem, gariem soļiem. Viņš atgriezās no apvienotās kadru daļas, un kabatā viņam bija pavēle, ar kuru «palīgstrādniece Imalda Melnava tiek pārcelta darbā par dejotāju». Viņš lieki bija spiests veselu stundu iet no kabineta uz kabinetu, pierādīdams, ka baletdejotājai Melnavai vajadzētu maksāt vismaz tikpat lielu algu ka trauku mazgātājai Melnavai. Viņam bija jāapskrien algu daļa, plānu daļa un vēl dievs zina kādas daļas, jādabū paraksti un jāsastop labi trenēta pretestība ar šokējošu pēdējo argumentu: «Ko jūs iedomājaties, man pašai maksā tikai simt desmit!» Jo kādā kabinetā dāmām bija mazāk darba, jo vairāk tās bija nogurušas un niknas. Viņas zināja, ka trauku mazgašana ir nepatīkams darbs, un no jaunības atcerējās, ka dejošana ir patīkama nodarbošanās, tāpēc vienlīdzības zīmes ievilkšanai algas sarakstā viņām necēlās rokas. Viņas nedomā, ka tā vajag, bet varbūt tiešām tā vajag— lai izšķir vadība! Un Zvēru dīdītājam nācās ilgi gaidīt uz cieta krēsla pie sekretāres modri apsargātajām Šmica kabineta durvīm. Pēc sarunas ar tresta pārvaldnieku viņš to domās nenosauca par vecu idiotu tikai tāpēc, ka pats bija vecs.

Lai demonstrētu savu piederību pie sabiedriskās ēdināšanas sistēmas un tur valdošo sterilo tīrību, pārvaldnieks Šmics aiz rakstāmgalda sēdēja stērķelētā virsvalkā, kas izcili harmonēja ar viņa plānajiem, pilnīgi sirmajiem matiem. Zem atpogātā virsvalka bija

redzams uzvalks ar kaklasaiti, visgarākās piedurknes bija virskreklam, tāpēc aproces ar milzīgām zelta apročpogām spraucās tālu ārā, un Šmics varēja ar tām neuzkrītoši spēlēties.

Pāri visai sienai aiz rakstāmgalda bija plakāts lieliem burtiem «Slinkais meklē ieganstus, lai attaisnotu savu neizdarību, centīgais — ceļus, kā uzdevumu veikt!». Tā jebkuram padotajam vai lūdzējam, kas ienāca kabinetā, bija it kā jau iepriekš sniegta atbilde uz apspriežamo jautājumu, un viņš to redzēja kopā ar Šmicu pie rakstāmgalda kā vienu veselu. Lozungs bija ņemts nu jau no puslīdz piemirsta valstsvīra runas — apakšā bija viņa paraksts — un noņēma Šmicam jebkuru nepieciešamību pašam domāt. Pat it kā aizliedza.

Uz sienas aiz krēsla, uz kura bija jāsēž vai pie kura bija jāstāv prasītājam, arī karājās lozungs lieliem burtiem. Fragments no tā paša valstsvīra citas runas — «Neuzdod uzdevumu, ja zini, ka nespēsi veikto pārbaudīt (kontrolēt).» To Šmics kopā ar lūdzēju redzēja pats. Tas it kā visiem atgādināja, ka tresta pārvaldnieks ir absolūts sklerotiķis un nespēj iegaumēt pat viena teikuma domu, tādēļ viņam ik pēc brīža teikums jāpārlasa.

Apmeklētājus Šmics sagaidīja un pavadīja sēžot, brīžam viņam noraustījās viena sejas puse, sarunas laikā gandrīz nepārtraukti zvanīja telefons, Šmics ar zvanītāju apmainījās dažām frāzēm, reizēm atzīmēja kaut ko uz papīra lapas un tūlīt nospieda zvana signālpogu — lai sekretāre ienāk, paņem un nokārto, un viņam pašam priekšā uz galda atkal stāv baltu, tīru papīru kaudzīte. Nolicis klausuli, Šmics darīja pretimsēdētājam zināmu, ar ko tikko runājis:

— Atvainojiet, bet esmu ārkārtīgi noslogots... Ļoti saspringta darbadiena ... Man zvanīja Jevgeņijs Petrovičs Ogu-rečkins, medicīnas zinātņu doktors, profesors, republikas prēmijas laureāts, ārkārtīgi gaišs cilvēks ... Mēs draudzējamies ...

Teiktā sākuma un beigu daļa bija nemainīga, mainījās tikai vārdi, uzvārdi, tēvavārdi un tituli. Reiz Šmics noteica: «Viesis no Maskavas», un Zvēru dīdītājs nesaprata, vai tas arī jāuzskata par goda nosaukumu, vai tikai piebilsts tāpat.

Kamēr Šmics runāja pa telefonu, Rainaldi bija diezgan laika apskatīt kabineta iekārtojumu, un viņš tam kopumā atrada diezgan dīvainu, bet oriģinālu salīdzinājumu — apkārts ar kni-buļiem un bimbuļiem kā ostmalas andeimaņa žigulis. Vitrīnās, uz plauktiem, uz galda, rakstāmgalda un tieši pie sienas bija redzami suvenīri, kādus mēdz atstāt pašmāju un ārzemju delegācijas: daždažādi vimpeļi un māla medaļas, adreses ādas vākos, fotoalbumi, miniatūrs tanks uz organiskā stikla pamatnes, firmu sienas kalendāri, istabas termometri, tintnīcas un tresta pārvaldniekam personiski adresēti sekmju novēlējumi Jaunajā gadā. No tā visa tika rūpīgi slaucīti putekļi, viss tika rūpīgi krāts un uzmanīts, kā izmeklētāji uzmana svarīgu

liecinieku liecības, ar kurām tiesā varēs pierādīt apsūdzētā vainu. Šeit tika krāts, lai uzskatāmi demonstrētu Šmica gigantisko darba apjomu.

Imaldas algas jautājums, ko Rainaldi, rokas plātīdams, pārliecinoši izklāstīja, viesa pārvaldnieka sejā dziļas skumjas, jo viņš atskārta, ka šoreiz laikam netiks cauri ar parasto solījumu, kas nekad netika izpildīts: «Domāsim! Risināsim!» Pret viņu paša kantorī tika rīkota sazvērestība — prasīja parakstu uz iesnieguma, it kā visiem nebūtu zināms fakts, ka viņš nekad un neko neparaksta, lai kādreiz neiekultos ķezā un viņam nevarētu pārmest nekompetenci.

— Nav svarīgi tie desmit rubļi, svarīgs ir pats princips, — Rainaldi skaldīja kā ar cirvi. Sēžot dažādās mākslas padomēs, viņš bija labi iemācījies aizstāvēt vai pelt. — To prasa mākslas prestižs. Ja jūs to meiteni būtu redzējis! Temperaments, darba-prieks... Bet mēs viņu traumējam, katrā algasdienā atgādinām, ka, būdama trauku mazgātāja, viņa bija sabiedrībai vērtīgāks cilvēks! — Un iebaidīšanas labad beigās noteica: — Tas ir apolitiski!

— Jums vajadzēja iet uz algu daļu, lai tur risina... — Pēkšņi Šmicam iešāvās prātā glābēja doma. Neparakstījis viņš spēji atgrūda iesniegumu. — Ejiet un sakiet, ka es pavēlēju ... Nevajag nekādu parakstu — šis birokrātisms un formālisms reiz jāizbeidz!

Laimīgs gadījums bija savedis kopā divas vienlīdz ieinteresētas puses — Zvēru dīdītāju un Imaldu. Abi stāvēja necerētas iespējas priekšā, un abiem nebija kur atkāpties — Imaldai solis atpaka| nozīmēja virtuvi, Ļudu un olīvas, ko izlaist otro un trešo reizi cauri soļankas katlam, Rainaldi — pensiju, kuras rūgtumā viņš jau bija dabūjis iekost. Kritika «Oreandas» programmu vel nevajāja, rakstos tikai šur tur starp citu uzplaiksnīja pa zobgalīgai ķecerībai, jo pagaidām varietē vēl atradās ārpus mākslas, kritiķi uzskatīja zem sava goda nolaisties līdz «krogiem», taču Rainaldi mūžā bija pieredzējis pietiekami daudz vēju virzienu maiņu — kuru katru brīdi varēja uzrasties kāds jaunais, kas, savu tēmu meklēdams, pievērsīsies varietē programmām. Un paziņos, it kā būtu atklājis ko jaunu, ka varietē arī ir māksla. (Skat. Rīgas Latviešu biedrības zinību komisijas 1906. gadā izdoto «Konwersacijas Wahrdnica» 4510. Ipp. Warieté — teātris (franc, variété, dažādība) wisadu weeglu uzwedumu teātris, kursch uzradies jaunakos laikos un sevischki lielākās pilsehtās atradis publikas peekrischanu.) Tā izlielījies, ka viņam mājās ir retas grāmatas un viņš māk lasīt vecajā ortogrāfijā, kritiķis brāzīs pār šodienas varietē programmām sašutuma orkānus — kas citādi šo lasīs! — un gaudos pēc mākslas kā suns uz pilnu mēnesi. Viņu neinteresēs nekādas objektīvas grūtības, viņš tikai kliegs, ka ir izgrūdis par mākslu naudu — lielu naudu, biļetes daudz dārgākas kā teātrī! — bet mākslu nav baudījis, plikas ciskas vien rādītas. Lūk, igaunīšiem bāleliņiem — tiem varietē ir māksla! Un leišiem laikam arī ir māksla. Bet mums — plikas

ciskas. Un nepatīkamākais — viņam būs liela da|a taisnības, katrā programmā ir nepieciešami vismaz divi trīs ekstrā klases numuri, kas pavelk visu kopumā virs pieticīgās viduvējības. Pēc Elgas piespiedu aiziešanas «Oreandā» ekstrā klasei atbilda vienīgi iluzionists, kuru bija izdevies nozvejot tūlīt pēc cirka skolas beigšanas. Kā visi kritiķi, arī jaunais censonis kašāsies un meklēs vainīgo. Kas tur ko neatrast — vainīgs režisors! Vai atceraties, viņam no teātra nācās aiziet tāpēc, ka viņš bija vecs, līks, šķībs un dumjš. Rezumē: katram pagastam pašam savi nabagi jāuztur, iepludināsim varietē režisūrā jaunas asinis!

No Imaldas Rainaldi bija gaidījis vairāk, izrādījās, ka viņa braukusi Graigstes ešelona pēdējos, nevis pirmajos vagonos. Četrinieka mamzeles Imaldu ignorēja un savu iespēju robežās vērpa intrigas, jo pašas bija cerējušas izvirzīties. Sevišķi koda meiča, kas bija sasitusies kopā ar kādu no orķestra mūziķiem, bet Zvēru dīdītājs nelikās ne dzirdam, ne redzam, ne saprotam.

Darbu, darbu un vēlreiz darbu, viņš Imaldai uzstāja. Un viņa strādāja, darba spējas, paldies dievam, viņai bija lielas, nepietrūka arī neatlaidības — līdz spītībai.

Zvēru dīdītāja izveidotais numurs balstījās uz trim ziloņiem — Imaldas ritma izjūtu, auguma īpašībām un spēju veikt nelielus akrobātiskus uzdevumus. Divmetriniekiem ir lemts spēlēt basketbolu, mazi, kantaini vīriņi cilā svarcēlāju stieni, bet ja kādam ir rokas un kājas kā pleznas, tas, iespējams, var kļūt par čempionu peldēšanā — katram augumam ir gan savi trūkumi, gan priekšrocības, tātad atliek priekšrocības izmantot, strādājot vēlamajā virzienā. .

Kamēr Imalda vai krita no kājām, atkārtodama baleta ābeci, dusmodamās par savām kļūdām, bet mājās, kur arī viņa uzcītīgi strādāja, dažreiz pat nobirdināda pa asarai, Rainaldi dresēja trīs iepriekšminētos ziloņus, gan mainīdams to rindas kārtību, gan likdams stāvēt ar pakaļkājām gaisā — viņš veidoja Imaldas skatuves tēlu. - Apstākļi vecajam meistaram uzspieda varenu mērķi, bet diemžēl materiāls bija pieticīgs, tāpēc sākumā nolaidās rokas — no trim ķieģeļiem nevar uzbūvēt debesskrāpi. Taču jācenšas, Rainaldi sev sacīja un lauzīja galvu, atmetis iepriekš izdomātos variantus. Un nopūtās — cik vienkārši bija ar tām četrām pašdarbniecēm! Viena kleitiņa — lai plikumiņu redz te, otra kleitiņa — lai plikumiņu redz šite, sarkanvaidži lauku skuķi zaļā pļavā: uhcahcā, uhcahcā! Dip, dip, dip solīši pa skatuves dēļiem, un aplausi beigās tiek tāpat!

Reizēm Rainaldi nāca prātā, ka godājamo publiku varbūt nemaz neinteresē tas, ko viņš grasās piedāvāt. Varbūt viņš velti mokās? Ko varietē skatītājs vēlas redzēt? Viņš domās atmeta tos, kam pietiktu, ja parādītos pliks onkulis un tam cits onkulis ar zābaksmēru šķērsām pār vēderu vilktu melnas strīpas, viņš atmeta ari tos, kas atzina tikai Lielo teātri un sērīgu mūziku, kura vedina uz ģībšanu, — palika biezs

vidusslānis, un tam viņš strādās! Pirmkārt — noslēpumu, otrkārt — pārsteigumu, treškārt — meistarību, ceturtkārt — vēlreiz pārsteigumu ...

— Vai meitene paliek kaila vai nepaliek, tas nav tik svarīgi, — sacīja tērpa modelētāja, — svarīgi, ka viņa kādu apģērba gabalu met nost__— Un Rainaldi iedomājās, ka zināmu

pikantēriju tur saskatīt var.

Gandrīz divus mēnešus Imaldai nebija ne svētku, ne svētdienu, tikai bezgalīga vingrinājumu atkārtošana, stunda rīta rosmei, līdz pusdienlaikam uz «Oreandas» estrādes, kur Rainaldi sita skaļus knipjus, kas skanēja spalgi kā zvēru dresētāju pātagas plīkšķi, — laikam to dēļ viņš bija ticis pie iesaukas — bet pēcpusdienā viņa sevi mājās dīdīja pati. Dažreiz kustības jau kļuva absolūti precīzas, automātiskas, bet nākamā diena atnesa vilšanos — pa nakti viss atkal pazuda, it kā aizmirsās.

Sakarā ar Elgas aiziešanu bija radušies negaidīti sarežģījumi, un programmas glābšanas interesēs tika nolemts, ka jāuzstājas Imaldai. Zvēru dresētājs uztraucās un pilināja uz cukurgraudiem baldriānus, četrinieks cerēja uz izgāšanos, viesmīļi un orķestra mūziķi vīpsnāja — viņiem Imalda joprojām bija tikai trauku mazgātāja virtuvē, Ļuda vāca pa desmit kapeikām puķēm.

— Bez puķes nevar, nebūs solīdi... Mēs nabaga meitēnam vienīgie tuvie cilvēki...

Pirms uzveduma sākuma Rainaldi gāja uz ģērbtuvi Imaldu mierināt kā bokseri, kas pirmoreiz līdīs cauri virvēm sacensību ringā. Un palika uz ģērbtuves sliekšņa pārsteigts stāvam — Imalda ne tikai izskatījās, bet arī bija absolūti mierīga. Vecais meistars pat izbijās: vai tā nav kāda nervu lēkmes izpausme? Neko līdzīgu viņš savā garajā mūžā nebija redzējis.

Tad izbijās viņa pati. ■

Kaut kas krūtīs pēkšņi bija pārtrūcis, pazudis.

Baletstudijas koncertos viņa pirms iziešanas uz skatuves trīcēja kā apšu lapa, viņa patiesi pārdzīvoja, redzot uzstājamies Elgu, bet te pēkšņi atklājās, ka pašas pārdzīvojumam vairs nav atlicis nemaz — darbojās tikai auksts prāts kā precīza pulksteņa mehānisms.

«Oreandas» zāle no estrādes paaugstinājuma izskatījās neparasti — tumsas dēļ bija redzamas tikai sejas. Kad acis pierada, ap priekšējiem galdiņiem varēja saskatīt arī auguma kontūras, toties tālāk atkal vienīgi — sejas, sejas, sejas. Tumsas dēļ zuda attāluma izjūta, zāle šķita izstiepjamies bezgalībā, vaibstus pie galdiņiem tumsa it kā izdzēsa, klājoties pāri vairākām kārtām.

Imalda centās atcerēties, kā bija iznākusi uz paaugstinājuma, bet nevarēja.

Aiz muguras klusu sarunājās mūziķi.

Dzirde saspringa kā uzvilkta stopa stiegra, šķita — nav skaņas, ko viņa tagad nesadzird.

. — Trīs ... Četri... — čukstus noskaitīja vīrs pie klavierēm.

Imalda pastiepās uz pirkstgaliem, noņēma melno platmali ar ļoti platām malām un neskatīdamās pasvieda sāņus, aplidojusi loku, platmale aizslīdēja pa skatuves grīdu garām orķestrim un atsitās pret dekorāciju blakus durvīm.

Imalda pastiepās uz pirkstgaliem vēlreiz, viņa pat īsti nepiedūrās apmetņa āķim, kad skava jau atlēca vaļā. Lielais, melnais apmetnis, kas bija droši slēpis viņas trauslo augumu, palika Imaldas kreisajā rokā, un viņa arī to it kā nevērīgi pasvieda atpakaļ.

Pirms atskanēja sākuma akords, meitene uz mirkli publikas priekšā sastinga — spoži sarkans tērps, melnas kurpes, melna josta un melna karnevāla maska uz acīm.

Šķita, ka tūlīt seko aplausi. Kārtīgi, godīgi aplausi — ko vajag, to vajag, ir nopelnīts!

Vai esmu nodejojusi, vai man vēl jādejo?

Sviedri uz sejas un kakla, plaušas aizgūtnēm ķer gaisu, sirds bezprātīgi dauzās — tātad nodejojusi.

Orķestranti aizmugurē jau atkal šķir nošu lapas... Jāpaņem apmetnis...

Jāiet...

Zvēru dresētājs māj aiz kulisēm, lai vēlreiz paklanās...

Vēl mazliet aplausu.

Gaitenī spurdz garām četrinieks īsos, mazos bruncīšos.

Ļuda.

Puķes ir vienkāršas, bet pušķis liels.

— Tev gāja tīri labi... Mēs visi dikti priecājamies ... Tad, kad tu griezies riņķī, tu labāk pamēģini tā ... Tas būs pavisam cits skats! Vēl tu varētu ar rokām ... nu, šitā ... Bet vispār labi, malacis!

Māksla nav lidmašīnu būve, mākslā katrs droši var kritizēt un pieprasīt, nevienam no tā |aunums necelsies — pats jau tadeļ nekritīsi, un cits arī tev neuzgāzīsies uz galvas.

«Bet, lai es tur plika ietu lēkāt, — nekad, ne par kādu naudu!» Ļuda mājās komentēja savam Jurkam.

Varietē programma normāli turpinājās, Leopolds numuru pārtraukumā veda kā locis starp grūti pamanāmiem koraļļu rifiem novēlojušos viesus; baltais sulainis Hugo — ja var būt baltie ģenerāļi, tad iespējami arī baltie sulaiņi — garāmiedams dziļi paklanījās personai, kas sēdēja blakus direktoram Roma-nam Raušam pie galdiņa pretī orķestrim, — slimīgi bālam vecim ar milzīgiem maisiņiem zem acīm — lai gan to redzēja pirmo reizi mūžā; Vovka, atspiedies pret stenderi, zobgalīgi vēroja, kā viņa klienti atzinīgi izgaršo konjaku, lai gan viņš karafē bija ielējis nevis piecgadīgo, bet trīszvaigžņu un

piebēris tējkaroti cukura — maksātājs bija viņa kādreizējais solabiedrs, tāpēc varēja krāpt droši, nebaidoties no iespējamā trača; šefpavārs Stakle sērīgi skatījās uz neiztirgotajām galerta porcijām — rīt sametīs katlā, piešaus asākas garšvielas un vēlreiz pārvārīs; šveicars Konstantīns Kurdašs solīja pa purnu tipam, kas pavērto durvju spraugā bāza kāju, bet Ļuda kaulējās ap kakao tūti, ko bija uznesusi pārdot konditorejas ceha strādniece: «Šitas nav labs kakao! Mans Jurka saka — uz rūpniecības uzņēmumiem nemaz labus produktus nesūta, labos sūta uz veikaliem. Rūpniecība saņem to, kas nošālējies vai kam lietošanas termiņš sen pāri — to patiesībā pēc likuma jāatdod lopiem vai jāizmet izgāztuvē!»

Viss ritēja, kā parasti, un tikai Zvēru dresētājs pamanīja, ka ir piedzimis Cilvēks. Varbūt tas bija aplami, bet Rainaldi cilvēka piedzimšanu skaitīja ar brīdi, kad tas dzīvē atradis savu pieķeršanās vietu, profesiju.

Taču vecais vīrs mācēja neizrādīt sajūsmu, jo uzskatīja, ka māksliniekus vairāk par visu bojā uzslavas, vārdus «lieliski» un «labi» viņš sen bija aizmirsis, tāpēc tos aizvietoja ar «normāli», kam arī nepiemirsa piebilst «vēl jāstrādā, jāstrādā».

Rainaldi jau zināja, kāds būs Imaldas nākamais numurs. Romantisks un lirisks — viņa to spēs. Diametrāli pretējs redzētajam. Pirmkārt, to diktēja programmas intereses. Tempu nevar bezgalīgi kāpināt, visam ir savi griesti. Ir jābūt tempa cēlumiem un tempa kritumiem, pretējā gadījumā skatīties kļūst neinteresanti, pat nemitīga bungu rīboņa spēj tikai notrulināt uztveri, un beigu beigās pie tās tik un tā aizmigtu. Arī programmas otrajā numurā Imalda iznāks melnajā apmetnī un platmali galvā, taču zem tā būs nevis sarkanais, apspīlētais tērps, ar kuru var tracināt buļļus, bet kaut kas balts, gaisīgs, netverams, kā sniegpārsla viņa lidos, divu vijoļu un klavieru mūzikas pavadīta. Kaut ko klasisku! Viņš sakombinēs viņai kaut ko klasisku, pazīstamu melodiju — šī publika jau neko nopietnāku nespēj sagremot — un baleta popūriju vai kā lai to nosauc. Pēc tam nāks četrinieks nogorīt roku, bez Imaldas liriskās atkāpes šī stam-pāšanās pavisam nav baudāma. Bet varbūt roku pārbīdīt uz sākuma daļu, jo pēc Imaldas gluži labi varētu nākt arī klauns un krietni izsmīdināt publiku? Tad solistu pēdējā, kopējā dziesma un — basta!

Imaldai vienmēr patika mājās atgriešanās brīdis, durvju atvēršanās, gaitenis. Apņēma kaut kas savs, tev vien nolemts. Laikam tāpat jūtas zvēri, atgriežoties savās alās, kur ir drošība, mājās, kur nav vairs bīstami ne lielie plēsoņas, ne mednieki ar suņiem. Imaldai ģimenes faktiski sen vairs nebija, taču viņa vienmēr it kā atgriezās ģimenē. Kā par brīnumu, tieši šoreiz šada sajuta nebija. Viņa aizdedzināja gāzes plīti, uzlika vārīties ūdeni, noģērbās. Dzīvoklis šķita liels un nemīlīgs kā šķūnis, arī pašā bija dīvains tukšums, ko

iepriekš laikam aizpildīja gaidāmās uzstāšanās sasprindzinājums un nebeidzamie vingrinājumi.

Viņa atgūlās gultā uz muguras, atslēja kājas pret sienu un saka masēt muskuļus.

Tējkanna vispirms iesvilpās īsi, tad pūta vienā laidā kā sabojājusies sirēna.

Zvanīja telefons. Centrāles telefonists noprasīja numuru un nosauca kaut kādu nekad nedzirdētu vietu, kuru Imalda nepamanījās iegaumēt.

— Sveika, māšel! — klausulē atskanēja Alekša balss.

v — Cik labi, ka tu piezvanīji! — Imalda centās aizturēt šņukstus.

— Melnās jūras flote salutē, Turcijas sultāna pilī tev par godu notiek grandiozs feierverks ... Apsveicu!

— Tu zvani no Odesas?

— Nē, mēs te stāvam bišķiņ malā, tāpēc vajadzēja zvanīt caur centrāli, automāts neķer__Bravo, māšel, bravo! Es ļoti priecājos! Ko lai tev uzdāvina par godu svarīgajam notikumam?

Paies vairāki mēneši, līdz viņa atcerēsies šo sarunu un uzdos sev jautājumu: kā Aleksis varēja zināt, ka es uzstājos un uzstāšanās bijusi veiksmīga?

— Arbūzu!

— Es pierakstu. Un vēl?

— Lai tu pats to atved.

— Nākamnedēļ es vēl netieku, bet līdz mēneša beigām būšu noteikti! Par arbūzu tu neuztraucies, es ielikšu saldētavā. Mums ostā ir kolosāli liela saldētava!

Zvēru dīdītājs pieprasīja otrā numura mācīšanos neatlikt, Imalda pavēli uzņēma kā atvieglojumu, nevis slogu, jo atgriežas ierastajā darba ritmā, kas aprija visu laiku, un tāpēc nevajadzeja domāt par ikdienišķajām sadzīves lietām, tās automātiski atbīdījās prom tālākā nākotnē.

Reiz pēc uzstāšanās, kad Imalda izgāja auto stāvvietā pa dienesta kāpnēm, viņa ieraudzīja direktoru Rausu slēdzam vaļā volgas durvis.

Imalda bikli sveicināja, viņš laipni pasmaidīja un jautāja:

— Vai esat apmierināta?

— Jā ... — Imalda uztraukti māja ar galvu, mute pēkšņi bija kļuvusi sausa. Romana Rausas klātbūtne viņu vienmēr it kā hipnotizēja, paralizēja kustības. Varbūt viņa brīvās izturēšanās deļ, varbūt par iemeslu bija noteiktais raksturs un īsteni vīrišķā stingrība, varbūt tāpēc, ka viņš atradās amatu kāpņu augšā un tomēr neuzsvēra atšķirību, runāja draudzīgi. «Oreandā» pret Rausu cieņu un bijību juta visi, taču visi viņu arī mīlēja ar savādu mīlestību, kas iespējama tikai pret taisnīgu priekšnieku.

Laikam viņas satraukums izskatījās jocīgs, jo Rausa skanīgi

iesmējās un atvēra arī automašīnas otrās puses durvis.

— Lūdzu!

Imalda paklausīja bez apdomāšanās, kā paklausa pavēlēm armijā.

Neko nejautājis, Rausa izgrieza volgu uz ielas. Tad viņš teica, ka Imaldai vairs neklājas staigāt pa šaurajām dienesta kāpnēm, jo viņa ir māksliniece un viņai tāpat kā pārējām māksliniecēm — izņemot mūziķus — atļauts izmantot galveno ieeju.

Satiksmes zīme liedza apstāties visā kvartāla garumā, tātad arī pie Imaldas mājām, privilēģijas bija tikai taksometriem un ātrajai palīdzībai. Taču braucējiem, kas ielu pazina, tas lielas neērtības nesagādāja, jo viņi ērti varēja iegriezties blakus nama plašajā pagalmā. Tieši tā izdarīja arī Romāns Rausa.

— Liels paldies! — Imaldas mute un lūpas vēl arvien bija sausas.

— Uz redzēšanos, māksliniec!

— Man ir neērti, ka ...

— Nepārdzīvojiet, mums bija pa ceļam.

Automašīna apmeta pagalmā veiklu cilpu pār vēlā rudens lāmām un aizbrauca.

— Viņš neprasīja manu adresi, viņš to jau zinaja ... — Viņai iešāvās prātā.

Nākamajā nedē|ā, kā bija solījis, atbrauca Aleksis un atveda maisā milzīgu arbūzu — viņš to tikko varēja stiept. Viņi pārgrieza arbūzu uz pusēm, vienu pusi noglabāja pieliekamajā, otru nolika galda vidū un ēda ar zupas karotēm — mīkstums bija violeti sārts, smags un čagans kā ar ūdeni piesūcies sniegs. Saldā sula tecēja gar karotes kātu, un pirksti kļuva lipīgi.

Aleksis zobodamies stāstīja par savu velkoni, jūras bullīšu makšķerēšanu un piedzīvojumiem krastā. Visu viņš attēloja ar tādu optimistisku pacēlumu, ka Imalda brīžam sliecās neno-ticet. No brāļa sejas nenozuda smaids, viņš pārāk ironizēja par savu «veikonīša jūras vilka» stāvokli, tas viss zināmā mērā sasaucās ar smaidošo depresiju, kad slimnieks patiesībā jūtas nomākts, lai gan ārēji viņš smaida.

Imalda uz mirkli izgāja virtuvē it kā nomazgāt rokas, bet patiesībā izdzert glāzi ūdens un noskurināties, lai aizdzītu atmiņas par slimnīcu — tik pēkšņas un spilgtas tās bija uzpeldējušas no piemirstības dzīlēm.

«Kociņš__Kociņš ... Herberts Kociņš ... Priecājos, Kociņš ...» Izplūdis vecis, eiforijā bezrūpīgi smaidošs apstaigā parka solus, kur juku jukām sēdēja pacienti un apmeklētāji. Stādīdamies priekšā, pēc kārtas spiezdams rokas. Būdams daudzsološs jauns mākslinieks, viņš bija studējis Parīzē, saslimis ar sifilisu — tagad tas izpaudās progresīvās paralīzes formā. Pagājušajā naktī viņš atkal bija apceļojis savas gubernatorijas uz citām planētām — to izdarīt ir viegli, vajag tikai cieši saspiest kopā ceļgalus un kājas, lai mazāka gaisa pretestība —, visus viņš uzskatīja par saviem bērniem un jautāts, kas ir pasaulē

pati galvenā persona, smaidot un ar uzspēlētu kautrību atbildēja: «Palasiet, avīzēs ir rakstīts!» Pacilātā garastāvoklī vīrs sevi dēvēja par valsts galvu, bet dažkārt arī par dievu. Protams, ka Aleksim nebija ar pieminētajām slimībām nekāda sakara, taču viņa neīstais smaids kā smaila adata dūrās Imaldas apziņā, un viņai piepeši uznāca ārkārtīgas bailes no slimnīcas, lai gan tām nebija ne mazākā reālā pamata. Gluži vienkārši meiteni vienmēr māca bailes, kad viņa atcerējās par slimnīcu, jo tā it kā eksistēja tikai kopā ar viņu pašu un viņas slimību. Viņa atceroties nespēja paskatīties uz to kā garāmgājējs, viņa katrā ziņā atradās palātā, kas pārblīvēta notupušām dzelzs gultām un netīrām vecenēm, kurām «brigadieris ar lāzera staru sabojājis nieres» vai «kaimiņi laiž caur atslēgcaurumu un grīdas dēļu spraugām gāzi, pakāpeniski noindējot». Visām blakus izsēdēt nevarēja, ēdienreizēs dažas uzvedās kā zīdaiņi, un sanitārītes pēc tam ar mitru dvieli mazgāja nost ap muti piekaltušo putru. Un neviens nekad nezināja, cik ilgi te būs jācieš, tāpēc katrs spriedums asociējās ar mūža ieslodzījumu.

Vājuma brīdim laimīgi tikusi pāri, Imalda iedzēra pāris nomierinošu tablešu un atgriezās istabā.

Aleksis zvanīja pa telefonu, viņš izsauca taksometru.

— Tev jābrauc? — Imalda vīlusies jautāja.

— Ģērbies! Izmanto reto izdevību izputināt savu skopo brāli!

Lai gan Mastu ielas rūpniecības preču veikalā preces pārdod • tikai par īpašiem čekiem un tikai jūrniekiem, tuvējo apkārtni bija apsēduši vīri, kas, pēc viņu izskata spriežot, savā darba ikdienā, ja viņi vispār strādāja, noņēmās ar kamieļiem vai kazu siera siešanu augstās kalnu ganībās.

— Lieku čeku nav? — Zem ūsām nozibēja baltmetāla zobi. — Dodu divpadsmit pret vienu.

Aleksis tikai papurināja galvu un veda māsu aiz rokas cauri pūlim.

— Pret trīspadsmit! — Aiz muguras atskanēja sauciens.

— Četrpadsmit! — piedāvāja uz veikala kāpnēm, un Aleksis pat kļuva domīgs.

Uzrādījis pie modri apsargātajām durvīm jūrnieka apliecību, Aleksis veda Imaldu tālāk.

— Primadonnām jāģērbjas tā, kā primadonnām pieklājas ģērbties. Izvēlies, ko tev vairāk vajag!

— Iesim! — Imalda izmocīja. — Iesim projām! Man nekā nevajag.

Aleksim gandrīz paspruka:

«Nē, tu patiešām neesi normāla!»

Pāri veikala tirdzniecības zālei kā smags smoga mākonis karājās murdoņa, no kuras ik pa brīdim izlauzās pa spalgam uzkliedzienam. «Negrābstieties, es to ņemu!» — «Nevajag muldēt, jūs te nestāvējāt!»

— «Nedodiet t-ai banderšai tik daudz, gādājiet, lai visiem pietiek!» — «Uh, kā gāzīšu!»

Vīrieši bija atspiesti malā gar sienām, viņi tuvcīņai pie letes bija par vārgiem, palīdzēja tikai, savākdami un turēdami nopirkto, tā atbrīvojot sievām rokas, lai viņas varētu mesties cīņā par nākamo cietoksni — tur deva rozīgas blūzītes, apskatīšanai viena bija pakārta augstu pie griestiem, aizsniedzama tikai ar acīm, lai nevar taustot ar pirkstiem nosmulēt. Savstarpējos konfliktos centās iesaistīt arī pārdevējas, un varēja vienīgi apbrīnot pieklājību, ar kādu viņas atbildēja vai aizrādīja.

Imalda iedomājās, ka pakritušo te noteikti samītu.

— Kaut kāds lētais pievedums, parasti tik traki neiet, — Aleksis sacīja.

Diezin vai tā cīnītos izslāpušie pēc ūdens un izsalkušie pēc maizes.

— Lūdzu, iesim projām!

— Atnāksim rīt, mēs vienkārši esam gadījušies nelaikā.

— Ne, Aleksi, nevajag!

Viņa ir saviem gadiem pārāk pieaugusi un pārāk nopietna, Aleksis bažīgi nodomāja un it kā jau paredzēja rūpes, kas viņam atkal būs jāuzņemas.

Zināma jēga tam bija, ka pa «Oreandas» galveno ieeju ļāva staigāt varietē māksliniekiem, bet liedza mūziķiem — tie beidza vēlāk un pēc programmas spēlēja vēl dejas, tad pirmie viesi jau devās mājup, uz kāpnēm un pie garderobes izveidojās rindas, mūziķi, kas virsdrēbes glabāja savā ģērbtuvē, viesus, garām spraucoties, traucētu.

Kad mājup devās varietē meitenes, ne uz kāpnēm, ne hallē pie ārdurvīm nebija nevienas dzīvas dvēseles, pastaigājās tikai Konstantīns Kurdašs un bezdarbībā sita ar labās rokas dūri kreisās plaukstā. Sitieni bija īsi un asi, to nevainojamais izpildījums šveicaram pašam sagādāja prieku, kas joņiem atspoguļojās viņa trulajā sejā — varbūt tajos brīžos viņš atcerējās kādas epizodes no savām daudzajām cīņām ringā? Bridi pasitis, Konstantīns apskatīja savas rokas — patiesībā viņš skatījās, vai izturējušas balto smalkādas cimdu vīles un vai nav atlekušas vaļā balti krāsotās cimdu spiedpogas ar firmas «Gentlemen» vītajiem burtiem.

Apmēram no varietē programmas vidus un vēl kādu stundu pēc programmas beigām bija šveicara atpūtas laiks — pie durvīm neviens vairs neklauvēja un nelauzās iekšā, «Oreanda» uzdzīvotājus bija pārstājusi interesēt. Tad garderobes tantiņas uzvārīja tēju un aicināja Konstantīnu pulkā, parasti viņš atteicās, bet dažreiz tomēr dzēra, taču visbiežāk, atslābinādams muskuļus, pastaigājās pa halli no kakta uz kaktu vai lasīja avīzi, ja tur bija kaut kas par viņam zināmiem sporta veidiem.

Tā bija atelpa pirms lielā viļņa, kad visi gāzīsies uz mājām, kad

pēc nodzertā pussimta pamodīsies skopums un viņam mēģinās iespiest melnās kapeikas vai izliksies viņu pie durvīm pat nemanām. Viņš atļāvās par šiem plukatām visžēlīgi pasmīnēt, lai gan viņa sejā nepakustējās ne vaibsts — diezgan bija sakāsis, iekšā laižot, tie rubļi divi vai trīs, ko Kurdašam sadeva, kad restorāns tika slēgts, viņa labklājībai neko nenozīmēja, tā bija zemē atrasta nauda, ar kuru nerēķinās, — Leopoldam viņa daļa jau bija atdota, nolikts arī apsolītais piecītis dežurējošajam elektriķim, kuram oficiāli administrācija maz varēja samaksāt.

Kad Kurdašam izdevās valdīt savu nervozo, agresīvo raksturu, kad viņš nedeva vaļu savam ļaunumam, kas laikam gan bija iedzimts, un nedeva vaļu rokām, lai sistu ielenes, kas mēģināja ielavīties, nesamaksājušas desmitnieku — ar tādu neoficiālu nodokli te tika aplikta viņu senā profesija —, Konstantīns stāvēja cēls kā iestērķelēts policists godasardzē pie prezidenta pils — rūpīgi izgludinātā uzvalkā, nevainojami sasietā kaklasaitē, spodrās kurpēs, gludi skūts un vienmēr iesmaržojies kā brūtgāns ar «Šipru» — salkanu, smagu dienvidnieku smaržu, ko agrāk nez kāpēc ieteica vīriešiem.

Ne varietē skuķus, ne splīnīgās dziedātājas viņš nekādā cieņā neturēja — tādi paši knauzerīgi muzikanti vien ir! Atkarībā no Kurdaša noskaņojuma ārdurvis bija vai nu slēgtas, vai vaļā. Vaļā tad, ja Konstantīnā bija sakrājies niknums — viņā tas uzkrājās kā tvaika katlā, un tad katrā ziņā bija jāatgriež drošības ventilis —, arī klusajā stundā pa neaizslēgtām durvīm kāds varēja no ielas iemaldīties, un tad Kurdašs to nosvētīja, likdams lietā savas plašās lamu vārdu un citādu apvainojumu zināšanas, bet, ja redzēja, ka vīrs ir pretoties spējīgs, arī izgrūstīja.

Ja Konstantīnam sirds uz ķildošanos nenesās, viņš durvis noslēdza, nolīda kaktā pie garderobistēm un šķirstīja avīzes vai žurnālus, garākus rakstus gan lasīt nesākdams.

Nelaime bija tā, ka meitenes nezināja, vai durvis ir noslēgtas vai vaļā, un to iztālēm nevarēja pateikt, tāpēc viņas vienmer kādu brīdi pirms durvīm aizkavējās, bet šveicars, liekas, tikai to bija gaidījis, jo tūlīt uzkliedza: «Nelauž durvis, fijoles!» vai, ja durvis nebija aizslēgtas: «Lasās, fijoles, lasās ara!» Uzbrēcieni cirta pa pašlepnumu kā ar žagariem, un viņas, jau kāpdamas lejā pa kāpnēm, bailīgi skatījās apkārt, no kuras puses šoreiz tiks pa ādu. Reiz viņas mēģināja Kurdašam teikt ko pretī, bet dabūja noklausīties daudz spēcīgākus un vēl vairak aizskarošus vārdus, citreiz mēģināja sūdzēties, bet viņām tūlīt lika saprast, ka šo dēļ ar šveicaru «Oreandā» neviens šķēpus nelauzīs.

Pēdējā vakarā pirms aizbraukšanas Aleksis no satikšanās ar Taņu bija pārradies agrāk, viņš kravāja ceļasomu, Imalda sagatavoja vakariņām šķīvi ar sviestmaizēm. Ēdot Aleksis kārtējo reizi stāstīja par

savām rožainajām nākotnes perspektīvām, viņš bija daudz dzēris, tāpēc runāja bravūrīgāk nekā parasti un zīmēja savas ieceres un iespējas košākām krāsām, taču Imaldai šķita, ka viņš kaut kur kaut ko ir pazaudējis, ka viņā kaut kas ir salūzis un viņš savās skaistajās runās meklē tam kompensāciju, cenšoties pats sevi izcelt. Jūrskolas biedri viņam tagad bija gandrīz neaptēsti plukatas, bet darbabiedriem uz kuģa trūka pašas elementārākās jūrnieku iemaņas. Par visu viņš izteicās neiecietīgi, noliedza to, ko kādreiz bija sludinājis, un sludināja to, ko agrāk bija noliedzis. Imalda nespēja izsvērt un izanalizēt visus «par» un «pret», taču viņa redzēja, ka brālis ir pārvērties un viņā kaut kas sāk atgādināt tēva iedomību pirms aresta — visas jūras viņš spēj pārbrist, neviens kalns nav par augstu un tudraugos viņš ir ar visām ievērojamām personām, izņemot Romas imperatorus, jo tie jau pirms tūkstoš gadiem miruši.

Pēc vakariņām viņi mierīgi aizgāja gulēt, Imalda vēl nedaudz palasīja un tad aizmiga.

Naktī Imaldu pamodināja neparastas, nedzirdētas skaņas. Viņa uzreiz nespēja aptvert, kas notiek.

Tad viņa spēji pamodās pavisam, jo dzirde izšķīra dīvainās skaņas blakusistabā — tās bija elsas un šņuksti. Tur raudāja. Lai elsas nepārvērstos skaļos kliedzienos, raudātājs iekodās spilvenā, un tad bija dzirdama savāda smilkstēšana.

Aleksis — par to nebija šaubu.

Viņa pierausās gultā sēdus un aptvēra rokām ceļgalus.

Kāpēc? Kāds tam iemesls? Varbūt jāiet mierināt? Bet kā to darīt, ja nezini iemeslu?

Bet blakusistabā caur sakostiem zobiem turpināja izsmilk-stēt ilgi aizturētas vīrieša asaras.

Imaldai kļuva baismi. Viņa pazina Aleksi un domāja, ka viņu līdz asarām nevar novest ne nelaimīga mīlestība, ne mantas zaudēšana, ne cits kāds ārējs notikums, ko tik iežēlinoši apraksta vecos romānos.

Varbūt tomēr jāiet un jārunā, un viņam kļūs vieglāk?

Bet elsas apklusa tikpat spēji, kā bija sākušās, viņa dzirdēja nočīkstam dīvāna atsperes, brālis piecēlās.

Imalda palīda zem segas un izlikās aizmigusi, lai gan patiesībā ieklausīdamās vērīgi sekoja visam, ko brālis dara.

Lūk, viņš iziet gaitenī un taustīdamies meklē vannas istabas durvju rokturi, atrod. Vannā šļāc ūdens, Aleksis dzer un laikam arī skalo seju. Jā ... paņem dvieli, slaukās, klusu uz pirkstgaliem nāk atpakaļ.

No rīta Imalda pamodās, kad Aleksis jau slēdza ciet ārdurvis. Agrajā klusumā slēdzeņu bultas skrapstēja neparasti skaļi, bet brāļa soļus, viņam kāpjot lejā, nedzirdēja.

Imalda iedomājās, ka droši vien atkal izliktos aizmigusi, ja būtu

pamodusies, kad brālis vēl bija dzīvoklī. Lai aiztaupītu sev nepatīkamus jautājumus un Aleksim nepatīkamas atbildes.

Palika tikai — KAPEC? Urdīgs jautājums, no kura viņa nespēja tikt vaļā.

Bet pēc dažām dienām notikumi ap Imaldu pašu sagriezās tādā virpulī, ka viņai par to vairs nebija laika lauzīt galvu.

Iznācis tualetes istabas priekštelpā, Konstantīns Kurdašs nomazgāja rokas un ieslēdza elektrisko žāvētāju. Siltā gaisa strūkla drīz vien aprāvās, bet rokas vēl bija mitras. Konstantīns nikni paskatījās uz dežurantu kaktā pie galdiņa — vecis te gādāja par kārtību un tirgojās ar visādiem sīkumiem: vakara avīzēm, manikīra šķērītēm, ķemmēm un krēmiem un «atsvaidzināja» gribētājus ar odekolonu, ko uzpūta no vecmodīga pulverizatora. Tas noteikti bija veča darbs, noregulējis žāvētāju tā, lai nenožāvē un lai būtu jāprasa no viņa salvete — redz, tur jau stāv glītā kaudzītē sniegbalti izmazgātas! — par dzeramnaudu, protams. Mani tu uz muļķi nepaķersi, es pats māku paķert!

Purinādams rokas, lai ātrāk apžūst un var uzvilkt baltos smalkādas cimdus, — bez tiem viņš jutās neierasti un neērti —, Konstantīns izgāja hallē.

Pie ārdurvīm stāvēja kāds no varietē skuķiem.

Šveicars šodien bija noskaņots labdabīgi, neko neteikdams, viņš piegāja pie durvīm un pagrūda tās ar plaukstu, tā uzskatāmi parādīdams, ka durvis nav bijušas aizslēgtas.

Nē, šis skuķis bija kaut kāds dīvains, kā tabletes sarijies vai kaut kādu draņķi saostījies — seja stinga, acis stiklainas, skatās uz viņa — Konstantīna roku tā, it kā gatavotos tajā Iecirst savus baltos, asos zobeļus.

Imalda izstreipuļoja uz ielas un palika stāvam kā apdullusi.

Uz delnas virspuses viegli rudas spalvas.

Pie katra pirksta pamatnes pa zilpelēkam, ietetovētam ciparam.

Tie kopā veido skaitli «1932».

No tumsas viņai tieši acu priekšā iznirst kāda seja un atkal pazūd tumsā. Viņa to nepaspēja ielāgot, prātā palikusi vienīgi kontūra. Tā bija it kā izšņāpta no melna papīra un uzlīmēta uz baltas lapas: piere, deguns, lūpas, zods.

Tā pati roka, tā pati seja.

«Varbūt man sākas lēkme?» Imalda pārbijusies iedomājās. «Varbūt atkal saasinās slimība?»

Un tomēr šī dzīvokļu postīšana, šī neģēlīgā sienu caur-graušana un izvandīšana ir vēl pats mazākais posts, ko žurkas nodara. Daudz lielākus zaudējumus tās atnes meklējot sev barību. Viņām noder viss, kas vien baudāms. Cilvēks neēd nekā tāda, ko arī žurkas neēstu, un tās nepaliek pie ēdiena vien, bet ķeras arī pie tā, ko cilvēks dzer. Trūkst

tikai vēl, lai tās sāktu dzert degvīnu, — tad tās piepalīdzētu apēst un nodzert visas barības un baudu vielas, kādas vien cilvēce lieto.

Nebūdamas mierā ar šo jau tik bagāto ēdienu karti, žurkas tikpat kāri uzbrūk citām vielām, pat dzīvām būtnēm. Cilvēku mājturības netīrākie atkritumi vajadzības gadījumā vēl viņām visai labi noder; pat trūdoša maita atrod viņās savus cienītājus. Tās ēd ādu un ragus, graudus un koku mizas, labāk sakot, visas iespējamās augu un dzīvnieku vielas, un ko tās nevar ēst, to vismaz sagraužˇ. Ir zināmi noteikti gadījumi, kur tās apēdušas dzīvus bērnus, un katrs zemturis būs novērojis, cik kāri tās medī mājas kustoņus. Ļoti treknām cūkām tās izgraužˇ ķermenī caurumus, zosīm, ja tās guļ ciešā barā, izēd peldplēvi starp pirkstiem, jaunas pīles pavelk zem ūdens un noslīcina; pazīstamajam dzīvnieku tirgotājam Hagenbekam (Hagenbeck) tās pat nobeidza trīs jaunus Āfrikas elefantus, sagrauzdamas šiem milzīgajiem dzīvniekiem kāju pēdas.

Ja žurkas kādā vietā savairojas vairāk nekā parasti, tad viņu postu var tikko izturēt. Parīzē četru nedē|u laikā vienā vienīgā lopu kautuvē nosita 16 000 žurkas, un kādā ādu vilkšanas iestādē šīs galvaspilsētas tuvumā tās vienā vienīgā naktī reiz apēda 35 beigtus zirgus, nograuzdamas tos līdz pat kauliem. Tiklīdz viņas pamana, ka cilvēks pret tām Ir bezspēcīgs, viņu nekaunība pieaug apbrīnojamā kārtā, un ja par šiem palaidnīgajiem un nekur nederīgajiem dzīvniekiem nebūtu dažreiz līdz nāvei jānosirdas, tad varētu uznākt vēlēšanās smieties par viņu nekaunību, kura iet pār visu mēru. Laskāzs (Las Cases) stāsta, ka Napoleons 1816. gada 27. jūnijā līdz ar saviem pavadoņiem

bijis spiests iztikt bez brokastīm, jo iepriekšējā nakti ķēķī bij ielauzušās žurkas un visu aizvilkušas. Viņas tur piemājoja lielā daudzumā, bij visai |aunas un ārkārtīgi nekaunīgas. Parasti tām vajadzēja tikai nedaudzu dienu, lai caurgrauztu ķeizara nabadzīgā dzīvokļa sienas un dēļus. Kad Napoleons ēda pusdienu, tās nāca zālē, un pēc pusdienām ar tām bij jāizcīna īsts karš. Kad ķeizars reiz vakarā gribēja paņemt savu cepuri, no tās izleca liela žurka. Kūts apkalpotāji gribēja labprāt audzināt putnus, bet viņiem no tā bij jāatsakās, jo žurkas visus putnus nokoda. Tās norāva vistas pat no laktām, uz

kurām tās pa nakti gulēja.

Lai gan autobusā bija brīvas vairākas sēdvietas, vīrietis ar lielo, tukšo portfeli stāvēja. Viņš bija dārgi un labi ģērbies — ūdrādas cepure un mētelis ar tādas pašas ūdrādas apkakli, kājās oderēti vācu puszābaki ar apaļo «Salamandras» firmas zīmīti un rokā pamatīgi oderēti ādas cimdi. Gludi skūtajā, bet asu grumbu sagraizītajā sejā bija īpaša augstprātība, cieši piemiegtās acis raudzījās kaut kur bezgalībā, it kā redzēdamas cauri namiem, kas ciešās, smagās rindās pacēlās Rīgas galvenās ielas abās pusēs, taču rūpīgs vērotājs pamanītu, ka rieviņās acu kaktiņos brīžiem uzplaiksni smiekliņš vai pat izsmiekls, kam iegansts laikam bija meklējams tālā pagātnē.

Vīra dārgā labklājība krita acīs, tā sniedzās tālu pāri autobusa vidusmēra pasažieru rocībai — un vairāk prasījās pēc dienesta limuzīna vai taksometra.

Autobuss brauca no pilsētas centra puses, vīrietis skatījās uz jauno Dailes teātri, kur pie ieejas pulcējās skatītāji. Viņš tiem it kā lūkojās pāri un skaidri saskatīja teātra ēkas vietā gaišbrūnu vienstāva koka būvi mūždien aizvērtiem logu slēģiem ar tādām kā horizontālām spraugām augšdaļā — lai iekšā redz, kad rīts, kad vakars. Medicīnas darbinieku klubs, saukts par «Māsiņām». Ar dikti solīdu publiku, kas tango «laiž uz tūrēm». Zāles vidējā siena bija atbīdāma un griesti vismaz četrarpus metru augsti. Blonds, garmatains skuķis — viņš to ievēroja uzreiz. Bet čalis — tāds sprogains ute — staigā, izriezis krūtis kā gailītis. Kad viņam pateica: «Tas ir bokseris Kurdašs,» — viņš bez vārda runas atdeva sirdsdāmas garderobes numuriņu — lai pati tiek galā! Faktiski jau prātīgi darīja, ļetraks! Maija no Maija ielas. Tas vēl nekas, ka viņai bija priekšā āķējams zīdītājas krūšturis un nevarēja saprast, kā lai to dabū vaļā, izrādījās, ka viņai uz balli bijusi līdz arī skolas soma ar grāmatām — no rīta aizsvilpa taisnā ceļā uz savu videni. Vai mēs pēc tam vēl satikāmies? Laikam ne. Pēc kādiem gadiem gan es viņu reiz redzēju uz ielas, bet tad jau bija resna un izplūdusi, — tas ir jocīgi, bet skuķi, kas ir smuki kā plūmītes, ātri vien pārvēršas tā, ka negribas virsū skatīties, toties sīkās, melnās vabolītes kļūst par iekārojamām dāmām un dažas tādas paliek vēl sirmā vecumā.

Braucot pāri Gaisa tiltam, Konstantīns atcerējās, kā reiz bija dabūjis bēgt no vecā VEF kluba. Lai gan bija sarunāts pie vārtiem sākt cīņu pret skaitlisko pārspēku, savējie pajuka kur kurais, un viņš vienīgais kā muļķis apstājās un staipīja kaklu. «Re, šitais!» uz viņu kāds parādīja ar pirkstu, un viss bars metās virsū. Ar kaut kādiem kokiem vai mietiem — velns viņu zina! Konstantīns apsviedās un sāka bēgt uz Gaisa tilta pusi, bet bars aurodams skrēja viņam pakaļ, saucot retajiem pretimnācējiem, lai viņu aiztur, taču tie nevēlējās tikt iejaukti un rāvās ietves malā pie lielajiem čuguna reliņiem. Viņš mēģināja

uzlekt uz kāpšļa garāmbraucošam tramvajam — toreiz tiem visu ceļu nestāvēja durvis ciet kā naudasskapjiem, galos bija vaļējas platformas, kur brīvi vilka vējš —, taču nelīdzenā bruģa dej paklupa un tikko nepakļuva zem piekabinātā vagona riteņiem.

Kāpuma vidū lielākā daļa vajāšanu pārtrauca un griezās atpakaļ uz balli pie savām plekstēm, pārējie nometa sitamos, kas traucēja skriešanu.

Pārlēkšojis pāri tiltam, Kurdašs nogriezās pa Mazo Klijānu ielu, kas bija šaura un tumša kā ala. Atskatījies viņš redzeja, ka pēdējam laternas stabam paskrien garam tikai pieci vajataji, pirmajam ap roku bija aptīta jūrnieku siksna ar smago misiņa sprādzi galā.

Ticis garām smilgās ieaugušajām vācu karagūstekņu kapu kopiņām, Konstantīns paslēpās aiz pirmā ceriņkrūma Lielo kapu malā.

To, kuram ap roku bija siksna, viņš sagaidīja ar labo āķi bez jebkādas māņu kustības, sitiens bija ārkārtīgi spēcīgs «ar plecu», piedevām tas stulbenis skrējienā uzgūlās uz dūres ar visu savu svaru, kaut kas nokraukšķēja, un tas muļļa pārlidoja grantētā celiņa otrā pusē un nogāzās kā maiss. Viņam krītot, siksnas sprādze atsitās pret kādu akmeni vai kapa pieminekli, jo noskanēja kā gongs, tikai spalgāk. «Ja būtu trāpījis pa pieri, roka man būtu čupā!» Konstantīns izbijies vēl nodomāja, jo pēc dažām dienām sākās Rīgas meistarsacīkstes, kur viņam bija cerības uz godalgotu vietu.

Otrais tika visvieglāk cauri, viņš gan iekrita krūmos, taču tūlīt veikli izrāpoja otrā pusē ārā, iebēga kapos un noslēpās — vēlāk Kurdašs viņu labu brīdi izmeklējās, bet neatrada. Pēdējos trīs garais skrējiens bija tā nokausējis, ka viņi vairs nespēja ne uzbrukt, ne aizstāvēties, reakcija bija vēla un visi Kurdaša sitieni gāja cauri paceltajām rokām kā sviestam. Varēja pat nesist sērijas, pietiktu ar atsevišķiem taisnajiem, bet sērijas viņam treniņos bija iedzītas tā, ka spruka ārā kā no ieprogrammēta automāta. Viņš sita ilgi, tīksminādamies, kad kaulainā dūre ķēra mīkstās, apaļās sejas, vai kāds no viņiem, pārbīlī saķēris abām rokām galvu, ļāva pilnīgi brīvi apstrādāt sānus. Taču visam skaistajam reiz pienāk gals, viens no kaustāmajiem pēkšņi iebāza kabatā roku, un Konstantīns iedomājās, ka tur var būt nazis, — viņš iespēra tam pakrūtē, puisis brīdi zemē pakūņojās, tad metās bēgt, atpakaļ neskatīdamies, un arī abi pārējie nu laidās katrs uz savu pusi, tā ka Kurdašs palika stāvam uz celiņa viens. Elsodams, viegli grīļodamies, — pakaļ skriet viņš negribēja un nespēja.

«Dabūjāt pa purnu, ko? Vanckari!» viņš sauca, un vārdi vibrēdami atbalsojās varenajos kokos. Tad arī bija laiks taisīties projām, jo līdz ar krēslas iestāšanos drošības uzturēšanai Lielajos kapos un Pokrova kapos patrulēja milicija uz zirgiem.

Aiz Biķernieku ielas krustojuma iepretī velotrekam autobusa

pasažieris atkal pasmaidīja «Marsiņš», kādreiz treks bija piederējis sporta biedrībai «Marss». Tas bija viens no grandiozākajiem kautiņiem viņa dzīvē, toreiz viņš bija pašā slavas zenītā, tādēļ uz deju grīdas, kas steigā bija sanaglota no sausiem dēļiem cerībā uzlabot treka finansiālo stāvokli, viņš krietnu brīdi cīnījās viens pret vairākiem, un nākamo sarīkojumu reizes 12. milicijas nodaļā tika izsludināts trauksmes stāvoklis, bet drīz Izpildu komitejā panākta «Marsiņa» deju vakaru aizliegšana. Kurā gadā tas bija? Apmēram piecdesmito vidū, Ļeņina iela bija dziļos grāvjos, smilšu kalnos un ārkārtīgi resnu cauruļu krāvumos — pilsētas apsildīšanu pieslēdza TECam. Viņš brūtējās ar Liesmu, vēlāk nāca Marina, bet pa vidu vēlˆ bija tāda maziņa, sprigana no «Rīgas auduma», tai mamma strādāja «Laimā» un nesa ārā šokolādes masu prāvos, plakanos kukulīšos. Jā, bet vārdu vairs neparko nevar atcerēties! Gadi! Laiks nestāv uz vietas! Ja viņš «Marsiņā» toreiz ar savu paraugu nebūtu aizrāvis Teikas un Čiera čaļus, tie, no kopuškām, būtu ņēmuši virsroku. Oh, kā viņi bēga! Pa stāvo setu augša ka kaķi, meitas spiedz, miliči svilpj, bet pa visu placi tik dod: tankš — tankš! Jau it kā viss pieklusis, bet tad atkal kādā stūrī iet vaļa, un drīz jau dragā pa visu «Marsiņa» teritoriju, tēšas pat uz slīpuma, kur notiek trekistu un aizmotora braucēju sacīkstes. Miliči pa vienam stiepj uz «Bertu», bet ko tas dod? Žanis,

Ečkelis, Keris, Bafīls, brāļi Stefani__Kur jūs esat, vecie zeni,

neko par jums vairs nedzird! «Štoks» esot piepampisun nomiris no pārdzeršanās, «Nāve» nosists kaut kur leģerī... Dzīve!

Viņš sen nebija braucis pa šo maršrutu, atmiņas patīkami kutināja vēsturiskie panākumi. Viņš bija sitis, arī viņu dažkart bija situši, ko tur liegties! Tas viss, tā sakot, pieder pie lietas!

Pie Palmu ielas viņš izkāpa un, šķērsojis ielu, drošības labad atskatījās. Viņam pēdējās dienās bija tāda dīvaina, neparasta sajūta — it kā viņam sekotu, blenztu mugurā.

Nē, neviena!

Konstantīns Kurdašs ātri izgāja cauri kādam pagalmam un, iznācis uz šķērsielas, sāka pētīt namu numurus — ilgi te nebija būts, precēšanās viņu bija aiznesusi citā Rīgas daļa, šķiršanas dēļ dzīvokli nācās mainīt vēlreiz.

Te!

Nočīkstēja vārteļi, un Kurdašs nozuda aiz panīkuša nameļa, uz kura aizņemto vietu meta acis celtnieki, kas jau bija sabūvējuši tās ar sarkanajiem Lodes ķieģeļiem apdarinātās daudzstāvu ēkas, kuras izklaidus pacēlās pa visu rajonu.

Pēc minūtēm desmit Kurdašs atgriezās uz ielas, portfelis tagad bija pietūcis un smagi novilka roku. Viņš pārlaida acis ielai — ietvemalā sagrūsti irdeni sniega vaļņi, apsnigušas, sen nekustinātas automašīnas, retas laternas met dzeltenīgu gaismu, bet gājēja neviena,

un tomēr Konstantīnu nepameta sajūta, ka uz viņu kāds skatās. Drošības dēļ viņš sāka soļot pretējā virzienā un pēc tam nogriezās šķērsielā pa labi — līdz tramvajam bija nedaudz tālāk kā līdz trolejbusam, taču tur bija vieglāk sekotāju apvest ap stūri. Ja tāds tiešām uzradies. Tikties aci pret aci ar miliciju Konstantīns Kurdašs šobrīd bija vismazāk ieinteresēts.

Rīga mūsu gadsimta sākumā veidojās pēc citiem likumiem nekā tagad, to neuzmanīja arhitektu modrās acis, kas visur cenšas vilkt platas un taisnas līnijas. Toreiz stilu noteica tirgus konjunktūra un gruntsgabalu cenas. Kaut kur pasaulē radās pieprasījums pēc vilnas, un kāds arī pie mums bija gatavs šai pasākumā ieguldīt kapitālu — pilsētas nomalē uzbūvēja vilnas mazgātavu, kas deva darbu vairākiem desmitiem cilvēku un apauga ar strādnieku dzīvokļu mājelēm, kur pusstāvos bija sausās atejas, izlietnes un ūdensvada krāni pa vienam katrā gaitenī, veļu žāva pagalmos, sestdienās lieli un mazi devās uz pirti ar pašsietām bērzu slotām padusē, bet svētdienās uz baznīcu, pie tuvākajiem «ūdeņiem zaļumos» vai uz ballīti, kur spēlēja ugunsdzēsēju pūtēju orķestris. Turpat blakus drīz pacēlās vadmalas krāsotava, jo tirgus konjunktūrai bija tieksme pastāvīgi mainīties, čuguna lietuve vai stikla fabrika, un sākās viss no gala, vienīgi latviskajā Čiekurkalnā ari nedaudz sēja, nedaudz pļāva un vakaros māva govis.

Kādā no tādiem rajoniem, kurš šodien ir tuvāk centram nekā nomalei un kur viss vēl saglabājies it kā pa vecam, jo daudzo sīko rūpniecības uzņēmumu dēļ pilsētceltniekiem vēl neļauj tam ķerties klāt, šķiršanās un apdzīvojamās platības dalīšanas vēji pirms ceturtdaļgadsimta bija atpūtuši Konstantīnu Kurdašu, kas tagad ļoti uzmanīgi lika soļus pa šaurās bruģētās ielas slīpo ietvi, lamādams sētniekus, kuri jau sen ir aizmirsuši, kā kapā ledu un kaisa smiltis, un rajona vadītājus, kuri aizmirsuši, ka sētniekiem tas būtu jāatgādina.

Konstantīns nobrīnījās — uz stūra nosalis mīņājās tikai Azis, bet Marija nav redzams.

— Moin!

— Moin! — Azis nometa sniegā īsu lētas cigaretes galu, ko bija sūcis, turēdams saspiestu starp īkšķi un rādītājpirkstu. Iemuti kārtējo reizi viņš bija pazaudējis.

Azis ļāva, lai Konstantīns paiet viņam garām, un tad sekoja tam cieši pa pēdām — mērķis viņam bija labi zināms.

— Nosali?

— Nē, bišķiņ .. L

No priekšpuses Azis vēl izskatījās tīri ciešami ģērbies, turpretī no mugurpuses bija izteikti nepievilcīgs — kurpes nošķiebtas, bikses par īsām un apspurušas, bet pašā pusmēteļa vidū lejpus kamiešiem brūns pārkarsuša gludekļa nospiedums, pusmēteli viņam bija atdevis znots, kurš ar tādu apsvilušu uz ielas nevarēja rādīties, bet makšķernieka

gaitām mētelis bija par plānu. Ar paša izskatu Āzim neklājās labāk. Lai gan viņam bija tikai nedaudz virs piecdesmit, viņš atgādināja sačākstejušu kraķi, kas bārdu dzen tikai reizi nedēļā un arī tad vēl sev iegriež un pie nāsīm atstāj spalvu kušķus, bet, ja viņš atvēra muti, tad rādīja apaļu, gludu caurumu ar četriem nodzeltējušiem ilkņiem.

— Tu viens?

— Marija aizskrēja_ uz māju pec sīpoliem. — Kaut ari Kurdašs neatskatījās, Azis tomēr salika kopā abas dūres, lai parādītu, cik sīpoli lieli. — Tādi prīmā sīpoli! Varbūt dabūs ...

Lai gan Marijam arī bija pāri piecdesmit, viņa āriene saglabāja kaut ko no pusaudža un jaunekļa dienām, un tāpēc Kur-dašam viņš bija sevišķi mīļš. Cik vien ilgi viņš Mariju atcerējās, tam bija sapnis, kas tā laikam arī netika īstenots: «Prīmā šaura daktīte ar mazu mezgliņu, prīmā melna klozīte, prīmā balts neilona krekliņš un — uz Ģildi!» Tikko bija beidzies švunkloku, rūtainu žakešu, biezzoļaino kurpju un palmoto kaklasaišu periods, ko iemūžinājusi māksliniece Mirdza Ramane ar savu

Hugo Diega tēlu, deju vakaru publika sāka sekot tumšo uzvalku un balto kreklu modei, par kuru sapņoja ari Marija, atsēdēdams kolonijā pirmo, otro un trešo termiņu. Pēdējo reizi viņam tur uzturoties, mode brīvībā jau bija cita, bet viņš kā rūdīts ortodoksāls turējās pie savas melnās klozītes un baltā krekliņa, jo tas viņam šķita pats skaistākais vīrieša apģērbs.

Pie mājām Kurdašs paskatījās uz otrā stāva balkoniņu — kā varēja spriest pēc krāsas lūzuma vietās, bija atdrupuši vēl daži ķieģeļa gabali. Pareizi viņš izdarīja, aizsizdams balkona durvis ar naglām, — kāds izklumburēs ārā un vēl nogāzīsies kopā ar dzelzs margām.

Marija riskanti ātri skrēja nopakaļ pa apledojušo ietvi, katrā rokā turēdams pa lielam sīpolam. Viņš it kā baidījās, ka durvis aiz pirmajiem gājējiem varētu aizkrist un viņam vairs neatvērties.

— Moin! — Marija priecīgi sauca jau pa gabalu.

Kurdašs pacēla sveicienam roku un iedomājās, ka Azis un

Marija viņa brīvdienu sarakstu pārzina labāk nekā viņš pats.

Kad Āzis sajuta gaisā šņabja smaku, viņš kļuva neparasti aktīvs un saimnieciskos nolūkos veikli izložņāja visus kaktus kā sermuliņš. Lūk, viņš sadabūjis dēlīti un nazi un griež šķēlēs sīpolus. Lūk, viņš no plaukta ņem nost kausus un skatās iekšā, vai ir vērts mazgāt, varbūt varēs iztikt tāpat. Šoreiz vēl iztiks, un viņš noliek kausus — saimniekam, kā vienmēr, lielo sudraba ar gravējumu «Konstantīnam Kurdašam par izcīnīto pirmo vietu utt.», sev gandrīz tikpat lielu un pēc izskata krietni greznāku, bet tas vairs nav sudraba, sudraba tad vairs nedeva, būs no alpaka vai melhiora, un līdzīgu, tikai vēl mazāku, — Marijam. Ja nepatīk, lai pats meklē citu, uz plaukta kausu diezgan, gabalu divdesmit, ja ne vairāk — Konstantīnam bija krampis, to

neviens nenoliegs!

Marija beidza atelsties pēc skrējiena un kāpšanas pa stāvajām kāpnēm, arī viņš gribēja palīdzēt sagatavošanās darbos, taču neko citu nevarējaˆ izdomāt kā uzbērt sīpolu šķēlēm sāli. Un pat par to saņēma Aža uzbrēcienu:

— Ne tik daudz! Kas to varēs ieēst!

Konstantīns tikmēr pārģērbās. Sporta biksēs un sporta krekliņā izmeties, viņš sakāra šaurajā skapī goda drēbes un nesteigdamies apskaloja kaklu un paduses čuguna izlietnē, kam bija atsista emalja un kas smirdēja pēc urīna — tualete atradās tālu, stāvu zemāk kāpņu telpā.

Kurdaša miteklis bija kaut kāds drausmīgs hibrīds, pēckara spiedīgajos apstākļos radīts no namsaimnieka dzīvokļa aklās zarnas vai astes kaula: tajā bija nekur neredzēta vienriņķa plīts ar izrūsējušu cepeškrāsni, vietām izpuvušos grīdas dēļus sedza pienagloti linoleja gabali, toties telpa bija plaša, gaiša, ar centrālapkures radiatoriem, kas pārmērīgi sildīja, un tai klat nāca mājas vienīgais balkoniņš, ko gan sen vairs nevarēja izmantot. Ordera īpašnieks ar mākslinieciskuieevirzi varbūt no telpas mācētu izveidot kaut ko daudzmaz tīkamu acīm, vismaz parādītu gribu to pārvērst par ļaužu apdzīvotu mitekli, bet Konstantīns Kurdašs pret savu apkārtni izjuta absolūtu vienaldzību. Te viņš tika iegrūsts ar varu laulības šķiršanas rezultātā, jo spējās dusmās bija piekāvis sievastēvu, kas taisīja dažādas cūcības, lai, tiesā mantu sadalot, vairāk paliktu viņa meitai, pie viena arī sieva bija dabūjusi mazliet pa muti, jo nelaikā iejaucās. Konstantīnam draudēja pants par huligānismu un vidēji smagiem miesas bojājumiem, bet toreiz viņš vēl skaitījās izlasē, tāpēc viņu izpestīja, kā jau bija izpestījuši par dažiem iepriekšējiem tračiem uz ielas un kautiņu restorānā. Taču šai pestīšanai klāt nāca noteikums nekavējoties sadalīt dzīvojamo platību, un sievastēvam izdevās viņu iedabūt šajā ūķī, turpretī meitai vienai pašai viņš sagādāja gluži pieklājīgu divistabnieku ar daļējām ērtībām. Mantība, ko Konstantīns te saveda pēc laulības šķiršanas, viņam kalpoja vēl šodien — lielais ozolkoka galds ar vidū izliktām plātnēm, tagad jau sagraizīts un klāts ar specifisku netīrumu kārtu, kas bija pielipusi kā piķis un ko spēja notraukt tikai špaktelēšanas lāpstiņa, jo ziepes un cietā birste vairs nelīdzēja, krāsota dzelzs gulta ar niķelētām bumbām galos — matracis izgulēts plāns, kļuvis kunkuļains un vienos plankumos —, spuldzītes kupols kādreiz tika nejauši sasists un aizvietots ar pergamenta tūtu, kas pa gadiem bija no vienas vietas mušu apķēzīta, bet skapis, vecs, pamatīgs pagasta amatnieka darbs, kas saulē nešķiebjas un ūdenī nebriest, te jau bija stāvējis, kad Konstantīns ievācās. Lai cik dīvaini tas būtu, savs labums tomēr no telpas nožēlojamā stāvok|a atlēca: kad viņš sportam vairs nebija tik vajadzīgs, lai viņu pestītu, Konstantīnu uz gadu iesēdināja — viņš

iebrauca ar dūri ģīmī vīram, kas viņu nejauši bija apšļācis ar dub|iem, — un nebija neviena, kurš pēc šī mitekļa īpaši kārotu, tāpēc tika ņemti vērā viņa nopelni sporta attīstībā un ūķis saglabāts.

Telpā tomēr bija arī daži dekoratīvi elementi — izcīnīto kausu lērums uz plaukta, zem tā piekārtie vimpeļi ar Kurdaša sporta nozīmēm un medaļām un pie pretējās sienas daudzas akurāti ierāmētas planšetes ar nodzeltējušiem avīžu rakstiem, kas lēja pār Konstantīnu apbrīnas un jūsmas balzamu, kā arī analizēja pa raundiem atsevišķu cīņu norisi. Albuma trūkuma dēļ turpat aiz stikla bija aizbāztas dažas fotogrāfijas, šķiet, kādreizējo sirds-dāmu dāvanas, otrā pusē vajadzēja būt uzrakstiem «Par mūžīgu piemiņu no Mirdzas K.», vai tamlīdzīgiem.

Konstantīns beidza skaloties un, atsēdies uz gultas malas, sāka lēnām vilkt mugurā republikas izlases treniņtērpu. Viņam tos kaut kur speciāli adīja, tie viņam vienmēr bija diezgan jauni, lai gan ne sevišķi tīri, piesvīduši. Tāpat kā mīkstie boksa zābaki, ko viņš mājās valkāja.

Azis paņēma no galda puslitra burciņu, pilnu ar smēķu galiem un, iepriekš izliecies pa logu un apskatījies uz abām pusēm, vai pa ielu kāds nenāk garām, izbēra laukā.

— Moņka iešuvis ampulu, — teica Marija.

— Dulls! — Azis uztraucās. — Reiz aizmirsīs, ieraus vienu glāzi un atstieps kājas!

Ģērbies treniņtērpā, viegli gurnos šūpodamies — tā viņš nesteigdamies gāja uz ringu, vienmēr kādu minūti kavēdams, lai pretinieks savā stūrī sāktu nervozēt —, Konstantīns Kurdašs devās pie plīts. Uz tās viņš bija uzlicis savu portfeli. Atvēra, ieskatījās un izcēla vienu no trim trīslitra burkām ar plastmasas vāciņiem. Pacēla pret gaismu — šķidrums bija pilnīgi dzidrs.

Azis ar Mariju izslējās taisni, daudz netrūka, un viņi, godu atdodot, būtu piecēlušies kājās.

Konstantīns novietoja burku galda vidū un noņēma vāciņu — gaisā pacēlās viegla benzīna smaka, kas raksturīga tehniskajam spirtam.

Salēja.

Azis mazliet apvainojās, bet neko neteica. Viņš skaitīja līdzi «buļkšķus», un viņam šķita, ka viņa kausā ieliets par vienu mazāk.

Marija kļuva nopietns, pat svinīgs, skatiens caururbjošs.

— Par tevi, Konstantīn! Par visiem vecajiem puikām! Sveiks! — V'iņš pieskandināja Kurdašam, tad Azim.

Šķidrums apsvilināja rīkles, atraugas nāca augšā no kuņģa tādiem kā gumijas līmes burbuļiem.

— Pa zorti, — Azis nosēcās. — Sešdesmit collas vismaz!

Azis pielēja vēl vienu kausu. Ar ūdeni. Uzdzeršanai.

— Ja kāds muld, ka šņabim spirtu no graudiem taisa, lai taisās

šurp, un es viņam iespļaušu ģīmī. Viss nāk no Slokas papīrfabrīķa, tikai dažādās mucās tiek saliets. Oficiāli! — Azis svarīgi teica, mēģinādams ar saviem četriem ilkņiem sakožļāt sīpolšķēli. — Kur tu izraki?

— Par Konstantīnu tu nebaidies, Konstantīns dabūs visu, ko vajag! — Marijam jau mazliet mežģījās mēle, ārā bija auksts, un viņš sāka apdomāt, kā vēlāk tiks līdz mājām. Ka nepaslīd un neiekrīt kupenā — tādā laikā var ātri nosaldēt rokas un kājas.

Konstantīna domas kļuva siltas, viņam šķita, ka tās ir pelēki rozīgā krāsā kā dūmaka. Tā pašķirās. Toreiz «Amūrā», ko visi sauca par «Āmuru» ...

— Vai tu atceries, — šļupstēja Azis. — Ielej vēl vienu ... Jā, par ko mēs runājām?

— Uz Sudmaļa ielas, tagad tur ir sieviešu frizētava ... Orķestrī spēlēja nodzēries vijolnieks... Pats tievs kā skelets, mati gari un sirmi, no galdiņiem viņam sūtīja glāzītes ar šņabi, uz beigām vienmēr palika tikai klavieru spēlētājs un buņģieris vieni paši... Bet iztika ... Viņam līdzi bija Rita ... Laikam viņu sauca par Ritu ... Pati tieva, bet krūtis lielas, un kaislīga bez gala ... Kaut kādi jūrnieki nāca viņu lūgt dejot... Mēs jau bijām burās, tāpēc es tam pienācējam iespēru pa celi... Galdauts bija garš un neviens to nevarēja redzēt... «Lūdzu,» es saku. «Vajag vēl vienu reizi?» Ar nākamo spērienu es viņam mēģināju trāpīt pa pautiem, bet netrāpīju. Šis ieaurojās kā bullis un metās man virsū. Man to vien vajadzēja! Muzikanti sabēga augšā pie spoguļiem, dancotāji pajuka uz visām pusēm. Ritu neskaitot, mēs bijām kādi pieci, bet šo par kādiem diviem vai trim vairāk! Kamēr zāles pārzinis un oberi mūs *'i-*šķīra, jūrnieki jau bija norāvušies, bet to, kas man pirmais nāca virsū, nešūs vajadzēja nest. Visi liecināja, ka šie man uzbrukuši. Rita meklēja kašķi ar oberiem, bet jūrniekiem bija baigie naudas kušķi. Beidzās ar to, ka mūs izsvieda no kroga, — mēs daudz ari nelauzāmies, jo šveicars teica, ka zvanīts milicijai un tā jau izbraukusi. Taču uz ielas mēs sākām no priekiem rēkt, jo mūs bija gan izsvieduši, taču rēķins palicis nemaksāts, un mēs pārvācāmies uz «Maskavu» turpināt__

— Pro!

— Varbūt tev vajag atšķaidīt?

— Lai lieks ūdens klunkšķ pa vēderu? Nekad!

— Tu, Marija, varbūt nezini, bet mēs ar Konstantīnu reiz aizbraucām uz balli kādā mazā muižiņā aiz Bukultu kanālīša. Mūs divas meitas aizvilka. Man bija tā resnākā, Konstantīnam ..Kā tur īsti sākās ar tiem vietējiem? Kas šiem nepatika?

Un Azis tūkstoš ceturto reizi izstāstīja, kā viņi kāvušies, bet, pārspēka mākti, bija spiesti bēgt pa slapjiem arumiem un pāri attekai pa slidenām laipām. Un tūkstoš ceturto reizi Marija pacietīgi stāstu

noklausījās. Un tūkstoš ceturto reizi Konstantīns izdzīvoja līdz sīkumiem cauri seno dēku: izsprucis daudzmaz veselu ādu no zāles cauri stiklotai verandai, pagalma aklajā tumsā viņš nezināja, uz kuru pusi skriet, jo klubu no trim pusēm ieskāva ūdeņi — kanāls, Baltezers un atteka, bet peldēšanai vēl bija daudz par agru — tā bija vai nu Pirmā Maija, vai pat Sieviešu dienas balle. Viņš nometās uz vēdera kaut kādos šķidros krūmeļos, jo ārpusē lasījās krietns pūlis un zibēja arī kabatas lukturīši. Vīri bija briesmīgi nikni un sāka bruņoties ar ķieģeļiem, kas, kā par nelaimi, turpat netālu bija nokrauti. Vieni teica, ka viņam ar Azi tepat kaut kur jābūt, otri pastāvēja uz to, ka bēgļi jau ir pāri laipām un jāmēģina viņus panākt. Pēdējo bija vairāk, un, kad viņi šķērsoja laipas, Konstantīns tupus rāpus lavījās viņiem pakaļ, lai, ticis pāri tām, iebēgtu mežā. Vēlāk izrādījās, ka līdzīgi rīkojies arī Azis, tikai ar to starpību, ka viņš laipas bija atradis un ticis pāri ar pirmo piegājienu.

— Es vienu no tām bābām pēc tam satiku «Pirtiņā», šī man nāca klāt uz aplausu deju, un es viņai turpat zāles vidū iespēru ar kāju pa ahteri! Ja nebūtu Konstantīns, mūs tie lauķi būtu samaluši putrā! Prozīt! — Azis iedzēra nesaskandinājis, aizgūtnēm, pēc tam atzinīgi nosēcās.

— Bet mēs ar Konstantīnu ... — tūkstoš ceturto reizi gribēja iesākt Marija, bet tad atcerējās, ka viņam būtu arī šis tas jaunāks sakāms. — Par tevi kaut kāda bāba interesējusies ...

— Kāda bāba?

— Es nezinu, kāda. Mana vecene stāstīja. Staigājusi un prašņājusi. Kurā dzīvoklī un tā tālāk.

— Lai iet uz poda! — Azis iedzēra vēl malku. — Ko tev var pierādīt? Ko tu tādu dari? Reizi nedēļā pa brīvdienām ieraujam kādu šļuku — nu? Un tad? Nekā vairs nedrīkstēs!

— Veca vai jauna?

— Es nezinu. Nepaprasīju.

— Eu, tas tak velk uz alimentiem! — Azis iesaucās, pats bezgala priecīgs par asprātību un iespēju vēlreiz pacelt kausu. — Prozīt, papiņ!

— Ka tu nenoraujies pa fensteri! — Konstantīns nezin kāpēc kļuva nikns un arī iedzēra krietnu malku. Viņš atcerējās par skatienu, kas viņam pēdējā laikā bija it kā sekojis.

(Turpinājums sekos)

SANDRA VIRSE

SKICES GLEZNAI 20. GADSIMTA PIRĀTI

Putni
debesīs iestrēgst, mežs
izkalst durvīs, no debesīm
pelēkas, pelēkas dūnas krīt.
Atsperīgs vieglajā auto ielec burvis.
Redzes nokaitēts, ar baltu sirdi skrēja . . . . kā nočūkstēja.
Atkal kā parasti atripo mēness un nobāl —
Cik dīvaini sastinguši sēņotāji
zem milzu sēnes.

KADS VECIS

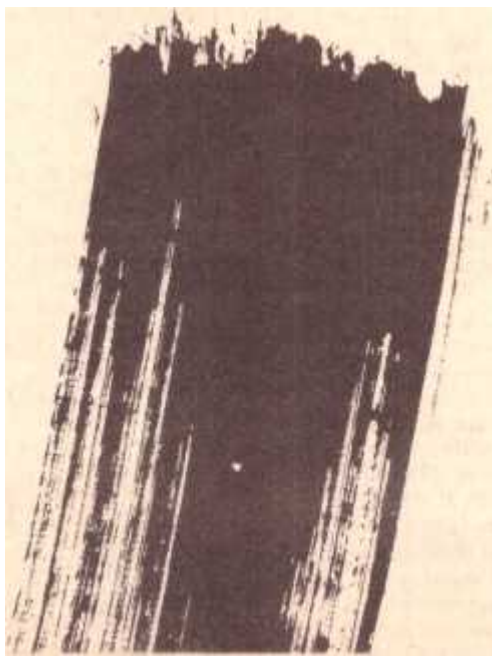

Es zinu, sirmais, tev sāp, kā mēs
ar tava iznestā karoga skrandām šodien te lāpāmies.
Es zinu, kroplais, tev sāp
tavas rakstītās kājas, kad tu uz kruķiem pārlec augstos sliekšņus piebāztajās mājās.
Es zinu, reizēm tev sirdī
tukši kā ierakumos, ļaudis labumu rindās tik tāli, atmiņas kaklā kā šņabis sūrst.
Es zinu.
Mēs no tik dažādiem laikiem, — šodien ēduši vienu sāli.

Tu suni pastaigā izved uz ķīvīšu ligzdām,
Jo tev tādas ligzdas nav.
Tu nesapratīsi izmisīgo
ķīvītes kliedzienu miglā,
Jo tevī tādas ķīvītes nav.
Mednieka azarts mednieka acīs Un bads;
Nav neviena, kas ieliktu siltu oliņu krūtīs — šo zemi.
Bez kuras tu — mednieks, sasprindzis skrējienā,
Un viņa mērķis—tu pats.
Pasaule vaļā —
nav ne durvju, ne sliekšņu, ne sētu, līdz galam vaļā
nami un cilvēki slēgtie; maskas tik caurspīdīgas un trauslas, acis slēpju, lai skatiens tās nesaplēš.
Pasaule cauri man iet.
Vienmēr ko atstāj uz galda,
Kad atkal aizvērsies ciet, atstāj, lai nenomaldos.

GAISA

Naida nastu ik rītu uz muguras ceļot,
ielu spraugās dienas kā akmeņus veļot,
vēl no dabīgā katla ar lielo karoti smeļot,
starp ēdienreizēm
un arī tajās
par nākotni
kā desertu
šīm smagām dienām
ierunājas.
Par gaišo.
Nastu nesēju.
Vēl neredzot, ka viņa te jau — mūsu mājās, pie galda sēž un smīn. Tai amputētas kājas.

BĒRNS

Ja tu kritīsi, —
bērns tevi pieturēs, neļaus nokrist līdz galam.
Palīdzēs piecelties, noslaucīs dubļus no sejas un sacīs tev:
«Ejam.»
Ja tu klusēsi,
bērns tevi sapratīs, atskaldīs bruņas un splīnu, un smīnu, un pavēlēs:
«Smejam!»
Līdz tu kā ledus, no visniknākā sala atrāvies, sāksi raudāt un gribēsi ziedos.
Bērns tevi izaudzēs,
un tu mācīsies staigāt no jauna, un tu mācīsies smieties pa īstam, un tu mācīsies nosarkt no kauna. Bērns tevi izglābs un visu tev piedos,

Ja vien tev gabaliņš dvēseles ir, ko viņam iedot.

SEMJUELS BEKETS

GAIDOT GODO

No franču valodas tulkojis ROMĀNS BAUMANIS

(Nobeigums)

Nākamā diena. Tā pati stunda. Tā pati vieta. Estragona *zābaki* pie pašas *rampas, papēži kopā, pirkstgali izvērsti. Lakī cepure tajā pašā* vietā. *Kokam parādījušās dažas lapas. Ātri ienāk Vladimirs. Apstājas un ilgi pēta koku. Pēkšņi sāk steidzīgi staigāt pa skatuvi visos virzienos. No jauna apstājas, pēta zābakus, noliecas, paņem vienu rokās, izpēta, paosta, rūpīgi noliek atpakaļ vietā. Atkal skraida pa skatuvi. Apstājas pie* labās *kulises, aizēno acis* ar *roku un ilgi skatās tālumā. Tas pats pie kreisās* kulises. *Atkal skraida. Pēkšņi apstājas, sakrusto rokas uz vēdera, atgāž galvu un sāk pilnā rīklē dziedāt.*

VLADIMIRS Reiz pieliekamā... (Saprot, ka iesācis pārāk zemu, apstajas, klepo, atsāk augstāk.)

Reiz pieliekamā līda suns,
Lai nočieptu ko ēdamu,
Bet pavārs viņu nosita Un mēslu čupā izmeta.
Tur suņu bars to atrada Un lielas dzīres rīkoja . . .
(Apstājas, savācas, atsāk.)
Tur suņu bars to atrada Un lielas dzīres rīkoja.
Uz balta krusta pakalnā Nu garāmgājējs lasa tā:
Reiz pieliekamā līda suns,
Lai nočieptu ko ēdamu, '
Bet pavārs viņu nosita Un mēslu čupā izmeta.
Tur suņu bars to atrada Un lielas dzīres rīkoja.
(Apstājas. Tā pati spēle.)
Tur suņu bars to atrada Un lielas dzīres rīkoja . . .
(Apstājas. Tā pati spēle. Klusāk.)
Un lielas dzīres rīkoja . . .

(Apklust, stāv kādu brīdi nekustīgs, tad atkal sāk drudžaini riņķot pa skatuvi visos virzienos. Atkal apstājas pie koka, staigā, pie kurpēm, staigā, pieskrien pie kreisās kulises, skatās tālumā, tad pie labās! skatās taluma. Sai brīdī no kreisās kulises iznāk Estragons, basām kājām, noliektu galvu, un lēni šķērso skatuvi. Vladimirs pagriežas un ierauga viņu.)

VLADIMIRS — Atkal tu esi šeit! (Estragons apstājas, bet nepaceļ galvu. Vladimirs iet uz viņa pusi.) Ļauj es tevi apskaušu! ESTRAGONS — Neaiztiec mani!

(Vladimirs strauji nobremzē, sarūgtināts. Klusums.)

VLADIMIRS — Tu gribi, lai es aizeju? (Pēc brīža.) Gogo? (Pēc brīža. Vladimirs uzmanīgi paskatās uz Estragonu.) Tevi sita? (Pēc briza.) Gogo? (Estragons vēl arvien klusē, nolaistu galvu.) Kur tu

pavadīji nakti? (Klusums. Vladimirs tuvojas.)

ESTRAGONS — Nepieskaries man! Nejautā man neko! Nesaki man neko! Paliec ar mani!

VLADIMIRS Vai tad es tevi kādreiz esmu pametis?

ESTRAGONS — Tu man ļāvi aiziet.

VLADIMIRS Paskaties uz mani! (Estragons nekustas. Pērkonīgā balsī.) Paskaties uz mani, es tev saku!

(Estragons paceļ galvu. Viņi ilgi skatās viens uz otru, atkāpjoties, pienākot tuvāk, pieliecoties ... — kā uz mākslas darbu, trīcot tiecas viens pie otra, beidzot pēkšņi apskaujas, sitot viens otram pa muguru. Atlaižas. Estragons, kuru vairs neatbalsta, gandrīz nokrīt.) ESTRAGONS — Kas par dienu!

VLADIMIRS — Tevi dauzīja? Izstāsti.

ESTRAGONS — Re, vēl viena diena cauri.

VLADIMIRS — Vēl jau ne.

ESTRAGONS Lai vai kā, priekš manis tā ir beigusies. (Klusums.) Tu te dziedāji, es dzirdēju.

VLADIMIRS — Tā bija, es atceros.

ESTRAGONS Tas man bija par daudz. Es nodomāju: «Viņš ir viens, viņš domā, ka es esmu nozudis uz visiem laikiem, un viņš dzied.»

VLADjMIRS Garastāvoklis jau nav pasūtāms. Visu dienu es biju lieliska formā. (Pēc brīža.) Naktī es necēlos nevienu pašu reizi. ESTRAGONS (skumji). — Nu redzi, tev čurājas labāk, kad manis nav.

VLADIMIRS — Man tevis trūka, un tai pat laikā es jutos apmierināts. Vai tas nav jocīgi?

ESTRAGONS (sašutis). — Apmierināts?

VLADIMIRS (padomājis). — Varbūt tas nav īstais vārds.

ESTRAGONS — Un tagad?

VLADIMIRS (padomājis). — Tagad .. . (priecīgi) tu esi šeit... (neitrāli) mēs esam šeit . . . (skumji) es esmu šeit.

ESTRAGONS— Nu redzi, tev nav tik labi, kad es esmu šeit. Es arī viens jūtos labāk.

VLADIMIRS (aizskarts). — Tad kāpēc mēs atgriežamies viens pie otra?

ESTRAGONS — Es nezinu.

VLADIMIRSˆ—Bet es zinu. Tāpēc, ka tu nemāki aizstāvēties. Es nebutu pieļāvis, ka tevi piekauj.

ESTRAGONS — Neko tu nevarētu izdarīt.

VLADIMIRS — Kāpēc?

ESTRAGONS — Viņi bija desmit.

VLADIMIRS — Nē, es gribu teikt, ka es nepieļautu iespēju, ka tevi piekauj. '

ESTRAGONS — Es neko tādu nedarīju.

VLADIMIRS — Kāpēc tad viņi tevi piekāva?

ESTRAGONS — Es nezinu.

VLADIMIRS — Ak nē, Gogo, ir lietas, kas tev paslīd garām, ko tu neievēro, bet es ievēroju. Tev vajadzētu to just.

ESTRAGONS — Es tev saku, es neko nedarīju.

VLADIMIRS — Ļoti var būt, ka tā. Bet redzi, ir tāds izturēšanās veids, izturēšanās veids, ja gribi tikt cauri ar veselu ādu. Bet nerunāsim vairs par to. Tu esi atgriezies, un es esmu ļoti apmierināts. ESTRAGONS — Viņi bija desmit.

VLADIMIRS — Atzīsties taču, tu sirds dziļumos arī esi apmierināts. ESTRAGONS — Apmierināts ar ko?

VLADIMIRS — Ka atkal mani satiki.

ESTRAGONS — Tu domā?

VLADIMIRS — Pasaki — jā, kaut arī tas tā nebūtu.

ESTRAGONS — Kas man jāsaka?

VLADIMIRS — Saki: «Es esmu apmierināts.»

ESTRAGONS — Es esmu apmierināts.

VLADIMIRS — Es arī.

ESTRAGONS — Es arī.

VLADIMIRS — Mēs esam apmierināti.

ESTRAGONS — Mēs esam apmierināti. (Klusums.) Ko mēs tagad darīsim, tādi apmierināti?

VLADIMIRS — Gaidīsim Godo.

ESTRAGONS — Tā jau gan.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Kopš vakardienas šis tas te ir mainījies.

ESTRAGONS — Bet ja nu viņš neatnāk?

VLADIMIRS (pēc brīža neizpratnes). — Tad jau redzēs. (Pēc brīža.) Es tev saku, šeit šis tas ir mainījies kopš vakardienas.

ESTRAGONS — Viss sulo.

VLADIMIRS — Paskaties uz koku.

ESRAGONS — Pēdējais puveklis, pat tas mainās.

VLADIMIRS — Es runāju par koku, paskaties uz koku!

ESTRAGONS (skatās uz koku), — Vai tad tas vakar te nebija? VLADIMIRS — Bija. Tu tikai neatceries. Mēs gandrīz pakārāmies tajā. (Domā.) Jā, daudz netrūka un (lēni, vārdu pa vārdam) mēs — tajā — būtu — pakārušies. Tikai tu negribēji. Tu neatceries? ESTRAGONS — Tu to būsi nosapņojis.

VLADIMIRS — Vai tas var būt, ka tu jau esi aizmirsis?

ESTRAGONS — Tāds nu es esmu. Vai nu aizmirstu uzreiz, vai neaizmirstu nekad.

VLADIMIRS — Poco un Lakī tu arī esi aizmirsis?

ESTRAGONS — Poco un Lakī?

VLADIMIRS — Viņš visu ir aizmirsis!

ESTRAGONS — Es atceros kaut kādu velna apsēsto, kas man iemauca ar kāju. Un pēc tam laida muļķi.

VLADIMIRS — Tas bija Lakī.

ESTRAGONS — To es atceros. Bet kad tas bija?

VLADIMIRS — Un to otru, kas viņu veda, tu neatceries? ESTRAGONS — Viņš man iedeva kaulus.

VLADIMIRS — Tas'bija Poco!

ESTRAGONS — Un tu teiksi, ka tas viss bija vakar?

VLADIMIRS — Bet, protams.

ESTRAGONS — Un šeit?

VLADIMIRS — Nu ja. Tu neredzi?

ESTRAGONS (pēkšņi satracināts). — Neredzi! Kas te ko redzēt? Es velku savus dzīves ratiņus pa smiltīm. Un tu gribi, lai es redzētu kaut kādas nianses? Paskaties uz šito maucību! Nekur es no šejienes neesmu izkustējies!

VLADIMIRS — Nomierinies, nomierinies.

ESTRAGONS Nu tad atšujies no manis ar savām ainavām! Runā ar mani par zemes tārpiem.

VLADIMIRS — Un tomēr, tu taču neteiksi, ka šis te (žests) līdzinās Voklīzai. Kā nekā, milzu starpība.

ESTRAGONS — Voklīza! Kurš tad te runā par Voklīzu?

VLADIMIRS — Bet tu taču esi bijis Voklīzā?

ESTRAGONS — Nekad es neesmu bijis Voklīzā! Visa mana karstmī-zainā dzīve ir iztecējusi šeit! Seit! Sūdklīzā!

VLADIMIRS—Un tomēr, es varu likt galvu ķīlā — mēs abi kopā bijām Voklīzā. Mēs vācām vīnogas Rusijonā, pie kāda Bonelī. ESTRAGONS (mierīgāk). — Var jau būt. Es neko neievēroju. VLADIMIRS — Tur taču viss bija sarkans!

ESTRAGONS (iziet no rāmjiem). — Es tev saku, es neko neievēroju!

(Klusums. Vladimirs dziļi nopūšas.)

VLADIMIRS — Ar tevi ir grūti, Gogo.

ESTRAGONS — Būtu labāk, ja mēs izšķirtos.

VLADIMIRS — Tu tā vienmēr saki. Un katru reizi atgriezies.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Vislabāk būtu mani nosist. Kā to otro.

VLADIMIRS — Kādu otro? (Pauze.) Kādu otro?

ESTRAGONS — Kā biljonus otro.

VLADIMIRS (sentence). — Katram savs mazais krustiņš. (Nopūšas.) Kamēr tāds mazs «kamēr», un druscītiņ ari pēc tam.

ESTRAGONS — Bet, kamēr gaidām, pacentīsimies runāt mierīgi, tāpēc, ka klusēt mēs neesam spējīgi.

VLADIMIRS — Jā, tas tiesa, mēs esam neapklusināmi.

ESTRAGONS — Tas tāpēc, lai nevajadzētu domāt.

VLADIMIRS — Mums ir attaisnojums.
ESTRAGONS — Tas tāpēc, lai nedzirdētu.
VLADIMIRS — Mums ir iemesli.
ESTRAGONS — Visas mirušās balsis.
VLADIMIRS — Tās ir kā spārnu šalkas.
ESTRAGONS — Kā lapu.
VLADIMIRS — Kā smilšu.
ESTRAGONS — Kā lapu.
KLUSUMS.
VLADIMIRS — Tās runā visas reizē.
ESTRAGONS — Katra par sevi.
KLUSUMS.
VLADIMIRS — Tās drīzāk čukst.
ESTRAGONS — Kurn.
VLADIMIRS — Tās bubina.
ESTRAGONS — Kurn.
KLUSUMS.
VLADIMIRS — Ko tās saka?
ESTRAGONS — Tās runā par savu dzīvi.
VLADIMIRS — Tām nepietiek, ka to ir nodzīvojušas?
ESTRAGONS — Tām ar to nepietiek. Vēl vajag par to runāt. VLADIMIRS — Tām ir par maz būt mirušām.
ESTRAGONS — Par maz.
KLUSUMS.
VLADIMIRS — Tas ir kā spalvu troksnis.
ESTRAGONS — Lapu.
VLADIMIRS — Pelnu.
ESTRAGONS — Lapu.
ILGS KLUSUMS.
VLADIMIRS — Saki taču kaut ko.
ESTRAGONS — Es meklēju.
ILGS KLUSUMS.
VLADIMIRS (izmisumā). — Saki vienalga ko!
ESTRAGONS — Ko mēs tagad darīsim?
VLADIMIRS — Gaidīsim Godo.
ESTRAGONS — Tā jau gan.
KLUSUMS.
VLADIMIRS — Cik tas grūti!
ESTRAGONS — Ja nu tu uzdziedātu?
VLADIMIRS—Nē, nē. (Domā.) Būs jāsāk no paša sākuma. ESTRAGONS — Man tas neliekas tik grūti.
VLADIMIRS — Tikai pats sākums ir grūts.
ESTRAGONS — Var sākt vienalga no kā.
VLADIMIRS — Jā, vēl jau vajag izšķirties, vai to vispār darīt.

ESTRAGONS — Tas gan.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Palīdzi man!

ESTRAGONS — Es meklēju.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Kad meklē, tad dzird.

ESTRAGONS — Tas tiesa.

VLADIMIRS — Tas traucē atrast.

ESTRAGONS — Lūk!

VLADIMIRS — Tas traucē domāt.

ESTRAGONS — Un tomēr mēs domājam.

VLADIMIRS — Eh, nē, tas nav iespējams.

ESTRAGONS — Nu, nu, tagad vēl pastrīdēsimies.

VLADIMIRS— Neiespējami.

ESTRAGONS — Tu domā?

VLADIMIRS — Mēs vairs neuzdrošināmies domāt.

ESTRAGONS — Par ko tad mēs sūdzamies?

VLADIMIRS — Domāt — tas nav pats sliktākais.

ESTRAGONS — Protams, protams, bet tas jau arī ir tas.

VLADIMIRS — Kā — tas jau arī ir tas?

ESTRAGONS — Tas ir — «Uzdosim viens otram jautājumus». VLADIMIRS — Ko tu ar to gribi teikt — tas jau arī ir tas? ESTRAGONS — Vismaz — «Tas jau arī ir tas».

VLADIMIRS — Acīmredzami.

ESTRAGONS — Nu, tātad? Varbūt jutīsimies laimīgi?

VLADIMIRS — Kas nu ir briesmīgi, tas ir «padomāt».

ESTRAGONS — Bet vai tad ar mums tas kādreiz ir gadījies? VLADIMIRS — No kurienes tad visi šie līķi?

ESTRAGONS — Sie ģindeņi.

VLADIMIRS — Lūk, tā. '

ESTRAGONS — Acīmredzami.

VLADIMIRS — Tātad — padomāts tā kā būtu.

ESTRAGONS — Jau pašā sākumā.

VLADIMIRS — Līķu grēdas, grēdas.

ESTRAGONS — Vajag tikai neskatīties.

VLADIMIRS — To nevar neieraudzīt.

ESTRAGONS — Tiesa.

VLADIMIRS — Kaut arī pats esi tur.

ESTRAGONS — Kā?

VLADIMIRS — Kaut arī pats esi tur.

ESTRAGONS — Mums vajadzētu, daudz neprātojot, pievērsties dabai. VLADIMIRS — Mēs jau mēģinājām.

ESTRAGONS — Tiesa.

VLADIMIRS — Nē, tas jau nav pats sliktākais, protams.

ESTRAGONS — Kas tieši?

VLADIMIRS — Padomāt.

ESTRAGONS — Acīmredzami.

VLADIMIRS — Bet varēja jau arī bez tā iztikt.

ESTRAGONS — Ko tad tu gribi?

VLADIMIRS — Jā, zinu jau zinu.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Kā tāds mazs riksītis, nebija jau slikti . . . VLADIMIRS — Jā, bet tagad vajag pamēģināt atrast kaut ko citu. ESTRAGONS — Nu kā tad. ~

VLADIMIRS — Nu kā tad.

ESTRAGONS — Nu kā tad.

(Viņi domā.)

VLADIMIRS — Par ko es runāju? Ar to arī varētu sākt.

ESTRAGONS — Kad?

VLADIMIRS — Pašā sākumā.

ESTRAGONS — Kā sākumā?

VLADIMIRS — Nu, vakara. Es runāju ... es runāju . . .

ESTRAGONS — Nu zini, tu pārāk'daudz gribi no manis. VLADIMIRS — Pagaidi . . . mēs bijām apskāvušies . . . apmierināti . . . apmierināti . . . tagad, kad ir apmierināti, ko dara . . . gaida . . . pag . . . pag . . . tūlīt . . . gaida ... nu redzi . . . tūlīt. . . gaida . . . āāā! Koks! ESTRAGONS — Koks?

VLADIMIRS — Tu neatceries?

ESTRAGONS — Es esmu noguris.

VLADIMIRS — Paskaties uz to!

(Estragons skatās uz koku.)

ESTRAGONS — Neko neredzu.

VLADIMIRS — Bet vakar vakarā tas bija pavisam balts skelets! Bet šodien to klāj lapas.

ESTRAGONS — Lapas?

VLADIMIRS — Pa vienu nakti!

ESTRAGONS — Droši vien ir pavasaris.

VLADIMIRS — Pa vienu vienīgu nakti!

ESTRAGONS — Es tev saku, ka mēs nebijām šeit vakar vakarā. Tu to visu esi izmurgojis.

VLADIMIRS — Un kur tad mēs, tavuprāt, bijām vakar vakarā? ESTRAGONS — Nezinu. Citur. Citā būrī. Tukšumu jau netrūkst. VLADIMIRS (pārliecināts par savu taisnību). — Labi. Vakar vakarā mēs šeit nebijām. Bet ko mēs vakar vakarā darījām?

ESTRAGONS — Ko mēs vakar darījām?

VLADIMIRS — Mēģini atcerēties.

ESTRAGONS — Nu lāp . . . droš vēn pļurkstējām.

VLADIMIRS (valdoties). — Par ko?

ESTRAGONS — Nu . . . tāpat, pa tukšo, laikam par zābakiem. (Ar pārliecību.) Jā, pareizi, par zābakiem, tagad es atceros, mēs pļurkstējām par zābakiem. Tas velkas nu jau pusgadsimtu.

VLADIMIRS — Tu neatceries kaut kādus faktus, kaut kādus apstākļus? ESTRAGONS (noguris). — Nemoki mani, Didī!

VLADIMIRS— Sauli? Mēnesi? Tos tu arī neatceries?

ESTRAGONS — Nu, tie droši vien bija tur, savā vietā.

VLADIMIRS — Tu nepamanīji neko neparastu?

ESTRAGONS — Diemžēl!

VLADIMIRS — Bet Poco? Bet Lakī?

ESTRAGONS — Poco?

VLADIMIRS — Kauli.

ESTRAGONS — Drīzāk jau asakas.

VLADIMIRS — Tos tev iedeva Poco.

ESTRAGONS — Nezinu.

VLADIMIRS — Bet kājas spērienu?

ESTRAGONS — Spērienu? Tiešām, mani spārdīja.

VLADIMIRS — Tas bija Lakī.

ESTRAGONS — Un tas viss bija vakar?

VLADIMIRS — Parādi potīti.

ESTRAGONS — Kuru?

VLADIMIRS — Abas. Pavelc bikses uz augšu.

(Estragons, uz vienas kājas stāvot, mēģina otru iedot Vladimiram, gandrīz nokrīt. Vladimirs saņem kāju. Estragons zvārojas.) ESTRAGONS (lēkājot). — Es nevaru.

(Vladimirs pavelk uz augšu bikšu staru, apskata kāju, palaiž vaļā. Estragons gandrīz krīt.)

VLADIMIRS — Otru.

(Estragons dod to pašu kāju.) Otru, es tev teicu. (Tāda pati spēle ar otru kāju.) Nu, lūk, brūce jau gandrīz pūžņo.

ESTRAGONS — Nu un?

VLADIMIRS—-Kur tavi zābaki?

ESTRAGONS — Būšu izmetis.

VLADIMIRS — Kad?

ESTRAGONS — Nezinu.

VLADIMIRS —Kāpēc?

ESTRAGONS — Neatceros.

VLADIMIRS — Es gribu zināt, kāpēc tu tos izmeti?

ESTRAGONS — Tie man spieda.

VLADIMIRS (norādot uz zābakiem). — Lūk, kur tie ir. (Estragons skatās uz zābakiem.) Tajā pašā vietā, kur tu tos vakar atstāji.

(Estragons pieiet pie zābakiem, noliecas, izpēta ļoti tuvu,) ESTRAGONS — Tie nav manējie.

VLADIMIRS — Nav tavējie!

ESTRAGONS — Manējie bija melni. Sitie ir dzelteni.

VLADIMIRS — Tu esi pārliecināts, ka tavējie bija melni? ESTRAGONS — Nu, var teikt, ka tie bija pelēki.

VLADIMIRS — Un šie ir dzelteni? Parādi!

ESTRAGONS (paceļ vienu). — Drīzāk jau zaļgani.

VLADIMIRS (pienāk). — Paradi. (Estragons viņam dod zābaku. Vladimirs to apskata, dusmās nomet.) Velns ar ārā!

ESTRAGONS — Tu redzi, tas viss ir . . .

VLADIMIRS —Es redzu, kas tas ir. Jā, jā, es redzu, kas te ir noticis.

ESTRAGONS — Tas ir . . .

VLADIMIRS — Tas ir skaidrs kā diena. Kāds tips būs atnācis un paņēmis tavus zābakus, bet vietā atstājis savus.

ESTRAGONS — Priekš kam?

VLADIMIRS — Viņējie viņam nederēja. Tāpēc viņš paņēma tavējos. ESTRAGONS — Bet manējie bija pavisam šauriņi.

VLADIMIRS — Priekš tevis. Bet ne priekš viņa.

ESTRAGONS — Es esmu noguris. Tinamies VLADIMIRS — Mēs nevaram aiziet.

ESTRAGONS — Kāpēc?

VLADIMIRS — Mēs gaidām Godo.

ESTRAGONS — Tas tiesa. (Pēc brīža.) Tātad, ko lai dara? VLADIMIRS—Neko nevar darīt.

ESTRAGONS — Bet es vairs nevaru.

VLADIMIRS — Gribi redīsu?

ESTRAGONS — Tas ir viss, kas tev ir?

VLADIMIRS—Ir redīsi un rāceņi.

ESTRAGONS — Burkānu vairāk nav?

VLADIMIRS—Nē. Bez tam tu pārāk aizraujies ar burkāniem. ESTRAGONS — Nu tad dod redīsu. (Vladimirs rakājas pa kabatām, atrod tikai rāceņus, beidzot izvelk redīsu, dod Estragonam, Estragons to nopēta, paosta.) Tas ir melns.

VLADIMIRS — Tomēr redīss.

ESTRAGONS — Tu taču zini, ka man patīk tikai sārtie.

VLADIMIRS — Tātad, tu negribi?

ESTRAGONS — Man patīk tikai sārtie!

VLADIMIRS — Nu, tad atdod.

(Estragons atdod.)

ESTRAGONS— lešu pameklēt burkānu. (Nekustas.)

VLADIMIRS — Tas kļūst jau pavisam nesvarīgi.

ESTRAGONS — Vēl ne gluži.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Kā būtu, ja tu tomēr pamēģinātu?

ESTRAGONS — Es visu jau esmu izmēģinājis.

VLADIMIRS — Es runāju par zābakiem.

ESTRAGONS — Domā, ka vērts?

VLADIMIRS — Tas mums palīdzēs īsināt laiku. (Estragons šaubās.) Tici man, vismaz kāda atslogošanās.

ESTRAGONS — Atvieglošanās.

VLADIMIRS— Izklaidēšanās.

ESTRAGONS — Atvieglošanās.

VLADIMIRS — Nu, pamēģinil ESTRAGONS — Tu man palīdzēsi?

VLADIMIRS — Protams.

ESTRAGONS — Mēs tīri labi kuļamies abi kopā, vai ne, Didī? VLADIMIRS — Jā, jā. Nu, vispirms kreiso kāju.

ESTRAGONS—Vienmēr var kaut ko atrast, kas rada iespaidu, ka mēs eksistējam.

VLADIMIRS (nepacietīgi). — Jā, jā, mēs ar tevi esam burvji. Bet nenovirzīsimies no tā, ko mēs esam nolēmuši. (Paceļ zābaku.) Nāc, dod savu kāju. (Estragons pieiet pie Vladimira un dod viņam kāju.) Otru, cūka! (Estragons paceļ otru kāju.) Augstāk! (Neiedomājamās pozās, kopā saķērušies, viņi pārklibo pāri skatuvei. Beigu beigās Vladimiram izdodas uzvilkt zābaku Estragona kājā.) Mēģini iet. (Estragons iet.) Nu, kā?

ESTRAGONS — Der.

VLADIMIRS (atrcd kabatā aukliņu). — Tūlīt mēs to aizšņorēsim. ESTRAGONS (sparīgi), — Nē, nē, nekādas šņorītes, nekādas šņorītes. VLADIMIRS — Tu kļūdies. Pamēģināsim otru. (Tā pati spēle.) Nu, kā?

ESTRAGONS — Arī der.

VLADIMIRS — Tev tie nespiež?

ESTRAGONS (sper pāris smagus soļus). — Vēl ne.

VLADIMIRS — Tad tu vari tos paturēt.

ESTRAGONS — Tie ir par lielu.

VLADIMIRS — Varbūt tu kādreiz tiksi arī pie zeķēm.

ESTRAGONS —Tā jau gan.

VLADIMIRS — Tātad — tu tos paturi?

ESTRAGONS — Pietiks runāt par šiem zābakiem.

VLADIMIRS — Jā, bet , . .

ESTRAGONS — Pietiksi (Klusums.) Es tomēr gribu apsēsties.

(Meklē ar acīm, kur apsēsties, iet uz vietu, kur sēdēja pirmā cēliena sākumā.) .

VLADIMIRS — Tu tur sēdēji arī vakar vakarā.

KLUSUMS,

ESTRAGONS — Kaut es varētu aizmigt.

VLADIMIRS — Vakar tu gulēji.

ESTRAGONS — Es pamēģināšu. (Viņš ieņem embrija pozu, galvu iespiedis starp kājām.)

VLADIMIRS — Pagaidi. (Viņš pieiet pie Estragona un sāk skaļi

dziedāt.) Aijā-aijā, aijā-aijā . . .

ESTRAGONS (paceļ galvu). — Ne tik skaļi.

VLADIMIRS (klusāk). — Aijā-aijā Aijā-aijā Aijā-aijā Aijā . . .

(Estragons aizmieg, Vladimirs novelk vesti, apsedz Estragona plecus, pēc tam sāk staigāt krustām šķērsām pa skatuvi, vicinot rokas, lai sasildītos. Estragons negaidīti pamostas, pieceļas un kā ārprātīgs iet, neko neredzot. Vladimirs skrien pie viņa, apskauj.)

VLADIMIRS — Nu, nu ... es esmu šeit . . . nebaidies.

ESTRAGONS — A-āāhl

VLADIMIRS — Seit, šeit , . . viss ir labi . . .

ESTRAGONS — Es kritu.

VLADIMIRS — Viss ir cauri. Nedomā vairs par to.

ESTRAGONS — Es biju pašā . . .

VLADIMIRS—Nē, nē. Nesaki neko. Nāc, pastaigāsimies mazliet.

(Viņš paņem Estragonu zem rokas un staigā ar viņu pa skatuvi, kamēr Estragons atsakās iet tālāk.)

ESTRAGONS — Pietiekl Es esmu noguris.

VLADIMIRS — Tu labāk sēdi kā piepe un nedari neko?

ESTRAGONS — Jā.

VLADIMIRS — Kā gribi.

(Palaiž Estragonu vaļā, paņem savu vestīti un uzvelk mugurā.) ESTRAGONS — Tinamies.

VLADIMIRS — Mēs nedrīkstam.

ESTRAGONS — Kāpēc?

VLADIMIRS — Mēs gaidām Godo.

ESTRAGONS — Jā, tiesa. (Vladimirs atkal staigā krustu šķērsu pa skatuvi.) Vai tu nevarētu palikt mierā? '

VLADIMIRS — Man salst.

ESTRAGONS — Mēs esam atnākuši par agru.

VLADIMIRS — Pirms tumsas iestāšanās.

ESTRAGONS — Bet tumsa nenāk.

VLADIMIRS — Tā mūs apraks uzreiz, kā vakar.

ESTRAGONS —Un būs nakts.

VLADIMIRS — Un mēs varēsim aiziet.

ESTRAGONS — Un pēc tam atkal būs diena. (Pēc brīža.) Ko darīt, ko darīt?

VLADIMIRS (apstājoties, ar niknumu). — Vai tu vari vienreiz izbeigt! Tava čīkstēšana man jau ir līdz rīkleil ESTRAGONS — Es aizeju.

VLADIMIRS (ierauga Lakī cepuri). — Skaties!

ESTRAGONS — Ardievu.

VLADIMIRS — Lakī cepurei (Pieiet pie tās.) Es esmu šeit jau veselu stundu, un es to neredzēju. (Ļoti apmierināts.) Brīnišķīgi. ESTRAGONS — Tu mani vairs nekad neredzēsi.

VLADIMIRS — Tātad, es neesmu kļūdījies, šī ir tā pati vieta. Tad mēs varam būt mierīgi. (Paceļ Lakī cepuri, nopēta, pielabo.) Tā noteikti bijusi brīnišķīga cepure. (Uzliek galvā savas vietā, savējo pastiepj Estragonam.) Se.

ESTRAGONS — Ko?

VLADIMIRS — Se, ņem.

(Estragons paņem Vladimira cepuri. Vladimirs abām rokām uzmauc galvā Lakī cepuri. Estragons uzliek galvā Vladimira cepuri, savējo dod Vladimiram. Vladimirs paņem Estragona cepuri. Estragons abām rokām uzmauc Vladimira cepuri uz acīm. Vladimirs uzliek Estragona cepuri uz galvas Lakī cepures vietā, ko viņš dod Estragonam. Estragons paņem Lakī cepuri. Vladimirs abām rokām uzmauc Estragona cepuri. Estragons uzliek Lakī cepuri uz galvas Vladimira cepures vietā, ko viņš dod Vladimiram. Vladimirs paņem savu cepuri. Estragons abām rokām uzmauc Lakī cepuri galvā. Vladimirs uzliek uz galvas savu cepuri Estragona cepures vietā, ko viņš dod Estragonam. Estragons paņem savu cepuri. Vladimirs abām rokām uzmauc uz acīm savu cepuri. Estragons uzliek savu cepuri uz galvas Lakī cepures vietā, ko viņš dod Vladimiram. Vladimirs paņem Lakī cepuri. Estragons uzmauc abām rokām savu cepuri. Vladimirs uzliek uz galvas Lakī cepuri savas cepures vietā, ko viņš dod Estragonam. Estragons paņem Vladimira cepuri. Vladimirs uzmauc abām rokām Lakī cepuri. Estragons dod Vladimira cepuri Vladimiram, kas to ņem un dod Estragonam, kas to ņem un dod Vladimiram, kas to ņem un aizmet. Un tas viss ātri.)

VLADIMIRS — Man piestāv?

ESTRAGONS — Es nezinu.

VLADIMIRS — Nē, bet kā es tajā izskatos? (Viņš pagriež galvu pa labi un pa kreisi, koķetē, uzvedas kā manekene.)

ESTRAGONS — Šausmīgi,

VLADIMIRS — Bet ne vairāk, kā parasti?

ESTRAGONS — Tas pats vien ir.

VLADIMIRS — Tātad, es varu to paturēt. Manējā man spieda. (Pēc brīža.) Kā lai pasaka? (Pēc brīža.) Tā man grauza.

ESTRAGONS — Es eju prom.

VLADIMIRS — Tu negribi spēlēt?

ESTRAGONS — Ko spēlēt?

VLADIMIRS — Mēs varētu uzspēlēt Poco un Lakī.

ESTRAGONS — Nemāku.

VLADIMIRS — Es būšu Lakī, tu būsi Poco. (Saliecas tāpat kā Lakī zem bagāžas smaguma. Estragons skatās uz viņu apstulbis.) Nu!
ESTRAGONS — Kas man jādara?

VLADIMIRS — Lamā mani!

ESTRAGONS — Nelietis!

VLADIMIRS — Rupjāk!

ESTRAGONS — Sūds! Bandīts!

(Vladimirs tuvojas, atkāpjas, visu laiku saliecies.)

VLADIMIRS — Liec man domāt!

ESTRAGONS — Kā?

VLADIMIRS — Saki: «Domā, cūķi!»

ESTRAGONS—Domā, cūki!

’ KLUSUMS.

VLADIMIRS — Es nevaru!

ESTRAGONS — Pietiks.

VLADIMIRS—Liec man dancot!

ESTRAGONS — Es eju prom.

VLADIMIRS — Dejo, cūka! (Sāk uz vietas locīties. Estragons steidzīgi iziet.) Es nevaru! (Paceļ galvu un ierauga, ka Estragona vairs nav. Sirdi plosošs kliedziens.) Gogo! (Klusums. Viņš metas apskatīt skatuvi, gandrīz skriešus. Steidzīgi ienāk Estragons, aizelsies, skrien pie Vladimira. Viņi apstājas dažu soļu attālumā viens no otra.) Beidzot tu esi atgriezies!

ESTRAGONS (elšot). — Es esmu nolādēts!

VLADIMIRS — Kur tu biji? Es domāju, ka tu esi aizgājis pavisam. ESTRAGONS — Es biju pie gravas. Nāk!

VLADIMIRS — Kas?

ESTRAGONS —Es nezinu.

VLADIMIRS — Cik?

ESTRAGONS — Nezinu.

VLADIMIRS (triumfējoši). — Tas ir Godol Beidzot! (Apskauj Estragonu.) Gogo! Tas ir Godo! Mēs esam glābti! Ejam viņu sagaidīt! Nāc! (Viņš velk Estragonu uz kulišu pusi. Estragons pretojas, atbrīvojas un skriešus nozūd pa otru pusi.) Gogo! Nāc atpakaļ! (Klusums. Vladimirs pieskrien pie kulises, no kuras tikko kā parādījās Estragons, skatās tālumā. Estragons ieskrien no otras puses, skrien pie Vladimira, kurš pagriežas.) Tu atkal esi šeit!

ESTRAGONS — Es esmu nolādēts!

VLADIMIRS — Un tālu tu biji aizgājis?

ESTRAGONS — Līdz nogāzes malai.

VLADIMIRS — Patiesībā mēs esam uz līdzenuma, kā uz paplātes, jā, bez mazākajām šaubām — mēs esam pasniegti kā uz paplātes. ESTRAGONS — No turienes arī nāk!

VLADIMIRS — Mēs esam aplenkti! (Estragons šausmās bēg skatuves dziļumā, iepinas fona audumā un krīt.) Stulbenis! Tur taču nav izejas! (Vladimirs palīdz viņam piecelties, atved līdz rampai. Žests pret skatītājiem.) Lūk, tur gan nav neviena. Glābies tur. Nu, uz priekšu! (Stumj viņu uz skatuves malu. Estragons šausmās atsprāgst atpakaļ.) Tu negribi? Es tevi saprotu. Pagaidi. (Domā.) Tev atliek tikai

pazust.

ESTRAGONS — Kā?

VLADIMIRS — Paslēpies aiz koka. (Estragons šaubās.) Ātri! Aiz koka! (Estragons skrien slēpties aiz koka, kas viņu piesedz pavisam nedaudz.) Nekusties! (Estragons iziet no savas paslēptuves.) Galīgi nekāda labuma mums nav no tā koka. (Estragonam.) Tu neesi traks? ESTRAGONS (mierīgāk). — Es nesapratu, ko es daru. (Kaunīgi nolaiž galvu.) Piedod! (Lepni izslienas.) Tas vairāk neatkārtosies! Viss. Tagad tu redzēsi. Saki, ko vajag izdarīt?

VLADIMIRS — Nekā jau nav ko darīt.

ESTRAGONS — Tu stāvēsi tur. (Viņš aizvelk Vladimiru līdz kreisajai kulisei, nostāda viņu šķērsām ceļam, ar muguru pret skatuvi.) Tā, nekusties un vēro uzmanīgi. (Skrien uz otru pusi. Vladimirs skatās uz viņu pār plecu. Estragons apstājas pie otras kulises, skatās tālumā, atskatās pār plecu.) Mugura pret muguru, kā vecos labos laikos.

(Vēl kādu brīdi abi skatās viens uz otru pār plecu, pēc tam skatās tālumā. Ilgs klusums.) Neviens nenāk?

VLADIMIRS (pagriežoties). — Ko?

ESTRAGONS (skaļāk). — Neviens nenāk?

VLADIMIRS — Nē.

ESTRAGONS — Es arī nevienu neredzu. (Atkal skatās. Ilgs klusums.) VLADIMIRS — Tu būsi kļūdījies.

ESTRAGONS (pagriežoties). — Ko?

VLADIMIRS (skaļāk). — Tu būsi kļūdījies.

ESTRAGONS — Nekliedz.

(Abi atkal skatās.)

VLADIMIRS — ESTRAGONS (abi reizē pagriežas). — Vai tu . . . VLADIMIRS — Piedod!

ESTRAGONS — Es klausos.

VLADIMIRS — Nē, nē!

ESTRAGONS — Jā, jā!

VLADIMIRS — Es tevi pārtraucu.

ESTRAGONS — Gluži pretēji.

(Skatās viens uz otru ar dusmām.)

VLADIMIRS — Klausies, kas par ceremonijām.

ESTRAGONS — Neesi jampampiņš, klausies.

VLADIMIRS (asi). — Pasaki līdz galam, es tev saku!

ESTRAGONS (tāpat). — Tu pats pasaki!

(Klusums. Iet viens otram virsū, apstājas.)

VLADIMIRS — Nožēlojamais!

ESTRAGONS — Nu ja, tagad palamāsimies. (Apmainās ar lamuvārdiem. Klusums.) Tagad salīgsim mieru.

VLADIMIRS — Gogo!

ESTRAGONS — Didī!

VLADIMIRS — Dod roku!

ESTRAGONS — Se!

VLADIMIRS—Nāc, es tevi apskaušu!

ESTRAGONS — Apskausi?

VLADIMIRS (izpleš rokas). — Jā!

ESTRAGONS — Eju.

(Apskaujas. Klusums.)

VLADIMIRS — Kā laiks skrien, kad spēlējas!

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Ko mēs tagad darīsim?

VLADIMIRS — Kamēr gaidīsim.

ESTRAGONS — Kamēr gaidīsim.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Ja nu mēs atkārtotu mūsu vingrinājumus? ESTRAGONS — Mūsu kustības.

VLADIMIRS — Saliekšanos.

ESTRAGONS — Atlaišanos.

VLADIMIRS — Pietupšanos.

ESTRAGONS — Atlaišanos.

VLADIMIRS — Lai sasildītos.

ESTRAGONS — Lai nomierinātos.

VLADIMIRS — Nu, sākam.

(Viņš sāk lēkāt. Estragons viņu imitē.)

ESTRAGONS (apstādamies). — Pietiks, es esmu noguris.

VLADIMIRS (apstājoties). — Neesam formā. Tomēr vajadzētu vēl dažas reizes paelpot.

ESTRAGONS — Es vairāk negribu elpot.

VLADIMIRS — Tev taisnība. (Pauze.) Vajadzētu tomēr kaut ko līdzsvaram . . . uztaisām koku.

ESTRAGONS — Koku?

(Vladimirs grīļodamies stāv uz vienas kājas — tēlo koku.) VLADIMIRS (apstājoties). — Tagad tu!

ESTRAGONS — Tu domā, Dievs mani redz?

VLADIMIRS — Vajag aizvērt acis.

(Estragons aizver acis, grīļojas vēl vairāk.)

ESTRAGONS (beidz, vicina dūres un bļauj pilnā rīklē). — Dievs, apžēlojies par mani!

VLADIMIRS (apvainojies).— Un par mani?

ESTRAGONS (tāpat). — Par mani, par mani! Apžēlojies! Par mani!

(Ienāk Poco un Lakī. Poco ir kļuvis akls. Lakī apkrāmēts tāpat kā pirmajā cēlienā. Aukla arī, kā pirmajā cēlienā, tikai krietni īsāka, kas ļauj Poco ērtāk vadīt Lakī. Lakī jauna cepure. Ieraugot Estragonu un Vladimiru, viņš apstājas. Poco, turpinot savu gaitu, uzgrūžas viņam

virsū. Vladimirs un Estragons atkāpjas.)

POCO (uzgrūžas Lakī, kas grīļojas zem šī jaunā smaguma). — Kas par lietu? Kas te kliedz?

(Lakī krīt, visu palaižot vaļā, aizrauj arī Poco sev līdzi. Izstiepušies guļ nekustīgi starp koferiem un saiņiem.)

ESTRAGONS — Tas ir Godo?

VLADIMIRS — Tieši laikā. (Pieiet pie čupas, Estragons seko.) Beidzot arī pastiprinājums.

POCO (vārgā balsī). — Palīgā!

ESTRAGONS—-Tas ir Godo?

VLADIMIRS — Mēs jau sākām pagurt. Toties tagad mēs noturēsimies līdz pašam vakaram.

POCO — Palīgā!

ESTRAGONS — Viņš sauc palīgā.

VLADIMIRS — Mēs vairs neesam vieni, kas gaida nakti, kas gaida Godo, kas gaida, gaida . . . Visu vakaru mēs cīnījāmies tikai pašu spēkiem. Tagad ar to ir cauri. Mēs jau esam rītdienā.

POCO — Palīgā!

VLADIMIRS — Laiks jau skrien pavisam citādāk, saule norietēs, uzlēks mēness, un mēs aiziesim — no šejienes.

POCO — Esiet žēlsirdīgi!

VLADIMIRS — Nabaga Poco!

ESTRAGONS — Es zināju, ka tas ir vinš.

VLADIMIRS — Kas?

ESTRAGONS — Godo.

VLADIMIRS — Bet tas nav Godo.

ESTRAGONS — Nav Godo?

VLADIMIRS — Nav Godo.

ESTRAGONS — Kas tad tas ir?

VLADIMIRS — Tas ir Poco.

POCO — Es! Es tas esmu! Pieceliet mani!

VLADIMIRS — Viņš nespēj piecelties.

ESTRAGONS — Tinamies.

VLADIMIRS — Nevaram.

ESTRAGONS — Kāpēc?

VLADIMIRS — Mēs gaidām Godo.

ESTRAGONS — Tā jau gan.

VLADIMIRS — Varbūt viņam vēl ir kauliņi priekš tevis? ESTRAGONS — Kauliņi?

VLADIMIRS — Vistas. Tu neatceries?

ESTRAGONS — Tas bija vinš?

VLADIMIRS — Jā. '

ESTRAGONS — Paprasi viņam.

VLADIMIRS — Varbūt vispirms palīdzēt viņam?

ESTRAGONS — Ko palīdzēt?

VLADIMIRS — Piecelties.

ESTRAGONS — Viņš nevar piecelties?

VLADIMIRS — Viņš grib piecelties.

ESTRAGONS — Nu tad lai ceļas.

VLADIMIRS — Viņš nevar.

ESTRAGONS — Kas tad šim kait?

VLADIMIRS — Es nezinu.

(Poco lokās, mokās, vaid, sit ar dūrēm pa zemi.)

ESTRAGONS — Bet ja nu vispirms viņam uzprasīt kaulus? Ja viņš atteiks, mēs viņu atstāsim te.

VLADIMIRS — Tu gribi teikt, ka vinš ir mūsu varā?

ESTRAGONS —Jā.

VLADIMIRS — Un ka mūsu labdarība ir iespējama tikai uz zināmiem noteikumiem, ko mēs tūlīt izvirzīsim?

ESTRAGONS — Jā.

VLADIMIRS — Tas ir tīri prātīgi, tik tiešām. Bet ir viens «bet». ESTRAGONS — Kāds?

VLADIMIRS — Ka tik Lakī nesāk trakot. Tad mums klāsies švaki. ESTRAGONS —Lakī?

VLADIMIRS — Kas tad tev vakar uzbruka? Viņš!

ESTRAGONS — Es tev saku, viņi bija desmit.

VLADIMIRS—Nē taču, pirms tam, tas, kurš tev iespēra ar kāju. ESTRAGONS — Viņš ir šeit?

VLADIMIRS — Skaties. (Norāda.) Šobrīd viņš ir mierīgs. Bet viņš var norauties no ķēdes kuru katru brīdi.

ESTRAGONS — Ja nu mēs viņus kārtīgi pārmācītu?

VLADIMIRS — Tu gribi teikt, ja nu mēs viņiem mestos virsū, kamēr viņi guļ?

ESTRAGONS — Jā.

VLADIMIRS — Laba doma. Tikai, vai mēs esam uz to spējīgi? Un vai viņi guļ? (Pauze.) Nē, labāk izmantot to, ka Poco sauc palīgā, un palīdzēt viņiem cerībā tikt atalgotiem.

ESTRAGONS — Bet viņš vairs ne . . .

VLADIMIRS—Netērēsim laiku tukšās runās. (Pēc brīža. Aizkaitināts.) Darām taču kaut ko, kamēr ir iespēja! Ne jau katru dienu mēs esam kādam vajadzīgi. Patiesību sakot, nav jau teikts, ka tieši mēs personiski būtu kādam vajadzīgi. Citi to tikpat labi varētu izdarīt, ja ne vēl labāk. Sis palīgā sauciens, ko mēs tikko kā dzirdējām, vairāk ir domāts visai cilvēcei. Bet šeit, šajā vietā, šajā brīdī, cilvēce — esam mēs, vai nu tas mums patīk, vai ne. Izmantosim to, kamēr nav par vēlu. Kaut reizi cienīgi pārstāvēsim šo zemisko sugu, ar kuru mūs ir saistījis ļaunais liktenis. Ko tu par to saki? (Estragons neko nesaka.) Tik tiešām, lēnā garā izsvērdami visus par un pret, mēs, mūsu

situācijā, darītu savai ciltij godu. Tīģeris nešaubīdamies metas palīgā saviem ciltsbrāļiem. Vai arī iebēg visbiezākajos krūmos. Bet ne jau par to ir runa. Ko mēs šeit darām, lūk, ko mums vajadzētu sev pajautāt. Mums ir laimējies, mēs to zinām. Jā, šajā milzu sajukumā viena vienīga lieta ir skaidra: mēs gaidām, ka nāks Godo.

ESTRAGONS — Tas tiesa.

VLADIMIRS — Vai arī, kad pienāks nakts. (Pēc brīža.) Mēs esam atnākuši uz satikšanos, un punkts. Mēs neesam nekādi svētie, bet mēs esam atnākuši uz satikšanos. Cik cilvēku varētu to par sevi teikt? ESTRAGONS — Miljoni.

VLADIMIRS — Tu domā?

ESTRAGONS — Es nezinu.

VLADIMIRS— Iespējams.

POCO — Palīgā!

VLADIMIRS — Protams, šādos apstākļos laiks velkas lēni un spiež mūs aizpildīt to ar darbībām, kuras, kā sacīt jāsaka, pirmajā brīdī var šķist saprātīgas, bet mēs pie tām esam pieraduši. Tu teiksi—tas ir tāpēc, lai neļautu aptumšoties mūsu prātam. Protams. Bet vai tad tas sen jau neklīst bezgalīgo nakšu aklajā tumsā? Lūk, ko es dažkārt sev jautāju. Tu seko maniem prātojumiem?

ESTRAGONS — Mēs visi piedzimstam vājprātīgi. Daži tādi arī paliek. POCO — Palīgā! Es jums samaksāšu!

ESTRAGONS — Cik?

POCO — Simt franku.

ESTRAGONS — Par maz.

VLADIMIRS — Es nu gan tā neteiktu.

ESTRAGONS — Tu domā, ka ar to pietiek?

VLADIMIRS — Nē, es nu gan tā neteiktu, ka man piedzimstot jau būtu kaut kas trūcis galvā. Bet runa jau nav par to.

POCO — Divsimt.

VLADIMIRS — Mēs gaidām. Mēs garlaikojamies. (Paceļ roku.) Jā, nestrīdies, mēs beidzamies nost aiz garlaicības, tas ir neizturami. Labi. Mums ir patrāpījusies izklaidēšanās, un ko mēs darām? Mēs ļaujam tai sapūt. Uz priekšu, pie darba. (Iet pie Poco, apstājas.) Viens acumirklis, un viss izzudīs, mēs atkal būsim vieni lielās vientulības vidū. (Sapņo.)

POCO — Divi simti!

VLADIMIRS — Mēs jau ejam.

(Viņš mēģina piecelt Poco, tas neizdodas, atkal pūlas piecelt, sapinas saiņos, nokrīt, mēģina piecelties, nevar.)

ESTRAGONS — Kas ar jums visiem ir?

VLADIMIRS — Palīgā!

ESTRAGONS — Es aizeju.

VLADIMIRS — Nepamet mani! Viņi mani nogalinās!

POCO — Kur es atrodos?

VLADIM IRS — Gogo!

POCO — Surp!

VLADIMIRS — Palīdzi man!

ESTRAGONS — Es eju prom.

VLADIMIRS — Vispirms palīdzi man. Pēc tam aiziesim kopā. ESTRAGONS —Tu apsoli?

VLADIMIRS — Es zvēru!

ESTRAGONS — Un nekad neatgriezīsimies?

VLADIMIRS — Nekad!

ESTRAGONS — Mēs dosimies uz Pirenejiem.

VLADIMIRS — Kur tu gribēsi.

POCO — Trīssimt! Četrsimt!

ESTRAGONS — Es vienmēr esmu gribējis pablandīties pa Pirenejiem. VLADIMIRS — Tu to varēsi darīt.

ESTRAGONS — Kurš atraugājās?

VLADIMIRS — Tas bija Poco.

POCO — Jā. Es! Es! Apžēlojieties!

ESTRAGONS — Derdzīgi.

VLADIMIRS — Ātrāk! Ātrāk! Dod roku!

ESTRAGONS — Es aizeju. (Pēc brīža. Skaļāk.) Es aizeju.

VLADIMIRS — Galu galā, man tāpat būs jāpieceļas vienam pašam. (Mēģina piecelties, krīt.) Agri vai vēlu.

ESTRAGONS — Kas ar tevi ir?

VLADIMIRS — Lasies!

ESTRAGONS —Tu paliec te?

VLADIMIRS — Pagaidām.

ESTRAGONS — Ē, celies taču, tu saaukstēsies.

VLADIMIRS— Neraizējies par mani.

ESTRAGONS — Klausies, Didī, neesi stulbs. (Pastiepj Vladimiram roku, tas momentāli saķer to.) Nu, celies!

VLADIMIRS — Velc!

(Estragons velk, paklūp, krīt. Ilgs klusums.)

POCO — Surp!

VLADIMIRS — Mēs esam šeit.

POCO — Kas mēs?

VLADIMIRS — Mēs — cilvēki.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Labi gan uz zemes.

VLADIMIRS — Tu vari piecelties?

ESTRAGONS — Es nezinu.

VLADIMIRS — Pamēģini.

ESTRAGONS — Tūlīt, tūlīt.

KLUSUMS.

POCO — Kas te notika?

VLADIMIRS (nikni). — Tu vienreiz aizvērsies, kaut kas traks!? Ir nu gan maita, tomēr! Domā tikai par sevi.

ESTRAGONS — Ja nu pamēģinātu gulēt?

VLADIMIRS — Nē, tu dzirdēji? Viņš grib zināt, kas noticis?!! ESTRAGONS — Liec viņu mierā. Guli.

KLUSUMS.

POCO — Žēlastību! Žēlastību!

ESTRAGONS (satrūkstas). — Kas ir? Kas par lietu?

VLADIMIRS —Tu gulēji?

ESTRAGONS — Liekas gan.

VLADIMIRS — Tas joprojām ir tas lops Poco!

ESTRAGONS — Liec viņam aizvērties! Sašķaidi viņam purnu! VLADIMIRS (sitot Poco). — Tu beigsi vienreiz? Tu aizvērsies? Tārps! (Poco aizstāvas, bļauj, glābjas rāpojot prom. Laiku pa laikam apstājas un kā aklais grābstās ar rokām pa gaisu, saukdams Lakī. Vladimirs, atbalstījies uz elkoņiem, viņu pavada ar skatienu.) Beidzot aizvācās. (Poco nogāžas. Klusums.) Nogāzās.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Ko mēs tagad darīsim?

VLADIMIRS — Varbūt es aizrāpošu līdz viņam.

ESTRAGONS — Nepamet mani!

VLADIMIRS — Varbūt pasaukt?

ESTRAGONS — Jā, jā, pasauc.

VLADIMIRS — Poco! (Pēc brīža.) Poco! (Pēc brīža.) Viņš vairs neatbild.

ESTRAGONS — Kopā.

VLADIMIRS, ESTRAGONS — Poco! Poco!

VLADIMIRS — Viņš pakustējās.

ESTRAGONS — Tu esi drošs, ka viņu sauc Poco?

VLADIMIRS (satraucies). — Poco kungs! Atgriezieties! Mēs tevi vairs neaiztiksim. KLUSUMS.

ESTRAGONS — Ja nu pasauktu viņu citos vārdos?

VLADIMIRS — Baidos, ka tik viņš nav smagi ievainots.

ESTRAGONS — Tas būtu smieklīgi.

VLADIMIRS — Kas būtu smieklīgi?

ESTRAGONS — Pamēģināt dažādus vārdus, vienu pēc otra. Laiks ātrāk paietu. Gan jau arī īsto uztrāpītu.

VLADIMIRS — Es taču tev saku, viņu sauc Poco.

ESTRAGONS — To mēs tūlīt paskatīsimies. (Domā.) Ābel! Ābel! POCO — Surp!

ESTRAGONS — Tu redzi?

VLADIMIRS — Zini, man tas jau sāk apnikt.

ESTRAGONS — Varbūt to otru sauc Kains? (Sauc.) Kain! Kain! POCO — Pie manis!

ESTRAGONS — Te tak viss cilvēku dzimums! (Klusums.) Paskaties uz šo mazo mākonīti.

VLADIMIRS (paskatās uz augšu). — Kur?

ESTRAGONS — Tur, zenītā.

VLADIMIRS—Nu un tad? (Pauze.) Kas tajā tāds īpašs?

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Pāriesim pie kaut kā cita, labi?

VLADIMIRS — Es tieši to pašu gribēju piedāvāt.

ESTRAGONS — Bet pie kā?

VLADIMIRS — Nu ja, nu ja.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Ja nu mēs iesākumam pieceltos?

VLADIMIRS — Var jau pamēģināt.

(Viņi pieceļas.)

ESTRAGONS — Nemaz nav tik grūti.

VLADIMIRS — Gribēt — tas ir viss.

ESTRAGONS — Un tagad?

POCO — Palīgā!

ESTRAGONS — Tinamies.

VLADIM IRS — Nevaram.

ESTRAGONS — Kāpēc?

VLADIMIRS — Gaidām Godo.

ESTRAGONS — Tiesa. (Pēc brīža.) Ko darīt?

POCO — Palīgā!

VLADIMIRS — Varbūt palīdzēt?

ESTRAGONS — Ko viņš grib?

VLADIMIRS — Piecelties.

ESTRAGONS — Kāpēc tad viņš neceļas?

VLADIMIRS — Viņš grib, lai mēs viņam palīdzam.

ESTRAGONS — Kāpēc tad mēs to nedarām? Ko mēs gaidām?

(Viņi palīdz Poco piecelties. Tikko atiet nost, Poco krīt.) VLADIMIRS — Vajag viņu atbalstīt. (Tā pati spēle. Poco stāv starp viņiem, karādamies abiem uz kakla.) Viņam jāpierod turēties uz kājām. (Poco.) Nu, labāk?

POCO — Kas jūs esat?

VLADIMIRS — Jūs mūs nepazīstat?

POCO — Es esmu akls.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Varbūt viņš ir gaišreģis?

VLADIMIRS (Poco). — Kopš kura laika?

POCO — Man bija lieliska redze . . . Bet vai jūs esat draugi?

ESTRAGONS (pēkšņi iesmejas). — Viņš jautā, vai mēs ar tevi esam draugi!

VLADIMIRS — Nē, vinš grib zināt, vai mēs viņam esam draugi.

ESTRAGONS — Bet kā' tad ir?

VLADIMIRS — Palīdzot mēs to jau pierādījām.

ESTRAGONS — Tieši tā! Vai tad mēs viņam būtu palīdzējuši, ja nebūtu viņa draugi?

VLADIMIRS — Varbūt ar'.

ESTRAGONS — Kāda runa.

VLADIMIRS—Nestrīdēsimies par sīkumiem.

POCO — Jūs neesat laupītāji?

ESTRAGONS — Laupītāji? Vai tad mēs izskatāmies pēc laupītājiem? VLADIMIRS — Nu klausies, viņš taču ir akls.

ESTRAGONS — Velns ar ārā! Pareizi. Tā viņš saka.

POCO — Nepametiet mani!

VLADIMIRS — Par to nevar būt ne runas.

ESTRAGONS — šobrīd.

POCO — Cik tagad ir pulkstens?

VLADIMIRS (pētot debesis). — Septiņi? . . . Astoņi? . . .

ESTRAGONS — Atkarībā no gadalaika.

POCO — Tagad ir vakars?

(Klusums. Estragons un Vladimirs skatās uz saulrietu.) ESTRAGONS— Izskatās, ka tā atkal lec.

VLADIMIRS — Tas nav iespējams.

ESTRAGONS — Ja nu tā ir rītausma!?

VLADIMIRS — Nerunā muļķības. Tur ir rietumi.

ESTRAGONS — Ko tu par to zini?

POCO (cietēja balsī). — Vai tagad ir vakars?

VLADIMIRS — Turklāt, tā nav pakustējusies.

ESTRAGONS — Es tev saku, tā lec.

POCO — Kāpēc jūs neatbildat?

ESTRAGONS — Negribam jums sastāstīt stulbības.

VLADIMIRS (nomierinoši). — Tagad ir vakars, kungs, jau iestājies vakars. Mans draugs cenšas man iestāstīt pretējo, un, jāatzīst, ka vienu brīdi es pat sāku šaubīties. Bet ne velti es esmu nodzīvojis visu šo garo dienu un varu jums apliecināt, ka tās repertuārs jau tuvojas beigām. (Pēc brīža.) Starp citu, kā jūs jūtaties?

ESTRAGONS — Cik ilgi viņu vēl vajadzēs turēt?

(Viņi uz brīdi palaiž Poco vaļā, bet atkal noķer, redzot, ka viņš gāžas.) Mēs taču neesam kariatīdes.

VLADIMIRS — Ja es nepārklausījos, jūs teicāt, ka jums kādreiz bijusi ļoti laba redze?

POCO — Jā, loti laba.

KLUSUMS.

ESTRAGONS (aizkaitināts). — Nu, tālāk, tālāk!

VLADIMIRS — Liec viņu mierā. Vai tad tu neredzi, ka viņš tūlīt atcerēsies savu bijušo laimi. (Pēc brīža.) *Memoria* praeteritorum

bonorum. Atcerēties bijušo laimi — tas droši vien ir smagi.

POCO — Jā, ļoti laba.

VLADIMIRS — Un tas ar jums notika pēkšņi?

POCO — Ļoti laba.

VLADIMIRS — Es jums jautāju, vai tas ar jums notika pēkšņi?

POCO — Kādā jaukā dienā es pamodos akls kā liktenis. (Pēc brīža.) Dažkārt es sev jautāju, vai es vēl guļu?

VLADIMIRS —Nu bet kad?

POCO — Es nezinu.

VLADIMIRS — Bet taču vēl vakar . . .

POCO — Nejautājiet man. Aklajam nav nojausmas par laiku. (Pēc brīža.) Un par laika darbību ne tik.

VLADIMIRS — Padomā tikai! Man likās — gluži otrādi.

ESTRAGONS — Es aizeju.

POCO — Kur mēs esam?

VLADIMIRS — Es nezinu.

POCO — Vai mēs neesam Laplanžā?

VLADIMIRS—Nemāku teikt.

POCO — Pēc kā te izskatās?

VLADIMIRS (paskatās apkārt). — Tas nav aprakstāms. Ne pēc kā te neizskatās. Te nekā nav. Tikai koks.

POCO — Tātad tā nav Laplanža.

ESTRAGONS (saliecies). — Un to tu sauc par izklaidēšanos?

POCO — Kur ir mans apkalpotājs?

VLADIMIRS — Viņš ir šeit.

POCO — Kāpēc viņš neatbild, kad es viņu saucu?

VLADIMIRS — Es nezinu. Liekas, ka viņš guļ. Jeb arī miris.

POCO — Bet kas tad te īsti ir noticis?

ESTRAGONS — īsti!

VLADIMIRS — Jūs abi nokritāt.

POCO — Paskatieties, vai viņš nav ievainots.

VLADIMIRS — Bet mēs nevaram jūs atstāt.

POCO — Jums jau nav jāiet abiem.

VLADIMIRS (Estragonam). — Ej tu.

POCO — Jā, jā, lai iet jūsu draugs. Viņš nelāga ož. (Pēc brīža.) Ko viņš gaida?

VLADIMIRS (Estragonam). — Ko tu gaidi?

ESTRAGONS — Godo.

VLADIMIRS — Kas tad viņam īsti jādara?

POCO — Lai sākumā parauj aiz striķa, protams, tā, lai nenožņaugtu. Parasti viņš uz to reaģē. Ja ne, lai iesper ar kāju pa vēdera lejasgalu, vai pa seju, ja tas ir iespējams.

VLADIMIRS (Estragonam). — Nu redzi, tev nav jābaidās. Tā pat ir iespēja atriebties.

ESTRAGONS — Ja nu viņš aizstāvas?

POCO — Nē, nē. Viņš nekad neaizstāvas.

VLADIMIRS — Es traukšos tev palīgā.

ESTRAGONS — Nenolaid no manis acu! (Iet pie Lakī.)

VLADIMIRS — Vispirms paskaties, vai viņš ir dzīvs. Nav jēgas viņu sist, ja viņš ir beigts.

ESTRAGONS (noliecies pie Lakī). — Viņš elpo.

VLADIMIRS — Nu, tad atiet!

(Pēkšņā zvēriskumā, bļaujot spārda Lakī kājām. Tad, sasitis kāju, klibodams un vaidēdams attālinās. Lakī pamazām atgūstas.) ESTRAGONS (apstājies uz vienas kājas). — Clūū, lops!

(Apsēžas un mēģina noaut zābakus. Drīz vien atsakās no šī nodoma, nolaiž galvu uz ceļiem un aptver to ar rokām.)

POCO — Kas vēl tur notika?

VLADIMIRS — Mans draugs apdauzījās.

POCO — Bet Lakī?

VLADIMIRS — Tad tas tiešām ir vinš?

POCO — Ko?

VLADIMIRS — Tas tik tiešām ir Lakī?

POCO — Nesaprotu.

VLADIMIRS — Bet jūs — jūs esat Poco.

POCO — Bez šaubām, es esmu Poco.

VLADIMIRS — Jūs esat tie paši, kas šeit bija vakar?

POCO — Vakar?

VLADIMIRS — Mēs vakar tikāmies. (Klusums.) Jūs neatceraties? POCO — Es neatceros, ka vakar būtu ar kādu ticies. Bet rīt es neatcerēšos, ka šodien esmu ar kādu ticies. Tātad, neceriet no manis kaut ko uzzināt. Bez tam, pietiks par to. Celties!

VLADIMIRS — Jūs viņu vedāt uz Pestītāja gadatirgu, lai pārdotu. Jūs ar mums runājāt. Viņš dejoja. Viņš domāja. Jūs labi redzējāt. POCO — Lai tā būtu, ja jūs tā gribat. Lūdzu, palaidiet mani! (Vladimirs atkāpjas.) Celties!

VLADIMIRS — Viņš ceļas.

(Lakī pieceļas. Salasa savas mantas.)

POCO — Ļoti labi.

VLADIMIRS — Uz kurieni jūs tagad dosities?

POCO — Es par to neinteresējos.

VLADIMIRS — Kā jūs esat izmainījies!

(Lakī, apkrāvies ar nesamajiem, nostājas Poco priekšā.)

POCO — Pātagu! (Lakī noliek savus nesamos, meklē pātagu, atrod, iedod Poco, paņem nesamos.) Striķi! (Lakī noliek nesamos, ieliek striķa galu Poco rokā, paņem nesamos.)

VLADIMIRS — Kas jums tai koferī?

POCO — Smiltis. (Parauj aiz auklas.) Uz priekšu! (Lakī dodas uz

priekšu. Poco viņam pakaļ.)

VLADIMIRS — Neaizejiet!

POCO (apstājoties). — Es aizeju.

VLADIMIRS — Ko jūs darāt, kad nokrītat tur, kur nav nevienā, kas jums palīdzētu?

POCO — Mēs gaidām, kad varēsim piecelties. Pēc tam dodamies tālāk.

VLADIMIRS — Pirms aizejat, lieciet viņam uzdziedāt.

POCO — Kam?

VLADIMIRS — Lakī.

POCO — Uzdziedāt?

VLADIMIRS — Jā. Vai arī padomāt. Vai norunāt kaut ko.

POCO — Viņš taču ir mēms.

VLADIMIRS — Mēms?!

POCO — Pilnīgi. Viņš nevar pat vaidēt.

VLADIMIRS — Mēms? Kopš kura laika?

POCO (pēkšņās dusmās). — Jūs vienreiz beigsiet uzbāzties ar savu muldēšanu par laiku? Tas taču ir bezjēdzīgi. Kad! Kad! Kaut kad — jums ar to nepietiek? Kādā dienā, tādā pašā kā visas pārējās, viņš zaudēja valodu, kaut kādā dienā es kļuvu akls, kādā citā mēs paliksim kurli, kaut kādā dienā mēs piedzimām, kādu dienu mēs nomirsim, tai pat dienā, tai pat mirklī, — un jums ar to nepietiek? (Mierīgāk.) Lūk, tā arī viņas dzemdē — izplātas uz kapa, uz mirkli uzzib diena, un tad atkal nakts. (Parauj aiz auklas.) Uz priekšu!

(Viņi aiziet. Vladimirs viņus pavada līdz pat skatuves malai, skatās, kā viņi attālinās. Kritiena troksnis, Vladimira mīmika apliecina, ka viņi atkal ir nokrituši. Klusums. Vladimirs pieiet pie Estragona, kurš guļ, to vēro kādu brīdi, tad modina.)

ESTRAGONS (vājprātīgi žesti, nesakarīgi vārdi. Visbeidzot). — Kāpēc tu nekad neļauj man pagulēt?

VLADIMIRS — Es jutos vientuļš.

ESTRAGONS — Es sapņoju, ka esmu laimīgs . . .

VLADIMIRS — Tas palīdz pavadīt laiku.

ESTRAGONS — Es sapņoju, ka . . .

VLADIMIRS — Apklustil (Klusums.) Interesanti, vai vinš tiešām ir akls?

ESTRAGONS — Kas?

VLADIMIRS — Vai īsts aklais teiktu, ka viņam nav laika sajūtas? ESTRAGONS — Kam tad?

VLADIMIRS — Poco.

ESTRAGONS — Viņš ir akls?

VLADIMIRS — Tā viņš mums teica.

ESTRAGONS — Nu un tad?

VLADIMIRS — Man likās, ka viņš mūs redz.

ESTRAGONS — Tu to nosapņoji. (Pēc brīža.) Tinamies. Nevaram. Tas tiesa. (Pēc brīža.) Tu esi drošs, ka tas nebija vinš?

VLADIMIRS —Kas?

ESTRAGONS —Godo?

VLADIMIRS — Kurš?

ESTRAGONS — Poco.

VLADIMIRS — Nē tačul Nēl (Pēc brīža.) Nē.

ESTRAGONS — Es laikam gan tomēr piecelšos. (Ar grūtībām pieceļas.) Ai!

VLADIMIRS — Es vairs nezinu, ko domāt.

ESTRAGONS — Manas nabaga kājas! (Apsēžas, mēģina noaut zābakus.) Palīdzi mani

VLADIMIRS — Vai tiešām es gulēju, kamēr citi cieta? Vai arī šobrīd es guļu? Ko es par šodienu teikšu rīt, kad man liksies, ka esmu pamodies? Ka es šajā vietā ar savu draugu Estragonu gaidīju Godo, kamēr neiestājās nakts? Ka mums pagāja garām Poco ar savu nesēju, ka viņš runāja ar mums? Bez šaubām. Bet kas no tā visa būs patiesība? (Estragons, velti nopūlējies noaut kājas, atkal iesnaudies. Vladimirs skatās uz viņu.) Viņš neko nezinās. Viņš stāstīs par to, kā viņu sita, un es iedošu viņam burkānu . . . (Pēc brīža.) Tā ir grūta dzimšana, uz kapa. Bet bedrē kapracis jau sapņaini cilā savu lāpstu. Laiks dots, lai novecotu. Gaiss ir pilns ar mūsu kliedzieniem. (Viņš klausās.) Bet ieradums ir dižs klusinātājs. (Skatās uz Estragonu.) Lūk, tieši tāpat arī uz mani skatās kāds cits un domā: «Viņš guļ, viņš nezin, ka viņš guļ. Lai guļ.» (Pēc brīža.) Es vairs nevaru. (Pēc brīža.) Ko es te tādu teicu?

(Satraukti staigā turp un atpakaļ pa skatuvi, beidzot apstājas pie kreisās kulises, skatās tālumā. No labās puses ienāk zēns, tas pats, kas vakar. Apstājas. Klusums.)

ZĒNS — Kungs . . . (Vladimirs pagriežas.) Albēra kungs . . . VLADIMIRS — Nu re, atkal no sākuma. (Pēc brīža. Zēnam.) Tu mani nepazīsti?

ZĒNS — Nē, kungs.

VLADIMIRS — Tu vakar biji atnācis?

ZĒNS — Nē, kungs.

VLADIMIRS — Tu nāc pirmo reizi?

ZĒNS — Jā, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Tu nāc no Godo kunga?

ZĒNS — Jā, kungs.

VLADIMIRS — Šodien viņš neatnāks?

ZĒNS — Jā, kungs.

VLADIMIRS — Bet viņš atnāks rīt?

ZĒNS — Jā, kungs.

VLADIMIRS — Noteikti.

ZĒNS — Jā, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Tu kādu satiki?

ZĒNS — Nē, kungs.

VLADIMIRS — Divus citus . . . (viņš šaubās) kungus.

ZĒNS — Es nevienu neredzēju, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Ko viņš dara, Godo kungs? Tu dzirdi?

ZĒNS — Jā, kungs.

VLADIMIRS — Nu, tad ko?

ZĒNS — Vinš neko nedara, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Kā klājas tavam brālim?

ZĒNS — Viņš ir slims, kungs.

VLADIMIRS — Varbūt tas bija viņš, kas vakar atnāca.

ZĒNS — Es nezinu, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Vai Godo kungam ir bārda?

ZĒNS — Jā, kungs.

VLADIMIRS — Gaiša vai . . . (Domā.) ... vai melna?

ZĒNS (šaubās). — Man šķiet, ka sirma, kungs.

KLUSUMS.

VLADIMIRS — Žēlastību.

KLUSUMS.

ZĒNS — Ko, kungs, lai es pasaku Godo kungam?

VLADIMIRS — Tu viņam pateiksi . . . (Apraujas.) Tu viņam pateiksi, ka tu mani redzēji un ka . . . (Domā.) ... tu mani redzēji. (Pēc brīža. Vladimirs tuvojas zēnam, tas atkāpjas. Vladimirs apstājas, zēns

arī apstājas.) Saki, tu esi pilnīgi drošs, ka tu mani redzēji, rīt tu neteiksi, ka nekad mani neesi redzējis?

(Klusums. Vladimirs pēkšņi metas uz priekšu, zēns atsprāgst atpakaļ un pazūd kā bulta. Klusums. Saule noriet, uzlec mēness. Estragons pamostas, pieceļas, noāvis kājas, zābakiem rokās, pieiet pie rampas un noliek apavus tur. Iet pie Vladimira, skatās uz viņu.)

ESTRAGONS — Kas ar tevi notiek?

VLADIMIRS — Nekas.

ESTRAGONS — Zini, es aizeju.

VLADIMIRS — Es arī.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Es ilgi gulēju?

VLADIMIRS — Es nezinu.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Uz kurieni mēs iesim?

VLADIMIRS — Nekur tālu.

ESTRAGONS — Nē, nē, labāk tinamies pēc iespējas tālāk prom no šejienes.

VLADIMIRS — Nedrīkstam.

ESTRAGONS — Kāpēc?

VLADIMIRS — Rīt atkal jānāk šurp.

ESTRAGONS — Priekš kam?

VLADIMIRS — Lai gaidītu Godo.

ESTRAGONS — Tā jau gan. (Pēc brīža.) Vinš nebija atnācis? VLADIMIRS— Nē.

ESTRAGONS — Tagad jau ir par vēlu.

VLADIMIRS — Jā, jau ir nakts.

ESTRAGONS — Kā būtu, ja mēs viņu pasūtītu? (Pēc brīža.) Vienkārši pasūtītu?

VLADIMIRS — Viņš mūs sodītu. (Klusums. Viņš skatās uz koku.) Vien koks tik dzīvo.

ESTRAGONS (skatās uz koku). — Kas tas ir?

VLADIMIRS — Tas ir koks.

ESTRAGONS — Jā, bet kāds?

VLADIMIRS — Nezinu. Sēru vītols.

ESTRAGONS — Paskatīsimies. (Pastumj Vladimiru uz koka pusi. Sastingst pie koka. Klusums.) A ja nu mēs pakārtos?

VLADIMIRS — Kur ta tu pakārsies?

ESTRAGONS — Tev nav kāds striķa gals?

VLADIMIRS — Nē.

ESTRAGONS — Tad nevar.

VLADIMIRS — Tinamies.

ESTRAGONS — Pagaidi, man ir josta.

VLADIMIRS — Tā būs par īsu.

ESTRAGONS — Tu mani parausi aiz kājām.

VLADIMIRS — Bet kas aiz manām paraus?

ESTRAGONS — Tā jau gan ir.

VLADIMIRS — Parādi tomēr. (Estragons atsien striķi, kas satur viņa bikses. Tās ir daudz par platu un noslīd līdz potītēm. Abi skatās uz striķi.) Sliktākajā gadījumā var iztikt. Bet vai tā izturēs? ESTRAGONS — Tūliņ apskatīsimies. Se.

(Ņem katrs aiz sava gala un velk. Striķis pārtrūkst. Abi gandrīz nokrīt.)

VLADIMIRS — Nekur neder.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Tu saki — rīt jāatgriežas?

VLADIMIRS —Jā.

ESTRAGONS — Tad arī atnesīsim labu striķi.

VLADIMIRS — Labi.

KLUSUMS.

ESTRAGONS — Didī.

VLADIMIRS — Jā.

ESTRAGONS — Es tā vairs nevaru.

VLADIMIRS — Tā jau mēdz teikt.

ESTRAGONS — Bet ja nu mēs izšķirtos? Varbūt tā būtu labāk? VLADIMIRS — Mēs pakārsimies rīt. (Pēc brīža.) Ja tikai Godo neatnāks.

ESTRAGONS — Bet ja nu atnāks?

VLADIMIRS — Tad mēs esam glābti.

(Vladimirs noņem cepuri — tā ir Lakī cepure, ieskatās iekšā, izbrauc pa iekšpusi ar roku, pakrata, uzliek atpakaļ galvā.) ESTRAGONS — Nu, tad ejam?

VLADIMIRS — Uzvelc bikses.

ESTRAGONS — Ko?

VLADIMIRS — Uzvelc bikses.

ESTRAGONS — Novilkt bikses?

VLADIMIRS — Uzvelc bikses.

ESTRAGONS — Jā, tiesa.

(Viņš uzvelk bikses. Klusums.)

VLADIMIRS — Nu, tad ejam?

ESTRAGONS — Ejam.

(Viņi nekustas.)

PRIEKSKARS.

NOMODS DIVATĀ

nelaimi savu spiežu pie krūtīm kā niķigu bērnu auklēju
skaišos uz viņu un atkal aijāju aizdzenot miegu ar tēju
aijā uz augšu nelaimīt manu aijā atkal uz leju---
nelaimei līdzi šūpojos pati griežos kā karuseli
neizkāpt laukā un nenospiest pogu lai stājas ceļā uz veli
šis karuselis ar sāpju tauvām un prieku kā milzīgu meli

1987.

pieskarties tavai pierei pavisam aizmirst par nāvi ticēt ka tuvu tepat silts un aizsniedzams stāvi

pieskarties lāpām pie lūpām aizmirst šķīrēju svītru ticēt ka siltajā svīterī sirds vēl kā putns vīteros

varbūt tavā siltajā svīterī
ligzdos putni patiesi
bet tu vanadziņ
kur tu skriesi-----

1987.

Ak, daudz ir vientulīgu ļauzu. (Lenons, Makartnijs. Leonora Rigbī)
Visi ***šie ļaudis ir vientuļi tā man gribējās dziedāt***
paši sevi mēs apmānām mīņādamies šeit sniegā
ak skatieties priežu galotnēs ak skatieties skumjos kokos
klausieties vientuļo zvaniņu tornīša akmens lokā
noskūpstiet domās debesis ziedojiet pašapmānam
vientuļais zvaniņš par visiem mums zvana un zvana un zvana

1987.

TEV

Mans dievs, es tavs Ijabs. Visu Tu devis man, ko par savu es saucu.

Rīta agrumā dusu uz tava pleca, Vakarā sapni, ka nekļūšu veca,
Uz mājas sliekšņa brānzaļu krupi Tu atvedi man; tu rādīji upi,
Koka margām un nedrošu tiltiņu pāri Tu uzkāri man un ļāvi
Pie tevis iet aizvērtām acīm.
Zem soļiem šūpojās tiltiņš,
Kā sviedri man pil, tinkšķ
Kā pret ledu vai stiklu
Vēl jutu un pastiepu roku biklu,
Velti cerot uz tavējo roku.
Jo ņēmi, jo slavēju tevi,
Kas visu devis, dzirdi un redzi.
Zaimiem neveras lūpas,
Miesa no gājuma kūp, ass Iegriežas vaigā vējš,
Nav vairs dusas uz tavējā pleca,
Un laikam esmu jau veca,
Kurla un akluma sista.
Es Ijabs, tu dievs,
Ņēmis un atdevis visu.
1982.

es tev neticu — ellei jābūt jo kur tad es šonakt biju līdz pat rītausmas vārtiem velni man virsū plijās

spoguļu zālēs viņi bez skaņas kēmīgi leca pelēki pelni pārklāja manu galvu un plecus

es gribu pārnākt pie tevis uz zemes kur naktī lijis un aizmirst šo savādo vietu kur bail un tik vientuļi bijis

šņukstu palāses acīs smags un kluss ir istabā gaiss tas pats sapnis ik nakti tvarsta un rītos (vienādi) gaist

viltīga sapīga odze azotē vai
zeltzvīņota glodene uz manas palodzes
ko tu ritinies ko tu gaidi

vai tu dzelsi
vai projām no manis laidīsies
vidū jūras uz akmeņa miltus malt
un man atstāsi pielūgt zalkti *1987.*
liekas nekur šai pasaule man vairs nav vietas
ik pilsētā un ik mājā drūzmējas tikai lietas
sakaltis Jāņu vainags galvgalī pakārts
svešādi melni putni nelaimi sakārc
nē viss ir melots un vainags arī sabirzis sen
pātagas spožas kraukļus projām dzen
arī tu esi lieta ap kuru dejoju valsi
sapītām kājām Un uzdziedot gandrīz cilvēka balsī
1987.
pašas jaunība — masica tu — viņējais brāli
skatos uz abiem un svētīju gaišās pieres
pamalē tumsa melni mākoņi pieriet
div' dūjiņas laivā līgo līdz saulei
kas neriet
1987.
Tavu sirmumu izsapņošu nomoda sapņos
Neklepo, tu aizbiedesi veļus.
K. Eisbergs
Klepus.
Kopš es pīpēju naktīs slepus,
Sis klepus.
Veļi baidās.
Re, kur viens atkul laidās no tevis,
klusītēm izslīdēja caur logu
un klusēdams, pārmezdams skatās
kā izkrāsots balons virs žoga.
Bet projām viņš neies, nogaidīs tikai,
lai izklīst dūmi, lai apklust klepus . . .
un atkal ienāks, un nebūs lepns.

1987.

Tavu sirmumu izglāstīšu pelēkos akmeņos
savējos matus pirkstgalu kruķiem
kā dziestošus pelnus jaukšu
un Tevi vēl ilgus gadus bijušā balsī
saukšu

1987.

SVEŠINIEK, VIENTUĻNIEK —
pārvarams tālums laikā un telpā
re, kur uz zāles sabiezē rasā migla kā tava elpa
pārkāpsim laikam
zini, virs līča kaiju klaigas
sastindzinās palaikam
un tādas pat klaigas ir laika vara
SATIKSANAS BŪS MŪŽĪBU GARA

1987.

ATRADUMS, KAS BIJU ES
šimbrīžam aina ir šāda:
taureņa fosilās atliekas ir labi saglabājušās, liekas.
Turpmāk? Viņš sairs.
Kāds bijis? Laikam tāds pats, Tikai lidojis.
Ar ko tas te piesprausts?
Droši nav zināms, bet šķiet,
ka ļautiņi tālu bij tikuši un izmantojuši dzelzi.

1987.

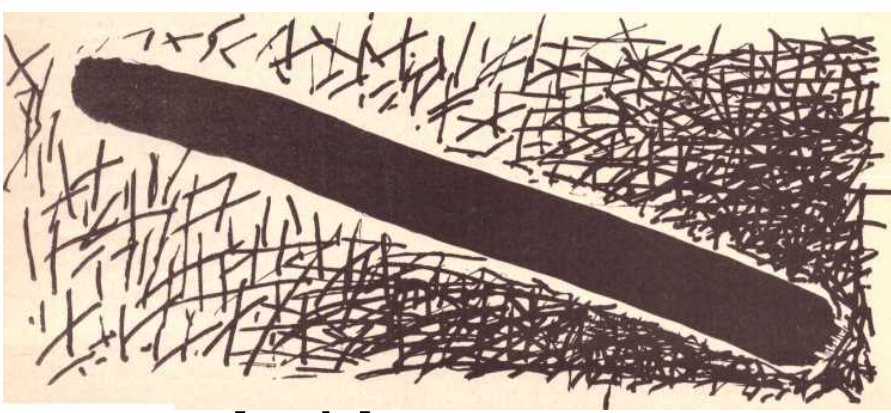

VIĻŅA PUTRĀMA ZĪMĒJUMS

Jans Kross ir Tautas rakstnieks gan pēc nosaukuma, gan pec būtības: Tartu avīzes «Edasi» aptaujā par to, kuru igauņu rakstnieku darbus, pēc lasītāju domām, lasīs ari pēc 50 gadiem, viņš pārliecinoši ieņēma pirmo vietu.

Kross dzimis 1920. gadā Tallinā strādnieku ģimenē. Pēc izglītības viņš ir jurists. Strādājis Tartu universitātē. Pirmā gramata — dzejoļu krājums «Ogļu bagātinātājs» — iznāk 1958. g.„

pēc vairākiem Komi APSR un Krasnojarskas apgabala pavadītiem gadiem, kad autoram ir jau 38 gadi. Tā Kross vispirms kļūst pazīstams kā dzejnieks, taču savu īsto vietu igauņu literatūra viņš iegūst 70. gados ar kultūrvēsturisku prozu. Krosa tēma ir personība vēsturē. Viņa darbu centrā ir apdāvināti cilvēki, domātāji, kas pacēlušies augstāk par savu vidi, un ar to saistītas ētiskas problēmas.

Apjomīgākais J. Krosa darbs ir tetraloģija «Starp trim mēriem» (1970—1980). Par tās pirmajām trim grāmatām viņam 1977. gada piešķirta IPSR Valsts prēmija. Plaši pazīstams arī romāns «Ķeizara bezprātis» (1978), kas bija izvirzīts PSRS Valsts prēmijas piešķiršanai. Latviešu lasītāji priekšstatu par rakstnieku var gūt no noveļu krājumā «Ar Klio acīm» (1972, tulk. Dž. Plakide un A. Žīgure 1978. g.).

Pašreiz, kad sabiedrībā padziļinājusies interese par nesenāku pagātni, Jāns Kross domā nopietnāk pievērsties tieši tas izpetei. Ta rezultāts ir arī šeit publicētais stāsts.

TULKOTĀJA
JĀNS KROSS

DIENA, KAD AtVERAS ACIS

No igauņu valodas tulkojusi RŪTA KARMA

Parasts Tartu vilciens piecdesmito gadu beigās septembra rītā Tallinā, Baltijas stacijā. Jaunajā, īstenībā gan vecajā, Baltijas stacijā, kas atjaunota no sākotnējās plienakmens ēkas kara laika drupām.

Tas ir parasts lēnais vilciens. Tāds, kas katrā pieturā stāv divas minūtes un katrā īstā stacijā — piecas vai desmit, un braucienam līdz Tartu patērē pusotras stundas vairāk nekā Pleskavas, Maskavas vai Rīgas vilcieni. Nav īsti saprotams, kāpēc bez mazo piestātņu pasažieriem to tomēr izmanto arī daudzi Tartu braucēji. Ja nu par iemeslu neuzskata to, ka biļete te ir par kapeikām divdesmit lētāka, tas gan. Un to, ka starp tiem, kas grib nokļūt Tartu pat ļoti precīzā laikā, droši vien ir arī tādi, kas savas vilcienā aizritošās pusstundas tik ļoti skopi nesver un neskaita.

Vagoni tagad, protams, sen vairs nav tās šaurās rotaļu vagoniņiem līdzīgās trofeju klaberkastes, kas bija kādu laiku pēc kara — no kuras katras kupejas vari kāpt ārā, uz kuru pusi gribi, saules svelmē vai lietū, vai sala spelgoņā, kāds nu kuru reizi laiks, riteņi — uz mūsu Austrumeiropas sliežu platumam pagarinātajām asīm kā pīļu kājas, vieni vienā, citi citā leņķī. Nē, nē, tie jau sen ir mūsu pašu vecie, normālie pirmskara trešās klases vagoni. No brūnās linoleja grīdas vēl

vēdī mazgājamās lupatas trupes un svaiguma smarža, zem sēžamvietas cieti, nodiluši, ar brūnu eļļas krāsu krāsoti koka soli, plecu balstam — uzticams, vecs, līdz spīdumam notrīts finieris. Un virs solu atzveltnēm — pakauši un pieres, naģenes, platmales, sieviešu cepures, lakati, beretes un dažnedažādas nesegtas galvas.

Braucēju nav visai daudz. Tajā solu nodalījumā, kura vienā vietā pie loga esmu apsēdies es, bez manis tikai kāds vasarraibumains zēns, kas laikam izkāpa Arukilā un kuru es neatceros, un pie loga tieši man pretī tā sieviete.

Gadu sešdesmit veca, iesirma, pelēkblonda, platiem vaigu kauliem, zilacaina — it kā igauņu lauku sievas un indiānietes šad tad sastopams sajaukums. Ar bērnišķīgi kontaktiem gatavu un reizē prasīgu skatienu. Kura priekšā man rodas sajūta, ka varbūt esmu viņu kādreiz kaut kur sastapis un ka man viņa būtu jāatceras un jipazīst. Tā ka atzīstu par labāku atvērt šārīta «Rahva HSal», iegrimt Ņikitas Sergejeviča kārtējā runā par kukurūzas audzēšanu un avīzes aizsegā būt pasargātam no jebkādiem sabiedrības pienākumiem.

Minūti pirms vilciena sakustēšanās vagonā iekāpj vēl viens braucējs. Garš, kalsns vīrietis ap četrdesmit pieciem, septembrim pārāk gaišā pelēkā uzvalkā, iedegusī, dziļi rievotā seja zem augstu atkai-lojušās pieres tāda, ka pēc cilvēku dalījuma divās teātra maskās būtu jāsaka: drīzāk traģiķis nekā komiķis, taču ar kaut kādu nenoliedzamu iekšēju humora trīsu. Vīriotis apstājas pie mūsu solstarpas, noskatās uz sievieti man pretī un pēkšņi paklanās viņas priekšā, mazliet nedroši, tomēr nepārprotami pazīdams un sveicinādams. Liekas, ka viņš turklāt cauri savam stiprajam iedegumam būtu pat mazliet nosarcis. Tad viņš pajautā man, kā tādos gadījumos parasts, pus-artikulēti murmināda ms, vai brīvā vieta man blakus ir brīva, un, kad esmu pamājis, apsēžas.

Vilciens ir sācis braukt. No pelēkā rīta drēgnuma slapjie Lillekilas papes un skārda jumti slīd gar miglā asarotiem logiem. Paskatos no sava avīzes aizsega un kārtējo reizi mēģinu noteikt abu savu kaimiņu cilvēciskās un sabiedriskās pazīmes. Sievieti ar lielu varbūtību var ieskaitīt ailē mājsaimniece. Mājsaimniece ne tik daudz no pilsētas, cik nomales vai ciemata mājām, no mazām mājām ar sakņu dobēm un ābeļdārzu kaut kur tautasnama un bibliotēkas tuvumā. Sievietes lētās, bet jaunās un tīrās pelēka auduma kurpes un lētais, taču maz valkātais zilpelēkais rudens mētelis plus zils zīda lakats, zem kura malas ap vēja aprautajiem vaigu kauliem vīd sirmuma izraibināti mati — viss norāda uz to. Un tomēr šo pieņēmumu traucē kāda tikko jaušama, nepretenciozi ierasta autoritātes un centrāluma izpausme sievietes būtībā, iezīme vai vēsma, ko publiska vai profesionāla nodarbošanās sievietēm rada laikam gan vieglāk un pašsa-protamāk nekā vīriešiem.

Par vīrieti es nemāku izteikt nekādus minējumus. Varbūt vienīgi

to, ka viņš nekādā ziņā nav birokrāts. Viņš atstāj inteliģenta, nervoza, visu sapratēja cilvēka iespaidu. Cilvēka, kas savā grūti aizstāvamā

brīvībā ir dabiski nedrošs un savas nedrošības dēļ nepastāvīgs. Es pat neprotu par viņu iedomāties neko citu konkrētāku, kā tikai to, ka viņš laikam kādā mērā ir mākslinieks. Varbūt vispār ne pēc profesijas, bet pēc dvēseles. Starp citu, to šādos minējumos var apgalvot vienmēr, ja izrādās, ka cilvēks pēc amata ir, teiksim, «Vtila» grāmatvedis. Bet būtības un ārienes izskaidrošana ar mākslinieka dvēseli ir vēl jo vairāk derīga tai laikā, kad norisinās mūsu stāsts. Jo piecdesmito gadu beigas, kā atceramies, bija laiks, kad utilā strādājoši mākslinieki vai dzejnieki vairs nebija atrodami, bet dzejnieki, kas strādātu par naktssargiem vai kurinātājiem, vēl nebija nākuši modē.

Mans kaimiņš pagriežas, lai raudzītos pa logu. Tādēļ viņam jāskatās man taisni gar degunu. Viņam ir joti gaišas pelēkas acis, un viņa logā vērstais skats šķiet esam tāds kā mazliet saspringts. Tad sieviete man pretī izstiepj uz priekšu līdz šim vēsuma dēļ mēteļa piedurknē ierauto roku. Viņai pirkstā ir masīvs zelta laulības gredzens, un viņas roka, lai cik rūpīgi nomazgāta, liecina par dārza darbos pavadītu rudeni. Viņa izstiepj roku un aizskar mana kaimiņa ceļgalu:

«Piedodiet, jaunekli, sakiet man, no kurienes mēs esam pazīstami?»

Viņai ir negaidīti tīra un skanīga, bet vēl negaidītāk skaļa balss. Tāds dobjš alts, ka viņas jautājumu vajadzētu dzirdēt pāri vairākām solstarpām.

Mans kaimiņš pieklājīgi pavēršas pret jautātāju un pasmaidīdams un atkal nosarkdams atbild:

«Es taču biju biedra — K-kunga — jūsu dzīvesbiedra skolnieks. Varbolas ģimnāzijā. Kāzika kungs bija mans direktors. Viņš mums mācīja dzimto valodu. Un jūs bijāt . . .»

Kāzika kundze — jo tai viņai vajadzētu būt — paceļ roku pret sarunu biedru, pasmaida un pakustina plaukstu pa labi un pa kreisi, kam acīmredzot vajag nozīmēt: izbeidziet savu runāšanu. Tieši tā Kāzika kundzes žestu saprot mans kaimiņš un, no jauna vai joprojām sarkdams, apklust. Viņa izskats visnotaļ pauž vienīgi audzināšanas un situācijas slāpētu jautājumu: bet ko tad jūs prasāt publiskā vietā, ja nevēlaties, ka es skaļi nosaucu sakarības un vārdus . . .?!

Taču Kāzika kundze tūlīt tikpat tālu sadzirdami paskaidro situāciju:

«Mīļais jaunekli, es diemžēl slikti dzirdu. Bet mēģināsim ko līdzēt. Vienu mirklīti . . .»

Viņa atver lielu, samērā apdilušu ādas rokassomu ar dzelzs aizspiedni, mazliet parakņājas tanī un izņem savādu ierīci. Tā sastāv no tādas kabatas lampiņas čaulas, kādas bija pārdošanā pirms divdesmit gadiem, tas ir, zili zaļi rūtotas skārda kārbas, pie kuras tur, kur kādreiz

ir atradies reflektors un spuldzīte, ir piemontēta maza piltuvīte ar stiepļu pinuma pārsegu. Pie kārbas metru gara smalka vada galā ir piestiprināta veca briļļu kājiņa. Kājiņas liekuma vidū triju stieples staru galā kā zirneklis tīklā atrodas acīmredzot no kādas deficītas japāņu skaņu tehnikas ierīces ņemta gaišpelēka metāla lēca.

Kāzika kundze atbīda lakata malu un sirmos matus, aizliek kājiņu sev aiz auss, tā ka lēca novietojas auss atverē, un izstiepj piltuvi ar stiepļu pinumu manam kaimiņam pie mutes:

«Pamēģināsim tagad. Citreiz tas daikts funkcionē arī. Es jautāju, no kurienes mēs viens otru pazīstam.»

Mans kaimiņš normālā balsī ierunā piltuvē:

«Es mācījos Varbolas ģimnāzijā. Es beidzu 1935. gadā. Kāzika kungs bija mūsu direktors. Un jūs mums dažreiz aizstājāt dabas zinību un ģeogrāfijas skolotāju.»

Kāzika kundze pakrata galvu. «Nē. Pašreiz tas nefunkcionē,» viņa saka tā, ka to dzird puse vagona. Viņa atver sava aparāta pamatni un izvelk parastu kabatas lampiņas bateriju — «Pārbaudīsim, vai te strāva ir. To dara vienkārši, ar mēli. Tādas lietas mācīja jau otrajā pamatskolas klasē. Vai ne?»

Mans kaimiņš pacietīgi pamāj ar galvu, un Kāzika kundze ar mēles galiņu patausta spailes:

«Bet tas taču tomēr Ir skābens. Manuprāt, gan. Pamēģiniet jūs arī . . .» Viņa pabāž bateriju manam kaimiņam pie deguna, un kaimiņš savukārt patausta spailes ar mēli:

«Jā. Te, liekas, vēl ir strāvas diezgan . . .»

«Ko jūs teicāt?»

«Atļaujiet,» saka vīrietis, paņem skārda kārbu savās rokās, iespiež bateriju tur atpakaļ un ierunā piltuvē, kam jābūt mikrofonam:

«Jā. Te, liekas, vēl ir strāvas diezgan.»

«Nu redzat,» uzvaroši saka Kāzika kundze, saraudamās no saklausītās balss ska|uma, «es taču teicu: laiku pa laikam tas darbojas. Redzat, mana dzirde pasliktinājās pamazām. Es ilgu laiku varēju daudzmaz iztikt. Tikai kādu gadu ir sliktāk. Tagad es esmu tur kaut kur rindā. Gaidu klausāmo aparātu. Bet tas prasa laiku. Un mans māsasdēls Ains, puikam patīk knibināties, tikām man uztaisīja šo te. Tātad: no kurienes mēs pazīstam viens otru?»

Vīrietis paskaidro trešo reizi pēc kārtas.

«Un kā jūs sauc?»

«Sūrseps,» saka vīrietis, «Edgars Sūrseps.»

«Klausieties,» iesaucas Kāzika kundze, «tas taču sāk apnikt . . .»

«Kā, kā, lūdzu?» vīrietis samulst.

«Protams! Tas daikts . . .» Kāzika kundze vicina savu aparātu, «jau atkal streiko! Kā jūs sauca?»

«Sū . . .»

«Nē, nē. Nesakiet! Es tā kā tā nedzirdu. Zināt, ko mēs darīsim? Mēs ķersimies pie drošiem vecu laiku līdzekļiem. Acumirklīti . . .» Viņa atkal atver savu lielo rokassomu un izņem no tās vidēja formāta piezīmju bloku un zīmuli. «Uzrakstiet man tagad te savu vārdu!» Viņa paskatās uz Sūrsepu, un viņai rodas iespaids, ka vīrietis vilcinās. Un varbūt tā arī ir. Kāzika kundze saka: «Rakstiet droši. Tā jau nav nekāda apšaubāma vieta. Tas ir mans sarunu blociņš. Te ir visādi vārdi juku jukām. Nesvarīgi un svarīgi. Lielāko tiesu gan nesvarīgi. Vai jums bail? Kāpēc? Viena saruna vagonā tik un tā neko nenozīmē. Un ar jums ir ļoti interesanti. Jūsu seja man ir atmiņā kā avota dibenā. Bet vārda nav . . .»

Vīrietis ieraksta savu vārdu Kāzika kundzes blokā.

«Jā!» iesaucas Kāzika kundze, joprojām pāri pusvagonam, «atminos, atminos: jūs esat tas garais, lokanais puisis — tad jūs laikam bijāt devītajā —, ar kuru mēs spriedām, ka viņa vārds varētu būt arī Tihane! Jūs bijāt, nu, Tāvera un viņu klasē . . .»

Vīrietis smaidīdams pamāj, un Kāzika kundze atceras:

«Tāvera, kas tagad ir akadēmiķis, un Maripū, kas kādu laiku bija ministrs, un arī tas — Randmē, kas no vāciešiem dabūja — ko tad viņš īsti dabūja?»

«Es lāgā neatceros . . .» nomurmina vīrietis, bet tad tomēr atceras. «Dzelzs krustu, vai ne ar ozollapām?» (Un es aiz «Rahva Hääl» malas skaidri redzu, ka viņam par to Randmē ir neērti . . .) «Bet tad viņš drīz nomira . . .»

Kāzika kundze atceras: «Jā, viņš taču palika bez kājām un tad nomira. Nabaga zēns. Kas viņam cits atlika—kājas pagalam un tas krusts kaklā. . . Bet klausieties — jūs pats — pastāstiet man, kas jūs tagad esat. Bet runājiet ātri. Tieši pašlaik mana klabata funkcionē.»

Mans kaimiņš pagroza vājos, taču platos plecus, kā mēdz darīt, meklējot iespēju izvairīties no jautājuma:

«Es ... es sāku mācīties dārzkopību. Tēvs taču man bija dārznieks. Un cits nekas mani nevilka. Tā gadījās, ka mācīties nokļuvu Dānijā. Tēvs tur bija mācījies, un viņam tur bija draugi. Kad tur iebruka vācieši — četrdesmitā gada pavasarī —, tik tikko tiku prom no turienes. Un kopš tā laika esmu šeit rakņājies pa zemi. Un mācījis zemes rakņāšanu. Un mazliet mēģinājis par to rakstīt. Jau divdesmit gadus. Pavisam klusiņām, pavisam neievērojami . . .»

«Kāpēc tad tik ļoti neievērojami?» jautā Kāzika kundze. Man šķiet, viņai nepatīk, ka viņas vīra un pašas bijušais skolnieks ir kļuvis tik ļoti neievērojams.

Kaimiņš atbild apslāpētā balsī, ieskābi smaidīdams:

«Zināt, vācu laikā šeit bijis cilvēks. Ārzemēs studējis cilvēks. Kādu laiku ne ar visu vienis prātis bijis cilvēks. Tā ka jo neievērojamāk, jo labāk.»

«Vai . . . beigas es atkal nedzirdēju,» iesaucas Kāzika kundze, «jo tagad tas atkal ir mēms!»

«Tur laikam vienkārši kāds kontakts ir vaļīgs,» saka vīrietis, bet tagad braucot, kad viss trīc, to nevar izlabot.»

«Ko jūs teicāt?» jautā Kāzika kundze un sniedz vīrietim savu blociņu.

Vīrietis ieraksta blokā dažas rindiņas. Man skats nesniedz izlasīt, ko, jo es taču negribu lūrēt tā, ka citi redz.

Kāzika kundze uzmet rakstītājam acis, pamāj, brīdi paveras pa logu un tad atkal pievēršas kaimiņam:

«Vai jūs esat precējies?» Viņa dod kaimiņam bloku.

Kaimiņš pamāj ar galvu, un viss ir skaidrs.

«Un kādu darbu dara jūsu sieva?»

Vīrietis paņem no Kāzika kundzes blociņu un raksta uz ceļgala, tā ka es varu izlasīt:

Arī zemes *rakņātāja. T. i.,* dārzkopības *arhitekte.*

«Vai, tas ir jauki,» jūsmīgi saka Kāzika kundze, «zināt, tas, manuprāt, laulības laimei ir briesmīgi labvēlīgs apstāklis — ja vīram un sievai ir kopīgs darbs. Vai jums tā neliekas?»

Kāzika kundzes dedzīgi izteiktais viedoklis atkal ir dzirdams pāri vairākām solstarpām. Viņas tālu skanošā runa un tās pa pusei telefonizētais veids jau sen ir piesaistījis tuvāko līdzbraucēju uzmanību. Divas studentes pie pretējā loga, noliekušās katra pār savu grāmatu, jau labu laiku ir tā aizņemtas ar sekošanu viņas sarunai, ka acīm redzami tikai izliekas lasām. Acu zibšņi un mutes kaktiņu rotaļa visnotaļ rāda viņu uzmanības īsto virzienu. Pusmūža sieviete, kas sēž Kāzika kundzei aiz muguras un no kuras es citādi neredzu neko vairāk kā pakausi un nesen iecirtotas brūnganas matu sprogas, tagad laikam jau trešo reizi pieceļas un uz bagāžas plaukta pagroza koferi, kam nekāda grozīšana nav vajadzīga, vienkārši tādēļ, lai iesāņus paraudzītos uz Kāzika kundzi ar ziņkārīgām, kā senāk rakstīja, upeņu acīm. Pie blakus loga, kur sēdēja studentes, divi vīri uz mazas palodzes sit kārtis. Viens jaunāks, drukns, ar slikti apgrieztiem gaišiem matiem un sarkanu seju, plašu tīrumu mehanizatora tips, otrs vecāks, kalsnāks, tumšāks, nolaizītāks, blēdīgāks, teiksim, kādas sis-tēmiņas sagādnieks. Sarkansejis it kā starp citu, piemiedzis baltskrop-stainās acis, saka:

«Skat, kur tante grasās notaksēt laulības laimi . . .»

«Kāpēc gan ne,» mīksti un slienami saka sagādnieks. «Tu paskaties, kas šai par štramu pigūru. Viņa ar savu veco to laimes padarīšanu nostrādā kā likts. Ja tik vecim ir iekšā . . .»

Kāzika kundze pēc Sūrsepa un manām acīm un varbūt arī pēc studenšu nosarkšanas pamana, ka no kāršu spēlmaņu puses viņai kaut kas ir teikts. Viņa smaidīdama pagriežas turp — un paskatās divās

viņai uzsmaidošās sejās, sarkanā un pelēkā kā glūda:

«Vai jūs . . . piebildāt mūsu sarunai . . . kaut ko interesantu? Lūdzu . . .» Viņa pastiepj savu blociņu uz vīru pusi, un man uz brīdi kļūst vienkārši neērti tās disonanses dēļ, kas ir starp viņas smaidu un tiem diviem. Tad viņa beidzot ir izlaidusi šīs sejas izteiksmes caur savas pieredzes filtru un pēc tā pareizi aptver vīru repliku. Vēl pirms tam, iekams mehanizators paspēj atmest ar roku uz viņas blociņa pusi un uzsaukt sagādniekam: «Velns, es taču teicu, ka tavs gājiens!» — vēl pirms tam Kāzika kundze uz mirkli it kā mazliet apbēdināta atkal pagriežas uz Sūrsepa pusi un netraucēti jautā:

«Tātad — vai jums neliekas, ka vīra un sievas kopīga profesija . . .»

Sūrseps saka: «Acumirklīti, atļaujiet . . .», paņem Kāzika kundzes aparātu, kas guļ uz rokassomas viņai klēpī, un izvelk bateriju. Viņš taisno un loka spailes, kustina vadu savienojumu vietās, masē mazo auss mikrofoniņu, ieliek bateriju atpakaļ apvalkā, iepūš ar stiepļu pinumu pārsegtajā piltuvē. Sīs darbošanās laikā vilciens stāv uz vietas Rāziku stacijā. Tad vilciens no jauna sāk kustēties un riteņu «kling-klingling-ling» tūdaļ uz pusi samazina sarunu sadzirdamību kaimiņiem. Sūrseps pasniedz aparāta kājiņas daļu atpakaļ Kāzika kundzei, un kundze piestiprina to sev pie auss.

«Nu, varbūt ka darbojas . . .?» vaicā Sūrseps pa lielo mikrofonu.

«Un ko jūs sakāt — darbojas!» iesaucas Kāzika kundze.

«Ļoti labi,» smaidīdams saka Sūrseps, «mana atbilde tiešām ir pārāk gara, lai to ierakstītu blociņā. Redzat . . .» Viņš pāriet no skaļākā un brašākā instruktora toņa memoratīvā tonī, par ko viņam klausītāju dēļ acīmredzot ir mazliet kauns, un tādēļ runā itin klusi. Taču izskatās, ka Kāzika kundzes pagaidu klausāmaparāts, ja vien tam labpatīk, darbojas visai labi: «Nūja. Dzīvesbiedru kopīga profesija, tā jau ir laba lieta. Ne tikai teorētiski. Praktiski arī. Savstarpēja apspriešanās, padomi, citreiz palīdzība. Bet lielākas nozīmes gan tam laulībā nav. Pēc manas pieredzes. Tur ir vajadzīgas tik *daudzas* dažādas atbilsmes. Un arī neatbilstības — kas no laulības viedokļa bieži-vien ir atbilsmes... Mana laulība nav no tā sauktajām laimīgajām. Nē, nē. Tīju saka to arī pavisam atklāti. Tā ka man te nav par ko kautrēties. Un tomēr mēs pat ļoti esam viena darba cilvēki. Nu, mēs esam nodzīvojuši piecpadsmit gadus. Tā nu ir. Bet vairākas reizes esam bijuši arī uz šķiršanās robežas. Un esam arī pašlaik. Tā ka laimei ir vajadzīgs — es nezinu, kas. Droši vien laime. Kopīgs darbs šai lietā brīnumus nedara . . .»

«Kāpēc tad tieši *brīnumus,»* Kāzika kundze saka kā mierinot, «bet kāpēc gan ne brīnumus?!» viņa pēkšņi turpina kā atdzīvodamās. Man laikam gandrīz būtu vēlēšanās teikt «koķeti», bet tas tomēr nebūtu īsti pareizi . . . «Kas tad pēc jūsu domām ir brīnums? Manuprāt, tas pat

ļoti ir atkarīgs no tā, kas brīnās. *Vai viņš redz* vai neredz . . .» Un tad viņa piepeši jautā: «Vai jums bērni.ir?»

«Ir viens dēls,» kaimiņš ar nelielu apnikumu atbild.

«Tīrais posts ar to klabatu — atkal jau klusē! Uzrakstiet, lūdzu . . .», un Kāzika kundze pasniedz kaimiņam bloku. Kaimiņš uzraksta, un Kāzika kundze pilnīgi vaļsirdīgi iesaucas:

«Viens pats dēls?! Kāpēc viens vienīgs bērns?! Kur tad mēs šitā nonāksim?!»

Kaimiņš manāmi nosarkst: «Nu, redzat — tā ir iznācis . . . Bet jums?» viņš jautā ar skaidri viltīgu nolūku novērst sarunu biedres uzmanību, «jums laikam bija vairāk bērnu, cik es atceros?»

«Mana klabata taču nedarbojas! Es nesapratu. Uzrakstiet, lūdzu,» saka Kāzika kundze, pasniegdama blociņu.

Kaimiņš uzraksta, un sieviete tūdaļ atbild;

«Mums — jā. Bija gan. Ja mums būtu bijis viens pats dēls, mums tagad nebūtu neviena. Mums bija pieci. Četri zēni un viena meitene. Vecuma secībā, kā viņi bija un aizgāja: Vello krita pie Veļikije Lūkiem, īstajā pusē. Mēliss krita Zilajos kalnos[1]. Nepareizajā pusē.»

Sūrsepa seja ir pusmetra attālumā. Es ar detalizētu skaidrību redzu viņa asi pacelto augšlūpu un noraidoši izstiepto apakšlūpu, tikko manāmo prom tiecošos galvas pakratīšanu, pusnolaistos plakstiņus un skropstu trīsu. Jā, es skaidri redzu, kā mans kaimiņš atkal mokās Kāzika kundzes pārāk dzirdamo un bērnišķīgi skaidro apzīmējumu dēļ. Skaidrs, ka tikai to pašu Kāziku viņā iedēstītā audzināšana piespiež viņu palikt uz vietas un turpināt sarunu. Kāzika kundze skaidro:

«Akselis nebija nevienā pusē. Viņš četrdesmit trešajā aizbrauca uz Somiju un no turienes tālāk uz Zviedriju, un tagad ir Austrālijā. Viņš gribēja kļūt par arheologu. Viņš jau trīsdesmit devītajā, ar tiem Vasariem un Smīdehelmām[2], un kā viņus visus sauca, brauca uz izrakumiem, uz Sāmsalu un kur tik vēl ne. Nu, pēc tam, kad viņš aizbrauca, par to vairs nebija ko domāt. Zviedrijā viņš bija gramofonu fabrikā. Un tagad viņš Brisbenā taisa kaklasaites,» Kāzika kundze skumīgi pasmaida, «tā sacīt, rūpnieks. Viņš pats un deviņi strādnieki.

No strādniekiem trīs ir igauņi. Bet sieva viņam ir austrāliete un bērni — austrāliešu bērni. Nu, un tad mums bija Jānuss. Viņam iznāca tā, ka viņu piecdesmit pirmajā gadā Tartu fiziķos neņēma pretī. Jo tēvs taču tolaik bija prom. Tad Jānuss aizbrauca uz Maskavu un tur universitātei bija derīgs diezgan. Un tur tad nu viņš palika. Pērn dabūja kandidātu gatavu un grib taisīt doktoru ar. Bet tagad sieva ir krieviete un bērni krievi . . .»

«Nu un tad,» saka Sūrseps, «ja ir jauka sieva un jauki bērni . . .» Starp citu, es nezinu, **cik** pārliecināti viņš to saka. Viņa vārdi gan it kā būtu domāti mierinājumam, bet vai viņš tiešām ir aizmirsis, ka Kāzika

kundzes klabata nedarbojas, par to es neesmu pārliecināts. Ja tas viņam ir prātā, tad viņa vārdi ir domāti, kā saka, visām iespējamām ausīm — lai viņš katrā ziņā būtu pastrīdējies pretī Kāzika kundzes nelabajam nacionālistiskumam.

Kāzika kundze pasniedz viņam blociņu: «Uzrakstiet. Es nesapratu.»

Sūrseps uzraksta, un Kāzika kundze tūlīt saka:

«Un ir arī jauka sieva. Un jauki bērni ar. Tā ka konkrētajā gadījumā man nekas nevar būt pretī. Mīlestība jau to tikpat nejautā. Es tikai domāju: ja tādas mīlestības būs pārāk daudz, tad mēs kā tauta drīz pazudīsim no zemes virsas. Bet mīlestība taču varētu būt arī tāda, kas ļautu mūsu tautai dzīvot tālāk. Ko?» Viņa piepeši mazliet it kā demonstratīvi noskatās uz Sūrsepu: «Klausieties, Sūrsep — Sūrseps taču bija jūsu vārds, vai arī es jaucu jūs ar kādu citu? Nē? Es skatos uz jūsu sejas izteiksmi un man jājautā: vai tad es runāju kaut ko aizliegtu? Vai tad tādas runas vēl joprojām ir aizliegtas?! Nevar būt! Neparko neticu! Sakiet, kas ar jums dzīvē ir noticis, ka jūs esat . . . tāds iebiedēts Tihane[1]?! Savā laikā mēs taču visi domājām tāpat, tikai negājām to sacīt atklātībā. Bet tas laiks tagad ir pagājis! Vai arī, jūsuprāt, tas vēl turpinās?» Kāzika kundze pasniedz Sūrsepam savu blociņu. Viņa pat iespiež to vīram rokā un vēro viņu ar mazliet izaicinošu izteiksmi. Un vīrietis uzliek blociņu uz ceļgala, tā ka es lasu viņa vārdus līdz ar Kāzika kundzi. Viņš raksta:

Es *nezinu!* Un pavelk saviem vārdiem svītru apakšā. Un tad vēl pieraksta, protams, tādēļ, lai no apšaubāmās novirzes tiktu atpakaļ uz gluda sarunas ceļa:

Bet *jūsu meita*?

Un Kāzika kundze stāsta, kamēr vilciens, kling-klingling-ling, laikam ir jau viņpus Tapas:

«Jā, un tad mums vēl bija Helvi. Pati jaunākā. Pašlaik divdesmit vienu gadu veca. Ar viņu viss ir kārtībā. Viņa mācās pedagoģiskajā institūtā igauņu valodu, iet tēva pēdās. Viņu jau bez kādas runas uzņēma tūlīt pēc vidusskolas. Jo tad jau tēvs bija atpakaļ . . .»

«Ak tā?! Ak tad direktora kungs ir atpakaļ?!» Sūrseps skaļā balsī nobrīnās, un diezin vai tas ir tāpēc, lai tagad sarunu novirzītu no meitas uz tēvu. «Es pa šo laiku it kā biju dzirdējis, ka . . .»

Acīmredzot viņš grib nobeigt — 'dzirdējis, ka direktors Kāziks ir **tur** miris[1]. Taču, saņēmis preteju informāciju, viņš ar prieku nobremzē savu teikumu. Kāzika kundze pasniedz viņam bloku, un viņš raksta:

Kā *ir* klājies Kāzika *kungam?*

Atbildot uz to, vismaz viss mūsu puses vagona gals iegūst sīku priekšstatu par Kāzika kunga līdzšinējo likteni. Sūrseps, man liekas, vismaz dažu sīkumu ziņā sīkāku, nekā viņš vēlētos.

Notikumi ar Kāzika kungu sākušies jau visai sen. 1940. gada

vasarā, Varesa' valdības laikā, apriņķa avīze bija publicējusi ģimnāzijas direktora interviju. Kāpēc intervēja tieši viņu? Taču jau tāpēc, ka viņa kreisie pedagoģiskie uzskati bija pazīstami. Un gan jau arī tāpēcˆ ka viņam tieši pirms tam bija bijusi principiāla sadursme ar Petsa' laika ģenerāli, kas bija izglītības ministrs. Tā ka viņš domubiedru acīs bija izvirzījies it kā mazliet par dienas varoni. Un intervijā apriņķa avīzes jaunais, centīgais redaktors bija nodrukājis Kāzika kunga izteikumu — tas laikam bija bijis pat intervijas nobeiguma teikums: *Bet kurš karogs gan ir skaistāks par sarkano* karogu — zem mūsu zilajām debesīm, *pār mūsu* melno zemi *un mūsu tīrajās sirdīs?!*

«Sūrsep, jūs taču atceraties,» Kāzika kundze, piedodoši smaidīdama, saka, «viņš taču mums *bija* mazlietiņ romantiķis . . .»

Sūrseps pamāj un ieraksta blociņā, tā ka es lasu līdzi:

Kā *daudzi viņa paaudzes dzimtās valodas skolotāji.*

Un Kāzika kundze pateicīgi pamāj ar galvu.

Nūja. Okupācijas laika skolu iestādes bija Kāzika kungu viņa zināmās nostājas dēļ atcēlušas vispirms no direktora amata yn tad arī no skolotāja vietas. Sākumā viņš bija norīkots strādāt vietējās izglītības biedrības bibliotēkā. Bet tad bija pienākuši priekšraksti par bibliotēkas tīrīšanu kopā ar to grāmatu sarakstiem, kas bija jānodod iznīcināšanai. Kāzika kungs bija braucis protestēt pret to uz Tallinu — un pēc nedēļas viņš bija atlaists. Un līdz tam laikam arī viņa slavinājuma teiciens sarkanajam karogam bija pagrūsts priekšā vajadzīgā vietā. 42. gada martā bija atnākts pēc viņa:

«Kas tur ko runāt, kā tas bija. Tie, kas izbaudījuši tās lietas, zina paši. Un kas nav izbaudījuši, tik un tā neuzzinās . . . Nūja. Es, protams, izstaigājos pie visiem vecajiem skolu darbiniekiem. Vismaz tādiem, no kā varēja cerēt kaut nedaudz labvēlīgu attieksmi. Sūrsep, jūs taču esat pietiekami vecs, lai pats zinātu: tādi gājieni nes vairāk apbēdinājuma nekā prieka. Bet tomēr dažreiz arī prieku, dažā pavisam negaidītā vietā, zināt . . .»

Kāzika kundze bija atradusi arī advokātu, kas viņai bija uzrakstījis brīnišķīgu lūgumrakstu. «Un turklāt tādu,» saka Kāzika kundze ar uzsvaru, «kas nekādā ziņā nepazemoja Augusta cieņu. Tas arī bija ļoti svarīgi, saprotiet . . .» Un advokāts bija darījis savu darbu praktiski bez atlīdzības:

«Zināt, viņš atklāti teica: jums taču pašai nekā nav, ko tad es no jums lai ņemu! Ja jūs atnestu man kādu paciņu smēķu, «Maretu» vai «Ahto», vai «Karavānu» . . .»

Lai nu kā, bet pieci vai seši drošsirdīgāki vīri no Kāzika kunga kolēģiem lūgumrakstu bija parakstījuši. Un kundze bija aiznesusi to, kur vajag.

«Es ar bērniem tolaik dzīvoju pie Augusta māsas un māsasvīra

laukos. Pilsētā taču bērniem nebūtu bijis nekā, ko dot ēst. Un Linda ar Martinu mūs tur tomēr jauki pacieta. Un apmēram pēc gada Augustu tad arī atbrīvoja. Par skolas darbu mēs, protams, pat nedomājām, ne viņš, ne es. Es kopu Martina cūkas, un Augusts raka grāvjus. Un tad arī vācieši bija prom. Un tad jaunie saimnieki, Andrēzeni[1'] un kas viņi visi bija, ielika Augustu atpakaļ Varbolā par direktoru. Un es ar pilnu slodzi mācīju dabas zinības. Nūja. Un dzīve tāda nu bija, kā bija. Jūs taču pats atceraties, kas man tur ko stāstīt. Triju puiku mums vairs nebija. Bet četratā mēs tolaik tomēr bijām kopā. Atkal un vēl. Bet jūs taču atceraties, Sūrsep, — Augusts man bija ar mazlietiņ vaļīgu mēli. Un mazliet bravūrīgs. Kā jau vīrieši. Tā ka laiku pa laikam viņš, protams, par šo vai to bija palaidis muti. Kā jau dzīvs cilvēks. Un tad viņš reiz vienā runā pastāstīja skolēniem —tā ir tīra patiesība, es pati dzirdēju —, par kādu izteicienu viņš ticis vācu laikā ieslodzīts. Bet, kad pienāca laiks, piecdesmitajā, vai ne, tā lieta tika celta gaismā. Ka direktors Kāziks, buržuāzijas laika direktors, publiski propagandē skolniekiem zilimelnbaltās krāsas[7]! Jo viņš taču bija minējis zilas debesis un melnu zemi! Un kādā gan citā krāsā kā baltā varēja būt tīra sirds! Un piedevām vēl nelietīgs aicinājums uz divkosību: jo ko citu varēja nozīmēt runāšana par skaisto sarkano karogu un tīro sirdi? Taču to, lai bērni atklātībā vicinātu sarkanus karogus, bet sirdis lai glabā baltas! Tā ka Augustu atkal, ka skan vien, noņēma no direktora amata un — cietumā. Vienkārši, saprotiet: ātrums, kādā vajadzēja pārmācīties, bija viņam par lielu . . .»

Un man jāatzīstas: es pat nesapratu, vai un cik lielā mērā Kāzika kundzes pēdējā teikumā bija atrodama ironija. Un, ja tā tur bija, tad kādā proporcijā tā bija ironija par politisko situāciju un kādā — par cilvēcisku neattapību vai pārmērīgu knašumu. Vai varbūt tas bija tikai neitrāls konstatējums . . . Laikam tieši šādā garā to gribēja saprast Sūrseps. Viņš Kāzika kundzes garā stāstījuma laikā bija knibinājies ap viņas aparātu un tagad teica mikrofonā:

«Igaunis pārmācīšanās ziņā, protams, ir gauss tips . . .»

Aparāts acīmredzot ir atkal sācis funkcionēt, jo Kāzika kundze saka:

«Nebūt ne vienmēr. Bet Augusts — ļoti. Es atceros kopš četrdesmitā gada. **Cik** grūtas viņam bija visas tās reizes, kad vajadzēja mācīties par jaunu. Iedomājieties: aiziet vienu rītu uz skolu un sacīt inspektoram Kopām: *biedri* Kop. Ja viņš visu laiku ir bijis Kopa *kungs*. Un ja viņš ir bijis tavs darba biedrs, taču nepavisam ne draugs. Augustu tas vienkārši satrieca. Bet tas pats biedrs Kops — Jūs taču viņu atceraties? Protams! Inspektors taču'. . .»

«Nē, manā laikā viņa vēl nebija,» bilst Sūrseps.

«Tāds kustīgs un šaudīgs darbonis un rīkotājs ar nokārušos matu šķipsnu uz pieres, vienmēr mazliet sasvīdis,» atceras Kāzika kundze,

«par viņu es skaidri un gaiši atceros: divas nedēļas pirms jūnija apvērsuma — es aizstāju ģeogrāfijas skolotāju un pati biju zālē — Kopa kungs teica bērniem no rīta runu — zem Petsa ģīmetnes, atceraties taču — un rādīja uz attēlu, un runāja par mūsu dārgo *prezidentu,* un pašam viņam asaras plūda pār vaigiem straumēm vien. Es redzēju pati savām acīm. Es biju trīs soļu attālumā. Un rudenī viņš tai pašā vietā atkal teica bērniem runu. Tikai Petsa attēla vietā karājās jau Staļina portrets. Un es atkal biju trīs soļu attālumā. Un Kops runāja par pasaules darbaļaužu *lielo vadoni.* Un viņam atkal pār vaigiem plūda asaras. Atkal straumēm. Augusts tā nav varējis. Viņš visu mūžu ir bijis tik skops ar asarām, ka . . .»

«Nu, ko nu tur vairs runāt par asarām, ja Kāzika kungs ir laimīgi atgriezies . . .»

Sūrseps pasaka to mazliet steidzīgi un mazliet lēti. Tā ka es noslēpju smīnu aiz avīzes, leskābu smīnu par sava kaimiņa cenšanos, kā saka, aizslīdēt garām asumiem par katru cenu, pat par loģikas cenu. Bet Kāzika kundzes aparāts ir pusteikumā atkal sācis streikot:

«Ko jūs teicāt? Kāpēc vairs nav brīv runāt par asarām . . .?»

Kāzika kundze piedāvā Sūrsepam blociņu, bet Sūrseps noņemas ap viņas klausāmkārbas vadu, tā ka es domāju: vai ne tādēļ, lai viņa pretasaru atbilde—jo tikai tāda taču ir gaidāma — aizskanētu pēc iespējas, kā saka, līdz visām iespējamām ausīm . . .?

«Nu, vai tagad dzirdat?» prasa Sūrseps.

«Ja,» Kāzika kundze priecīgi iesaucas, «kāpēc es vairs nedrīkstu pieminēt asaras?!»

«Bet tāpēc,» Sūrseps saka mikrofonā, un man liekas, ka patiešām skaļākā balsī nekā vajadzīgs, «tāpēc, ka Kāzika kungs ir laimīgi atgriezies, kā es dzirdu . . .»

«Jā,» Kāzika kundze dobji nosaka, «atgriezies viņš ir—nu jau trešais gads . . .» Un man šķiet, ka viņa turklāt vēl joprojām dziļi ievelk elpu . . . «Bet es taču nerunāju par **tām** asarām! **Tās** jau tika savu tiesu raudātas. Viņš, protams, nez vai. Ak nē, viņš ne. Bet es gan. Es jau neliedzos . . .»

Un tagad Sūrseps dabū savu sodu. Par to, ka viņš tikko centās vispār aizslīdēt asarām garām, jo šāda cenšanās taču **ir** pelnījusi sodu. īpaši, ja pats tu nemaz neesi bijis viens no to izraisītājiem. Tiem vēl kaut kā var piedot cenšanos aizslīdēt garām. Un jo sevišķi Sūrseps dabū savu sodu, protams, par to, ka viņš, lai izkultos no bēdu asarām, tēlodams neuzmanību, salēja tās kopā ar stulbuma un liekulības asarām. Kāzika kundze atceras:

«Viena liela raudāšana man ir skaidri prātā . . . Zināt, kad es stāvēju tribunāla gaitenī — februārī laikam, piecdesmit pirmā gada februārī — Rožukroņa ielā vai kas tā nu bija, vienā bijušā bagātnieku namā — un gaidīju, un zināju, ka tur kaut kur kādā istabā spriež tiesu

par Augustu . . . Tiesājamo piederīgie laikam nemaz nedrīkstēja tur stāvēt. Bet neviens nenāca dzīt mani laukā. Un, kad es biju pāris stundu gaidījusi un staigājusi pa zāģu skaidām, kas bija nokaisītas uz akmens parketa,— tad divi kareivji izveda Augustu tanī priekštelpā un cauri tai man garām ... Es nebiju viņu redzējusi veselu gadu. Es gribēju viņu viscaur ar skatienu iesūkt sevī. Viņš bija vecs un sirms, un tāds kā caurspīdīgs — bet es tā īsti redzēju tikai viņa muti. Viņa mute, manuprāt, bija savādi sarkana un jauneklīga. Un es biju kā viena vienīga auss un gaidīju, un klausījos, ko viņa mute teiks. Jo viņam taču **vajadzēja** pateikt, kāds bijis spriedums. Kaut arī mēs nedrīkstējām sarunāties. Un viņš, iedams man garām, klusi, bet skaidri sacīja: 'Desmit gadu. Mēģināsim pārdzīvot. Vai ne?' Es sparīgi pamāju ar galvu un no visas sirds uzsmaidīju iedrošinājumam ... Un tad viņš bija garām un viņpus durvju stikliem, un prom. Un es tur stāvēju — un sāku raudāt. Kauns teikt, bet nevaldāmi. Jo es taču savā muļķa prātā biju cerējusi, ka viņu varbūt tomēr palaidīs. Un tie desmit gadi — es taču arī biju pieļāvusi tādu iespēju —, bet, kad tas toreiz piepeši bija tiesa, tas man likās gluži kā aprakt dzīvu. Es tur stāvēju ar plecu pret sienu un drebēju no raudām. Un tad viens jauns karavīrs pagāja man tuvu garām. Es neticu, ka viņš bija no tās mājas. Dievs to zina. Runāt ar mani viņš laikam nedrīkstēja. Vai negribēja. Bet viņš, garām iedams, pusbalsī un laipni, saprotiet — **laipni** — nomurmināja: «Ну, мамаша! Ну зачем ты плачешъ? Детский срок же старику дали . . .» Un projām bija. Un es pirmajā mirklī neapjēdzu, vai tas bija mierinājums vai izsmiekls. Es aizmiedzu acis un domāju: kas tas bija? Un tad man acīs parādījās kareivja skumjā, piņņainā bērna seja, un mani pārņēma svelošs kauns par to, ka biju par viņu šaubījusies. Tā ka man sagribējās skriet viņam pakaļ un pateikt: Mīļo puis — tu gan īsti nezini, ko tu runā, bet — paldies! Jo tu sacīji to no labas sirds! Un es sapratu, ka desmit gadu tik tiešām bija bērna deva — jo tais laikos tak lielāko tiesu deva divdesmit piecus plus piecus . . . Bet puiša raupjais šinelis un kirzas zābaki jau bija gabalā un skriet viņam pakaļ man arī bija neērti . . . Tā ka es noslaucīju asaras un braucu mājās uz Varbolu. Jānuss un Helvi taču gaidīja un gribēja zināt, kādas vēstis es atvedīšu. Un arī viņu dēļ nedrīkstēju būt pārāk noraudājusies. Un, vai zināt, bērnu dēļ tas tad tā iznāca, ka es raudāju samērā maz. Jo es domāju: pie kā lai viņi balstās, ja māte lej tik asaras vienā gabalā . . .»

«Protams, taisnība,» Sūrseps pievienojās Kāzika kundzei, «kāda gan jēga raudāt . . .»

«Nu, es nezinu,» teica Kāzika kundze, «varbūt kādā ziņā arī raudāšanai ir sava jēga. Diezin vai daba to cilvēkam ir par velti devusi. Var taču būt, ka tas kaut ko izmazgā no cilvēka ārā. Bet man nemaz nebija laika pinkšķēt. Varbolā man vairs nebija ko darīt. No skolas darba es jau sen biju atlaista, un sāka prasīt, lai es atbrīvoju

dzīvokli. Jo Augusta un manā vietā no Tallinas bija jānāk jaunam skolotājam. Un tad es arī varēju samainīt dzīvokli ar viņu. Pret četrām istabām Varbolā pusotras Tallinā, bet tomēr. Un darbiņu es arī Tallinā atradu: par pārdevēju grāmatnīcā. Ilgi jau mani tur neturēja, par to vecāko pārdevēju. Kā nekā arestanta sieva. Un varbūt es arī nebiju vienmēr vajadzīgā mērā turējusi muti. Tā ka mani tad no jaunu grāmatu vecākās pārdevējas pataisīja par vecu grāmatu jaunāko pārdevēju. Grāmatu antikvariātā, vai ne. Par piecpadsmit rubļiem zemākā algā. Bet, ja es būtu ticīga, es tomēr teiktu: kā paša Dieva pirksts. Jo no manas algas mēs taču tā kā tā nevarējām iztikt, Jānuss jau bija liels puisis un Helvi — liela meita. Un Augustam es gribēju katru mēnesi sūtīt paciņu un pēc iespējas arī kādu kapeiku naudas. Tā ka man vajadzēja kaut ko pārdot. Bet mantas mums taču bija konfiscētas. Bija tikai trīs gultas, krēsli un ēdamgalds. Tikai grāmatas brīnumainā kārtā bija paglābušās. Tās ar mūsu pārvākšanos bija palikušas laukos pie Martina. Tomēr pāris tūkstoši grāmatu, cik nu tur bija. Un rūpīgi izraudzītas. Kad Augusta spriedums bija rokā un ieradās mantas kontiscētāji, man pēc kaut kādas morāles laikam būtu vajadzējis viņiem tās grāmatas uzrādīt. Bet es izvēlējos citu morāli. Es neuzrādīju. Un tad es sāku tās pamazām vest no Martina mājām uz pilsētu un antikvariātā pārdot. Un, vai zināt, kopš tā laika, kad es pati pārgāju strādāt antikvariātā, biedrs Soekervs — tas bija mūsu vadītājs, sapratējs cilvēks — es nezinu, vai jūs viņu pazīstat — viņš man katrai grāmatai noteica par pieciem vai desmit rubļiem augstāku cenu, nekā būtu maksājis svešiem. Tā ka es ar bērniem iztiku un Jānuss braukšanai uz universitāti dabūja pat jaunu mēteli. Un tad tie promesošie piepeši sāka braukt atpakaļ, un drīz jau viņi nāca bariem vien. Augusts savu mūžu nevienā lietā nav bijis starp tiem pirmajiem, un pirmajos šurpbraucējos viņa arī nebija. Bet piecdesmit sestā gada pavasarī viņš pārnāca . . .»

Kāzika kundze paskatās uz Sūrsepu un tad arī uz mani ar tik satraukti līksmu seju, it kā viņa nebūtu paziņojusi, ka Augusts piecdesmit sestajā atgriezies pēc sešiem gadiem desmit gadu vietā, bet ka Augusts Melburnā ieguvis desmitcīņas sudrabu . . .

Sūrseps ar atvieglojumu pievelk savu raizīgi un noraidoši izstiepto apakšlūpu: «Nu, bet **tad** gan jūs laikam noraudājāt labu tiesu?» viņš saka — man liekas, mazdrusciņ tādēļ, lai tomēr būtu ievērojis nekaitīgās asaras, prieka asaras . . .

«Tad — jā!» uzvaroši saka Kāzika kundze. «Bet tās jau bija pavisam citas asaras. Par tām es nerunāšu.»

«Tu paklausies tikai, Jusi!» Sagādnieks, kas visu laiku ir spējis noturēties pilnīgi klusu, pāri kārtīm noķiķina uz mehanizatoru un piemiedz Kāzika kundzei ar aci: «Kas tie gan šiem varēja būt par priekiem un lustēm un gultas pederu mocīšanu, kad papiņš pārnāca

mājās pēc sešiem sausiem gadiem! Tikai vai tam Seakervam vai Lontkervam, vai kā nu viņu sauca, pēc papuča atgriešanās neno-ļuka ausis[8]? Hi-hi-hi-hī . . .»

Tas ir pateikts tālu garām Kāzika kundzes mikrofonam, un var domāt, ka viņa to nedzird. Bet kaut ko no tā viņa acīmredzot ir uztvērusi. Jo viņa mirkli klusē un tad it kā starp citu saka, viegli, bet ļoti skaidri, ļoti sadzirdami, un, protams, uz Sūrsepa pusi:

<ļStarp citu, mana dzirde un tā mana klabata — tas jau ir gan posts un nelaime. Bet viena laba īpašība tam arī ir: man nav vajadzīgs dzirdēt visu. Nožēlojamu, greizi izaugušu cilvēku neglītu izrunāšanos — man nav vajadzīgs dzirdēt. Pat tad, kad es dzirdu, es to nedzirdu. To mākslu es esmu iemācījusies.»

«Tā, protams, ir svarīga māksla,» Sūrseps ātri atbild. Acīmredzot viņš bīstas, ka sagādnieks var justies pieķerts un sākt izskaidroties — un Sūrseps ar to pašu elpas vilcienu jautā: «Bet tagad jums taču viss ir kārtībā? Pēdējos gadus? Ko Kāzika kungs dara tagad?»

«Jā, principā mums tagad viss ir kārtībā,» Kāzika kundze saka, it kā tas būtu pats par sevi saprotams, un paskatās uz Sūrsepu priecīgām acīm zem puslokā paceltām uzacīm. «Mēs no Tallinas atkal pārcēlāmies uz Varbolu. Augusts saka, ka pilsēta viņam vienmēr esot likusies sveša un tagad pavisam sveša kļuvusi. Bet Varbolā ir nodzīvots pāri par trīsdesmit gadu. Mēs tur atradām mazu mājiņu. Mēs saņemam pensiju. Par abiem kopā astoņsimt rubļu. Tā ka badā mēs neesam. Un grāmatu mums vēl ir diezgan. Gan lasīšanai, gan pārdošanai. Mums būtu vienkārši labi — tik labi, cik mums bez dēliem var būt —, ja nebūtu tās nelaimes . . .»

«Kādas nelaimes?» jautā Sūrseps — man liekas, ka piesardzīgi un pa daļai, protams, ziņkārīgi, bet pa daļai arī tikai tāpēc, ka to gluži vienkārši nepieklājas atstāt nepajautātu.

«Tās nelaimes ar Augusta acīm,» saka Kāzika kundze.

«Kas tad ir ar Kāzika kunga acīm?» vaicā Sūrseps — un man atkal šķiet, ka ar zināmu atvieglojumu — vai ne no apziņas, ka ar acīm taču var notikt tikai medicīniskas, bet ne juridiskas nelaimes? Un tikai tā šai gadījumā arī ir. Jo Kāzika kundze saka:

«Nags.»

Bet, dieva dēļ, viņa to pasaka kaut kā savādi. Ne tikai bez traģikas, bet pat tā kā līksmi. Gandrīz tā, it kā viņai, par to runājot, būtu grūti valdīt smaidu, kas lauztin laužas mutes kaktiņos.

«Mjā . . . Zaļais? Vai melnais?» jautā Sūrseps.

«Melnais,» saka Kāzika kundze tāpat kā iepriekš, gandrīz vai cīnīdamās ar smaidu, ko es neprotu izskaidrot.

«Un cik daudz tad Kāziķa kungs naga dēļ zaudējis redzi?» jautā Sūrseps.

«Viņš kļuva pilnīgi akls,» saka Kāzika kundze. Nē, nē, nebūt ne

gluži priecīgi, ne gluži līksmi, to apgalvot būtu neiespējami, bet kaut kā savādi gaiši. «Jā, viņš kļuva pilnīgi akls, ārsti teica, ka viņam tieši jākļūst pavisam aklam, iekams viņu varēs operēt.»

«Nu, melnais nags laikam taču ir vieglāk ārstējams nekā zaļais,» saka Sūrseps, «bet es jau nezinu. Varbūt bija arī otrādi ... Un **no kā** tad Kāzika kungam tas radās? Viņš taču savā laikā nenēsāja pat brilles . . .»

«Kas to lai zin, no kā,» saka Kāzika kundze, gluži kā piedodoši smaidīdama. «Tas bija sācis likt sevi manīt jau tur. Viens acu ārsts, pie kura mēs griezāmies, teica: tas nāk no pārdzīvojumiem, nu, zināms jau, ko viņš domāja. Bet es neticu. Tagad tik daudz runā gan vienādi, gan otrādi. Vieni saka — puse no visām gangrēnām esot nometņu vaina. Nepietiekams uzturs un apsaldētas kājas. Citi saka — visas izveseļošanās no diloņa esot nometņu nopelns: skābo kāpostu diēta un kristāldzidrais Sibīrijas gaiss. Un Augustam jau tur nemaz nebija diezin cik grūti. Meža darbos viņš bija tikai īsu laiku. Pēc tam viņš bija keramikas darbnīcā. Viņš saka, viņš tur arī bez manām paciņām— jā, jā — «Piedod, bet es taču tur arī bez tavām paciņām nebūtu nekādu lielo badu piedzīvojis.» Viņš saka, ka grūti jau vispār nav bijis. Nomācoši bija tas, ka to uzskatīja pašu par sevi saprotamu. Viņš saka — ar **gadu** būtu pilnīgi pieticis, lai diezgan sīki dabūtu redzēt to, ko viņš pieredzēja sešos gados. Bet tas tomēr esot bijis šausmīgi **interesanti.** Visi tie atšķirīgie raksturi un pašsaglabāšanās veidi juku jukām, gluži kā kausējamā krāsnī un saldējamā kambarī uzreiz. Augusts saka: cik žēl, ka viņš neesot rakstnieks . . .»

«Nu zināt,» iesaucas Sūrseps, «tādā gadījumā taču būtu tīrā laime . . .» Bet atstāj neizteiktu, **kas** tādā gadījumā, viņaprāt, būtu tīrā laime. Tā ka, ja kāds vēlas, var arī nodomāt: tādā gadījumā būtu tīrā laime, ka Kāzika kungs kļuvis akls un, paldies dievam, nevar rakstīt . . .

Nē, nē, neko tamlīdzīgu Sūrseps nesaka. Sūrseps tikai īpaši dedzīgi, vai — dievs zina, varbūt es tur savā avīzes aizsegā esmu pret viņu netaisns, jau no paša sākuma, visā necienīgu, paviršu, lētu, pārāk cilvēcisku nokrāsu piedēvēšanā netaisns, netaisns, netaisns?! Varbūt es pārnesu uz viņu vienīgi pats sevi, Pēteri Mirku, nejaušu pasažieri nejaušā vilcienā, nejaušā rudens rītā? Visādā ziņā — pēc manām domēm — Sūrseps jautā dedzīgi:

«Bet kā tad ir — vai Kāzika ķungu operēs?»

«Viņu jau izoperēja,» saka Kāzika kundze savā iepriekšējā, gribat vai negribat, priecīgi noslēpumainajā tonī.

«Kad? Un kur?» prasa Sūrseps, tagad gan ar neviltotu interesi.

«Pirms divām nedēļām. Tartu. Acu klīnikā.»

«Un rezultāts?» Man ir tāda sajūta, ka to mēs jautājam abi kopā ar Sūrsepu.

«To nevar zināt,» Kāzika kundze saka gandrīz čukstus un, atgriežoties iepriekšējā balss skaļumā, paskaidro: «Profesors teica, ka Augusta gadījums esot sarežģīts. Izredzes esot puse pret pusi. Iznākumam jānoskaidrojas šodien. Šodien viņam noņems apsēju no acīm.»

«Aā . . . Tādēļ jūs arī braucat . . .?» Es nezinu, vai tas ir Sūrseps, vai tas esmu es, kas to pārjautā.

«Jā,» saka Kāzika kundze, «es taču tik un tā būtu braukusi. Bet piezvanīja profesors. Mums Varbolā telefona nav, bet es iedevu viņam skolas numuru. Viņi tur neņem ļauna. Tā ka viņš piezvanīja un lūdza pasaukt mani, un teica, lai es braucot. Jo viņš bija Augustam jautājis, **ko** Augusts gribētu ieraudzīt, kad viņam šodien noņems apsēju un **ja** viņš kļūtu redzīgs . . .»

«Un Augusts bija teicis . . .?» Taču mēs paliekam pusvārdā, Sūrseps un es, un visnotaļ piedodam viens otram — to, ka mēs paliekam pusvārdā un neatņemam Kāzika kundzei iespēju pašai izteikt Augusta vēlējumos:

«Un Augusts bija teicis . . .» saka Kāzika kundze, uzlūkodama Sūrsepu, mani un studentes pie pretējā loga ar laimīga cilvēka acīm, «Augusts bija teicis, ka viņš būtu pateicīgs — ja tā, ko viņš varbūt ieraudzīs — būtu viņa sieva . . .»

Kāzika kundze skatās uz mums un mēmi smaida: Jūs taču visi saprotat . . .

Bet tad viņa laikam jūt, ka viņas laimīgās acis var viņai mūsu priekšā sagādāt neērtības ar asarām un ka tas taču būtu par daudz pat ar visu viņas atklātību. Viņa aši atver savu lielo, dzelžiem apkalto rokassomu un aizslēpj seju aiz tās platā pārsega (kura iekšpusē, protams, ir spogulis), un sāk bužināt sirmās matu sprogas, kas spraucas ārā no lakata malas, savas klausāmās kājiņas aizsegšanai. Droši vien nemitīgi cīnīdamās ar smaidu. Tai laikā, kad vilciens desmit minūtes pirms Tartu pārbrauc pāri džinkstošam dzelzs tiltam pār septembrī uzplūdušo upi.

Vārdi bieži vien dzīvo ilgāk par savām reālijām, saglabādami dažreiz tikai to ēnas. Tas sakāms arī par vārda bards (ķeltu *bard)* pašreizējo nozīmi. Ja agrāk seno ķeltu cilšu dziesminieki, kas bija vai nu klejotāji, vai dzejnieki karaļa galmos, apdziedāja varoņus un dievus, tad mūsdienās dziesminiekam nav vairs karaliskās vides, un arī dziesmām ir citādāks raksturs.

Pēdējā laikā vērojama dzīva interese par dziesminiekiem. Arī žurnāla «Avots» katrā numurā jūs varējāt lasīt dziesmu tekstu atdzejojumus. Paralēli šai «bardu» sērijai par atsevišķiem dziesminiekiem Inese Paklone gatavoja radioraidījumus, kuros piedalījās visdažādāko profesiju pārstāvji. Tāpēc šajā sarunā izmantoti arī materiāli no raidījumiem (kursīvā).

Vai vajag atdzejot tā, lai var arī izdziedāt? vai vispār dziesmu teksti ir atdzejojami? kas ir kopīgs un kas atšķirīgs visiem dziesminiekiem? — jautājumi, kas var interesēt visus. Noslēdzot šo sēriju, pasēdēsim vēl pie «sastumtā apaļā galda», pārrunājamā ir daudz,

GUNTARS GODIŅS

BARDU JEB AUTORDZIESMA: MĒĢINĀJUMS SASTUMT APAĻO GALDU

A. Hiris: *Man liekas, mūsdienu bardu dziesma* — ja *to sāk skaldīt mūzikā, tekstā, aktiera pasniegšanā,* — fas neder, tad tur *vienmēr var atrast loti* daudz un dažādas ne-*profesionalitātes un tamlīdzīgi, bet bardu dziesma ir bardu dziesma un, tāpat kā aktiera māksla, praktiski mirst kopā ar izpildītāju. Tas, kas* mums *paliek, — ieraksti . . .*

K. Skujenieks: Tas ir visvecākais dziesmas žanrs, tā saknes ir folklorā. Tikai — katrā no tautām un laikmetiem šajā dziesmā teksts un melodija ir visdažādākajās attiecībās. Zemēs, kur pastāv vārda kults, neapšaubāmi dominē teksts — to var teikt par Franciju. Bet, ja franču dziesmu salīdzināsim ar afrikāņu, tad Āfrikā laikam dominēs ritms.

Kas attiecas uz mums pazīstamāku repertuāru, teiksim, uz šāda veida krievu dziesmu, tad tā atrodas kaut kur vidū. Tas sakāms par Okudžavu, zināmā mērā arī par Visocki, un nāk jau no viņu priekštečiem — kaut vai no Vertin-ska, tā ir tāda veca tradīcija: i ar poētiskām detaļām, i ar muzikālo pusi galvenais ir veidot konkrētu noskaņu. Ja saka: nevar atdalīt kādu momentu atsevišķi — patiešām nevar, jo, atsevišķi dalīts, gan teksts, gan melodija vietām var uzrādīt spožu uzlidojumu, bet vietām atdurties fantastiskā banalitātē. Bet es atkārtoju, ka dažādās vietās tas ir dažādi un dažādos laikos arī. Diemžēl truvēriem, trubadūriem un citiem dziesminiekiem nav izdevies atstāt melodijas, — bet es domāju, ka viņiem, tāpat Austrumu ašugiem, primārais tomēr ir teksts. Svarīgākais — aiznest ideju, informāciju, veltījumu.

I. Pētersone: *Taisnība ir, ka tiem cilvēkiem, kas* franču valodu *nezina, Iraniu dziesmu grūti uztvert, jo tās pamatā ir teksts, un* melodija *faktiski tikai pastiprina* domu, *kas izteikta tekstā. Kaut gan tik vienkārši tas* varbūt *nav, franči paši daudz strīdējušies par to, kas ir pirmā — dzeja vai mūzika.*

Brasensu salīdzina ar kādreizējiem trubadūriem, truvēriem, viņa tekstu burvība ir tā, ka viņš dzied par *vispārcilvēciskām lietām, par problēmām,* kas tuvas *ikvienam francūzim, lai kādu sabiedrības šķiru viņš nepārstāvētu, dzied gaiši, mierīgi, turklāt — kā franči vispār —* viņš *prot*

par sevi *pasmaidīt visbrīnišķīgākajā veidā.*

D. Dreika: Bet viņa tekstos atrodamas arī *rupjības vai sarkasms līdz tādai pakāpei, kas liktos aizskaroša vienam otram smalkākam* cilvēkam . . .

I. Paklone: Nu, šajā dziesmu *tipā sarunvaloda, pat vienkāršruna ir parasta lieta, tā* neļauj *ieslīdēt pārlieku romantismā, pārlieku* salkanībā.

D. Dreika: *Man* rādās, ka šis kungs — *Brasenss* zināmā mērā ir tāds *izvēdinātājs, kas izvēdina sastāvējušos, sterilu vidi.*

I. Belogrīvs: Es *atcerējos Ērika* Froma divas kategorijas. Viņš saka: ir cilvēki, kas *dzīvo pēc principa būt saliedētiem ar pasauli, nek/ūstot savtīgiem, un ir cilvēki, kas dzīvo paši priekš sevis. Tad, lūk, pirmajās* divās platēs, ar kurām Pols Saimons kļuva *slavens, viņam* bija šī *tieksme būt nesavtīgam, un tas ir loti būtiski . . . Bez mūzikas taču ir vispār* dzīves pozīcija.

K. Skujenieks: Kas ir tas, kas uztur šo žanru? Tā ir aktīva izpaustiesgriba, kurai, teiksim, tīri muzikāls moments var izrādīties pārāk nosacīts, pārāk nepietiekams, tas pats varētu būt tīrā dzejnieka funkcijā. Autordziesmai ir priekšrocība — visus šos momentus savienojot— no vienas puses, tie paspilgtina cits citu, no otras puses — dzēš. Taču kopā spilgtāku un autentiskāku iespaidu tie dod no paša cilvēka, viņš pats ar izpildījumu tos vēl paspilgtina. Tad pazūd teksta prastums, mūzikas nodeldē-tība un banalitāte, no otras puses — zūd pārliecīga inteliģence un pastarpi-nātība.

I. Paklone: Daudziem bardiem grūta dzīve — mūziķi pārmet, dzejnieki pārmet . . .

K. Skujenieks: Bet arī šajos pārmetumos ir tas pats, kas nostāstā par trim aklajiem, kuri mēģinājuši uzzināt, kāds ir zilonis: viens aptaustīja asti, otrs — kājas, trešais — snuķi, un tad gribēja vienoties par secinājumiem. Svarīgākais taču ir ziloņa eksistēšanas fakts. Bardu dziesma ir tāds īpašs, varētu sacīt, dzīves greznums, un, lai gan līdz galam neietiecas nevienā no šīm sfērām, ar visām tomēr saskaras. Sis žanrs tik tiešām ir līdzīgs folklorai. Folkloru var skatīt no muzikologa viedokļa, no filologa viedokļa, no horeogrāfa viedokļa— tā saistīta ar visām šīm jomām, bet nav ne no vienas, ne no otras, ne no trešās. Tā ir kaut kas cits. Taču au-tordziesma — atšķirībā no folkloras — nes izteiktu individualitātes zīmogu. Tas, ka, teiksim, Visocki, Okudžavu vai Bobu Dilanu izpilda kādi ansamblīši, dzied gājiena dalībnieki vai draugi kompānijā, tas ir tikai konkrētas parādības atbalsojums, viļņi uz ūdens. Tas, ko čaļi dzied un ko dziedāja Visockis pats — tās ir divas dažādas valūtas. Autoram piesaista pašizpausmes moments un emocionālā pārdzīvojuma moments.

Bez tam autordziesma pati par sevi ir demokrātisks žanrs, jo visas stipri sarežģītās profesionālisma šķautnes tajā ir noslīpētas nost, un tāpēc tā iedarbojas universālāk nekā atsevišķi dzeja vai estrādes

dziesma. Es neesmu speciālists psiholoģijā vai fizioloģijā, bet man liekas, ka tā iedarbojas vienlaicīgi uz vairākiem centriem.

I. Paklone: Varbūt klausītājam turklāt ir tāda sajūta, ka viņš pats tā varētu?

K. Skujenieks: Jā, tā jau ir pirmā demokrātisma pazīme — pat profesionālā mākslā, nerunājot nemaz par šo. Tikai es nezinu, kā ir ar tiem kompleksiem — cunftīgam bardam to nevajadzētu būt, jo viņš nepretendē uz profesionālu mākslu. Un varbūt vienā otrā gadījumā viņš var vispār nepretendēt uz mākslu.

A. Hiršs: Jā, *netiek taču piešķirts nosaukums* — Nopelniem *bagātais,* Tautas vai *mazāk nekā tautas bards vai* autordziesmas *izpildītājs. Bet* pasaki — Visockis, Oilans, Hara — *un ar to jau pietiek.*

I. Paklone: Un varbūt no tā viss arī ceļas — šo žanru nevar izstāstīt, nevar līdz galam izskaidrot tā būtību. *Žanra* vērtējums līdz ar to paliek tikai diletantisks — patīk vai nepatīk. Cilvēks, kam patīk Okudžava vai Brasenss, nesaprot tos, kam viņi nepatīk.

K. Skujenieks: Jā, šeit ir tas pats sintētiskais vai pat sinkrētiskais moments, kas folklorā. Tāpēc arī grūti atrast vērtējuma kritērijus, jo nedz muzikālie, nedz literārie kritēriji paši par sevi neder un nekur tālāk kā jautājumā par gaumi neaizvedīs, bet šeit gaumes jautājums absolūti nav izšķirošais. Izšķirošā ir emocionālā iedarbība.

I. Paklone: Pēc radiokoncerta «Dziesma par dvēseli» redakcija saņēma vēstuli, kurā pensionāre aizrāda: «Cienījamie censoņi, ko jūs darāt, izdabājot sliktai estētiskai gaumei ... V. Visocka ārkārtīgi neglītā dzērāja izkliegtā «dziesma» ir zaimi un izsmiekls īstam dvēseliskumam. Patiesi, tādi sārņi un banalitātes ar radiotehnikas palīdzību plaši izplatās un dara lielu ļaunumu īstai progresīvai kultūrai un mākslai, un jaunatnes audzināšanai.» Ko lai atbild uz šādu vēstuli, ja turpat blakus ir cita, kuru rakstījis no Afganistānas atgriezies puisis un kurā teikts, ka Visockis vienīgais ar sirdi ir sapratis, kas ir karš un kas ir cilvēka dzīve, un ka Visocki raida pārāk maz?

K. Skujenieks: Traucē audzināšana **—** vai tā ir estētiska, vai tā ir politiska audzināšana, tā uzliek cilvēkam štampus. Toties visa bardu darbošanās balstās uz bezaizspriedumu klausītāju. Faktiski viņi ir jāņem pretī, kādi ir, un nav īpaši jāanalizē.

I. Paklone: Grebenščikovu, protams, vislabāk saprot viņa paaudze — tā, kas izaugusi ar Bītliem, kas zina to, ko Bītli ienesa — ar visiem indiešu filozofijas elementiem, ar visu apkārtējās pasaules uztveri. Jo citādi — daudz ko no viņa emocionālās attieksmes pret dzīvi nevar saprast. It kā jau tiešām pietiktu ar to, ka tu spēj uztvert jebkuru parādību bez aizspriedumiem, bet tomēr — jāzina arī mākslas platforma — lai arī ne visiem bardiem tas ir būtiski.

K. Skujenieks: Manuprāt, te ir tas pats, kas citur mākslā, — vajag

būt laikmeta klimata sajūtai. Tas rezonē visilgāk.

Mākslai vispār ir agresīvs raksturs — tā cenšas sevi uzspiest maksimālam cilvēku skaitam, un, ja bards dzied kādai auditorijai, tad viņš grib, lai iespējami visi kļūst par viņa domubiedriem, un tas ir laikam attiecīgi tas, kas noskaņo viņa balsi, tas ir viņa patoss. Vai arī otrādi — es pieļauju tādu variantu — viņš dzied tā, lai visi, kas zālē sēž, kļūtu viņa pretinieki. Principā tas ir tas pats, tikai ar pretējo zīmi.

M. Čaklais: Parasti mēs sakām — savējie, kad ir *kaut kāda apdraudēta situācija, kurā ir jāsakoncentrējas, un savējie tajā katrā ziņā* nedominē. Kad cilvēki dominē, par *viņiem vairs nesaka* — savējie.

I. Paklone: Taču bardi nereti atzinuši, ka nāk pie noteiktas publikas . . .

K. Skujenieks: Jebkurā mākslā **—** arī autordziesmā — daudzi ir līdzskrējēji līdz zināmam laikam — kamēr spēj tajā atpazīt paši sevi. Tad, kad tā vairs nav, sākas nesapratne, intereses zudums.

Tāpēc bardi nav brīvi no modes infekcijām, tām viņi pakļauti pat vairāk nekā profesionālie mūziķi vai dzejnieki, jo visa viņu darbība ir izteikti publiska, un viņi atkarīgi no savas publikas, jo tieši no dzīvā kontakta impulsējas. Profesionāls mūziķis vai dzejnieks nav tik ļoti saistīts ar publikas biostrāvām, viņam ir vairāk jāsmeļ tīri no iekšpuses.

M. Čaklais: ... un vēl *jābūt* sabiedrības *uzlādētībai un saspiestībai, lai rastos šo* intonāciju *dzejnieks. Un tad, kad viņš jau* bija *šeit* kļuvis *Okudžava, tad viņš* kļuva *interesants arī tālāk, bet tieši tomēr kopā ar kontekstu — to, ko sauc par dzīvi, ko viņš dzīvoja un ko* dzīvojām mēs *tajā laikā.*

L. Ločmele: Visockis *runāja par tām patiesībām, kuras eksistēja, bet kuras nebija* pieņemts *saukt īstajā vārdā, jo mēs* nedrīkstējām *runāt par* nekārtību, kas *ir* sētā, mēs *drīkstējām skatīties* tikai uz svaigi krāsotu fasādi. Viņš to *uzdrīkstējās.* Tagad mēs *arī varam ieraudzīt šo savu sētu un reāli runāt par to, kas tajā* notiek.

I. Paklone: Es esmu *dzirdējusi* tādu domu — nu, tagad ir atļauts *runāt, tagad mēs runāsim visi par visu vai par gandrīz visu, un tādi* Visocki *un* bardu *dziesma vienkārši iznīks.*

A. Aizpuriete: Jā, tagad *beidzot tā sauktie* bardi ir *laisti pie vārda, viņus* rāda *pa TV* un pa radio pārraida. *Ir milzums pašdarbības* dziesmas *klubu, ir festivāli — arī Padomju* Savienībā, un tas ir šausmīgi garlaicīgi. Un *tajā pašā* laikā *viņi* apgalvo, ka *turpina tradīcijas.* Acīmredzot tā *nav tradīcija, kuru varētu turpināt, tur katrreiz ir* jārada no *jauna kaut kas cits.*

A. Hiršs: Ne jau *katrs, kurš* paņēmis ģitāru rokās *un dzied dziesmiņu, ir* bards. *Tam ir, pirmkārt, jābūt cilvēkam, kurš redz* un *ārkārtīgi mīl* savu *tautu, savu* dzimteni, kam *ir* pilsoniska drosme *teikt visu, kā ir. Viņam turklāt jābūt vairākiem talantiem: aktiera talantam,*

mūziķa, *dzejnieka talantam. Šādu laužu* tiešām ir ļoti maz.

M. Bērsons: Bet mani tik un tā interesē, kā Visockim šodien ietu. Es domāju, ka viņam obligāti būtu, par ko dziedāt . . .

L. Ločmele: ... Es arī domāju, ka būtu.

K. Skujenieks: Atklātības moments nav aktuāls nevienam bardam, kurš sevi ciena. Bardi jau pēc savas būtības lielākoties ir protestētāji, kritizētāji, dzīves vērtētāji, vai arī — ja viņi ir liriķi, — tad tur ir kāds iekšējs dramatisms, tur ir lirisks konflikts, kas patiesībā ir konflikts starp realitāti un ideālu. Viņu funkcija ir neformālā, neoficiālā funkcija, tāpēc viņu spēks nav atsvabinātā vai uzlabotā sabiedrībā. Un ne tikai nesenos, bet arī senos laikos oficiālā doma viņus nav mīlējusi — labākajā gadījumā ignorējusi. Jo bardi paši par sevi—tā ir ļoti neērta parādība.

I. Kozakēviča: . . . *vēl viens* iemesls, kāpēc poļi mīl *Mlinarski: lielais* nonkonformisms. iedomājieties taču, 70. gadā *sarakstīta* dziesma, kurā *Mlinar*skis saka: *«Uzmanieties, skatieties — karalis ir kails», — prese tajā* laikā *publicēja ko* citu, *tajā valdīja* urrāgars, — *«uzmanieties,* nestaigājiet *pa šo* ceļu, *tas* aiziet neceļos, *atcerieties, kā pa* taisnu ceļu staigāt». Redziet, tās *parādības, kuras* nosodītas *šajā te «Dziesmiņā par asfalta rulli», —* arī mums tās ir *labi pazīstamas.*

A. Hiršs: Visockis, *Okudžava, Crebenšči*-kovs mums ir *divdesmit, desmit, piecus gadus par vēlu. Viņi visvairāk vajadzīgi tajā brīdī, kad* raksta *katru konkrēto dziesmu. Daudzas no tām zaudējušas aktualitāti,* taču *tas, ka mums* patlaban ir vieglāk *elpot, —* tas daļēji ir arī viņu nopelns.

M. Čaklais: Mums bija mēģinājums, — kad es 60. gadu beigās strādāju izdevniecībā tulkotās *literatūras redakcijā, —* mēģinājums izdot Bulata Okudžavas *grāmatu. Lai* gan Okudžavu vai Visocki atdzejojot *jāparedz, ka* daļu viņu tekstu grūti vai *vispār* nevar atdzejot, un tāpēc *jāparedz* zaudējumi, — man liekas, kaut *kas* tur būtu sanācis. Man pat bija noslēgts līgums ar Jāni *Peteru* . . . Diemžēl tieši *Maskavas* lielā Valsts Preses komiteja *bija pret šādas grāmatas izdošanu Latvijā, tāpat kā bija pret Cvetajevas* «Mans *Puškins»* izdošanu. *Tā tam toreiz* tika *pārvilkta svītra. Grāmatu latviski vajag tādēļ,* lai — nu, es neteikšu, *tikai piejaucētu — tie, kas* zina *Okudžavu, tie zinās, bet vienkārši ir* vajadzība, *lai labākais* — un es to *tiešām pieskaitu pie* labākā, kas ir 60., 70., arī 80. gados, — *pie tā labākā mums ir jātiek* klāt arī latviski.

A. Aizpuriete: *Tas ir kolosāls* uzdevums *atdzejotājam — varētu pamēģināt to personības un laikmeta valdzinājumu* iedzejot iekšā. *Šķiet, izdevniecības «Liesma»* plānos *stāv — tajās tūkstoš* rindās, bilingvu *sērijā — izdot* Visocka *krājumu. To izdarīt būtu* vajadzīgs, bet tur *pietiekami* objektīvu *grūtību — teiksim, viņa valoda, —* viņš tik *aizrautīgi svaidās ar* visādiem sakāmvārdiem un žargona *pate*icieniem . . . *Vispār viņa* valodai ir tādas *īstas labas prozas* blīvums, es nezinu nevienu *dzejnieku,*

kurš tik brīvi pārvaldītu ikdienas valodu un *tik tiešām arī viņu lietotu. Tajā pašā laikā viņš taču aizrautīgi* priecājas par *dažādām* versifikācijas iespējām: kā var saskaņoties šis vārds ar *to, cik* lielu *nozīmi var iegūt pēkšņa un* negaidīta *ritma* maiņa, — *un tas arī veido viņa stilistisko neatkārtojamību. Dabiski, ka nav* iespējams *atdzejot viņa bezgalīgi stieptās* «r» *skaņas un visu ko tādu, bet kaut ko interesantu iztaisīt no* šī atdzejojuma, manuprāt, tomēr var . . .

K. Skujenieks: Nopietni runājot, bardi ir netulkojami. Un šis darbs jau pats par sevi, manuprāt, nav sevišķi auglīgs. To tā normāli varētu darīt tikai tādos gadījumos, ja patiešām šīm te dziesmām ir patstāvīga mākslinieciska vērtība, — arī ārpus autora konteksta. Tad ir vērts un vajadzīgs tās tulkot. Bet man liekas, ka tādi gadījumi tomēr ir samērā reti. Tulkot var dzeju. Arī tur vajadzīgs klātbūtnes efekts, bet tur šo klātbūtnes efektu var panākt, jo tur tā nav autora klātbūtne. Varētu saukt to par liriskā vai dzejas tēla klātbūtni — un to ir iespējams restaurēt, zināmā mērā atdarināt, lai arī tikai daļēji, kā jebkurā atdzejojumā.

Ja teksts ir elementārs un aptuvens, kā tas bieži mēdz būt bardu dziesmā, — tad tulkojums ir praktiski neiespējams. Jēga tur varētu būt tad, ja tulkojums tiešām domāts dzīvam izpildījumam, pretējā gadījumā tas nav kultūras, tas ir subkultūras fakts. Nu, protams, nav striktas robežas starp kultūru un subkultūru — tur ir bezgalīgi daudz pārejas nianšu, bet visreālāko pielietojumu šādam te atdzejojumam es redzu, piemēram, šādu — šo atdzejojumu pievieno, teiksim, pie plates, pie lentes tiem cilvēkiem, *kuri* nav spējīgi bardu viņa dzimtajā valodā saprast.

Reti tas ir literārs fakts, drīzāk tas ir kultūrvēsturisks dokuments. Jo atdzejojums nevar pretendēt uz dzeju, ja oriģināls uz to nepretendē. Es domāju — šī te sērija «Avotā» — tā patiešām veic kultūrvēsturisku misiju un, man liekas — ne vairāk. Tā var zināmā mērā apmierināt bardu dziedāšanas entuziastu interesi un ziņkāri, bet cilvēkam, kas ar šo mūziku nesaskaras, kas šos tulkojumus lasa tikai kā tekstus, lielākoties, manuprāt, tie nekādus dziļus pārdzīvojumus izraisīt nevar.

I. Paklone: Vai tad šie tulkojumi nevar sekmēt latviešu oriģināldziesmu tekstu attīstību?

K. Skujenieks: Es domāju, ka ne, jo, lai gan godprātīgi taisīti, — tie tomēr cieš no dažādām nepilnībām — ir taču papildu grūtības, kuru dēļ dziesmu tekstus atdzejot grūtāk nekā dzeju — un, manuprāt, šiem te latviešu bardiem . . .

I. Paklone: . . . kuru nav . . .

I

m

I

K. Skujenieks: . . . kuru nav, bet — ja arī viņi būtu, tad viņu

pirmais uzdevums būtu cittautu kolēģus saprast oriģinālvalodā un zināt oriģinālizpildīju-mā. Lieta ir tāda, ka mūsu bardiem šajā ziņā vajadzētu būt pietiekami kulturāliem, jo tikai tā mācās.

I. Paklone: Vienīgais, par kuru Latvijā mēs varam runāt kā par autordzies-mas radītāju un izpildītāju,—tas ir Kaspars Dimiters. Bet kāpēc tik vien, kāpēc mums to nav vairāk?

K. Skujenieks: Te laikam ir tāds moments — cilvēks, sācis kādā noteiktā mākslas veidā, jūt, ka viņš šo veidu pilnā mērā nevar profesionāli piepildīt, un tad viņa pievēršanās citiem mākslas veidiem ir zināmā mērā kompensācijas iespēja. Es domāju, ka to diezgan droši varētu teikt arī par Kasparu. Un to varētu teikt vēl par vienu otru, kas savā laikā to mēģinājis — piemēram, tā pieticīgi aizsāka un pēc tam noklusa viens no mūsu 60. gadu bardiem — Miervaldis Kalniņš.

KASPARS

Bez tam mums ir pārāk maz cilvēku, kuri muzicē paši sev, mājās savam priekam. Tas ir spēcīgi gājis zudumā. Savukārt tie, kas klusībā tomēr ar kaut ko tādu nodarbojas, ir pārāk bikli, lai kaut kur tālāk aizietu. Esmu dzirdējis vienu otru izpildām dziesmas ar saviem tekstiem, ar savu meldiņu, bet tas ir palicis šaurās draugu kompānijās, lai gan kāds tomēr arī būtu vērts vairāk.

I. Paklone: Varbūt vēl —tiem pašiem poļiem — par Mlinarski runājot, vai frančiem — par Brasensu runājot — ir mazo kabarē, klubu tradīcija. Mums tā ir pārtrūkusi, romances tradīcija ir pārtrūkusi, nav uzpotējusies tūristu dziesmu tradīcija kā, teiksim, Cehoslovakijā . . .

K. Skujenieks: . . . tāpat kā savā laikā pārtrūka kupleju tradīcija —no tās arī varēja izveidoties autordziesma. Varbūt mums īstenībā trūkst atraisītības un iekšējas brīvības, uzdrīkstēšanās un nekautrēšanās darboties neformāli.

Materiālu sagatavoja INESE PAKLONE

NELOĢISKA DZIESMIŅA

manā loģiskajā prātā lieka tinte š|akstās redzu dzīvi tā kā dzīvi tomēr neuzrakstās

vācos kopā puķu transā vācos |aužu mirgā ... man ne mūžam neuzrāpties loģiskajā zirgā

da|a ļaužu nošokēti seko elku ratiem citu kas ir neaptēstāks vazā līdz aiz matiem

nobrāzies pa simtu takām tupu vienas malā virzieni un viļņi steidzas tikt kaut kādā galā

man vien mazumiņu vajag skaidrības te blakus un līdz nāvei uzticīgus ļaudis mīļi trakus

līdzās bite ziedu noliec tā ka skar man snīpi ziedu kausā

mākonītis tēlo miera pīpi

TOREIZ UN TAGAD

D
I
M
I
T
E
R
S

mīlīgām teļa acīm debess uz mani paskatījās kad vēl kā bērns redzēju tās

itin kā arābiete aizklātu seju debesis bij laikā ko pirmās kaislības vij

tagad kā nobijies kucēns es drebu no krītošas zvaigznītes vai tik ne mana tur dzīvība dziest vai tik ne mana tur dzīvība dziest kam lai to lūdzu atpakaļ griezt

jautrībā reibinošā zvaigznes kā lustras šūpojās iedegtas likās dēļ manis tās

dzīve ap mani vien griezās grezni griesti bij ikdienai debesu toreiz vēl nebij tai

tagad kā nobijies kucēns es drebu no krītošas zvaigznītes vai tik ne mana tur dzīvība dziest vai tik ne mana tur dzīvība dziest kam lai to lūdzu atpakaļ griezt

(No grupas «Slēģi» repert.)

MANS MĒMUMS MANS IEROCIS

tie ļaudis kas sadzīvi tēlo un liek par vissvarīgāko tie ļaudis liek slēpties man mucā ik dienas kas jāaizvāko

tie vazājas riņķī ap mucu un čalo kā sērskābes strauts par saviem vareniem niekiem ar ko tiem ir ievainot ļauts

es ieraujos tumsā kā kapā šī tumsa vēl brīvība man bet riņķo tie odi kā nāves to mēles kā dzeloņi skan

kur dēties no piemelstā gaisa kas tomēr vēl plaušās man tiek ak mīļie ak labie būs vienreiz pa purnu jums jāsaliek

es piekaušu jūs ne ar dūrēm un muti es turēšu ciet jūs satrieks mans patiesais mēmums kas stiprāks par vārdiem vēl šķiet

gan debess tur slēpsies gan zeme gan mīla un svētlaimīgs prieks par bēdām jums visiem pat nāve šo mēmumu nesatrieks

tā mēs zīmējam sen viens otru pat ja nezinām zīmēt kā bet vai mākai ir kāda jēga jēgas nav — tikai jāšvīkā

un ja sanāk kas ļoti svešāds nav ko nervozēt labi vien būs tik un tā mēs viens otram sveši un lai neiepazīstina mūs

ne mirkli nepaliec dīkā tik daudz vēl ir jāsašvīkā tā lielā sirds un tā sīkā tā taisnība taisnā un līkā

tikai švīkāt un švīkāt mums jāmāk līdz nekas nebūs pazīstams ne tas draugs ne tā māte ne brālis ne tā sieva ne paša nams

kad reiz viss tā būs sašvīkājies un tiks švīkāts jau debesu jums nāks tā beidzamā debesu švīka pāri tev pāri man pāri mums

ne mirkli nepaliec dīkā tik daudz vēl ir jāsašvīkā tā lielā sirds un tā sīkā tā taisnība taisnā un līkā

Turgeņeva jaunavas dabā neeksistēja. Līdz rakstnieks neradīja tās romānos. Tā dzird runājam. Turgeņevs uzrakstīja — un viņas tapa realitātē.

OLGA HRUSTAĻOVA
(ĻEŅIHGRADA)
PORTRETI IZ GADSIMTA SAKUMA

Čehovs neizdomāja krievu simbolistus. Viņš uzminēja psiholoģisko tipu, mākslas un dzīves uztveres principu, kas tikko manāmi iezīmējās realitātē. Simbolisma poēzija vēl tikai sāka uzrādīt māksliniecisķās dzīvības pazīmes, kad Visuma Dvēsele «Kaijā» skuma tās skumjām un ilgojās tās ilgām: « . . neatlaidīgā, nežēlīgā cīņā ar sātanu, materiālo spēku pirmsākumu, lemts uzvarēt, un pēc tam matērija un gars saplūdīs daiļā harmonijā un sāksies visuma gribas valstība.» So rindu autora, ne Cehova — Konstantīna Trepļe-va — liktenim bija jākļūst par uzmetumu, pēc kura, ceturtdaļgadsimtam ritot, tapa simbolistu likteņu tīrraksts.

Jaunais «dekadents» (tā viņu nievājoši nokristīja Arkadina), vasaras vakarā iestudējis izrādi tēvoča muižā, neprata novērtēt savas lugas novatorismu, un «Kaijas» beigu šāviens rezumēja viņa meklējumus pēc «jaunām formām» mākslā. Trepļevs nenojauta, ka ir jau tās atradis: «Varens teātris. Priekškars, tad pirmās kulises, tad otrās, un tālāk tukša telpa. Dekorāciju nekādu. Skats taisni uz ezeru un apvārsni. Priekškaru pacelsim taisni pusdeviņos, kad uzleks mēness.» Daba — diben-plāns, mēness — teātra gaismas, un uz šī fona, uz realitātes fona — patiesas esības mistērija, dzisušās dzīvības sevī ietvērušās Visuma Dvēseles traģēdija. Trepļeva izrāde izgāzās. Lugai nebija nosaukuma. Tas radās vēlāk, kad uz XIX gadsimta beigu un XX gadsimta sākuma Krievijas brāzmainās vēstures fona uzvirmoja Vientuļās Dvēseles traģēdija, ietverot sevī ne jau vienu vien desmitu likteņu. Un šis nosaukums bija SIMBOLISMS.

«Atrast miglā ceļvedi zvaigzni. Un es redzu to: dekadence. Jā! Lai runā ko runādami, vai tā mānīga, vai smieklīga, taču tā virzās, attīstās, un tai piederēs nākotne, sevišķi tad, kad būs atrasts cienīgs vadonis. Un šis vadonis būšu Es! iā, Es!» — šīs 1893. gadā uzrakstītās rindas divdesmit gadus vecā Valērija Brjusova dienasgrāmatā atspoguļoja ne vien ticību individuālajam liktenim (Trepļe-vam tādas nebija), bet arī lūzumu laika rituma. Tas kļuva straujāks un vairumam ievirzījās pilnīgi jaunā un neparedzētā gultnē.

Viņi radās pēkšņi. Un pārsteigums bija tik dziļš, ka «mazo darbu» politikā, zemstu sapulču burzmā un «sieviešu jautājuma» cilāšanā iestigusī Krievijas sabiedrība un arī literatūra, pat pēc Dostojevska romānu izraisītajām diskusijām par cilvēka «iesūkšanu» vidē, nopietni viņus neuztvēra. Arvienu likās — gan jau godprātīgu cilvēku bērni atjēgsies.

Neatjēdzās vis (visi — nē). Ar savu dzīvi un daiļradi viņi pierādīja, ka ir neatkarīgi no vides. Ar savu daiļradi un dzīvi viņi pierādīja, ka vientuļa dvēsele, kas agri apzinājusi iekšējo dzīvi kā vienīgo glābiņu un pretindi apkārtējās pasaules haosam, spēj iemantot varu pār citām dvēselēm. Divi simbolisma viļņi: pirmais — Inokentijs An-ņenskis, Konstantīns Baļmonts, Valērijs Brju-sovs, Zinaīda Hipiusa, Dmitrijs Merežkovskis un Fjodors Sologubs, un otrais: Aleksandrs

Bloks, Andrejs Belijs, Vjačeslavs Ivanovs, Georgijs Culkovs, Sergejs Solovjovs sacēla krievu literatūrā cunami, kas aizrāva līdzi un paņēma savā varā jaunos prātus. Literatūras arēnā uznākot, daudziem no viņiem bija tikai mazliet pāri 20. Merežkovskim, kurš pirmoreiz nolasīja referātu «Par pagrimuma cēloņiem un jaunākajiem strāvojumiem mūsdienu krievu literatūrā», pasludinot jaunas ēras iestāšanos mākslā, — 26. Brjusovam, pirmajiem dzejas krājumiem iznākot, — 22, Blokam un Belijam — 23. Eksāmeni ģimnāzijās un universitātēs mijās ar literārām rūpēm. Studenti un ģimnāzisti briedināja apvērsumu.

Viņi sajuta sevi kā pasaules mākslas mantinieki (mājas audzināšana, klasiskā izglītība, seno un Eiropas valodu zināšana). Viņi apzinājās sevi kā pēdējos gadsimtiem vecās krievu kultūras pārstāvjus. Viņi bija tie, kas teica: — Divus gadu tūkstošus senā vēsture tuvojas galam. Arējā dzīve pārvērtusies par fikciju. Līdzšinējai pasaulei jāsagrūst. Šķīstījošā uguns, kas aizdegta no mākslas liesmas, noslaucīs netīro uzslāņojumu no esības patiesā veidola.

Cīņā ar savu laiku nodzīvojušo likme bija dzīve, bet dzīve — personības pašrealizē-šanās. Vienīgais orientieris — gara trauksme, dvēseles balss. Simbolisma paļaušanās un ticība Personībai bija absolūta, krievu mākslā iepriekš nepieredzēta. Tā apoloģēti apjauta sevi kā Izredzētos, un Likteņa Dziesma sauca līdzi ne jau Bloku vien. Realitātē viņi meklēja «debesu zīmes» par apstiprinājumu savai

izredzētībai, un atrada tās tik viegli, ka šķita — pati dzīve, vēlīga pret tiem, kas spēj novērtēt un pieņemt dāvanas, sūtīja viņiem savu «Jāt». Bloks un Belijs, vēl nebūdami pazīstami, vienlaikus nosūtīja viens otram vēstules, kas, izšķirušās kaut kur starp Pēterburgu un Maskavu, tāpat vienlaikus tika saņemtas. (Pat vēstuļu liktenis bija apstiprinājums viņu draudzības īpašai sūtībai.) Dzīve pārtapa simbolā, mītā un pakļāvās mūžīgā sižeta aprites, leģendas likumiem, kur mākslinieks stājas pretim dieviem, piesavinot tiesības ar skaņām pārveidot pasauli. (Marina Cvetajeva vēlāk formulēja šo likumu: «Simbolistu dzīvē viss ir Simbols. NE-simbolu — nav.») Taču bukoliskajai ainiņai ar viedajiem dieviem, kas noteica nesaprašu bērnu gaitu un sodīja (dažreiz pat ļoti nežēlīgi) tos, kas grasījās nogriezties no ceļa, ko norādījis Liktenis — šī dzīves poētiskā maska, vairs nebija varas pār jaunā laika iemītniekiem. Simbolisti ticēja iespējai pakļaut sev dzīvi.

Pār 1902.—1903. gada pasauli mirdzēja sārtzeltaini rieti un lēkti. Gaisa neparastā vizma (parasta un izskaidrojama veselajam saprātam — kliedējās Martinikas vulkāna izmestie pelni), vissmalkākās nianšu pārejas no rožainā uz ceriņzilo, gaiši un tumši violetais, sudrabaini melnais veidoja atmosfēru, ko elpoja simbolisms. Austrā un Rietā viņi saskatīja pasaules atjaunošanās zīmes, it kā debesis piederētu vienīgi viņiem. Laikam jau piederēja arī, jo dvēsele alka brīva lidojuma:

О спаси нас от бессилья,
Дай нам крылья, дай нам крылья,
Крылья духа Твоего![2]
(Merežkovskis)

Dvēseli nomāca laicīgais apvalks, tā smaka sociālajā mundierī. Un plēsa to nost. Tīši un nikni:

Есть пред нами *немощное тело* И зачем-то к нам *оно* пришито:
Все, что *эту* внешность лишь *задело, Почему-то* и *внутри прожито.* [3]
(I. Koņevskojs) Dvēselei vieta bija debesīs —
В *светлый миг услышим звуки* Отходящих бурь,
Молча свяжем вместе *руки,*
Отлетим в *лазурь.* [4]
(Bloks)

bet dzīve saistīja simtiem neredzamu pavedienu. Aizliegums brīvi lidot tika uztverts kā vissmagākais jūgs. Jā, dvēsele drīkstēja uzlikt sev jebkādas važas, iegrimt askēzē, bet tikai tad, ja šos pārbaudījumus cilvēks uzņemas dziļas iekšējas nepieciešamības vadīts.

Bloks apgalvoja, ka luga «Balagāniņš» iznākusi no viņa dvēseles policijas departamenta. Vai arī dvēsele tika pakļauta spīdzināšanai Bloka personības policijas departamentā. Un vai maz bija kas cits, ko spīdzināt, ko pārbaudīt, ja apkārtējā pasaule—tikai tāda rupji

izkrāsota dekorācija —

Не веруя обманчивому миру,

Под грубою корою вещества Я осязал нетленную порфиру И узнавал сиянье божества[5]

(V. Solovjovs)

maska, fikcija («Daba ir tikai patiesības emblēma, bet ne pati patiesība» — Belijs), ēnu teātris, uz kura dēļiem poēta kosmiskā dvēsele mocījās, cieta to vietā, kas pat nenojauta šausmas, ko nes saskarsme ar dzīves pliekanību. Cik izmisīgi tā plosījās šais veikli izliktajos un spilgtajos tīmekļos, tomēr nespēja tos saraut. Cik ļoti to satrauca Ivana Karamazova baismais jautājums, cik radniecīgi šķita Dostojevska puišeļi, nepieņēmuši «Dieva pasauli». Dvēsele dumpojās, Vjačeslava Ivanova buramo atkārtodama: «Ja reiz pasaule nav tāda, kādai tai jābūt, jo sliktāk pasaulei, tādas pasaules vispār nav.»

Vēl nebeigusi uzsūkt ārējus iespaidus, tā vairs nevēlējās lipināt mozaīku no košajiem realitātes stikliņiem, lai cik brīnišķa un šķietami patiesa aina veidotos. Kas mokoši garlaicīgs pārmāca darbojoties ar kāda sensenis uzdāvināto koka konstruktoru. Tie paši tornīši, tie paši zaldātiņi pie vārtiem. Pat talanta izslīpētai fantāzijai nebija pa spēkam izbēgt no vēl vienas sen zināmā kombinācijas. Dvēsele tiecās projām, ārā no dzīves bērnistabas, ne jau viņas, bet gan gudro pieaugušo izdomātās. Un tie nomācoši precīzi zināja, kur jāstāv dīvānam un ka tapetēm jābūt izklaidējoši priecīgām.

Ak, kā šīs pasaules gūstītās dvēseles ienīdīs mīkstā tapsējuma, dīvāna plīša rakstaino sienu atkārtojamību («Скверных штук не мало в нашей доле, *И*Лезут все какие-то предметы»[6] — Koņevskojs). Saskarsmē ar to, kam nākotne — iznīcība, konvulsējošā dvēsele, pierāvusi ceļgalus pie zoda, mēģina ietīstīties siltajā sapņu segā, taču šie topošie pīšļi to atrod, panāk un iztrūcina —

kā naktssargs, kas modinādams purina netīšām iesnaudušos pasažieri, kura vilciens, vilciens uz tālu zemi, pienāks tikai no rīta. Aleksandrs Dobroļubovs — pirmais no dekadentiem dzīves tēlā — izkrāsos sienas pelēkas un griestus — melnus. Tas ārēji. Bet iekšēji viņš atmodīsies, kad dvēsele, atmetusi smacējošo segu, pieskries pie loga melnuma, un tālīnā stūra vārā gaisma iespīdinās rūtī brīnumaini mainīgu, no individuālām ilūzijām austu pasauli.

Bet jo mazāk iztēli nodarbina realitāte, jo stingrāk roka nogludina dvēseles uzceltās spocīgās pils mitro smilti, jo spējāk dzīves vilnis aizraus sev līdzi rūsganos graudiņus, kā brīdinājumu atstājot nepiepildītu cerību graustu. Domās iegrimušais sapņotājs sapurinās galvu un neparasti skaidri — tie, kas precīzi zina, cik izturīgi iztēles kāršu namiņi, to nespēj — ieraudzīs i lauzeno krasta līniju,

i prompeldošā kuģa melno dūmeni, i kājas uzmanīgi cilājošā peldētāja zosādu.

Aleksandrs Bloks vēlāk atmiņu maigumā atzīmēja šo nespēju apzināties realitāti, neprasmi redzēt un vienlaikus spīdoši reproducēt apkārtējās dzīves poētiskos atribūtus: «. . mans vectēvs, iznākot uz lieveņa pie zemniekiem, purināja kabatlakatu; iemesls bija tas pats, kas I. Turgeņevam, kurš, sarunājoties ar saviem dzimtļaudīm, mulsi lupināja no parādes durvīm krāsas gabaliņus, solīdams iedot visu, ko vien viņam lūdza: lai tikai tiktu vaļā. Saticis pazīstamu zemnieku, mans vectēvs tvēra to pie pleca un sāka savu runājamo ar vārdiem: *Eh* bien, *mon petit.»*

Tādu aizmiršanos jūtīga dvēsele nav pazinusi pat ne vissaulainākajā sapnī. Dzīve, ietiecoties individuālajā nerealitātē, nežēlīgi izgaismoja īstenības neatbilstību ideālam: *Палимая огнем недвижного светила,* Проклятый свой урок отлязкала кирьга *И спящих грабаров с землею сколотила Как ливень черные, осенние стога. Каких-то диких сил последнее решенье, Луча отвесного неслышный людям* зов, И *абрис ног худых меж чадного смешанья Всклокоченных бород и рваных картузов. "*

Nē, pērkons nedārd, taču apziņas elektriskais lādiņš no žulgā masā samīcītās trūcī-cīgās zemniecības tēmas izrauj vētru vēstījošu ainu. Divu četrrindu zibenīgs uzplaiksnījums, un iekšējā dzirde jau gaida grandienu, krampjaini skaita sekundes, lai noteiktu, vai drīz nāks pērkons:

Не *страшно ль иногда становится на свете? Не* хочется *бежать, укрыться поскорей?* Taču patverties vairs nav laika. Trieciens panāks, un kā pērkons nograndīs baisa nojauta: *Подумай: на руках у матерей Все это были розовые* дети/

(Anņenskis)

Krievu sabiedrība, vēršoties pie simbolisma, varētu iesaukties kā Ģertrūde, vēršoties pie Hamleta: «Tu liec man ielūkoties dvēselē.» Tomēr tā neiesaucās un ar ņirgāšanos sagaidīja «Krievu simbolistu» pirmos krājumus (Brjusovs izpildīja dienasgrāmatā doto solījumu, praktiski vienpersoniski pasludinot vesela virziena pastāvēšanu — krājumos ietvertie dzejoļi, dažādu autoru parakstīti, slēpa vienu — Brjusova vārdu). Galvenā pretenzija bija — «Nesaprotu!»

Vaina jau nebija stulbumā! «Vecajie» nevarēja pieņemt jaunu pasaules izjūtu, dvēseles centienus, izlaužoties no kosmiskās vientulības, uzrunāt otru dvēseli. Nevarēja pieņemt pašu «kritušo eņģeļu» (Balmonts) vientulību, eņģeļu, kas nezin, par kādu nodarījumu izraidīti uz zemi izciest «dzīves sodu». Kosmisko vientulību, jo dvēselei, kas iekļāvusi sevī pasauli, nebija uz ko cerēt un paļauties. Divu dvēseļu satikšanās kosma tukšumā kļuva tikpat reta, kā divu no dažādām galaktikām ceļā devušos kuģu satikšanās. Kā planētas, riņķojot ap vienu sauli — simbolismu, viņi pat nespēja tuvināties uz ilgāku laiku, jo bija pārāk pašbagātināti, pārāk

pašvērtīgi, lai spētu izšķīst otrā cilvēkā. Taču meklēja šo iespēju izšķīst, tās neiespējamība viņus mocīja, un mēģinājumi sekoja cits citam.

Cīnoties par personības brīvību, vecākie simbolisti mēģināja izraut estētiku no ierastajiem ietvariem. Jaunākajiem tas vairs jādara nebija. Viņi ienāca atkarotajā brīvībā, un apgalvojumu galējības nebija nepieciešamas. Dvēseles stāvoklis un pati jaunība palīdzēja pieņemt par savu Vladimira Solovjova mācību par Mūžīgo Sievišķību. Jaunākie ticēja, ka «skaistums glābs pasauli», un bruņi-nieciski kalpoja Daiļajai Dāmai. Dvēsele pielūdza Absolūtu tikpat neganti, kā nule kā bija aicinājusi krist grēkā.

Taču visupirms tā dziedāja. Un šī dziesma bija vienīgā brīvība, vienīgais absolūts. Slēpjot sevī paradīzes dziesmu skaņas, debesu mūziku, dvēsele mēģināja pakļaut tai valodu, nepakļāvīgu un raupju — no ilgstošas pašsaprotamu sociālā netaisnīguma patiesību atkārtošanas. Tā ļāvās mūzikas varai, skaņu maģijai pakārtojot gan dzīvi, gan daiļradi. Lejup plūstoši vārdu atkārtojumi, kas neļauj strofai sašķelties atsevišķās rindās:

Я мечтою ловил уходящие тени,

У ходящие тени погасшего дня,

Я на башню всходил, и дрожали ступени, И дрожали ступени под ногой у меня'

(Balmonts)

panta viļņveida kustība —

Сливались ли это тени,

Только тени в лунной ночи мая?

Это блики или цветы сирени *Там белели, на колени*

Ниспадая?"[1]

(Anņenskis)

plūstoši patskaņi, kas savieno vārdus vienā ilgā skaņā —

И приняла, и обласкала,

И обняла,

И в вешних далях им качала

Колокола,—[11]

(Bloks)

ieslēdza dzīvi mākslas kristāla bumbas sfērā. Nožēlojamā realitāte, dvēseles atspulgiem spoguļojoties šķautnēs, pārtapa līdz nepazīšanai, Aldonsas vaibstos atklājot Dulcinejas burvību. Un dvēsele, kas ar Dona 2uāna nepiesātināmību joņoja, tverot skaistumu, Donkihota sajūsmā sastinga sava radījuma priekšā.

Šķita, vēl tikai brīdis, un pasaule pārvērtīsies pilnīgi. Dzīve sagūstīta mākslas saldajos tīmekļos, atliek tikai vest to sev līdzi. Viņi sev atrada dievu, kas prata radīt cilvēku dvēselēs ekstātisku atsvešināšanos no ikdienas burzmas. Zilacis Dionīss — seno dzīru

iedvesmotājs — atdeva viņiem orģiju rīkotāju zaļo zizli. Viņi (cik gan ticība nešķirama no naivuma!) aicināja publiku nomest vizītsvārku šaurību, mundieru spozmi un nodoties mūzikai, dziesmām, dejām, atteikties no laicīgā un tuvināties dievišķajam.

Tā bija izsmalcināta spīdzināšana — dvēsele atpazina sevi neķītrajā dubultnieka vieplī. Jo augstāk tā mēģināja lidot, jo zemāk krita, un nebija spēka, kas sarautu šo atkarību. Dzīve slīdēja ārā no simbolisma uzzīmētā maģiskā apļa. Un ne vairs kaut veidolā līdzīgs dubultnieks, bet gan «pelēks izdzimums», netveramām aprisēm, sīks, ļaunīgs, indīgi un neķītri smīnošs sacīja dvēselei: — Es esmu tu! Un vecīgi ķiķināja: — Vai joprojām lido?

Tāpēc ceļi vienos zilumos . . . Bet tu stūrē zemāk, zemāk . . .

Ar Dziesmu kaut kas bija noticis, it kā auksta roka žņaugtu kaklu. Un vārdi, vēl nupat viedi un apgaroti, tapa tukši un nodeldēti. Dvēsele, spēkus zaudējot, lūdzās:

Недотыкомку серую Отгони ты волшебными чарами,
Или наотмаш, что ли, ударами,
Или словом заветным *каким,*—[1]

un jau sapratusi, ka cīņa zaudēta, nolemtībā meklēja pēdējo iespēju pārvarēt dzīvi:

Недотыкомку серую Хоть со мной умертви ты, ехидную,
Чтоб она хоть *в тоску панихидную Не ругалась над прахом моим.*

Dzīve nedevās rokā, bet vēl arvien vilināja, piedāvājot pilnīgas padevības iespēju. «Es paņemu pasauli kā sievieti,» apgalvoja simbolists mūzikā Aleksandrs Skrjabins, domājot par fantasmagorisku Mistēriju, kuras laikā cilvēcei būtu jāatstāj materiālā pasaule un jāatgūst sevi citādas esības garīgajās sfērās. Dzīve viņam nepiedeva ne šos apgalvojumus, ne nodomus. Simbolisti viņa pēkšņajā un muļķīgajā nāvē saskatīja ko līdzīgu augstāku spēku neapmierinātībai.

«Revolūcijas mūzika» vēl dāvāja Blokam «Divpadsmit» ritma klaidu, uzvēdīja Volo-šina noliedzošajos «Kurlmēmajos dēmonos», pēdējos klasiskajos akordos ieskanējās Brjusova dzejoļos, taču viņiem tā nepiederēja. Likteņa Dziesma noklusa. Tās paģērošais skanējums nepavadīja Beliju trimdinieka gaitās Berlīnē, Romas bibliotēku zālēs neskanēja Vjačeslavam Ivanovam, neatbalsojās Vološi-na naksnīgās sargātājas — Koktebeles vētras auros.

«Tikai tas man nav slēpts, ka neatlaidīgā, nežēlīgā cīņā ar sātanu, materiālo spēku pirmsākumu, lemts uzvarēt, un pēc tam matērija un gars saplūdīs daiļā harmonijā un sāksies visuma gribas valstība. Bet tas būs tikai tad, kad pamazām, pēc ilgiem, ilgiem gadu tūkstošiem, ir mēness, ir gaišais Sīriuss, ir zeme būs pārvērtušies putekļos . . . Bet līdz tam laikam šausmas, šausmas . . .»

Vientuļās dvēseles traģēdijas fināla priekškars nolaidās kapa

klusumā.

Monteskjē bija pirmais un visvecākais no tiem, kurus var saukt par lielajiem apgaismotajiem. Viņš aizsāka Apgaismības laikmetu, kuru 18. gadsimtā turpināja Voltērs, Didro, Helvēcijs, Kondiljaks . . . Daudzas Monteskjē idejas attīstīja un sistēmā izklāstīja *t. t.* Ruso, un šādi tās kļuva par idejisko bāzi 1789. gada Lielajai Franču revolūcijai.

šarls de Sekondā, Monteskjē un Brēdas barons — tāds ir slavenā franču rakstnieka, publicista un filozofa pilns vārds. Viņš dzimis 1689. gadā Brēdas pilī, miris 1755. gadā Parīzē. Jau kopš bērnības parādīja izcilas spējas mācībās, un vecāki viņam paredzēja tieslietu karjeru, jo ģimene tradicionāli ieņēma augstus amatus tiesā.

1714. gadā Monteskjē kļuva par padomnieku Bordo augstākajā tiesā jeb, kā toreiz teica, Parlamentā. 1716. gadā viņš tur kļuva par priekšsēdētāju, aizstādams šajā amatā kādu no saviem tēvočiem.

1726. gadā Monteskjē pārdeva amatu, lai pilnībā nodotos literatūrai, jo kopš 1721. gada viņš bija slavens ar savu pirmo darbu_filozofisko romānu «Persiešu vēstules». Tas izrādījās pietiekami, lai 1727. gadā viņu uzņemtu par Franču Akadēmijas locekli.

Turpmākajos gados rakstnieks nodevās nopietnām filozofijas studijām, un 1734. gadā parādījās viņa apcerējums «Pārdomas par romiešu diženumu un pagrimumu», kurā autors plašāk izvērš vairākas domas, kas «Persiešu vēstulēs» tikai pieminētas. Pēc ilgāka pārtraukuma Monteskjē 1748. gadā publicēja «Likumu garu» — savu teorētisko darbu, pie kura viņš bija strādājis divdesmit gadus. Sis fundamentālais pētījums autoru neapstrīdami ievietoja Eiropas lielāko domātāju vidū.

Pēc tam Monteskjē tikpat kā vairs nepublicējās, vadīdams savas dienas te Parīzē, te Brēdas pilī.

Monteskjē bija personīgi pazīstams ar daudziem sava laika filozofiem, bet ar Voltēru, ar kuru gadu starpība nebija tik liela kā ar citiem, viņš pazinās tikai iztālēm; abi lielie vīri bija pārāk atšķirīgas personības, lai tuvinātos.

Filozofijas interesenti šodien labprāt lasa jebkuru Monteskjē darbu, bet plašam lasītāju lokam, šķiet, visinteresantākais būs romāns «Persiešu vēstules». Autors tajā pirmo reizi savā gadsimtā atļaujas palūkoties uz Francijas un Eiropas sabiedrību no malas, ar iedomātu svešzemnieku acīm. Viņš salīdzina Austrumu un Rietumu paražas un pārvaldes veidus, un tas tobrīd ir kas nedzirdēts, gandrīz vai skandalozs.

Monteskjē dzēlīgā kritika netaupa nedz baznīcas kalpus, nedz muižniecību, nedz arī pie labklājības tikušos jaunbagātniekus.

Musdienu lasītājs Monteskjē romānā atradīs daudz interesanta un vielu pārdomām, jo ne viena vien no autora aplūkotajām cilvēku īpašībām ir izdzīvojusi līdz pat mūsu laikmetam.

MONTESKJĒ

«PERSIEŠU VĒSTULES»

Tulkojis PĒTERIS ZVAGULIS

XXXVIII vēstule

Rika Ibbenam Smirnā

Tas ir liels jautājums vīriešiem: vai izdevīgāk atņemt sievietei brīvību, vai ari viņai to dot. Man šķiet, ka pietiekami daudz apsvērumu ir gan par, gan pret. Ja eiropieši uzskata, ka nav augstsirdīgi padarīt nelaimīgus tos, kurus mīl, tad mūsu aziāti atbild, ka nav vīrieša cienīgi atteikties no varas, ko daba tam piešķīrusi pār sievieti. Ja aziātiem saka, ka turēt lielu skaitu ieslēgtu sieviešu ir apgrūtinoši, tad viņi atbild, ka desmit paklausīgas sievas apgrūtina mazāk nekā viena nepaklausīga. Bet kad aziāti savukārt iebilst, ka eiropieši nevar būt laimīgi ar neuzticīgām sievām, viņiem tad atbild, ka uzticība, ko viņi tā cildina, nekādi nespēj aizkavēt nepatiku, kas vienmēr rodas pēc kaislību apmierināšanas; ka mūsu sievas mums pārāk pieder; ka tik mierīga piederēšana nejauj vairs neko nedz vēlēties, nedz arī no kaut kā baidīties; ka nedaudz koķetērijas ir sāls, kas padara asāku garšu un ne|auj bojāties. Šķiet, ka pat vīrs, kurš būtu gudrāks par mani, nevarētu tik viegli izšķirt šo lietu: jo, ja aziāti rīkojas pareizi, meklēdami līdzekjus sava nemiera izkliedēšanai, tad eiropieši ari rīkojas pareizi, vispār no tā izvairīdamies.

«Visbeidzot,» viņi saka, «ja mēs būsim nelaimīgi vīru kārtā, mēs vienmēr atradīsim iespēju nomierināt sevi mī|ākā godā. Vīrs varētu sūdzēties par sievas neuzticību vienīgi tādā gadījumā, ja pasaulē būtu vairs tikai trīs cilvēki; bet viņš vienmēr panāks savu, kamēr pasaulē būs četri cilvēki.»

Vēl viens strīdīgs jautājums ir, vai dabiskais likums pakļauj sievieti vīrietim. «Nē,» man reiz teica kāds joti galants filozofs, «daba nekad nav paredzējusi tādu likumu; vara, kas mums ir pār viņām, ir īsta tirānija; viņas mums to |āva sagrābt tikai tādēļ, ka viņām ir vairāk maiguma nekā mums un atbilstoši vairāk arī cilvēcības un prāta; šīm priekšrocībām vajadzēja viņas darīt pārākas, ja mēs būtu prātīgi, bet tās viņām lika zaudēt tādēļ, ka mēs tādi neesam.

Turklāt, ja mums pār sievietēm ir tirāniska vara, tad viņām pār mums ir dabiska, tā ir skaistuma vara, kurai neviens nespēj pretoties.

Mūsējā nepastāv visās zemēs, bet skaistuma vara ir vispārēja. Kādēļ gan lai mums būtu kāda privilēģija? Vai tādēļ, ka esam spēcīgāki? Mēs lietojam visus līdzekļus, lai nokautu viņu drosmi; spēki būtu līdzīgi, ja tāda būtu arī audzināšana; pārbaudīsim viņas talantos, ko audzināšana nav vājinājusi, un tad mēs redzēsim, vai esam stiprākie.»

Jāatzīst, kaut arī tas ir pretēji mūsu tikumiem, ka pieklājīgās tautās sievām bija iespaids uz vīriem; ēģiptiešiem tas bija iedibināts ar likumu par godu Izīdai, bet Babilonijā par godu Semiramīdai. Par romiešiem teic, ka viņi pavēlēja visām tautām, bet paklausīja savām sievām. Es jau emaz nerunāju par sauromātiem, kuri atradās īstā sieviešu verdzībā; viņi bija pārāk barbariski, lai viņus minētu kā piemēru.

Kā redzi, mans dārgais Ibben, man iepatikusies šī zeme, kurā tik labprāt aizstāv neparastus viedokļus un noved visu līdz paradoksam. Pravietis ir izlēmis šo jautājumu un ir noteicis viena un otra dzimuma tiesības. «Sievām,» viņš saka, «jāgodā vīri: vīriem jāgodā sievas; bet vīri tomēr ir par vienu pakāpi augstāki nekā sievas.»

Parīzē, Otrā Džemadī mēneša 26. dienā, 1713. gadā.

III vēstule

Zaši Uzbekam Taurisā

Mēs pavēlējām einuku priekšniekam mūs aizvest uz lauku īpašumiem; viņš tev apliecinās, ka ar mums nekas negadījās. Kad mums bija jāšķērso upe un vajadzēja izkāpt no nestuvēm, mēs pēc paražas iesēdāmies kastē: un divi vergi mūs pārnesa uz saviem pleciem, un mēs izvairījāmies no jebkādiem svešiem skatieniem.

Kā gan es varētu dzīvot, dārgais Uzbek, tavā Ispahanas sērajā tajās

vietās, kas man nepārprotami atgādina pagājušos priekus un ik dienas ar jaunu spēku iekvēlina manī vēlēšanos? Es klīdu no vienas telpas otrā, meklēdama un nekad neatrazdama tevi, toties visur es sastapu nežēlīgas atmiņas par pagājušo laimi. Vienu brīdi es tevi skatīju tajā vietā, kur pirmoreiz savā mūžā es tevi slēdzu savās skavās; citreiz es redzēju tevi tur, kur tu izšķīri karstu strīdu, kas bija iededzies tavu sievu vidū: mēs visas gribējām būt skaistākas par citām. Mēs stājāmies tavā priekšā, ietērpušās tādās rotās un dārglietās, kādas vien spēja izdomāt mūsu iztēle. Tu ar labpatiku nolūkojies mūsu mākslas brīnumos; tu priecājies, redzēdams, kā mūs aizrāvusi negudrā vēlēšanās tev patikt. Bet drīz vien tu gribēji, lai šo patapināto skaistumu nomainītu dabīgs daiļums; tu izjauci visu mūsu mākslas darbu; mums bija jānopem rotas, kas tev jau bija apnikušas; mums vajadzēja stāties tavā priekšā visā dabas dotajā vienkāršībā. Es aizmirsu jebkuru kautrīgumu un domāju tikai par savu uzvaru. Laimīgais Uzbek, cik daudz daiļuma atklājās tavām acīm! Mēs redzējām, kā tavas acis ilgi kavējās te pie vienas, te pie otras burvības;

tava dvēsele svārstījās un ilgi nespēja apstāties ne pie kā noteikta; katrs daiļums prasīja no tevis savu nodevu, mēs visas vienā mirklī bijām klātas taviem skūpstiem; tu virzīji savu ziņkāro skatienu uz pašām apslēptākajām vietām; tu liki mums vienu pēc otras ieņemt tūkstoš dažādu stāvokļu; tu arvien devi jaunas pavēles, un mēs atkal un atkal tev paklausījām. Atzīstos, Uzbek, vēlēšanās tev patikt manī pārvērtās par vēl lielāku kaisli nekā godkāre. Es sapratu, ka nemanot kļūstu par tavas sirds pavēlnieci; tu mani ieguvi, tu mani pameti, tu atgriezies pie manis, un es pratu tevi noturēt; es piedzīvoju pilnīgu uzvaru, bet manas sāncenses pilnīgu sakāvi. Mums šķita, ka esam vieni šai pasaulē; viss, kas bija ap mums, nebija cienīgs nodarbināt manas domas. Ja vien debesīm būtu labpaticies, lai manām sāncensēm būtu arī vēl drosme būt kvēlās mīlas izpausmju lieciniecēm! Ja viņas būtu redzējušas manus kaisles uzbangojumus, viņas saprastu atšķirību starp viņu mīlestību un manējo: viņas pārliecinātos, ka, varēdamas vēl spēkoties ar mani daiļumos, viņas nekādi nespēja man līdzināties juteklībā ... Bet kur gan es esmu? Kurp mani aizvilinājis šis veltīgais stāsts? Nebūt mīlētai ir nelaime, bet būt aizmirstai ir negods. Tu mūs pamet. Uzbek, lai dotos uz barbaru zemēm. Vai gan laime būt mīlētam tev neko nenozīmē? Ak, tu pat nezini, ko tu zaudē! Es izdvešu nopūtas, kuras neviens nedzird, manas asaras plūst, bet tu par tām nepriecājies, šķiet, serajs elpo vienā vienīgā mīlestībā, bet tavs nejūtīgums tevi attālina no viņa!

Ak, mans dārgais Uzbek, ja tu prastu būt laimīgs!

Fatimas sērajā, Maharrama mēneša 21. dienā, 1711. gadā.

LXXXI vēstule

Uzbeks Redi Venēcijā

Kopš esmu Eiropā, mans dārgais Redi, es esmu redzējis daudzus pārvaldes veidus: tas nav kā Āzijā, kur politikas likumi visur ir apmēram vienādi.

Es bieži vienatnē esmu pārdomājis, kāda pārvalde ir vissaprātīgākā. Man šķiet, ka vissaprātīgākā ir tā, kas panāk savu ar vismazākiem līdzekļiem, un tādēļ iekārta, kas vada ļaudis tādā veidā, kas visvairāk atbilst viņu sliecībām, ir pati pilnīgākā.

Ja maigā pārvaldē tauta ir tikpat paklausīga kā bargā, tad pirmā ir piemērotāka, jo vairāk atbilst saprātam un bargums šeit ir svešķermenis.

Ņem vērā, mans mīļais Redi, ka bargāki vai mazāk bargi sodi, ko paredz valsts, nepanāk lielāku paklausību likumiem. Zemēs, kur sodi ir mēreni, no tiem baidās tāpat kā tajās, kur tie ir tirāniski un briesmīgi.

Vai pārvalde ir maiga vai barga, sodīšana vienmēr notiek pakāpjveidīgi; lielākam vai mazākam pārkāpumam piemēro lielāku vai mazāku sodu. Iztēle pati no sevis piemērojas tās zemes tikumiem, kurā

dzīvo: astoņas dienas cietumā vai neliela soda nauda iedarbojas uz eiropieti, kurš uzaudzis maigu likumu zemē, tāpat kā rokas zaudēšana iedarbojas uz aziātu. Ar zināmo soda mēru abiem saistās zināma baiļu pakāpe, bet katrs izjūt šīs bailes citādi: francūzis būs izmisumā no negoda, kas saistīts ar sodu, kas viņam piespriests, bet turkam doma par tādu sodu nenolaupītu pat dažas minūtes miega.

Tomēr es neredzu, ka policija, tiesa un taisnīgums būtu lielākā cieņā Turcijā, Persijā, pie Lielā Mogola nekā Holandes un Venēcijas republikās un pat Anglijā; es neredzu, ka tur izdarītu mazāk noziegumu un ka cilvēki, lielo sodu nobaidīti, vairāk pakļautos likumiem.

Tieši pretēji, es redzu, ka netaisnības un apspiešana rodas tieši no pašām šīm valstīm.

Manā uztverē valdnieki šajās zemēs, būdami paši likuma iemiesojumi, ir mazāk kungi pār savu valsti, nekā tas ir citās zemēs.

Es redzu, ka grūtos laikos tur vienmēr notiek dumpīga pārvietošanās, kuru neviens nevada, un, kad varmācīgā augstākā vara ir gāzta, tad nav neviena, kam būtu tāda ietekme, lai to atjaunotu;

ka pati nesodāmības apziņa nostiprina nekārtības un padara tās vēl lielākas;

ka šajās valstīs nekad neveidojas mazi dumpji un ka tajās nekad nav starplaika starp nesamierinātību un sacelšanos;

ka lieli notikumi tur nepavisam nenotiek lielu iemeslu dēļ, bet, tieši pretēji, vismazākais notikums izraisa lielu apvērsumu, bieži tikpat neparedzētu no to puses, kas to izdara, kā no to puses, kas tajā cieš.

Kad turku imperators Osmans* tika gāzts no troņa, neviens no tiem, kas piedalījās apvērsumā, nebija domājis par tā izdarīšanu; valdnieku tikai lūdza, lai viņš spriež taisnu tiesu par kādu pārestību: kāda uz mūžiem nezināma balss nejauši pūlī izsauca Mustafas vārdu, un pēkšņi Mustafa kļuva par imperatoru.

Parīzē, Pirmā Rebiaba mēneša 2. dienā, 1715. gadā.

CX vēstule

Uzbeks Ibbenam Smirnā

Slavas kāre ne ar ko neatšķiras no pašsaglabāšanās instinkta, kas piemīt visām radībām. Mēs it kā pavairojam savu būtni, iespiežot tās tēlu citu atmiņā: mēs iegūstam jaunu dzīvi, un tā mums kļūst tikpat dārga kā tā, ko esam saņēmuši no debesīm.

Bet, tāpat kā ne visi cilvēki vienādā mērā pieķērušies dzīvei, tāpat viņi arī nav vienādi jūtīgi pret slavu. Šī cēlā kaislība vienmēr ir viņu sirdīs, bet iztēle un audzināšana to izmaina tūkstoš veidos.

Šī starpība, kas pastāv starp cilvēku un cilvēku, ir vēl jūtamāka, ja salīdzina dažādas tautas.

Var pieņemt kā gatavu patiesību, ka katrā valstī slavas kāre pieaug līdz ar pavalstnieku brīvību un mazinās līdz ar tās

mazināšanos: slavas kāre nekad nav verdzības pavadone.

Kādu dienu man kāds saprātīgi domājošs cilvēks teica: «Francijā daudzējādā ziņā cilvēki ir brīvāki nekā Persijā; viņi ir ari slavaskārāki. Šī labdabīgā kaislība liek francūzim ar patiku darīt to, ko jūsu sultāns no saviem pavalstniekiem panāk, tikai nemitīgi draudot ar sodiem un solot apbalvojumus.

Tādēļ pie mums valdnieks rūpējas pat par paša pēdējā sava pavalstnieka godu. Tā aizsargāšanai pie mums pastāv cienību tiesas, kas spēj iedvest cienību; gods ir nācijas svētais dārgums un vienīgais, pār kuru valdnieks nevar būt kungs, jo viņš to nevar, neapdraudot paša intereses. Tādējādi, ja kāds no pavalstniekiem sajūtas aizskarts savā godā no valdnieka puses, teiksim, kādas citam dāvātas privilēģijas dēļ, vai vismazākās nicinājuma izpausmes dēļ, viņš tūdaļ pamet viņa galmu, savu amatu, savu dienestu un patveras savos īpašumos.

Starpība starp franču karaspēku un jūsējo ir tāda, ka jūsējais sastāv no vergiem, kas pēc dabas ir gļēvi un kuri pārvar nāves bailes, tikai baidoties no soda; tas rada dvēselē kādu īpašu šausmu veidu, kas viņus padara stulbus, turpretim mūsu karavīri ar prieku stājas pretim sitieniem un uzveic bailes, pateicoties apmierinātībai, kas ir daudz lielāka par bailēm.

Bet sevišķi stipra goda svētnīca ir republikās un tajās valstīs, kur var izrunāt vārdu tēvzeme. Romā, Atēnās, Lakedaimonijā vislielākos nopelnus atalgoja tikai ar godu.

Ozollapu vai laurlapu vainags, statuja un slavinoša runa bija visaugstākais apbalvojums par uzvarētu kauju vai ieņemtu pilsētu. Tur cilvēks, kurš veica cēlu darbu, pašu šo veikumu jau uzskatīja par pietiekamu atalgojumu. Redzot jebkuru no saviem līdzpilsoņiem, viņš juta gandarījumu par to, ka darījis viņu laimīgu; viņš aprēķināja savus nopelnus pēc savu tautiešu skaita. Katrs cilvēks spēj izdarīt labu otram cilvēkam; bet izdarīt kaut ko veselas sabiedrības labā jau nozīmē līdzināties dieviem.

Bet šī cēlā tiekšanās ir pilnīgi apdzēsta jūsu persiešu sirdīs, jo viņu amati un pagodinājumi nav nekas cits kā valdnieka iegribas izpausme. Slavai un tikumam tur nepiešķir nekādu nozīmi, ja tos nepavada valdnieka labvēlība, līdz ar kuru tie gan rodas, gan zūd. Kāds cilvēks, kuram pieder sabiedrības cieņa, nekad nav drošs, vai rītu viņš nebūs negodā; lūk, šodien viņš ir armijas ģenerālis; varbūt rīt valdnieks iecels viņu par savu pavāru, un viņam nebūs ko cerēt vairs uz citu uzslavu, kā vien to, ka viņš pagatavojis labu ragū.»

Parīzē, Otrā Džemadī mēneša 15. dienā, 1715. gadā.

* Osmans II, gāzts 1618. g., viņa vieta stājās viņa onkulis Mustafa I (autora piezīme).

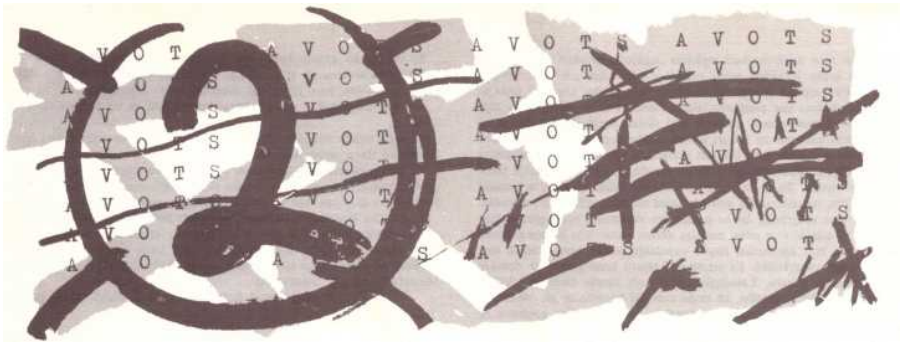

«...tu aptver visas pasaules realitati»

Vijas Celmiņas, Svena Lukina (1934) un **Edvīna Strautmaņa** (1933) darbu izstāde Rīgā bija skatāma desmit maija dienas. 15 grafikas lapas Vijas Celmiņas zālē, 5 audekli no Edvīna Strautmaņa, 3 Svena Lukina objekti vidustelpā — turpat vai askētisks trīs viedokļu piedāvājums. Caur mākslu par dzīvi. Ar apbrīnas cienīgu mākslādzīvošanas nopietnību un konsekvenci, kas izteicās arī sarunā, kuru še publicējam.

Visi trīs viņi ir amerikāņu mākslinieki ar savu noteiktu vietu mūsdienu modernās mākslas metropoles dzīvē. Piederīgi jau otrajai Ņujorkas skolas paaudzei. Raksti par viņu darbiem publicēti nopietnos mākslas žurnālos ASV. Ne viena vien personālizstāde pabijusi gan Ņujorkas, gan citu Amerikas pilsētu lielākās un mazākās galerijās.

Viņi ir latviešu izcelsmes mākslinieki, jo dzimtene un bērnība nes Latvijas vārdu. Dzīva vēl valoda un izcelsmes atmiņa. Izstāde un atkalredzēšanās veido jaunas saites.

Vija Celmiņa un Edvīns Strautmanis ieradās Rīgā līdzi izstādei un to iekārtoja. Pāris dienas pēc ekspozīcijas atklāšanas tapa Šī intervija.

L. S. Kas noteicis jūsu attiecības ar mākslu!

E. S. Mans tēvs vairākās vietās Latvijā bija skolas pārzinis. Viņš dzīvoja pārliecībā, ka skolniekiem ir jāmācās lasīt telpās ar gleznām pie sienas, un vienmēr no gleznotājiem pirka bildes. Es atceros, kā mākslinieki brauca ar motocikletiem apkārt vai ar zirdziņu ieveda skolā savus darbus. Pēdējā dzīvesvieta Latvijā man bija Saldū. Jānis Rozentāls bija dāvājis vai kādā citā veidā skola bija dabūjusi pāris Rozentāla gleznas. Viena no tām bija neliela Kristus galva. Ļoti pastozi gleznota. Un man tā milzīgi patika. Tēvs gāja spēlēt ērģeles jeb harmoniju, un es kā mazs čirka vienmēr tur sēdēju un skatījos uz to bildi. Tā varbūt vairāk par visu ir atbildīga par to, kāda mana gleznie cība šodien izskatās.

Izbraucot no Latvijas, man bija nepilni desmit. Vācijā es sāku spēlēt klavieres un mācīties zīmēt pie viena veca profesora. Bet es jau

zināju, ka ar spēlēšanu ir cauri un ka zīmēšana ir absolūti viss. Tā no vienpadsmit gadu vecuma man bija skaidrs, kāda «traģēdija» dzīvē gaidāma. Ģimnāzijā es sastapu jau trīs četrus puišus, kas bija pilnīgi pārliecināti, ka viņi būs gleznotāji. Viņi, protams, bija par mani daudz vecāki — 17—18 gadu, un es, 11 —12 gadus vecs, vienmēr gāju viņiem līdzi dabā mālēt. Tie bija nometnes laiki — es biju Augsburgā toreiz. Tur dzīvoja arī Jānis Muncis, kādreiz slavens dekorators, mēs ar viņu kopā mālējām, viņš mani mācīja.

Kad aizbraucu uz Ameriku, biju pārliecināts, ka Amerikā nav kultūras. Domāju — sakrāšu naudu un braukšu atpakaļ uz Eiropu, uz Parīzi un studēšu mākslu. Strādādams fabrikā, iedams skolā, daudz lasīju — milzu laiku pavadīju bibliotēkā. Un atradu, ka Amerikā ir ļoti daudz mākslas. Eiropā to nemaz tajā laikā tā nezināja. Pēc ģimnāzijas es iestājos Čikāgas mākslas institūtā. Kad es tur pirmoreiz iegāju muzejā, man ļoti iepatikās Vil-lema de Kūninga (Willem de Kooning, 1904) darbs. Man ļoti patika arī Deivids Smits (David Smith, 1906—1968)—tur bija viņa skulptūra «Austrālija». Taču pirmie skolas gadi pagāja vairāk Parīzes skolas iespaidā. Es nebaidos gleznie̦cībā no iespaidiem, es esmu gājis dažādiem periodiem cauri, es pats sevi vienmēr mēģinu iespaidot. Mani interesē, kas notiek, ja es ņemu un arī lieku krāsu tā, kā, lūk, šis gleznotājs dara: kāpēc viņš šos krāsu laukumus tā sadala? Slikti ir tad, ja viens gleznotājs ir tik pilns ar iespaidiem, ka nevar vairs pats sevi redzēt. Bet es domāju, ka ir labi, ja ir divi trīs iespaidi vienā laikā, tad ir problemātiskāk salikt visu kopā, turklāt tas nenotiek apzināti. Ja tu mīli gleznie̦cību, tad daudzi iespaidi ienāk zemapziņā. Tu tos ieraugi, kad tie parādās tavā darbā.

Tā es pabeidzu skolu. Domāju, dzīvošu Amerikā, pats pieteicos iet armijā. No tā laika gleznoju un esmu dažādos veidos attīstījies. Vislielāko iespaidu uz mani ir atstājis kāds 1959. gada koncerts, kur dzirdēju Oldo-sa Hakslija runu par budismu. Par momentāno pieredzi. Es biju jau ievērojis, ka nekad, atgriežoties pie gleznas, nevarēju to turpināt tālāk. Es katru dienu mālēju kaut ko citu. Glezna vienmēr mainījās. Tik ilgi mainījās, kamēr es sāku lielāko daļu gleznot vienā seansā. Un ļoti daudz pētīju un lasīju budistus utt. Toreiz de Kūnings un Francis Klains (Franz Kline, 1910—1962) bija lielākie dūži gleznie̦cībā, bet es ļoti skeptiski uz viņiem skatījos. No amerikāņiem mani tai laikā visvairāk iespaidoja Marka Tobija (Mark Tobey, 1890—1976) zīmējumi, jo tie bija kaligrā-fiski — to es tolaik meklēju. Pirku japāņu papīrus un pindzeles. Tas ir iespaids, kas pārmainīja manu dzīvi. Līdzīgs skatījums man jau bija pašam, bet sastapšanās ar austrumu filozofijas gudrībām to padziļināja un deva tam formu.

V. C. *Māksla Amerikā ir ļoti plurālistiska. Atrast tur var visu ko — arī latviešu mākslu par pirtiņām. Latviešu mākslinieki Amerikā lielākoties ir tādi hobijisti, kas no mākslas nedzīvo un rāda darbus tikai latviešu*

sabiedrībā, *un tie darbi ir par latviešu tēmām no* veciem laikiem. *Es tajā sabiedrībā neeju, mana māksla ir vienota ar plašāku mākslas vēsturi, kas nākusi no Eiropas. Tanī laikā, kad es mācījos, de Kūnings bija liels, viņam* bija liela *enerģija. Un* mēs visi *zinājām, ka ir pareizi, ka sievieti, kuru gleznojām, var* izpētīt, sadalīt *un salikt kopā tā kā gleznu, nevis kā sievieti vairs. Dabas forma tad kļūst par* gleznas *formu.* De Kūninga *forma runā par sievieti, runā arī par gleznas platumu, runā par* vielu, *reizē aptver visu. Tas nozīmē, ka viņš kaut ko saprot par pasauli. Zina, ka ir* dažādas realitātes un ka viņš var tās uzbūvēt *tik stingri, ka tu jūti — tas ir pareizi. Tās* nav tik viegli *saprotamas idejas. Tās nav no* de *Kūninga nākušas, bet no Sezāna.* Un tās nav tikai *Sezānam* atrodamas, tās ir visās *gleznās, kur cilvēks ir sevi pa īstam ielicis.* Sezāns tikai kautrīgi ierādīja tādu realitāti. De *Kūnings to veda tālāk. Un mums tā bija* stipra ideja par mākslu. **Man** tā bija stipra *ideja. Un brīvība, ka var visu saplēst un atkal* salikt kopā tā, ka jūties *pats* sevi tur ielicis. Savu *saprašanu par visu pasauli, citu mākslu.* Māksla nav milzis, bet . . .

E. 5. Bet varbūt nav arī nekā par viņu lielāka. Tā pati forma — mēs viņu saskaldām, tad no tās saskaldītās malkas atkal saliekam kopā, un, kad tas top, tu aptver visas pasaules realitāti. Tu sāc saprast, ka domāšana paralēli noris zinātnē, matemātikā, mūzikā. Tev atveras logs uz pasauli. Un tu sāc apjaust, ka glezniecība ir saistīta ar filozofiju, bet nav filozofijas ilustrācija. Angļu valodā filozofija

ir darbības vārds — *philosophy*■ Galarezultāts var iznākt vai neiznākt, — galvenais ir process, darbība. Meklēt, dalīt, salikt atkal kopā, pārbaudīt, līdz esi cieši pārliecināts, ka forma ir pareiza. Un arī skatītājam ir skaidrs, ka šai formai piemīt precizitāte.

VIJA CELMIŅA UN EDVĪNS STRA UTMANIS RIGA
Gunāra Janaiša foto

V. C. Nu redz, *tā viņš izteica, kā es to gribēju! Es pastāvīgi domāju par savām formām, par mākslu. Tā man ir nepieciešamība. Un tēmas nāk un iet, nav daudziem māksliniekiem viena. Latviešiem gan ir tradicionālas tēmas, kas atkārtojas.*

Kad es gāju skolā, mūs visus ļoti *iespaidoja de Kūnings.* Un *man liekas, ka mana ģenerācija it kā atmeta viņu. Lai gan man patika* — mēs *atmetām. Es atmatu* daudzas lietas — *atmetu krāsu, saspiedu visu* it *kā* tādā *blīvā* formā. *Paturēju tikai to, ..* man *likās pareizs. Es gribēju, lai darbs piinībā atbilstu man. Un daudzi mākslinieki tā Mani draugi Braiss Mardens (Brice Marden, 1938) un Caks Klouzs (Chuck Close, 1937) — visi gāja.*

Man *reizēm liekas, ka jūs taisāt tādu dikti buržuā mākslu. Un es domāju* — re *kā,* cilvēki *ir gājuši cauri revolūcijām, grib pārveidot pasauli, bet māksla ir tik maiga un tāda — daudzreiz par neko. Lai gan tajā ir skaistas vietas. Es te neesmu nākusi kaut ko kritizēt, bet tā man likās tāda jocīga, gandrīz ironiska lieta. Teātra muzejā es laikam redzēju citādu mākslu. (Izstāde «Gadījums». L. S.)* Tādu *mākslu es esmu redzējusi pa visu pasauli, un visur viņa apmēram ir vienāda. Tas ir mazliet traģiski un mazliet smieklīgi; es saprotu, ka viņi mēģina kaut ko* un *arī izskatās apmēram moderni. Tēmas* un *idejas ir* tādas — *aptuveni modernas. Mēs bijām* Valmierā *uz Jāņa Kalmītes izstādi, kas bija tik latviska . . . Vai neatrastos kāds, kas var salikt abus virzienus kopā*?

E. S. Kalmītes darbos ir tāds faktūriskais spēks, kas vienmēr ir nācis cauri latviešu gleznie cībai. Tur jau pa gabalu var pateikt, ka to gleznojis latvietis.

V. *C. Markam Rotko (Mark Rothko, 1903— 1970) arī var pateikt* — viņš ir *nācis no Daugavpils.*

E. S. Vēl piemērs — es nekad nebiju redzējis Svenu — tikai pāris reprodukcijas. Sešdesmitajos gados, ieejot vienā lielā trīsdimensiju gleznie cības izstādē, es pa gabalu jau sapratu, ka tiem tur ir jābūt Svena Lukina darbiem. Tas ir krāsas *izjūtā. Tajā ir kāds* latviešiem raksturīgs liriskums. Varbūt, ka latviešiem tas ir tāpat kā visiem, kas nāk no Baltijas jūras. Viņu lietotajā krāsā ir gaisma iekšā. Tas ir visiem holandiešiem, ir Vermē-ram un ir de Kūningam. Tā visa ir tāda gaismīga gleznošana.

V. C. *Jā, bet Kalmītem* bija vēl *melanholija, kas vienmēr ir latviešiem, un man tā patīk.* E. S. Desmit cilvēki var taisīt trīs paralēlas krāsas, un tajās parādēs katra enerģija, inteliģence— viss, kam viņš ir gājis cauri. Ir tādas iezīmes, kas nāk laukā no vienas pilsētas, — es varu atšķirt Ņujorkas, Čikāgas, Losandželosas enerģiju.

V. C. *Būtu labi, ja no šejienes arī sajustu tādas iezīmes.*

E. S. Akadēmiskums šodien var būt visabstraktākā glezniecība — varbūt, ka tik daudz mākslinieku atgriežas pie figūras tādēļ, ka abstraktā glezniecība ir kļuvusi ļoti akadēmiska. Ja mākslinieks ieņem galvā gleznot tikai abstraktu mākslu, tas nozīmē to pašu, ko nepārtraukti mālēt tautumeitu. Ja tu mālē priekšmetu vien, tas paliek tev garlaicīgs. Tev vajag to izjust, pie tā pierast. Vajag pašam sevi barot, lai formai vienmēr būtu dzīvība, svaigums. Nevis lai tā izskatītos veikla, bet lai šī forma patiesi varētu par kaut ko iestāties. Ja otas vilciens noguļas telpas plaknē, tam ir jādod kaut kāda nozīme. Ja tam ir zināms ātrums, tad nākošais otas (vai slotas) vilciens var būt savādāks, asāks. Tu vari braukt ar 80 jūdzēm stundā un tanī pat laikā sist uz bremzes — un kā tad tu sajūti pretrunas starp ātrumu, līniju telpu . . . Varbūt vecākā lieta, ko cilvēks mēģinājis atrisināt, ir telpa un laiks. Tas ir vesels pārdzīvojums. Manuprāt, arī ļoti lielu tehnisku precizitāti vajag, lai to visu varētu kontrolēt. Tu vari rast visādas paralēles un pretrunas, kas formai atdod vizuālo interesi.

V. C. Mēs *visi esam gājuši skolā, mākam zīmēt. Sākot no ģipša nolējumiem līdz modeļiem, vēstures klasēs mācījušies visu par mākslu. Un — atmetam zīmēšanu. Meklējam kaut ko. Es nezinu, vai jums ir* pierasts *tā darīties ar* mākslu. *Mest prom, ņemt atpakaļ, mēģināt, riskēt, veidot. Nevis taisīt otrreiz to, kas jau atrasts. Kādreiz jau arī tad darbi gadās* tādi, *ka pašam grūti saprast, kas tur iznācis.*

E. S. Amerikāņu māksla — tā *ir riskēšana.* Meklēt un —ja man tas ir iznācis jau gandrīz

perfekti — kas notiks, ja es darīšu pavisam citādi? Tas ir svarīgākais.

V. C. *Paplašināt. Pašam sevi paplašināt. Man* nav tādu gleznu kā Edvīnam, bet es arī *neskatos, kā taisīt skaisti. Vienu domu es* paturu ilgu, ilgu laiku, koncentrēju, kamēr tā kļūst *tik reāla, ka es viņu varu noturēt. Un* tad es to tūlīt pametu. Kādreiz liekas — es *nevaru vairs izturēt! Es daru, cik varu* tādā pieejā, ko esmu atradusi, un tad vērtēju — *vai man nāk tas darbs atpakaļ tā, kā* man liekas pareizi, vai kaut kas tajā nav *pareizi. Man nav īpaši priecīgu darbu. Bet* prieks ir kaut kā citādi tajos iekšā. Man *liekas, ka mēs runājamies ar savu darbu. Dara, dara,* dara un klausās, kas tur ir. Vai *skatās. Es arī klausos* — ko *viņš man saka* atpakaļ. Kādreiz nedzird nekā. Klausās — N*EKASS NAUU! Strādā — klausās,* strādā — klausās ... Es tā strādāju.

VILLEMS DE KONINGS. BEZ NOSAUKUMA, V. AUDEKLS, EĻĻA. 1983.

L. S. Vai varat vārdiski noformulēt domu, ko turat ciet, kamēr apgūstat! Vai tā ir ideja, sajūta!

V. C. Well, sajūta — bez sajūtas jau nevar *gleznot. Glezna ir īsti jāizjūt, un tad viņu var* saprast arī ar intelektu. Tā ir, kā saka, sensuous *nature. Māksla ir jutekliska. Ja ir tīras* idejas, tad tā ir ilustrācija. Materiāls *kādreiz ir smukāks, kādreiz nē, lielākoties* — moderns. Un man *liekas, ka* tā mākslai Amerikā *pašlaik ir lielākā laime, ka tā nav īsti iztulkota materiālā, īsti* iegājusi tajā *iekšā.*

Man *ir* bijusi *tāda tēma* kā zvaigznes. Bet es *tās īsti neturu par zvaigznēm, tās ir kā balts un melns.* Gaisma un tumsa. Liela tēma *man ir attiecības starp plakni un dziļumu. Es visu savienoju, un* viss kļūst tāds dikti *plakans, bet* pastāv arī dziļums. Un šis *dziļums kādreiz ir reāli rādīts. Citreiz* — ir skats, *kur visi zina, jābūt lielam* dziļumam, *bet, kad*

skatās uz darbu — tas ir plakans. Dažos *darbos grafikā es sāku likt kopā dažādus imidžus, sarežģīt efektu.*

L. S. Jūsu darbos izstādē šeit, Rīgā, atkārtojas jūra. Kādēļ jūs izvēlaties to vai citu motīvu!

V. C. Es dzīvoju pie jūras Kalifornijā. Un *gāju pie tās katru vakaru, kad saulīte rietēja. Vienmēr staigāju gar jūru. Un kādreiz* jūru *fotografēju. Tad pienāca reize,* kad es *vairs negribēju gleznot. Es* biju *nonākusi tik tālu, ka negribēju vairs redzēt savu roku.*

VILLEMS DE KONINGS.

SIEVIETE. AUDEKLS, EĻĻA. 1949150.

VILLEMS DE K0NIK3S.

AKROBĀTS. AUDEKLS, EĻĻA. AP 1942.

E. S. Jā, es arī kādreiz gleznoju ar kreiso roku, lai nebūtu tās veiklības — iestrādātā rokā jau ir noteikta informācija . . .

V. C. Jā, nu *taisni labi, es arī negribēju, es taisni ciest nevarēju savu roku* — ko *viņa tur mācēja uztaisīt. Un es sāku zīmēt jūras. Nekā īpaša par viņām* nedomāju. Tur *nav nekāda simbolisma. Man likās, ka* viļņi ir kā *pretstats gleznai, kur ir mans rokraksts. Šeit rokraksts bija tikai pašos* viļņos. Ne vairs *mans rokraksts, bet tā tēla rokraksts. Un manu roku tikai drusciņ redz, kad piebāž degunu. Gribēju rādīt tikai formu. Tagad man tās idejas vairs nepatīk.*

L. S. Un kas patīk tagad!

V. C. *Cits! Daudz! Es taisu vienreiz, otrreiz — kamēr ir biezs — dempf! Gleznie*cību *es pametu 20* gadus *atpakaļ* Tagad sāku *atkal, tas ir tik grūti, ir jāmācās no sākuma. Grafikās tā nevar darīt, bet gleznie*cībā *var — gleznot pāri vienreiz, otrreiz, trešoreiz, pāri, pāri, pāri, kamēr ir tāds* biezums, ka *jūti kā* sienu, *kur var sist galvu. Lai būtu tā — paint, paint, more and more than paint, just paint.*

L. S. Tas nu gan ir ļoti latviski!

E. S. Ja man būtu vairāk naudas, es varētu ar arklu mālēt!

L. S. Jūs jau tagad ar slotu to darāt.

E. S. Tur vajag kādu, kas Amerikā bijis sētnieks!

V. C. Nesaprotu!

E. S. Kad es iebraucu Amerika, man iedeva slotu rokā, un es to nekad neesmu atdevis. **V. C.**; **L. S. — !!!**

E. S. 1963. vai 65. gadā es pāris mēnešus gleznoju pavisam mazus darbiņus. Un man ļoti imponēja tāda fizikāla, ļoti intīma otas triepiena realitāte. Es ieliku mazo darbiņu gaismas mašīnā un ieraudzīju lielu. Un man milzīgi imponēja tas spēks, kas uzreiz parādās otas triepienā.

Otas triepiens kļūst par formu. Tad es sāku likt vairākas pindzeles kopā, bet nevarēju atrast tādu darbarīku, kam būtu tas spēks, kas vienā vilcienā atstātu līdzīgas pēdas. Kad es aizbraucu uz Ņujorku, uzbūvēju savu loftu — studiju — un pēdējā dienā slaucīju ar slotu zāģu skaidas. Un, kā es vilku to slotu, redzēju — es mālēju uz grīdas. Sāku slotu lietot kā pindzeli. Pagarināju tai kātu, lai būtu 6 pēdas, sāku visādi siet ar drātīm, lai varētu kontrolēt, kādu spiedienu varu dabūt. Tā es vēlāk smējos — pirmais darbs Ņujorkā man iedeva rokā slotu, un tā es to vairs neatstāju.

EDVĪNS STRAUTM ANIS. IEDOMĀTS GOIJAS GALVASKAUSS AR VĀRNU. AKRILS, KARTONS. 1980.

Man patīk zināma intimitāte darbā, kad roku loča tikai šeit,

plaukstas locītavā. Man patīk vienā darbā ielikt iekšā īstu fiziskā ķermeņa kustību. Tā ir daļa no tā, kas cilvēks ir. Varbūt mēs sevi izdomājam mūsu darbiem — cik lieliem mums vajadzētu būt. Sīs izstādes darbi — 2X2 m. Kādreiz es gleznoju vēl lielākus — 16X8 pēdas. Bet šie ir pamatformāta darbi, es jūtos labi uz tādiem. Ar savu ķermeni tu būvē savu darbarīku.

Mums mākslā ir «ismi». Man ir liela pārliecība par abstrakto ekspresionismu. Bet es domāju, ka īstākā māksla ir pēc «isma». Kad ir nevis reālisms, bet realitāte. Un tāda atbilst katram īstam māksliniekam. **Realitāti** tu vari satikt, ja tautumeitu tu glezno ar pārliecību, ka tautas tērps ir nevis ilustrācija, bet forma un šī forma atbilst arī pārējai gleznas uzbūvei.

L. S. Bet gleznieciskums jūsu darbos lielā mērā atbilst tam, kas ir tautas tērpos.

E. S. Varbūt. Visa ornamentika. Un tautasdziesma arī ir tikai četrās rindās. Varbūt man īstākais gandarījums būtu, ja es ar vienu triepienu varētu visu pateikt — visu savu enerģiju, visas zināšanas. Apvienot to visu glez-nieciskā telpiskumā. Novest līdz četrām rindiņām kā tautasdziesmā.

L. S. Periodi jūsu mākslā krasi mainās!

E. S. Mainās. Krāsa. Ja salīdzina sešdesmito — agro septiņdesmito gadu darbus ar lielāko daļu septiņdesmito—tie mālēti ar slotām, grābekļiem, vienreiz mēģināju pat ar lāpstu. Kādreiz tie orientējās vairāk uz krāsu laukumu, tagad tie kļuvuši daudz konstruktīvāki.

EDVĪNS STRAUTM ANIS.

ŪDENSDZIRNAVAS. AKRILS, KARTONS. 1981.

MARKS ROTKO.

ORANŽS DZELTENS ORANŽS. EĻĻA, PAPĪRS. 1969.

Arī katrs ceļojums atstāj iespaidu tieši uz manu gleznie cību. Kaut kur tas vienmēr parādās. Bet apziņā iespaidi paliek tikai tad, kad es eju ārā un gleznoju no dabas. To es arī Amerikā mīlu darīt. Kādreiz pilnīgi knibinu tādu mazu ainaviņu, prec. ⁝ *» koku, kādreiz gleznoju tikai noskaņu. Tikai mākoņu formas. Kad tu glezno novērojumus '.bā, tu vienmēr atrodi, ka dabai ir ļoti liels izdomas spēks, lielāks nekā mums. Reiz sešos nu rīta izgāju pie jūras un mālēju saules gaismu, kad saule nāk ārā, miglu pie jūras. Tā mazā bildīte iznāca absolūti salda, nekam nevajadzīga. Bet citreiz gleznojot es visu salaidu dēlī. Un skrāpēju nost. Tad fons palika kā apmēram tā pati gaisma, ko es redzēju rītā. Un tas kaut kā palīdzēja pie šī darba atgriezties, savādāk es to būtu aizmetis projām. Manai domāšanai tas deva ko cerīgu — es dabā to biju redzējis, tādēļ varēju iet atpakaļ darbā un ar kaut ko no tā iznākt ārā. V. C. Reizēm, kad strādā, darbs pats «izdarās». Un tas kādreiz ir drausmīgi.

E. S. Budismā nedomāšana ir domāšanas augstākā forma. Ja tu domā, tu koncentrējies, *(Turpinājums 42. Ipp.)*

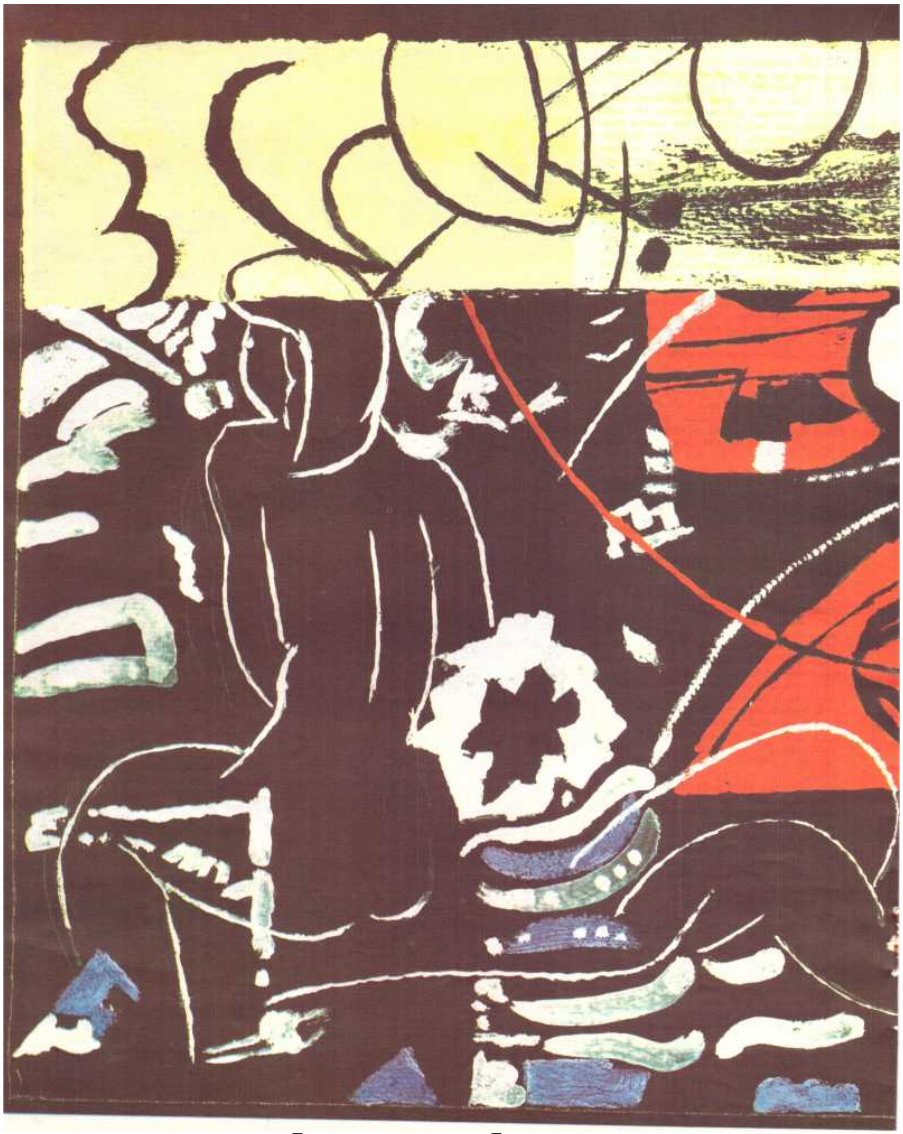

LPSR TAUTAS MĀKSLINIEKS RŪDOLFS PINNIS. APSVEIKUMS ŽURNĀLA «AVOTS» LASĪTĀJIEM JAUNAJĀ GADA

tu izolē, tu turi tikai vienu savā galvā. Tam nav sakara ar realitāti, ko tu tai laikā dari. Ja tu nedomā, tad tu ar visu esi kopā, plūsti kopā, identificējies. Nekoncentrēšanās ir vēl augstāka koncentrēšanās, kas neizolē, bet atļauj lietām pienākt klāt.

L. S. Vai ar to būtu jāsaprot, ka pirms darba jūs tā mēģināt sevi nostādīt!

E. S. Es nemēģinu nekā. Kad mēs sākam strādāt, — mums visiem ir savi ideāli, mērķi. Kad sāk strādāt, darbs ir tik komplicēts, ka tu visu aizmirsti . . .

L. S. Vai jūs domājat tikai par sevi, vai jūtat arī kādus biedriskus strāvojumus apkārt!

V. C. Es vienmēr jūtu! Vienmēr *jūtu* citus cilvēkus *apkārt!* Citus māksliniekus — es redzu, ko *viņi* dara. *Man viņi visi nepatīk . . . Bet* es *viņus vienmēr turu apkārt. Viņu* idejas *kādreiz tuvinu,* kādreiz *atkal grūžu* prom, tad *varbūt kāds ienāk* ... Es nepavisam nedomāju par sevi vienu. Es tikai domāju, kā *uztaisīt to* gleznu, *lai* «justos *pareizi».* L. S. Vai jūs nevarētu mazliet paraksturot Svenu Lukinu!

E. S. Viņš ir izgājis cauri vairākām fāzēm. Reprodukcijās esmu redzējis ļoti gleznie-ciskus darbus, kuri man atstāja labu iespaidu. Un tad agri sešdesmitajos vai vēlu piecdesmitajos gados Svens bija viens no pirmajiem, kas aizgāja no tīras stājgleznie cības

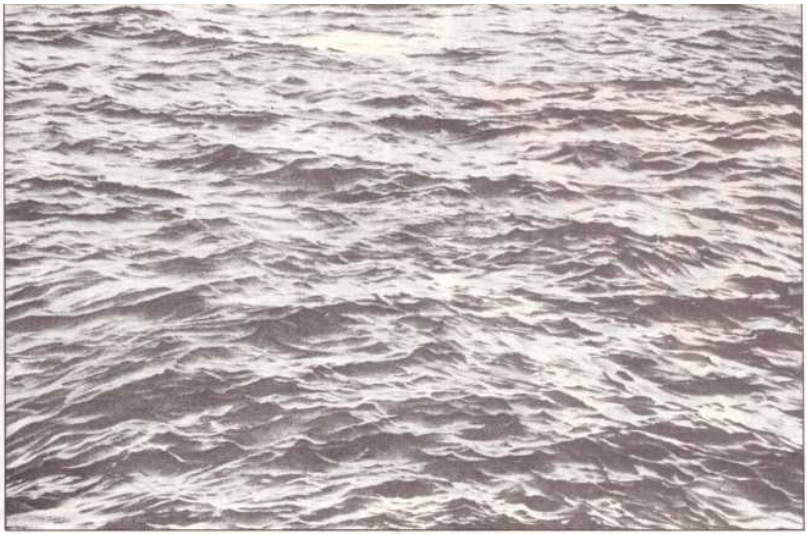

prom un sāka taisīt *shaped* canvas — darbus būvēja tā, lai audeklam būtu vairākas dimensijas. Tas drīzāk līdzinājās plastikai. Gleznošana viņam pārvērtās par skulptūru — kādreiz piecas sešas pēdas ārā no sienas vai uz grīdas. Daudzi tā strādāja, viens no lielākajiem— Franks Stella (Frank Stella, 1936). Arī tagad daudzi to dara.

V. C. *Izstādēs* garām *ejot uz tiem parasti plīst drēbes . . .* Tas *bija tāds laiks, kad nepatika vairs gleznas, domāja — liksim tā un liksim tā, bet nekas jau īstenībā tur nenotika. Taču man liekas, ka Svena darbi ir palikuši. Man tie patīk, tie ir dikti skaisti, kā no citas pasaules izkrituši. Kaut kas tīrs: tā kā spārni, arī tā kā puķes — delikāti un skaisti.*

E. S. Man liekas, te ir kaut kādas saites ar indiāņu mākslu, pati gleznošana orientāla, ar Amerikas indiāņu mākslu saistīta, smalka. Šie spārni ir viena perioda darbi. Viņam ir bijuši arī tīri glezniecisk periodi. Arī es šai *shaped canvas* fāzei gāju cauri sešdesmitajos gados. Trīs gadus es taisīju tikai skulptūras. V. C. Es *arī esmu trīs gadus skulptūras taisījusi!*

E. S. Mūsdienās jau gleznie cības kā tādas vairs nav, bet es šeit to nosaucu kā disciplīnu, kā izejas punktu: es domāju, ka labākie no tiem, kas šodien iet uz reālistisko, figurālo mākslu, ir tie, kas gājuši cauri abstraktajai fāzei.

Man jautāja, kāpēc man ir tikai pieci darbi šajā izstādē. Es atbildēju—bet ja es būtu mūziķis ar piecām simfonijām? Jūsu izstāžu zālēm tas ir parasts — konstitūcija mākslu atbalsta. Un ir darbs pie darba vairākās rindās. Pieblīvēts —jo vairāk, jo labāk. Mēs respektējam darbu pašu. Starp divām simfonijām vajag starpbrīdi. Vajag laiku arī starp divām gleznām, divām grafikām, lai koncentrētos uz to, ko tu skaties. Tikai paskatīties un aiziet? — Tikai skatīties tēmas ir viena lieta. Es

domāju, ka glezniecība ir kaut kas dziļāks. Vajag vairāk laika un mazāk gleznu, lai tās tiešām varētu redzēt.

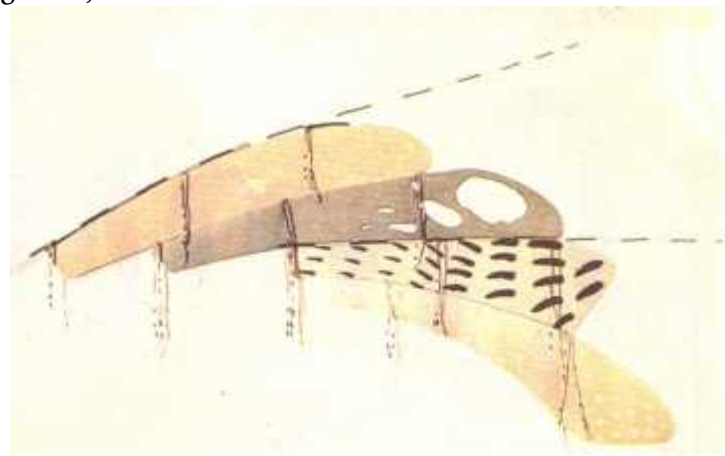

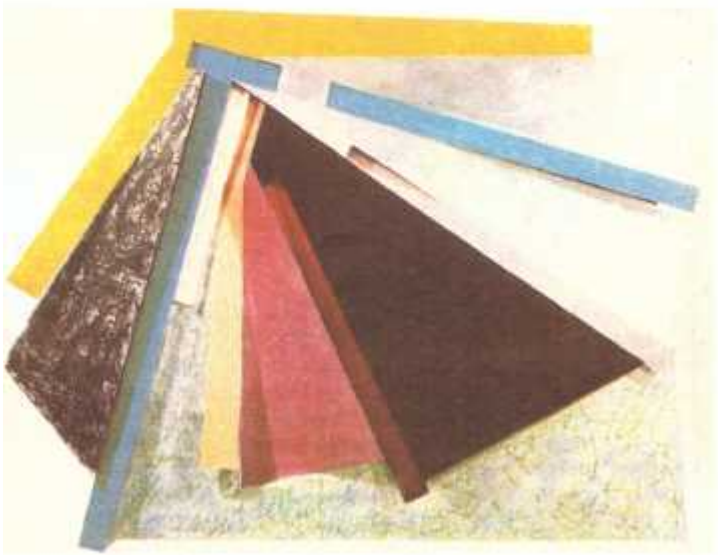

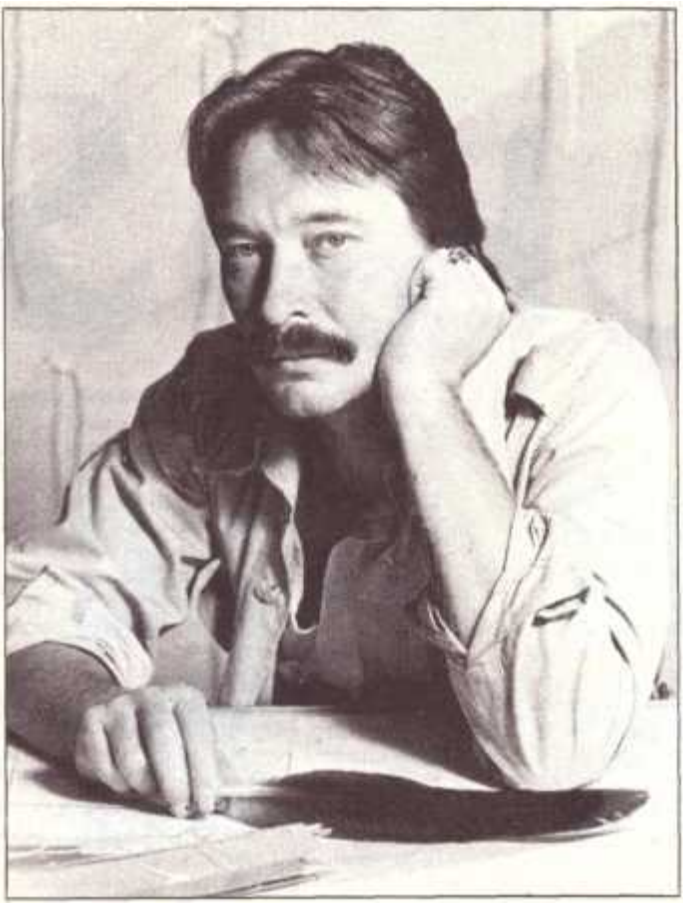

SVENS LUKINS

SVENS LUKINS. ANIMA METROPOLIS. MIXED MEDIA. 1981. FRANKS STELLA. MONTENEGRO. ELLA. LAKA, ALUMĪNIJS. 1975.

L. S. Jūs abi esat augstskolu pasniedzēji.

V. C. Desmit gadus esmu strādājusi Jēlas universitātē. Pagājušogad es *tikai kritizēju* to, *kas ir izdarīts. Pēdējā gada studenti* strādā *darbnīcās, un nāk mākslinieks, kam maksā,* un viņš runā par *šiem darbiem,* filozofiski tos *pārrunā, mēģina palīdzēt. Tie ir pēdējā gada studenti, viņiem ir trīsdesmit divdesmit pieci gadi, mēs runājam tikai par idejām. Kādreiz es mācīju tieši gleznot, bet man nepatika. Tad* par daudz *jārunā, vairs nevar pats pastrādāt. 45 master studentiem ir kādi astoņi skolotāji, visi mākslinieki. Es esmu viena no* trijiem, kuri nāk no *Ņujorkas. Eju vienu dienu nedēļā. Pa dienu redzu astoņus studentus, katram pusstunda — dikti maz. Viņi paši pierakstās, kad nāks. Tad mēs ejam studijā un runājam par mākslu. Es viņus bakstu,* un *viņi man runā pretī. Viņi stāsta man, kas viņiem ir grūti, un es mēģinu palīdzēt. Ar dažu nevar sarunāt. Viņi var teikt, ko* viņi grib. Es pasaku, kas man nepatīk un *kāpēc. Tie, ar kuriem es varu runāt, tie pierakstās gandrīz katru nedēļu. Un tad iznāk dikti labi.*

L. S. Ko viņi dara!

V. C. *Viņi visi glezno. Daudzi — abstrakti, daži —* no *dabas, daži glezno ārā un nes iekšā zīmējumus — katrs savādāk. Viņi tur* sanāk no visas Amerikas. Bet Berlīnē* laikam no *visas pasaules sanāk?*

E. S. Jā, man Berlīnes universitātē ir no Izraēlas, no Ķīnas, no Somijas studenti. Fakultāte arī ir diezgan internacionāla. Tajā ir divi amerikāņu profesori uz laiku, ir francūži, holandieši, pat no Palestīnas, Sīrijas viens profesors, — diezgan interesanti. Es mācu gleznie cību deviņu cilvēku grupai — otro trimestri. Es tiku ielūgts Berlīnes universitātē kā viesprofesors uz vienu trimestri, bet mani pierunāja palikt uz vēl vienu.

Cilvēki ierodas, kad grib. Es viņiem pasaku, kad es būšu. Un negaidu pat piecas minūtes. Savādāk viņi var darīt, ko grib. Bet tad es arī viņiem saku, ko es gribu par to, ko viņi dara. Man ir jauka klase. Divi audzēkņi strādā savu *mastershure* — viņiem nav diplomdarbs, bet diploma gads. Beigās viņi izliek piecus sešus darbus komisijai, pabeidz skolu, bet neiegūst grādu.

V. C. Kas vēl ir labi Jēlas *universitātē (tā nav vairs tik laba, kā bija kādreiz) — reizi četros mēnešos ir lielas izstādes, kur students pats saliek darbus no visa gada. Un tad visi par tiem runā —* visi *skolotāji kopā.* Un *2—3 reizes gadā viņi izliek un paši runā par darbiem. Pasaka, ko īsti viens par otra darbiem domā. Kas ir ko vērts, kas strādā* talantīgi. Ļoti runā par savu gleznu vērtību. L. S. Bet ko viņi uzskata par vērtību!

V. C. Ha. Nu, kā *kurais. Patiesība ir vērtība. Ir arī visādas formālas lietas,* kuras *nevar izstāstīt. Piemēram — runā, ka tas ir dekoratīvs, ielikts kā nevajadzīgs, lai iztaisītu smukāku. Jautā, kāpēc tik liels un kāpēc tik mazs. Ļoti daudz viens otram prasa. Un tāpēc tur* daudzi raud. Nevar izturēt. Daži paliek *nikni. Daži ieiet sevī. Daži* iemācās *runāt. Iemācās ar visiem kopā dzīvot.*

L. S. Kas pēdējā laikā tāds īpašs būtu pie jums mākslā noticis!

E. S. Es nezinu, kas pie mums ir tāds īpašs, bet pasaulē īpašs ir tas, ka visi tagad pērk amerikāņu *grafitti.* Mazie puikiņi, mazie bērniņi pārdod tagad tos par 25 000 dolāriem gabalā. Viņi ir atraduši, ka, liekot tos uz audekla, var vairāk naudiņas dabūt.

L. S. Vai neoekspresionisms joprojām ir aktuāls!

E. S. Ļoti aktuāls. Zināmai ģenerācijai tā ir ļoti aktuāla lieta.

V. C. Neo*ekspresionisms tagad ir tā kā cauri. Tagad drīzāk neominimālisti. Viņi ir konceptuāli, taisa darbus kā sešdesmitajā gadā. Ļoti,* ļoti auksti, ļoti ģeometriski. Un reizēm ar *bengālisko* krāsu — *tādu nejauku krāsu, kas* spīd. *Jaunie taisa arī tādas lietas kā plastikāta piepūšamie zaķīši bērniem — taisa hromā, ļoti spīdīgus, kā metāla. Tā ir tā lielā lieta tagad. Daži mani studenti ļoti gribēja tā strādāt. Es ar viņiem kāvos. Mums Ņujorkā ir tādas mākslas idejas, kas nāk un kļūst* modernas — gadu vai divus. Un tad *tās aizmirst. Mākslinieki strādā cauri* tādām

lietām. Un kādreiz kāds no tā ienāk. Bet simtiem mēģina līdzīgi kaut ko *darīt.* Un *pamet. Varbūt viens vai divi paliek, kam ir daudz talanta. Tā mākslas pasaule ir drausmīga . . .*

Vispār, man ir ideja — sūtīt vienu *Latvijas mākslinieku uz Ņujorku, uz vienu mēnesi, ledot, kur* dzīvot, un *sūtīt vienu — mani — šeit. Un kaut kur laukos. Augusts — oktobris ir viens labs laiks. Un maijs — jūnijs ir labs.* Bet labāk, kad *ir sēnes.*

Domāta Rietumberlīne

Intervēja LAIMA SLAVA

Pelēkās ikdienas teievizorvakara apātiju iztraucē bērnPIrņada. Nemitīgā ķiķināšana, sprauslieni un spurdzieni pieaugušos nervozē, jo spiež viņus uz kaut kādu aktīvu rīcību. Taču notiek negaidītais — nosodīt aicinātie ieinteresēti pievienojas jautrajam pulciņam. Pārmaiņu iemesls ir pavisam necils — neliela, brošēta grāmatiņa ar krāsainiem zīmējumiem un sarunvalodai piemērotu, arī asprātīgu, tekstu. Tomēr tās nav tikai laika kavēklim domātas košas bildītes. Ir fabula ar savu morāli, kura izvērsta secīgā un aktīvā sižetā, bet zīmētā personāža attiecību režija mizanscēnās ir raita un iztēli rosinoša. Ir sava daļa didaktikas, sava daļa fantāzijas un emociju, arī jūtelības piegaršas — it kā viss, un, iespējams, ka tieši tādēļ savdabīgais grāmatu grafikas žanrs pie mums nokļuva «nelūgtā ciemiņa» divdomīgajā situācijā. Zinādami par tā esamību un pievilcīgo izskatu, pie izdevības ar prieku to aplūkojām un tomēr ilgi turējām atvērtās durvīs. Kādēļ? Varbūt vainojama stereotipā attieksme pret citas kultūras izpausmēm — ilgu laiku komiksi atradās (un vēl turpina atrasties) buržuāziskās masu kultūras klasisko piemēru pūrā, bet vai tādēļ tas būtu noliedzams? Komiksu «reabilitāciju» sarežģīja apstāklis, ka bija iespējams operēt arī ar visai iedarbīgajām (un arī bezpersoniskajām) «tikumības» svirām. Tik tiešām, kādreiz komiksu kompozicionālos un sižetiskos paņēmienus pielieto pornogrāfiskas «skatāmvielas» producēšanai un līdz arto — erotikas, vardarbības un citu kaislību sludināšanai. Taču tas liecina, ka komiksu mākslinieciskо un formālo paņēmienu diapazons ir plašs, iespējām bagāts un neparasti elastīgs. Būsim atklāti — ja jau komiksu formā bērnus neesam iepazīstinājuši ar latviešu bērnu literatūras pērlēm, ar padomju literatūras klasiku bērniem (A. Tolstoja, A. Gaidara u. c.), vainosim paši sevi, turklāt neaizmirsīsim, ka līdzās komiksu seriāliem par vampīriem, gangsteriem un citiem briesmoņiem jāmin V. Disneja komiksu varoņi — Miki Pele, Pīlēns Donalds, Pinokio u. c., kuru popularitāte apliecina dažādu kultūru mijiedarbības iespējamību.

Komikss

Y\

ANDREJS KAUFMANIS

Mēģinājums izdalīt komiksu mākslinieciskо paņēmienu īpatnības ir visai riskants pasākums, jo daudzi prominenti pētnieki ir pārliecībā, ka tādu nemaz nav. Komikss ir divdesmitā gadsimta kultūras produkts un varbūt tādēļ diezgan «nekautrīgs» mākslinieciskо paņēmienu aizguvumos, reizēm arī ietekmējot citus mākslas veidus. Ļoti jūtami komiksu vizuālo tēlu modelēja modernā glezniecība — ekspresionisms, konstruktīvisms, sirreālisms. Savu pārcilvēcisko fantāziju mēģināja pielietot S. Dali, strādājot V. Disneja studijā 1945. g. Taču ekstravagantās personības izkoptais glezniecības stils neiekļāvās visai konkrētajos komiksa un multiplikācijas filmas «rāmjos», tādēļ abu mākslinieku sadarbība pārtrūka nerealizējusies uzskatāmā veidā. Taču kaut kur «zemtekstos» nerea-litātes elementi, pārdabīgais, groteskais komiksos saglabājās, to iespaidojot, it īpaši V. Disneja zīmētajās pasaku filmās un mums nepieņemamajos komiksu seriālos ārzemju periodikā.

Jāpiemin arī teātris un balets kā būtiski komiksu mākslinieciskо paņēmienu veidotāji. Pirmkārt, figūru kustību studijas, jo ikviena sejas izteiksme, žestu mēmā valoda, acs zīlītes virzība tika rūpīgi dabā pārbaudīta, izvēloties maksimāli iedarbīgāko formu. Otrkārt, režija, jo ikviens zīmējums atgādina miniatūru teātra skatuvi, uz kuras norisinās kāds no komēdijas darbības fragmentiem. Treškārt, scenogrāfija. Priekšmeti uz «skatuves», detaļas un drapērijas izvēlētas mērķtiecīgi — panākt maksimālu ticamības efektu un reizē raksturot telpu, notikumu, darbības raksturu.

Protams, komiksu autorus aizrāva arī divdesmitā gadsimta kultūras fenomens — kinematogrāfs, taču aizraušanās nebija vienpusīga. Amerikāņu mākslinieka A. Reimonda komiksu tēlus savā kinomākslā izmantoja Dino de Laurentiss; scenārista Lī Foka un zīmētājˆjla Devisa komiksu par maģijas meistaru Mandranu motīvus

pārveidoja Federiko Fellīni. Savstarpējā mijiedarbība liecināt ka komiksi ir vizuāli intriģējoši, mākslinieciski daudzveidīgi un emocionāli aktīvi, spējot ierosināt tehnisko iespēju ziņā bagātāko mākslas veidu — kino. Protams, atkarībā no mākslinieka filozofiskajiem uzskatiem, attieksmes pret dzīves parādībām un sabiedrību kopumāˆKŽ arī komerciālajiem noteikumiem komiksi spēj būt ļoti dažādi. Tajos iespējams iekļaut niansētas cilvēkē| attiecību metaforas — ironiskas, sarkastiskas, groteskas, arī sentimentālas, arī komiskas. Emocionālo izjūtu dziļums tēlu saturā ir katra mākslinieka talanta spēka, radošās atbildības un, zināmā mērā, adresāta noteikts. V. Disneja Miki Pele vai šunelis Pluto un runcis Herkuless nepretendē ne uz filozofisku dziļdomību, ne uz visaptverošu dabas izzinību (kas arī ir vērtīga komiksu īpašība), būdami bezpretenziju, bet saistoši laika kavētāji, tie parotaļājas ar vientuļu .. . gādnieku, paīsina viena otra pilsoņa pārmēru garo laiku, palīdzina viena otra īgņas grumbaino vaigu. Vietējās humora temperatūras paaugstināšanas svētīgo misiju uz šo brīdi sekmē viss, kas saistīts ar «Liesmu» (izdevniecība — divi komiksu krājumi «Ceļojums vēsturē» un «Pasaku pilī»; arī žurnāls — A. Lie-piņš, I. Brants u. c.), un atsevišķi komiksu pieteikumi bērniem domātajos periodiskajos izdevumos («Zīlīte», «Pionieris» u. c.). Jāpiemin arī daži komiksu seriāli ar sociālu (kritizējošu vai slavinošu) ievirzi, kuru uzdevums vairāk vai mazāk aktīvi apelēt pie kāda sociāla grupējuma sirdsapziņas, interesēm, aicinājuma, arī samaitātības.

Pirmā atkāpe. Mākslinieka nervozās iztēles vadīts, sarkastisks zīmulis izrautā bloknota lapā savij vīrieša un sievietes siluetus. Attiecības? Nepārprotamas — nerealizējušos kaislību raganisms neesošās mīlestības templī. Vide? Divdesmitā gadsimta divdesmitie gadi ar neapskaužamo jaunas sievietes — bezdarbnieces likteni. Epilogs? Pamestība, vientulība, nenovēršamā priekšnojautas. Motīvi? Mietpilsoniskajai sabiedrībai nekas nelikās apetītlīgāks par avīzes lapā ieraudzīto kārtējo zīmējumu kopu par prostitūtu un visiem no šī vārda izrietošajiem un iespējamajiem notikumiem. Nekas

vairāk nespēj pārliecināt par rocību, kaut arī minimālu, kā vēl lielāks līdzcilvēku posts. Galu galā ir gan kutelīgi, gan arī amizanti ielūkoties apslēpto dziņu speltē. Taču — prom, prom no erotiskā un

pornogrāfiskā komiksa varianta, jo mūsu sabiedrību nekas tāds nesaista un tādēļ šo komiksu «biogrāfijas» faktu neapcerēsim.

Otrā atkāpe. Jāpiemin arī lietišķās grafikas savdabīgā loma komiksu mākslinieciskо paņēmienu izveidē. Pieaugot reklāmizdevumu komercatdevei, kas reizē integrēja to popularitāti, sāka iezīmēties etiķešu, uzlīmju, tirdzniecības kuponu, apdrukātā iesaiņojuma papīra blakuspie-lietojums. Bērni, materializēdami savas kolekcionēšanas tieksmes, aizrautīgi krāja, vāca, mainīja bezmaksas reklāmas lapiņas ar dažādajiem zīmējumiem. Tur bija sporta spēļu, tehnisku jauninājumu, populāru personu portretiski atveidojumi, kuri bija vizuāli saistoši. Saprotams, ka komerciāli noskaņotie prāti drīz vien atrada iespēju kā sabalansēt pieprasījumu ar piedāvājumu. Parādījās zīmējumu sērijas (kaut kas līdzīgs spēļu kāršu komplektiem), kurās atradās ap piecdesmit šādu reklāmattēlojumu. Krāsainās, arī melnbaltās atklātnes bērnu vidū stimulēja spēles situāciju, sniedza impulsus improvizācijai, iesaistot tajā iztēli. Kaut arī naiva un primitīva, strādnieku bērniem tā bija viena no populārākajām rotaļām divdesmitā gadsimta sākumā. Tā šis «kinolentes» kompozicionālais paņēmiens «piemērojās komiksam», izmantojot visus no tā izrietošos plusus un mīnusus. Iespēja orientēt skatītāju mākslinieka emociju, uzskatu pakāpeniskai «atšifrēšanai»; dinamizēt vai palēnināt notikumu attīstību; «izgriezt» mazāknozīmīgus posmus, vai arī pie svarīgākajiem atgriezties vēlreiz. Un — nespēja kompleksi atklāt tēlu saturu; kompozīcijas fragmentārisms, tādēļ emocionālā iespaida «sadrumstalotība», mākslinieciskās idejas it kā «saskaldījums».

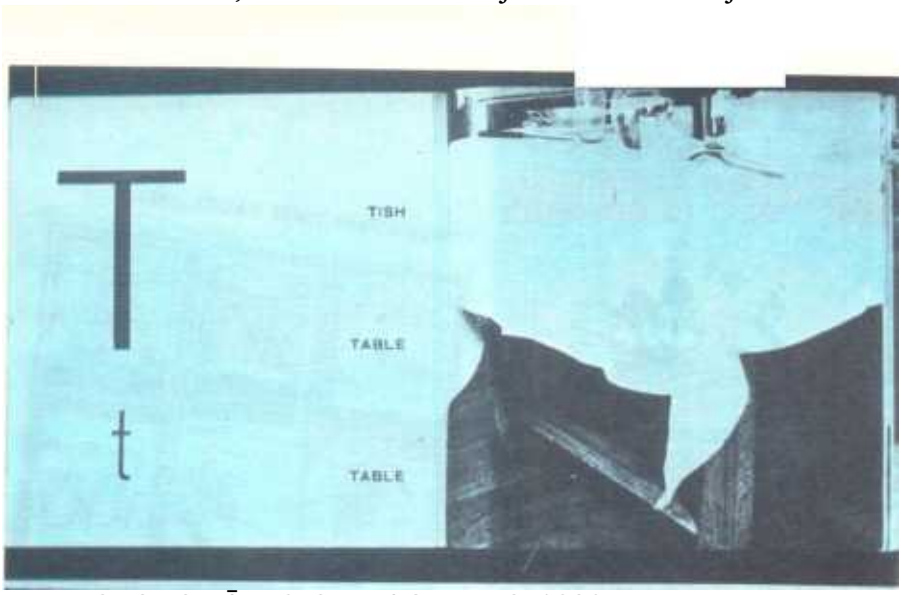

E. SUGIZS. «ĀBECES» FRAGMENTS. 1932.

REKLĀMAS ZĪMES CIGARETĒM. 1894 — 1911.

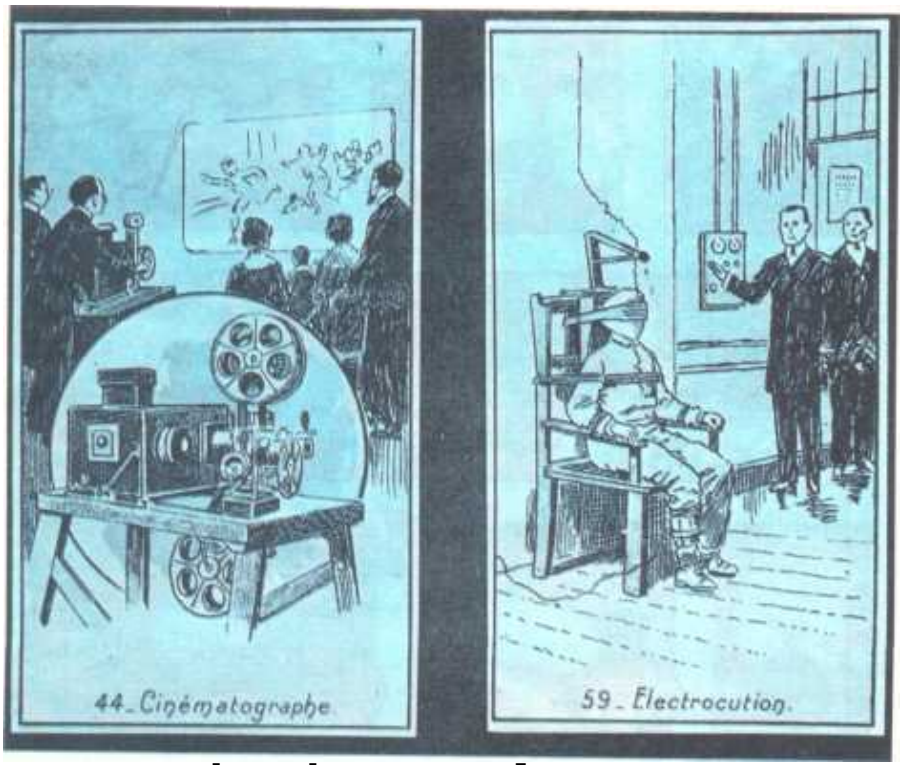

TIRDZNIECĪBAS ZĪMES FRANCIJĀ. SOS KUPONUS IZSNIEDZA PĀRDODOT KAFIJU. AP 1910. G.

Mākslā kopsaucēju «izskaitļošana» vienādojumu rindai bieži vien ir neiespējama, jo cilvēces garīgās enerģijas rezultāts — pati māksla — nepakļaujas statistiskam vai materiālam vērtības pie*.; rādījumam vai noliegumam. Turklāt racionāla mākslas parādību analīze izpratni

nerosina, jo nesniedz priekšstatu par kopīgo. Mākslas parādības modelis biežāk ir intuitīvs un subjeķtjvs. Un zīrftīijJ? gi, ka savās individuālajās izpausmēs esam saprasties spējīgāki, nekā pieņemot objektivizētas mākslas teorijas, jo tās neglābjami izraisa pretenzijas.

Bieži vien rēbusa uzdevumā ieslēpts tā atrisinājums. Jāpārmaina pamatvārda pāris burtu! Komisks, komiskais — koˆ mikss. Tik tiešām, komiksu «estētiskajā modelī» lielākā daļa atvēlēta humoram, asprātībām, jautrai spēlei, komēdijai, pārsteigumam, paradoksam, kas maksimāli stimulē mākslinieciskо individualitāti. Taču ne katram komiksu autoram fantāziju «reglamentē» komiskā pretnis — groteskais. Groteskajā ir nesalīdzināmi vairāk sabiedriskās objektivitātes, jo ietver sevī individuālā «ES» monologu, ar

visām no tā izrietošajām blakusparādī-bām. Iztēlotā un reālā konfliktu, cerētās laimes un necerētās ikdienības apnikumu, personiskās vērtības apziņas un sabiedrībā eksistējošais personības nive-lējuma traģisms. Groteskas klātbūtne komiksos novērš disonansi starp tīšu jokda-rību un pārliecīgu nopietnību, harmonizē sentimentālo ar traģisko.

Trešā atkāpe — šoreiz mākslas vēsturē. V. Hogartu uzskatām par konsekventāko «groteskā meistaru» (5. Bodlērs viņu dēvē pat par «komiskā kapraci»), V. Hogarts ir nesaudzīgs un skarbs, viņa talants ir auksts, satīra — griezīga, bet groteska — didaktiska. Taču no V. Hogarta mākslas īpatnībām komikss «pārņēma» atsevišķus mākslinieciskos paņēmienus.

VOLTA DISNEJA KOMIKSU REKLĀMPLAKĀTS

Pirmkārt, tas skar satura problēmu. Mākslinieki orientējas uz kādu sociāli aktuālu tēmu, kuru risina viennozīmīgi— visgudri

pamācīt skatītāju par labo, par pareizo un slavināt «paklausīgos bērnus». Otrkārt, V. Hogarts savos zīmējumos iekļāva daudznozīmīgas detaļas, kurām vajadzēja papildināt, paskaidrot pamatdomu, taču, neraugoties uz mākslinieka vēlēšanos, notiek kaut kas pavisam negaidīts, pat pretējs vēlamajam — daudzvārdība traucē darba uztveri, novirza lasītāju no pamatdomas.

R. BRIOCS. «ZIEMASSVĒTKU VECĪTIS». FRAGMENTI NO KOMIKSA, «PUFFIN BOOKS», 1973.

Spānija devusi mākslinieku, no kura mākslas komikss ņēmis ļoti daudz. F. Goi-ja groteskajā iekļāva būtisku akcentu — fantastiku. F. Goija, savas satrauktās iztēles vadīts, komiskajā (arī groteskajā) neierobežoja sevi ar izvēlētās idejas attīstīšanu mākslas tēlos. Galvenais ir fantastikas aspekts, vai, pareizāk sakot, pierastas priekšmetu un parādību attiecības viņš apskata nepieņemami, netradicionāli — fantastiski (no ikdienas, cilvēciska vērojuma viedokļa), taču tādēļ tas piesaista uzmanību. F. Goija savā fantāzijā vienmēr ir «liels», tačiPnereti tas uzdveš mums savu saldējošo diženuma elpu. Vēlreiz 5. Bodlērs: «Tik dziļu personību darbos vienmēr atradīsim kaut ko no tā, kas mūs ievada uzmācīgos sapņos, kuri kā zemapziņas vēstneši mūs moka miegā— neesoši klauvējieni pie durvīm, kuras atverot savam izbrīnītajam un sa-trauktajātn skatam nevienu neieraugām — ir tikai nakts dzestruma spirdzinošā un arī murgainā elpa.» Goija savos darbos skāra konkrētās dienas notikumus, tādēļ viņa radītā pasaule ir reāla, ticama, kaut arī fantasmagoriska. Neviens nav spējis aiziet tik tālu vizuāli reālistiskajā absurdā kā F. Goija. Taču ķermeņu zvērīgās grimases ir cilvēku rasei piemītošas, mūsu raksturos atrodamas.

Pītera Breigela Vecākā darbos atradīsim ne mazāk nozīmīgu groteskā kvalitāti, kam arī ir sava jēga mūsdienu komiksos. Pītera Breigela Vecākā fantāzijā atrodama halucināciju varenība, saglabājot noteiktu sistēmu, apzinātu ekscentris-kumu, konsekventu dīvainību. Viņa darbos var saskatīt vairākas līnijas. Viena — politiskas alegorijas, kuras šodien pat grūti tulkot (mājas, kur logu vietā acis; dzirnavas, kuru spārni ir cilvēku rokas, un vēl citu dīvainību). Otra — filozofiska

JOSEPH M.SCHENCK

presents
WALT DISNEY'S
ÏÎMES VÀC11&- 1’11
mDZH.ECiBAS tfMES

D2. KRUKSANKS. FRAGMENTS NO GRĀMATIŅAS «JAUTRA ĀBECE», 1836.

daudznozīmība. Netveramas varas noslēpumainība, radot cilvēkā briesmīgo sajūtu: lai kur tu atrastos — soģis ieradīsies laikā. Neizbēgamība, nenovērša-mība — groteskā papildnianse, kas savu realizējumu rod arī mūsdienu komiksos. Pītera Breigela Vecākā darbi fluoriscē no sevis kaut kādu indevi, no viņa halucinācijām cilvēks apjūk. Liekas neiespējami uzņemt sevī un pēc tam reproducēt mākslā tik daudz griezīgas nerealitātes. Taču arī konkrētā, mūsdienās topošā vēsture sniedz mums daudz pierādījumu tam, ka sabiedrības garīgā atmosfēra nereti ir briesmīgāka par mākslā tēlotajām groteskām.

Vēl varētu veidot ceturto atkāpi un nedaudz aplūkot tēmu par komiksu konstruktīvo principu izveidi, taču, atturoties no tā, lietderīgi jāpiemin divi fakti. Komiksu joslveidīgās kompozīcijas princips nav

nekas jauns, piemēram, Senās Ēģiptes reljefi, gleznojumu cikli, arī kanonizēto tekstu krājums «Mirušo grāmata», ir apliecinājums paņēmiena senajai izcelsmei. Otrkārt, antīkā kodeksa princips, kad grāmata tiek līdzīgi vēdeklim mērķtiecīgi «salocīta», arī nav nekas jauns un to ļoti savlaicīgi «atcerējās» Dž. Krukšanks 1836. gadā, veidojot savu «Jautro ābeci». To, ka Dž. Krukšanks komiksu izveidē nedarbojas impulsīvi, liecina rūpīgi izstrādātie oforti, kur katrs no tiem pielīdzināms zīmētam dialogam par kādu konkrētu tēmu. Dž. Krukšanka piemēram sekoja ļoti daudzi mākslinieciski apdāvināti cilvēki — H. Hofmans, E. Līrs,

G. Dorē, V. Bušs u. c., kur katrs no Viņiem komiksus papildināja ar kādu jaunu niansi. Bērnu ārsts H. Hofmans grāmatai pievērsās ļoti prozaiska iemesla dēļ — grāmatu veikalā saviem pacientiem neatrai-?; ,iļ dams nevienu interesantu grāmatiņu, viņš parastā zīmēšanas blokā sāka zīmēt nevīžīga puišeļa piedzīvojumus.ViriˆEļ Nevīža (tā arī sauca viņa zīmētās grāmatas), jautri rotaļādamies ar sev līdzīgiem, piedzīvoja pāri par simts atkārtotu izde-' vumu trīsdesmit gadu ilgā laika posmā. Līdzīgs liktenis piemeklēja arī G. Dorē

Donu Kihotu, baronu Minhauzenu un V. Buša Maksu un Moricu. Tikai deviņpadsmitā un divdesmitā gadsimtu mijā melnbaltās itasļrācijas sāka strauji zaudēt savas «akcijas». So procesu paātrināja poligrāfijas rūpniecības attīstības temps, kura rezultātā litogrāfiju sāka aizstāt četrkrāsir'iespiedums, kas bija īpaši ērts akvareļu reproducēšˆai. Turklāt gadsimtu mijā nobrieda iepriekšējās desmitgadēs sevi 'ffteteiktiSais vērtību pārakcentēšanas process, kad greznie pasaku izdevumi ar lielajām grāmatas formāta ilustrācijām likās pārāk reprezentabli plašam pircēju lokam, bet plānās brošētās grāmatiņas ar melnbaltajiem zīmējumiem sāka tos garlaikot. Nobrieda nepieciešamība pēc jauninājumiem gan grāmatu konstruktīvajā veidojumā, gan stājilustrāciju un arī komiksu izveidē.

Kā atrisinājums, ko bērni ar lielu sajūsmu pieņēma, bija 1905. gadā izdotais «Mazais Nemo», tā autors V. Makkejs laikrakstā «New York Herald» ievietoja zīmējumu ciklus par maza zēna piedzīvojumiem sapnī, kas pats par sevi jau noteica zīmējumu lielo fantāzijas pakāpi. Turklāt autors bija apveltīts ar humora izjūtu, kas viņa paradoksālajam domāšanas veidam piedeva vieglumu, atbrīvotību. «Mazais Nemo Miega valstībā» ir žanra mūsdienīgā izpratnē jau klasisks komikss.

Līdzāˆ!«mazajam Nemo» sāka parādīties arī citi tēli, turklāt izmantotie motīvi Un priekšmetiskā vide kļuva bērnam saprotamāka, jo tika ņemta no viņa rotaļu vides. Lelķs un alvas zaldātiņi, dzelzceļi un automašīnas u. c. tika iekļauti komiksos. Bērnif ieraugot savas rotaļlietas grāmatā, žurnālā vai avīzes lapā, atsaucīgāk un aktīvāk iesaistījās mākslinieka piedāvātās spēles noteikumos. Populārs rotaļ-

lelles tips bija dažādi zvēri, kuri kā komiksu varoņi savu darbošanos uzsāka mākslinieces B. Potteres iztēles atdzīvināti, no viņas stafeti pārņēma V. Disnejs. Pieaugot tēlu metaforiskumam un personifikācijas pakāpei, arvien biežāk pasaku varoņi — dzīvnieki — ieguva cilvēciskotākas rakstura iezīmes. Zvēru tēli, kādus tos rādīja B. Pottere, radās viņas studiju rezultātā Dabas muzejā. B. Pottere nebija profesionāla māksliniece, dzīvodama laukos un strādājot pavisam ne vieglos lauku darbus, viņa savus varoņus apveltīja ar harmonisku garīgo enerģiju, ko sniedz daba ar savu rimto mieru. Personificējot zvēru tēlus, viņa nekad nepārkāpa ticamības robežu, pasaku tēlus, to prototipus, izvēloties sev tuvākajā apkārtnē (kas gan liecina, ka savus kaimiņus viņa ne sevišķi cienīja) — komiksu nosaukumi diezgan zīmīgi — «Viltīgais Vecais Kaķis», «Ļaunais Riebīgais Trusis» u. c. Groteska skāra tikai varoņu garīgo satvaru un tēlu raksturojumus, taču ne viņu ārējo veidolu, kas bija izteikti reālistisks, detaļās precīzs. V. Disneja komiksos groteskais neieguva tik koncentrētu izpausmi, tas palika pieņemama estētiskuma līmenī, ar pietiekošu sentimenta pieskaņu, lai viņa varoņiem — Sniegbaltītei u. c. tēliem — cilvēki varētu palikt uzticīgi vienmēr. V. Disneja sentimentālajā reālismā izpildītie komiksi vienlaicīgi bija jauna parādība (arī multiplikācijas filmā), kura atradumus izmanto līdz pat šai dienai. V. Disnejam māksli-nieciskuma kritērijs nebija tikai laba amata prasme, bet ļoti lielā mērā — savas individualitātes atklāsme. Viņš apzināti centās tuvināties pieaugušo dzīves pretenzijai, jo uzskatīja, ka bērni neinteresējas par grāmatām, kuras ir veidotas viņu attīstības līmenī. Tādēļ viņš izmantoja reālu cilvēku prototipus varoņu atveidiem un raksturīgas pieaugušo sadzīves detaļas — apģērbu, priekšmetisko vidi, savstarpējo attiecību veidu (protams, ar nepieciešamo komisma, pārspīlējuma, groteskā, fantastiskā piedevu). Bērnība ir vistuvāk reālajai dzīvei, — savā pirmajā sirreālisma manifestā paziņoja A. Bretons. — Bērnība ir dvēseles stāvoklis,—turpināja V. Disnejs, — un tā katram cilvēkam, neraugoties uz viņa vecumu un dzīves apstākļiem, tomēr ir vismīļākā.

ī\Wk

Vxl

GUNDEGA REPŠE

LIKUMSAKARĪBA

|\1

i®/'

(BEZ KRĪZES PAZĪMĒM)

.■*'*» * *'W%&* i*

Šodienas apstākļos *banālā patiesība, ka katrs iesākums ir grūts, zaudējusi savu aktualitāti. Prakse pierāda, ka mākslā aizvien grūtāk kļūst noturēties. Pirmie atklājumi, pirmās* demonstrācijas šķiet pārliecinošākas, sološākas kā *turpmākā* attīstība.

Septiņus jaunos gleznotājus — I. Iltneri, S. Krastiņu, J. Mit-rēvicu, Ģ. Muižnieku, V. Rubuli un A. Zariņu nu jau labi pazīstam. *Kad pirms četriem gadiem grupa sarīkoja savu pirmo izstādi Mākslinieku namā Daugavmalā, notikums izskanēja kā priecīgs fakts. Kopš tā laika šie mākslinieki vienmēr bijuši uzmanības centrā.* No vienas *puses — lieliski, ko vairāk par pastāvīgu* ieinteresētību vēlēties. No otras — skatītājs ir nežēlīgs *rīma, kuram katrā nākošajā reizē jāpamet treknāks kumoss. Reti kāds iedomājas, ka mākslinieka būtība nav universālveikals. Tādēļ šodien ir tik daudz lemttiesīgo skatītāju un mākslu* apstāvošo interesentu, kuri dīvainā baudkārē gaida, *lai apstiprinātos viņu pašu viduvējība kā augstākā virsotne. Cik tad lieliski, ja kāds oficiāli paziņo, ka šīs grupas gleznie cībā vērojama krīze. Gribas* atgādināt, *ka pārsteigumu un šoku trūkums nebūt nenorāda uz mākslas krīzi. Skatītājs ir notrulinājies, un ar to ir jārēķinās. Ja vakar Aijas Zariņas skaļais minimālisms varēja satriekt, tad* šodien no *tā vairs plaksti* nedrebēs. *Bet vai* gleznie cības uzdevums būtu nemitīgi cilvēku satricināt? Jā, šī *dvēseles* saārdīšana *tiek pieprasīta visur — teātrī, kino,* vēsturiskajā *literatūrā. Bet diemžēl ar to tiek saprasts biežāk formāls šoks, nekā jēgas dzimšana, nāve un otrreizēja dzimšana.*

Šī jauno mākslinieku grupa ir pietiekoši apmierinājusi savas pašizteiksmes alkas un kļuvusi nopietnāka, dziļāka. *Tādēļ katrs ir norobežojies savā pasaulē, var teikt, ka savu iespēju robežās kļuvis konsekventāks un tāpēc* grupa: *parāde ir mazāk loģiska. Pašiem to labi apzinoties, nākas* kopības ilūziju radīt ar *neglez-nieciskiem līdzekļiem. Tādēļ Jūrmalas izstāžu zālē ekspozīcija* veidota ar mākslīgu *sasaisti starp autoriem. Krāsainā grīda, smilšu maisi, lielais V. Rubuļa smilšu pulkstenis. Laiks, kas izrīkojas ar katru mākslinieku pa savam, ir tas lielums, jēdziens, par kuru bija jādomā ekspozīcijā. Bija* jāatceras, *ka pirms gadiem grupai pārmeta ģimenisko atmosfēru gleznie cībā,* subjekfivi-zēfo pasaules *griezumu. Šodien ar gandarījumu* var *secināt, ka šie mākslinieki nav nodarbojušies ar falsifikāciju, nav vairojuši* iztapīgu patosu, ko joprojām nez *kāpēc dēvējam par* tematisko *gleznie cību. Šodien šie paši «ģimeniski šaurie»* mākslinieki *runā par dzimšanu, bezgalību, zemapziņu —* ar *skaidru tendenci* šīs *abstraktās kategorijas izfiltrēt caur sevi. Jā, kopno-*skaņa *izstādē bija samērā* fatāla. *Traģiskais, kas mākslā varētu radīt dziļu katarsi, gandrīz katra autora darbā izskan bezcerībā, ne sava spēka apziņā. Tādēļ arī var pārmest drūmu vecišķumu un pasaules* konstatāciju, nevis tās pretrunu atklāsmi procesā, *dzīvībā. Lai kā gribētos redzēt ideālus, ieceltus saulītē, šī izstāde parāda reālo garīgo klimatu*

trīsdesmitgadnieku mākslinieku vidē. Viņi kļuvuši nervozāki un neticīgāki. Mašinērija ap mākslu — drudžainăka. Mākslinieki tiek *trenkti pēc* rekordiem. *Ja viņi to rokrokā nedara, kāds* čukst — *«krīze».* Domāju, *ka pienācis laiks personālizstādēm. Personiskie rokraksti ir stabilizējušies un parādījuši katra mākslinieka griestu aprises. Noturēties vienam pašam, kad kopīgais ceļš* bijis *aizsākts tik spoži, ir vienīgā izeja. Sākt no gala* — bez *nodrošinājuma, ka paša vājās vietas nomaskēs cita veiksme.*

4b.

v©

HELENA DEMAKOVA

CIK NOZĪMĪGA Šī JUBILEJA?

Holivuda šogad svin savas pastāvēšanas 100 gadu jubileju. Vai šīs svinības ir tik nozīmīgs notikums, lai par tām būtu jāinteresējas arī mums? Turklāt man nebūt nav nodomu dziedāt slavas dziesmas lielākajai «sapņu fabrikai» pasaulē. Gluži otrādi, — atturīgs izbrīns par šīs milzu mašinērijas dzīvotspēju, tās nozīmi mūsdienu civilizācijas jauno mītu radīšanā liek atkal atmiņā atsaukt redzētās filmas, lasītās

grāmatas, recenzijas un pēdējo gadu kino dzīves statistiku. Un rodas loģisks secinājums — ir gan vērts pakavēties pie masu kultūras citadeles izcelšanās vēstures un šodienas, jo šajā ilūziju pasaulē ir radīti arī tie šedevri, kuri (lai gan nevar noslēpt galveno filmas radīšanas devīzi — komercpanākumus un vēlreiz panākumus!) taču ir vistrāpīgāk, visiedarbīgāk atklājuši tagadējās, tik neviendabīgās pasaules civilizācijas, pretrunīgās, taču neapšaubāmi eksistējošās Amerikas kultūras līmeni, strupceļus, nogruvumus. Ja daudziem došanās karot uz Vjetnamu bija realitāte, Holivudas moto «Horror» (šausmas!) palika tikai abstrakcija mūsdienu apokalipses apspēlē, ja labākajām produkcijas vienībām ar izgatavošanas mārku kādā no Holivudas studijām tik un tā cauri spīd nedemokrātiskais ilūziju radīšanas mehānisms, ja kaitinošs šķiet kinozvaigžņu mīmikas tik taupīgais pielietojums (jo mazāk emocijas rāda aktieris, jo vieglāk ir skatītājam viņā projicēt savas izjūtas!), vēl taču pastāv arī kādreizējā iemīlēšanās no pirmā acu uzmetiena, un veca mīlestība pret Čārliju Čaplinu un Basteru Kītonu nerūs, tāpat kā krietni jaunākā — pret Dastinu Hofmani vai Vudiju Allenu... Nevar pārmest šai kultūrai, ka ne viņa ir veidojusi «jauno vilni», kas sirdij daudz tuvāks, jo 60. gadu sociālās kustības ***Eiropu*** varēja radīt Antonioni un Klūgi, Trifo un Godāru. Jaunai kultūrai savi likumi, zvaigžņu un varoņu likumi. Holivudas zvaigzne ir filmas sākuma un beigu zvaigzne, tās varonis ir rezultāta, nevis ceļa varonis. Galu galā, pieņemts uzskatīt, ka Merilina Monro bija klasiskā Holivudas veidojuma pēdējā zvaigzne, pēdējais studiju mēģinājums vardarbīgi radīt jaunu seksa dievieti, lai tikai saglabātu anahronisko zvaigžņu kultu. Un aktieru karjeras pēkšņs un traģisks (kā Merilinai) gals nebija nekas jauns, jo pastāvēja pārvarens sabiedriskās domas spiediens, pār kuru valdīt centās klaču rakstu autori. Turpretī tagad, kad par «pašu pirmo» Holivudā uzskata Merilu Strīpu, Eiropas «iedzimtais» ar prieku viņā sazīmē franču šarmu, itāļu temperamentu un vēl daudzus sava estētiskā ideāla stereotipus, kas tuvāki «mums — eiropiešiem» un maz atgādina ***«american image».***

Akadēmiski noskaņoti cilvēki var atrast Holivudas vēsturē daudzus kino darbību, paņēmienu, tehniku sākotnējos pielietojumus. Vai ir nepieciešams to zināt? Vai nepietiek, ja kādas ģeogrāfiskas vietas noteikto vēstures ainu mūsu apziņā veido, piemēram, «Titānika» bojāeja, Hemingveja un Ficdžeralda romāni, Armstron-ga balss un instruments, traģiskā Sakko un Vancetti prāva ... Taču tie, kas mācījušies kino vēsturi, apgalvos, ka hrestomātiskākā tā laika figūra bija D. V'. Grifits, kurš 1914. g. Holivudā uzņēma «Nācijas dzimšanu». Tā bija toreiz vēl nezināma kameras pielietojuma brīvība, raksturus atklājoši tuvplāni, paralēlā montāža, bet galvenais — nobeigta filmas koncepcija, kas kino padarīja par patstāvīgu mākslas žanru, atšķirīgu no drāmas un rakstniecības.

Holivudas 20. gadu spožums jeb troksnis ap to (daži nostalģiski noskaņoti kritiķi ir pārliecināti, ka Zelta laiks Holivudā beidzās ar kinozvaigžņu Mērijas Pikfordes un Duglasa Fērbenksa laulībām, kuri pirmie iesāka trokšņainās izpriecas ar apšaubāmas izcelsmes «aristokrātijas» piedalīšanos) pievilināja daudzus Eiropas talantus. Grēta Garbo, režisori Ernsts Ļubičs un Fridrihs Vilhelms Mūrnavs un daudzi citi bija kopā ar Čārliju Čaplinu un Ērihu fon Stroheimu, veidojot tās Holivudas mākslinieciskās tradīcijas, kuru augstākā demokrātiskā izpausme bija 30. un 40. gadu antifašistis-kās filmas. Bieži aizmirstam šo Holivudas jeb, pareizāk sakot, tās atsevišķo, spilgto un progresīvo režisoru ieguldījumu kinomākslā pirms otrā pasaules kara un tā laikā, atceroties tikai to, ka dominēja melodrāma (S. de Mills), komēdija (M. Senets) un vesterns (T. Inss). Bet plaša mākslinieciska spektra līderis Č. Čaplins radīja «Lielo diktatoru», 1930. gadā L. Mailstons uzņēma «Rietumu frontē bez pārmaiņām», publika vēl atceras E. Ļubiča «Būt vai nebūt» un M. Kertisa «Kasablanku». Un pat A. Hič-koks 1940. gadā uzņēmis pret nacismu vērsto lenti «Slepkavība». To der atcerēties šodien, kad miljoniem amerikāņu (un ne tikai amerikāņu) skatās «Rembo», «Rokiju IV» un citas ideoloģiskās propagandas sērijas un supermens Silvestrs Stallone kļūst par «mazā cilvēka» ideālu. Ne šādas filmas, ne arī tas, ar kādiem trikiem un izpriecām Holivudas «kopiena» 1. februārī sagaidīs savas dibināšanas 100. dzimšanas dienu, pat prātā nevarēja ienākt misteram Vilkoksam, pirmajam 120 tuksnesīgo zemes akru īpašniekam, kuri atradās uz rietumiem no Losandželosas. 1887. gadā H. H. Vilkokss, svētulīgs, taču darījumos nasks vīrs, nokristījis šo zemi par Holivudu («Hollywood» — tulkojumā «svētais mežs»). Pēc tur bagātīgi augošajām palmām cerēja, ka viņa nodibinātās jaunās kopienas iedzīvotāji dzīvos atturīgu dzīvi, pazemībā dieva priekšā.

Bet 1987. gada 1. februāri, pēc 100 gadiem, vēsturiskajā Rūzvelta hotelī, kurā agrāk tika piešķirts «Oskars», kāds aktieris ar asu zobenu nosita kaklu milzu šampanieša pudelei. Kāds cits tad uzmanīgi uzkāpa ar putojošo pudeli pa kāpnēm, lai no augšas papildinātu mākslīgi uzcelto piramīdu no šampanieša traukiem, tā izpildot agrāko Holivudas izpriecu vakaru rituālu. Bet neilgi pirms tam aktieris Roberts Vāgners Holivudas bulvārī uzstādīja jaunu marmora zvaigzni savai pirms diviem gadiem bojā gājušai sievai. Natālija Vuda kādā saviesīgā vakarā, kura laikā vīns netika taupīts, pārkrita savas jahtas malai un noslīka Klusajā okeānā. Tagad viņa ir starp tiem 1800 mirušajiem aktieriem, kuriem palicēji Holivudā atvēlējuši zvaigzni uz Slavas ceļa (Walk of Fame), starp Vainstrītu (Vine Street) un Norietošās saules bulvāri (Sunset Boulevard). Bet īstās «zvaigznes», tās, kuras mītam «Holivuda» piešķīrušas tā pavedinošo mirdzumu, protams, iztrūkst. Rudolfs Valentīno, Kerola Lombāra, Džeimss Dīns,

Hamfrijs Bogarts, Erolls Flinns— viņi miruši pirms 1960. gada, kad kādam vietējās tirdzniecības palātas loceklim ienāca prātā šī īpatnējā mirušo godināšanas forma. Tūristu pulki kopš tā laika burtiski bradā ar kājām kādreiz tik ļoti iecienīto mākslinieku vārdus. Taču tas atbilst šo simts gadu svinību nedaudz divdomīgajam garam tur, Rietumu piekrastē, kur kādreiz saplūda vienreizējā komerciālā un radošā enerģija, kas radīja Holivudas mītu, filmu pasauli,

kura masām depresijas laikā deva jaunu dievu Olimpu un jaunajai bezvēstures nācijai dāvāja optiskās fabulas par tās izcelšanos. Bet tas

viss jau sen neeksistē divdesmit nedaudz noplukušajos Losandželosas kvartālos, kurus sauc par Holivudu.

Pasaules prese plaši apraksta bijušo ievērojamo ēku panīkumu. Kādreiz Art Deco stila hotelī «Montecito» dzīvoja Bings Krosbijs un Džeraldīne Peidža. Šodien hoteļa logi un durvis ir aizsisti un aizzīmogoti pēc varas iestāžu rīkojuma. Tukšo peldbaseinu «izskaistina» grafiti. Pazīstamajā restorānā «Sardi's» uz Holivudas bulvāra, kur agrāk Ronalds Reigans labprāt ieturēja maltītes pēc pirmizrādēm, šodien atrodas pornogrāfijas kinoteātris. Savā agrākajā lepnumā toties slejas hotelis «Chateau Marmont». Šeit apmetās Grēta Garbo un Čārlzs Lautons, šeit astoņdesmito gadu sākumā no dzīves šķīrās ģeniālais komiķis Džons Beluši, saindējies ar alkohola, heroīna un kokaīna maisījumu. Līdzās hotelim demonstratīvi ierīkota siena ar trim bezcerīgām fotogrāfijām, kas ilustrē ASV trīs politiskos pamatjēdzienus.

Pirmais attēls rāda palielinātu sauju ar medikamentiem. «Dzīve?» — rakstīts zem tā.

Uz otras fotogrāfijas skatītāju uzlūko cietuma logu režģi — «Brīvība?»

Trešais foto — uz netīrām vannas istabas flīzēm gu| tikko iztukšota šprice, narkomānu instruments. «Tiekšanās pēc laimes?» — vaicā uzraksts.

To, ka katram pilsonim un pilsonei ir tiesības uz dzīvi, brīvību un laimi, amerikāņu Konstitūcija apgalvo kopš Tomasa Džefer-sona laikiem.

Lai no šiem labumiem iegūtu pēc iespējas vairāk, jaunā mobilā nācija tiecās arvien vairāk iekarot kontinentu. Taču Kalifornija bija gala stacija. Un Kalifornijā jau izsenis pulcējās mūžīgie pār-ceļotāji, vajātie un bezpajumtnieki, taču reizē ari īpaši talantīgie, apdāvinātie fantasti, kuriem visur citur būtu bijis garlaicīgi un kuriem kā laimes pavadonis noteikti nepieciešama saules gaisma — labākie priekšnoteikumi kino mākslas attīstībai. Taču šajā mutuļojošajā sociālajā klimatā izsenis plaukst arī neirozes un nepārvaramas kaislības, kuras uzkurina saspringtas cerības un ierobežotas iespējas. Kino pilsētas vēsturē atkārtojas baigu pašnāvību un noziegumu vēsture. Mistisku pašnāvību rituālu upuris citu starpā bija arī Ramons Navarro («Ben Hurs») un Šerona Teita («Vampīra deja»). Par alkohola upuriem kļuva V. S. Fīlds, Liliāna Rota, Mērija Pikforde, Roberts Mičums, Trumens Kapote, Ričards Bērtons, F. S. Ficdžeralds un daudzi citi. Ciniski par «stilā visizturētāko pašnāvnieku» uzskata kinoaktrisi Lilianu Milisentu «Pegiju» Entvistlu. Viņa dzīvoja slavenā milzu uzraksta tuvumā, kas no za|ajiem pakalniem pāri pilsētai ar savām 4000 elektriskajām spuldzītēm tālēs izstaro maģisko nosaukumu «Holivuda». Izmisusi par savu nesasniegto kinokarjeru, jaunā aktrise

1932. gada 18. septembrī uzkāpa 17 m augstajā burtā «H» un nolēca zemē.

Šodien 35% visu kino industrijas darbinieku, sākot no superzvaigznes un beidzot ar dekorāciju strādnieku, ir vai nu alkoholiķi, vai narkomāni (to nesen paziņoja amerikāņu kino un televīzijas veicināšanas fonds), t. i., par 10% vairāk kā pirms dažiem gadiem. 130 «anonīmo kokaīna grupu» katru nedēļu tiekas Holivudā. Šie skaitļi neliecina par Holivudas norietu. Taču tie norāda uz bailēm par eksistenci.

Un tagad vēl AIDS. Slimība trako Holivudā — katrs trešais pilsētas aktieris vīrietis ir homoseksuāls, un tādējādi pieder pie līdz šim lielākās riska grupas. Taču šajā, visvairāk slavētajā no visām Amerikas pilsētām, vīrieši — kinozvaigznes «nedrīkst būt» homoseksuālisti, un AIDS tiek noliegts un ignorēts, lai gan visi tāpat zina to aktieru vārdus, kuri miruši no šīs slimības.

Paguruma gars nedrīkst parādīties Holivudā. Tur arī šobrīd, katru dienu, pusdienlaikā dārgi auto pulcējas pie trim četriem izmeklētiem restorāniem pie Holivudas robežas un Beverlī Hillzā (Beverly Hills) — «Le Dome», «Le Bistro», «Mortons» priekšā. Te tiekas Holivudas «meikeri» — lielie aģenti, svarīgākie studiju vadības spēki un varenie advokāti no «Industrijas». Vārdu «Holivuda» šie kungi neteiks nekad. No galda sarunām rodas tālākie kino industrijas projekti, piemēram, presē apspēlēts gadījums: kad advokāte Bonija Reisa, kura 31 gada vecumā jau pieder pie nelielā, taču augošā Holivudas vareno sieviešu grupējuma, pusdieno kopā ar Džeinu Fondu «Dome», apkārt sēdošie sprież, ka «Hollywood Women in Politics» atkal ir kas padomā. Jo — viņu pēdējā benefice — Barbaras Streizandes privātais koncerts — ienesa 1,5 miljonu dolāru demokrātiskās partijas politiķēm un politiķiem.

Studijas ar to visvarenajiem bosiem vairs neeksistē. «Paramount» kopš 1966. gada pieder naftas gigantam «Gulf **&** Western». «United Artists» 1968. gadā tika pārdota «Transamerica». «Coca-Cola» 1962. gadā nopirka skaisto lēdiju ar lāpu — «Columbia Pictures». Lielo koncernu īpašnieki, kuri lielākoties dzīvo ASV austrumos, kino mākslā īpaši neorientējas. Var iedomāties, ka viņus vilina tikai pasakainie industrijas ienākumi.

Taču arī «zelta laikmetā», trīsdesmitajos un četrdesmitajos gados, Holivudā nebija mierīgi. Toreiz lielās studijas bija visvarenas, tās vadīja «tirāni», tādi kā Zāmuels Goldvins, Luijs B. Mei-jers («MGM»), Adolfs Cukors («Paramount»), Viljamss Fokss («20th Century-Fox»). Viņi nebija nekādi īpašie humānisti, taču noteikti kaislīgi ieinteresēti savas produkcijas kvalitātē. Mākslinieciskā brīvība — to noteica viņi. Un viņi zināja — bieži instinktīvi, nevis intelektuāli — ko darīt, kad personīgi ieradās montāžas telpā, lai veidotu filmu pēc savas gaumes.

Šodien filmu radīšana ir kļuvusi daudz dārgāka — vidēji 10 līdz 15 miljonu dolāru sākuma kapitāls, tam klāt vēl nāk 7 miljoni dolāru reklāmai un realizācijai. Bet par spīti milzīgajām izmaksām kino industrija zeļ Holivudā kā nekad. 1986. gadā ar 161 Losandželosā producēto mākslas filmu tika sasniegts rekords, kurš pārsniedza iepriekšējā gada produkciju — 105 filmas — vēlreiz par 53 procentiem. Šis bums ir saistīts ar video un kabeļu televīzijas eksplozīvo iedarbību uz filmu tirgus paplašināšanos. Pretēji sākotnējām bažām, jaunie mēdiji nelikvidēja kinoteātrus. Ienākumi kino kasēs ir pat pieauguši.

Tā kā kino magnāti, aģenti, advokāti u. c. lēmēji ir nedroši un ignoranti, šie cilvēki rīkojas pēc mazākā riska principa. Viņi labāk ražo trešo vai ceturto kādreiz panākumus guvušās receptes versiju, «Rocky IV», «Star Treck IV», «Police Academy III», nekā pieļauj jaunu ideju realizāciju.

«Kad mēs skatāmies pērnā gada grāvējus, it kā tie būtu mūsu sapņu kolektīvais vēlmju piepildījums, šķiet, ka mēs esam garīgo sadistu un bezsmadzeņu fantazētāju nācija, kura apstājusies savā 15. dzīves gadā,» rakstīja ievērojamais «New York Times» kino kritiķis Vinsents Kenbijs par 1986. g. Holivudas filmu kvalitāti. Tādi briljanti mākslas darbi kā Vudija Allena «Hanna un viņas māsas» (1986) tika radīti nevis Holivudā, bet gan kā neatkarīga produkcija austrumu piekrastē.

Šodien iekarot vietu Holivudas «cilvēku tirgū» prasa pārcilvē-cīgu piepūli. Bailes to neveikt nekad nav iracionālas. Tās rodas no reāla situācijas novērtējuma. Apmēram 1000 scenāriju, skiču vai priekšlikumu citās formās pārpludina katru gadu vienu vienīgu studiju. Ne vairāk kā 70—100 tiek tālāk «attīstīti», no tiem apmēram 12 iemiesoti filmā. Bez aģenta tikt ievērotam ir neiespējami... Jaunajiem aktieriem barjeras ir vēl augstākas. Arī tie nevar izvirzīties bez aģentiem. Un turklāt pastāv vēl arodbiedrība. «Screen Actors Guild» (SAG) rūpējas par to, lai studijās ražotajās filmās būtu tikai arodbiedrības locekļi, kas strādā ar noteiktiem tarifiem un stundu skaitu. Arodbiedrības biedrs var kļūt tikai tas, kurš kādreiz ir jau spēlējis kādā arodbiedrības kontrolētajā filmā. Tātad kāroto arodbiedrības «balto karti» iegūst tikai tas, kuram tā jau ir! Taču panākumi ar to vien nav garantēti. No 58 000 SAG locekļiem Holivudas kino industrijā 85% ir bezdarbnieki. $^{J}/_{4}$ SAG locekļu nenopelna vairāk kā 3000 (apmēram 2000 rbļ.) dolāru gadā.

Visbeidzot ir jāatceras kritiskajā literatūrā lietoto terminu «kinogēnā īstenība», kuru vistiešākā veidā var attiecināt uz Holivudas ietekmes sfēru: realitāte cenšas līdzināties filmu tēliem, tēmām un fabulām. Kino un īstenība vēl arvien atrodas ļoti tuvu viena otrai, un filmu šķituma pasaule šajā zemē rada ko vairāk par mākslu vai

izklaidēšanos masām. Arī neizbēgamo slavenību kultu, kurš vienmēr ir bijis pasludinātas, bet nepiepildāmas vienlīdzības sekas.

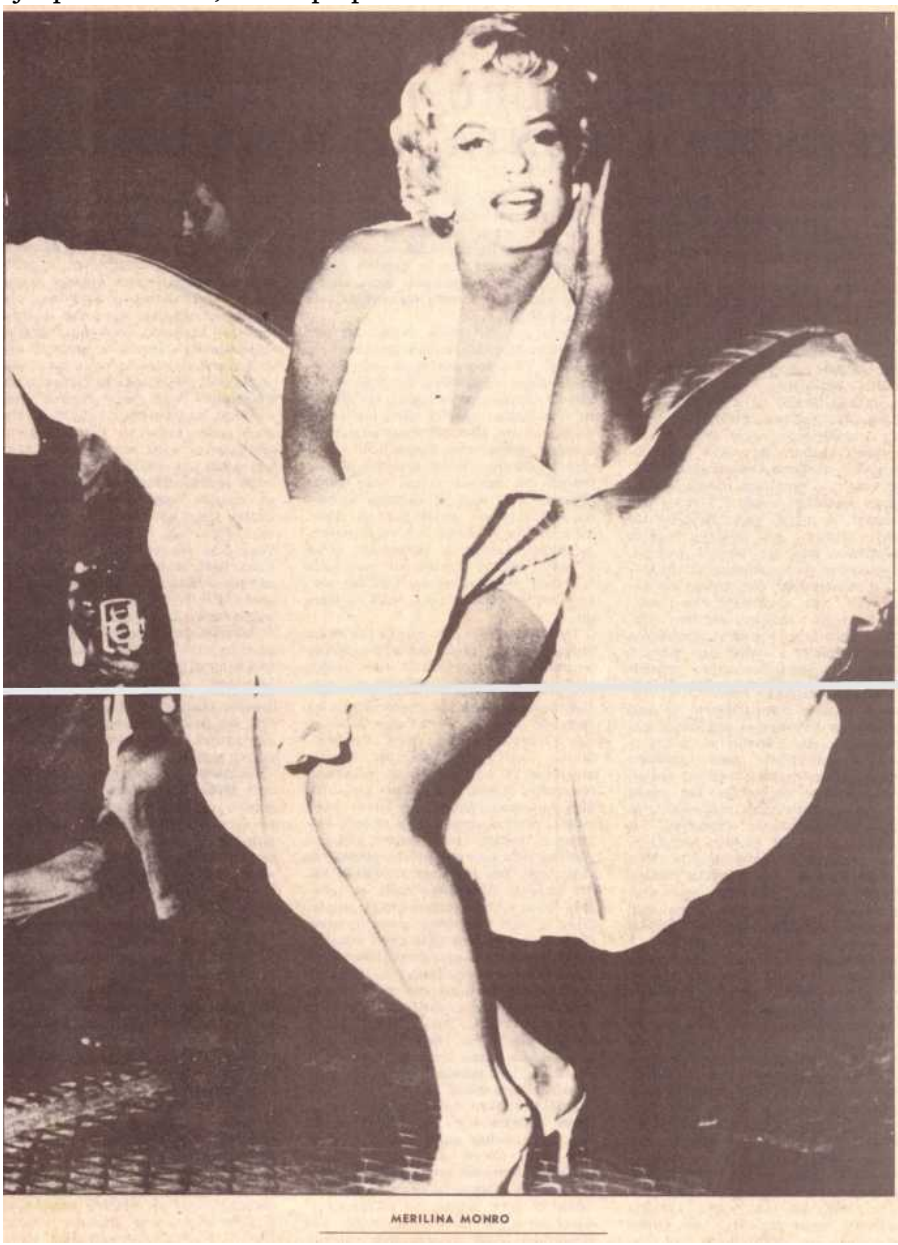

MERILINA MONRO

REMIĢIS IĻCUKS

(VIĻŅA)

DAŽĀDU KULTŪRU TĒLI LIETUVIEŠU REŽISORA EIMUNTA

NEKROŠA IZRĀDĒS

Svešu kultūru savstarpējā mijiedarbība ir viena no interesantākajām un aktuālākajām mūsdienu problēmām. Mākslā, kur veidojas sarežģīti kultūrkontakti, tā īpaši uzskatāma.

Atšķirīgas kultūras problēmas (t. i., kultūras, kuru uztveram «no ārpuses») teātrī bieži vien tiek risinātas ārējiem līdzekļiem, galvenokārt fiksējot acīmredzamās nacionālās īpatnības. Tā, kaukāziešu, itāliešu «attēlošana», imitējot to mīmiku, žestikulāciju, runu, jau kļuvusi par pierastu štampu uz teātra skatuvēm.

Lietuviešu režisors Eimunts Ņekrošs savos iestudējumos (tikai divas izrādes no desmit veidotas no «tīra» lietuviešu materiāla) demonstrē neparastu, atšķirīgu pieeju šai problēmai. Svešu kultūru režisors ieplūdina izrādē dažādi — gan savdabīgi to citējot, gan apspēlējot tās uztveres štampus, gan meklējot kopējos paņēmienus savā un svešajā estētikā. Šādas pieejas pamatprincipu var formulēt kā variāciju par doto tēmu. Tās pamatā jau pats dramaturģiskais materiāls, kas tapis, vairākiem autoriem klātesot, — lietuviešu rakstnieka pārstrādāta krievu dramaturga luga par gruzīnu mākslinieku, lietuviešu autoru mūzikls pēc Šekspīra traģēdijas motīviem, Č. Aitmatova romāna dramatizējums — šāds «vairākstāvu kausējums» apgrūtina materiāla nacionālo pazīmju un tā interpretācijas atšifrēšanu, taču nesasaista režisoru vienas kultūras rāmjos, pieļauj brīvāku ieceres realizāciju, kas noved pie negaidīta, interesanta rezultāta. Izrādēs — V. Korostiļova «Pirosmani, Pirosmani...» pēc S. Šalteņa scenārija, K. Antaneļa un S. Gedas mūziklā «Mīla un nāve Veronā», Č. Aitmatova romāna «Un garāka par mūžu diena ilgst» dramatizējumā —, izmantojot vienu dra-maturģisku principu, katrā no izrādēm citas kultūras tēls veidots atšķirīgi.

Iestudējumā «Un garāka par mūžu diena ilgst» Ņekrošs pievēršas Austrumu teātra estētikai, apspēlē tā nosacītību, lai radītu leģendu, uzburtu visa romāna pasauli. «Kvadrātā» konkrēts, sadzīvisks priekšmets izrādes kontekstā apaug ar dziļu psiholoģisku un simbolisku nozīmi, izraisa plašas vizuālas asociācijas: cukurs kā dienas un nakts mija, kā laika ritums, gaidu un ilgošanās saldums (darbība — cietuma «kvadrāta» sienās) utt. «Pirosmani, Pirosmani...» šāda tipa nosacītība attīstās un bagātinās — priekšmets ienes izrādē plašu kultūrmitolo-ģisku jēgu (svece, svari, u. c.), kas iegūst jaunu piesātinātu skanējumu. Līdzīgas nosacītības veids saglabājas arī izrādē «Un garāka par mūžu diena ilgst...». Piemēram — Abutalipa aresta skatā, lai pieradītu ciema iedzīvotāju nevainību, režisors apspēlē konkrētu, asociatīvi precīzu priekšstatu. Valoda, vārds saistīts ar mēli tās fizioloģiskajā izpratnē un, izbāžot no mutes tīru, ar ķīmisko zīmuli (laika zīme!) neaptraipītu mēli, ciemi-nieki apliecina: neesmu

parakstījies zem denunciācijas.

Taču paralēli izrādē eksistē arī cita tipa nosacītība, kas raksturīga Austrumu teātrim. Tā kalpo pieticīgam mērķim — minimāliem, vienkāršiem līdzekļiem iezīmēt un «kodēt» spēles būtību, tās raksturu, kas tikpat nosacīti būtu saprotams arī skatītājam. Daudzās Austrumu teātra sistēmās saikne starp apzīmējamo un tā zīmi ir patvaļīga, kurai nepiemīt asocia-tīvisms (kā dabiskā valodā starp vārda jēgu un tā formu). Izteiksmīgā Austrumu teātra valoda paredz stingru, reglamentētu zīmju sistēmu. Ķīniešu teātrī, piemēram, karogs ar uzzīmētām zivīm ir upe, vēdeklis norāda uz personāža frivolitāti, šķelmīgumu vai valšķību, sarkanā krāsa apzīmē prieku, baltā — sēras utt.

Daudzās izrādes «Un garāka par mūžu diena ilgst...» ainās saskatāma līdzīga nosacītība. Šo paņēmienu nav daudz, viņi eksistē paralēli psiholoģiski asociatīvai nosacītībai, kas vairāk raksturīga IŅekroša teātrim. Taču viņi pastāvīgi tiek akcentēti ar īpašu spēli. Tās mērķis — izcelt paņēmienu, pēc iespējas atkailināt tā mehānismu un neparasto nosacītību. Kamielis Karanars tiek «radīts» no resnas, paplukušas virves, kuru izrādes procesā apspēlē daži aktieri. Vispirms ar rokām, tad ar saitēm viņi apzīmē kamieļa kupru kontūras, pārsedz ar zirga segu, kas apšūta ar zvaniņiem utt. Šīs darbības mērķis nav radīt ar notiekošā jēgu saistītas psiholoģiskas asociācijas, tā tikai konkretizē pieņemto zīmi. Spēle ar priekšmetu vijas cauri visai izrādei, pastiprinot uzveduma teatralitāti. Kazangapa bēru rīkošanas ainā Ukubala iznes uz pakaramā uzkārtu nelaiķa darba formas tērpu un cepuri un ievieto tos izgaismotā zārkā. Tas ir tipisks meto-nīmisks paņēmiens (daļa kā veselums), kas bieži sastopams Austrumu teātrī un ir viena no būtiskākajām austrumu estētikas pazīmēm vispār.

īpaši uzskatāmi Austrumu teātra nosacītība parādās skatā ar Mankurtu. Šī aina ieņem izrādē īpašu, režisora akcentētu vietu. Ar to sākas otrais cēliens, tā aizņem apmēram ceturtdaļu no izrādes un tādējādi ir viena no centrālajām. Stilistiski tā krasi atšķiras no pārējā uzveduma un iegūst zināmu patstāvību. Tās svešdabību izrādē nosaka pats romāns, kur šī aina pārceļ lasītāju uz leģendu, # koncentrētā formā izsakot autora galveno domu. Arhaisko leģendas pasauli un tāla laika apjausmu režisors rada skatītājiem neierastiem, Austrumu teātra līdzekļiem. It kā gribēdams skatītājiem atgādināt, sākumā Jedigejs stāsta leģendu. Mutisks prologs bieži sastopams Austrumu teātrī. Arī tukšā skatuve, uz kuras risināsies leģendas notikumi, restotais Mankurta «dzīves būrītis», kura forma nedaudz atgādina jurtu, sasaucas ar Austrumu teātra principiem, jo tur spēlē bez dekorācijām, izmantojot tikai pašu nepieciešamāko rekvizītu. Kamieļu baru, ko uzmana Man-kurts, veido aktieri ar lakatiem pārsegtām galvām. Tāds paņēmiens — savdabīgs citāts no indiešu teātra, kur tādā veidā

apzīmē dzīvniekus. Kostīmi uzsver un saasina paņēmiena nosacītību — aktieri, tāpat kā iepriekš notikušajās ainās, tērpti ceļa strādnieku formās. Šīs neparastās būtnes sākumā ir saplūdušas, nenoteiktas, un tikai kustību ritms, skaņu partitūra, Mankurta darbošanās ap tām konkretizē tēlu, kuru vēlāk vēl precizēs Mātes vārdi. Kamielenes slaukšanas laikā no aktrises galvas norautais lakats atklāj uz sejas uzlikto masku. Līdzīgi tai, kādu varam atrast japāņu Kabuki teātri. Tiesa, šis grims — maska nebūt neizceļ sejas dabiskās līnijas vai raksturīgākos vaibstus, bet gan pastiprina vispārējos spēles noteikumus. Grims neko neimitē, pat nav saistīts ar tēlu.

Negaidīti, pat neparasti izrādē atveidota Māte. Enerģiskām, asām kustībām, gandrīz skriešus viņa parādās uz skatuves un sastingst kaujinieciskā pozā. Šādas pozas atkārtojas, tās raksturo arī Mankurta plastiku un stipri līdzinās pozai «mie» Kabuki teātri. Tādā aktieri sastingst parādīšanās brīdī vai arī tā pasvītro jūtu, kustību kulmināciju. Mātes un Mankurta statuārās pozas pilda abas funkcijas. Taču spilgtu krāsu, bagātīgu dekorāciju, greznu tērpu un dažādu efektu trūkums neļauj visu ainu pielīdzināt Kabuki teātrim. Aktieru kustības, Mātes tēla plastiskais zīmējums atgādina A. Ku-rosavas vēsturisko filmu personāžu plastiku. Arī kostīms viņu drīzāk dara līdzīgu karavīram nekā sievietei (uz to vedina ne tik daudz piegriezums kā rupjais, karavīru šinelim līdzīgais audums). Viņas attiecības ar Mankurtu veidotas, balstoties uz plastisko ekspresivitāti. Mātes bojā ejas skats atgādina karavīru cīkstēšanos. Divskats noris saspringtā klusumā, plastiskā izteiksmība sakņojas Austrumu cīņas nežēlīgajā dramatismā. Personāžu darbībai liegts tik ierastais psiholoģisms, tā bieži pārsteidz ar apzinātu nemotivē-tību — arīdzan Austrumu teātrī aktieris psiholoģiski nepamato savu darbību.

Kulminācija tiek panākta ne tikai intonatīvi, ar balss modulācijām, tās ***crescendo,*** bet, kad no dēla rokas mirst māte, apklust nepārtraukti skanējusī tibetiešu rituālā mūzika. Šī pauze šķiet skaļāka par jebkuru kliedzienu. Savienojot izrādē dažādu Austrumu teātru sistēmu izteiksmības elementus, Ņekrošs necenšas radīt vienu no tām. Caur režisora skata prizmu pārveidots, top viņa Austrumu teātra modelis. Modelis, kuru radījis citas kultūras pieredzes mākslinieks.

Teatralitāte, improvizācijas spēks un klātbūtne būtiska izrādei «Mīla un nāve

SKATI NO IZRĀDES «UN GARĀKA PAR MOZU DIENA ILGST

Veronā». Ņekrošs pievēršas itāļu renesanses laika kultūrai, kuras kontekstā noris Šekspīra traģēdijas notikumi. Izrādes balsti — karnevāls un ***commedia dell' arte*** — spilgtas šīs kultūras parādības.

Saviem mākslinieciskajiem mērķiem Ņekrošs izmanto tikai nedaudzas karnevālam un dellartistiskajai komēdijai raksturīgākās iezīmes, pasniedzot savu rokoperu kā «izrādi izrādē».

Padomju literatūrzinātnieks M. Bahtins par vienu no brīnišķīgākajām viduslaiku un renesanses kultūras paziņas izpausmēm atzīst divdabību (ztByx-MepHOCTb). Uz nepārtrauktu daudznozīmīgu pretstatu spēles balstās arī izrāde: mīla un nāve, realitāte un māksla, traģēdija un parodija.

Iestudējuma kompozīcijas pamatā — klejojošu itāļu komediantu uzstāšanās. Izrāde sākas ar ***commedia dell' arte*** obligāto prologu, tā priekšlaicīgi nodibinot saikni starp teātri un publiku. Tajā smieklīgas intermēdijas veidā tiek īsi atgādināta lugas fabula.

Prologu un arī visu izrādi vada kāds personāžs no teātra, kuru sauc te par

Ākstu, te par Maestro un kurā viegli sazīmēt dellartiskās komēdijas trupas vadītāju ***kapokomiko.*** To, ka te tiek apspēlēts itāļu komēdijas kanons, apstiprina arī tas, ka prologs noris itāliešu valodā. Šī intermēdija ir viena no divkāršā prologa daļām, kura signalizē par divām stilistiskām, žanriskām līnijām izrādē, par tās divdabību. Otra — nopietnā, jau muzikālā patētiskā prologa daļa piesaka izrādes traģisko toni.

Patētikas un parodijas, traģiskā un komiskā savienojumu režisors realizē visā izrādē. Pēc nozīmes viena žanra ainas nomaina pretējās. Šis pretstatījums akcentē izrādes jēgu — Romeo un Džuljeta paceļas pāri parodiskai, farsa stilā iezīmētai pasaulei. Renesanses karnevāla smiekli, kuros skan priecīga jautrība un labestīgi joki, arī ironija un sarkasms, ietver sevī gan pozitīvo, gan negatīvo pirmsākumu. Izrādē smiekliem pietrūkst renesansiskās pilnības, tajā vairāk tiek smiets nejauki, sarkastiski. īpaši spilgti smiekli skan skatos ar Parisu, kalpu cīniņos, aukles izdarībās utt. Šīs ainas raksturo vulgarizēta valoda, brīvdomīgi žesti un kustības, karnevālam piemītošā obligātā erotikas deva. Sadzīvisku pieze-mētību uzsver ari butaforiska augstdzi-mušās bruņniecības goda lietas — zobena — izmantošana parastas nūjas vietā ***(commedia dell' arte*** ārkārtīgi raksturīgs paņēmiens). Augstmaņa tēls atrisināts pēc būtiska karnevāla ačgārnības loģikas principa — augstā vara staigā tupus.

Abas stilistiskās līnijas izrādē ne vienmēr eksistē paralēli, brīžam tās «krustojas». Pirmā Romeo parādīšanās — viņš kā gaisa akrobāts norāpjas no ložas «buduāra» — vairāk piederas komēdijiski parodiskai sfērai. Abas šīs līnijas saplūst, kad tēvs cenšas Džuljetu pierunāt kļūt par Parisa sievu, bet turpat blakus trīs viņa diskantā dziedošie drauģeļi spēlējas ar Ākstu. Šo līniju pilnīga saplūšana notiek traģiskajā, bet tajā pašā laikā smieklīgi patētiskajā Romeo nāves skatā, kur nāves atnākšana tiek spēlēta kā izjāde uz ēzeļa. Sadzīviska piezemētība, parodija valda ainās, kas saistās ar baznīcas kulta lietām. Džovanni svētī Romeo ar pirtsslotu, Romeo nāves skatā soļo procesija ar mirdzošu skeletu. Līdzīga uzjautrinoša, ar lielu ironiskas parodijas devu attieksme pret reliģiozām ceremonijām valdīja arī renesanses karnevāliskajās izdarībās.

Traģēdijas fabulai ir attāls analogs itāļu komēdijās. Tās komiskā shēma — jauns iemīlējies pāris mēģina savienoties, veči tiem traucē, kalpi savukārt mēģina likvidēt šķēršļus — daļēji pielietota arī šeit. Protams, iesprostot Šekspīra traģēdiju dellartiskās komēdijas shēmā būtu aplami. Traģiskā klātbūtne izrādē jūtama nepārtraukti. Tomēr līdz izrādes beigām saglabājas bufonādes elementi. Izrādes žanrs pieprasa ne Šekspīra tekstu, bet drīzāk tā shematizētu pārstrādi.

Rokoperas žanrs varbūt pašlaik ir pats tuvākais itāļu komēdijai. Arī tam raksturīga tieksme sintezēt visus izteiksmes līdzekļus,

aizrautība ar uzveduma muzikālo pusi, ar obligātajiem vokālajiem un deju numuriem. Turklāt dziedāšanai un dejošanai rokoperā ir tikai attāla līdzība ar balss un kustību nostādni klasiskajā operā, tāpat kā ***commedia dell' arte*** ar tradicionālo dramatisko teātri. Rokopera ir demokrātiska un orientēta uz neizlutinātām skatītāju masām. Gluži tāpat kā vecolaiku komediantu izrādes. Iestudējuma muzikālajai formai tuvs un nepieciešams tas aktieriskās meistarības un izpildījuma tips, kāds bija raksturīgs ***commedia dell' arte.***

Ņekroša izrādē nav masku, taču Šekspīra personāži (īpaši galvenie) ir skatītājam labi pazīstami. Protams, viņus nevar pielīdzināt kanoniskajām, konkrētajām ***commedia dell' arte*** maskām. Tos drīzāk var salīdzināt ar tādiem pašiem skatuviskiem arhetipiem — šī vārda visplašākā nozīmē. Izrādes specifika neprasa tos psiholoģiski attaisnot, motivēt ar aktierisko pārdzīvojuma spēli. Tādējādi svarīgu lomu iegūst nevis personāžu raksturu detalizēta izstrāde, bet stilizēta bufonāde un improvizācijas pārpilna spraiga darbība.

Kaut arī izrādē «Pirosmani, Pirosmani ...» prologs ne tik klaji signalizē par uzvedumā iekodēto divdabību, kā tas bija iepriekš minētajā rokoperā, arī šeit līdzās pastāv karnevāla kultūrai raksturīgie pretmeti — sadzīviski piezemētais un «augstais» stils. Tikai šoreiz režisors balstās uz citu — uz gruzīnu kultūru, kuru reprezentē divi vārdi: Rustavelli un Pirosmani. Šī saikne nav nejauša. Gleznotāja interesi un cieņu pret poēmas «Bruņinieks tīģera ādā» autoru apliecina viņa gleznotie Rustavelli portreti un divu poēmas fragmentu ilustrācijas. Viena no epizodēm skan arī izrādē. Prologā izmantots kāds cits poēmas fragments. Vārdi, izrunāti lēnā, gandrīz hipnotizējošā ritmā, un ekspresīvi, neparasti poēmas tēli sagatavo skatītāju izrādei. īsu augstā stilā ieturēto «uvertīru» nomaina tikpat spilgta, bet neapšaubāmi naturālistiski izpildīta aina ar sargu, kurš, ik pa brīdim pakasot muguru, lēni novāc maisus, ar kuriem pārklāti sadzīves priekšmeti. Jau pašā sākumā rodas izrādes fascinējošā atmosfēra, kuru veido natu-rālistiskā konkrētība un tajā pašā laikā esošā sadzīvisko reāliju poetizācija. Šādai stilistiskai divdomībai ir dziļas saknes Gruzijas kultūrā un — konkrēti Pirosmani mākslā. Gleznotāja daiļradi var aplūkot kā starpstadiju, kas vieno folkloru ar profesionālo mākslu.

Izrādes vizuālais tēls orientēts Pirosmani glezniecībā. Uz skatuves materializētie gleznu tēli ir sava veida starpnieki starp izrādi un gleznie-cību. Gluži kā no Pirosmani darbiem izkāpuši, uz skatuves parādās sargs, zivju pārdevējs, Margarita, Grigols, Kņazi. Viņu mizanscēnas un kostīmus nosaka glezniecība. Taču Pirosmani gleznu tēlu izmantošana nekļūst par banālas ilustrācijas paraugu. Šeit tiem piešķirta lielāka vai mazāka formālas un semantiskas transformācijas pakāpe.

Izrādes, kurā dīvaini savijas mākslinieka ikdiena ar viņa darbu

motīviem, reālā dzīve un izdomātā mākslas pasaule, koptēla pamatā kontrasta princips, kurš realizējas caur tēlu plastiku, intonācijām, ritmu un citiem izteiksmes līdzekļiem.

Ņekrošam tuvs Pirosmani darbiem piemītošais kontrastos daudzkrāsains kompozīcijas princips: krāsu gamma, kura nosaka kopējo gleznas intonāciju, tiek papildināta ar minimāliem, bet intensīviem kontrasttoņiem. Izrādes «Pirosmani, Pirosmani ...» kolorītu nosaka neuzkrītoši dzelteni brūno toņu gamma, kuru atdzīvina minimāli, bet spilgti atšķirīgi akcenti: zili balti vitrīnu logi, balta Niko pēcnāves maska, zivju pārdevēja koši sarkanais krekls, zeltaina folijas lente, zaļa pudele un citi kontrasta paņēmieni izmantoti ne tikai krāsās, bet ari muzikālajā raksturojumā, personāžu īpatnējā plastikā: vijīgām, plūstošām kustībām, gluži kā peldot, nāk zivju pārdevējs, gandrīz neskarot grīdu baleta solī izdejo Margarita utt.

Mizanscēnu izkārtojumu nosaka Pirosmani glezniecības īpatnības: frontālās, horizontālās mizanscēnas motivē ne tikai izrādes žanrs («monologi»), bet arī mākslinieka darbu telpiskā kompozīcija, kurā netiek ievēroti klasiskās perspektīvas likumi.

Gruzīnu kultūras tēlu, kuru nedaudz ieskicēja Rustavelli poēmas rindiņas, režisors papildina, apspēlējot izslavētās gruzīnu dzīrošanas tradīcijas (šis motīvs raksturīgs Pirosmani gleznieclbai). Ainā pie Grigola svētku galda izpaužas ne tikai šī akta dziļākā jēga — miers un cilvēciska saskaņa —, bet arī labi pazīstamie «gruzīniskie» atribūti: plaši žesti, apkampieni, skūpsti, tosti un slavenā dziedāšana. Taču šajā izrādē tas nav viennozīmīgs paņēmiens varoņu nacionālās piederības raksturošanai, vitalitātes imitācijai. Nedaudz hiperbolizēti un šaržēti, trafaretie paņēmieni parodē ne tik daudz pašu dzīru ceremoniju, cik nodrāzto priekšstatu par gruzīniem.

Karnevāliskajā apglabāšanas ceremonijā un bēru mielastā, kuru sarīkojuši kapsētas kņazi, ārējā «gruzīniskā» atribūtika novesta līdz groteskai. Šeit komiskais, ākstīgais cieši saistās ar traģisko. Te risinās dzīves un nāves dzīres. Šis paradoksālais pretdabiskā savienojums neliksies dīvains, ja atcerēsimies līdzīgas izpausmes pašā gruzīnu kultūrā (piemēram, tradicionālo aizgājušo atceres brīdi jautru svētku gadījumā, kura reliktu formas saglabājušās līdz pat mūsdienām).

Tāds tradicionāla rituāla traktējums, ironiska nodeldēto pieņēmumu apspēlē piešķir izrādei šķelmību un izkliedē tās saspringto atmosfēru, piezemē patosu un traģismu, kā ari rada nevienpusīgu, daudz-plākšņainu citas kultūras teļu. Radīt svešas kultūras modeli nepavisam nav režisora mērķis. Tomēr, risinot sava laika aktuālas problēmas, E. Ņekrošs tās nedeklarē abstraktā sfērā. Gluži otrādi, viņš pamato idejas konkrētā materiālā, konkrētā kultūrā un savieno to ar savu pasaules skatījumu, savu kultūras pieredzi.

Materiālu sagatavojusi DACE SMILDZIŅA

ROBERTS AUZINŠ
W

SNIEGA CILVĒK'

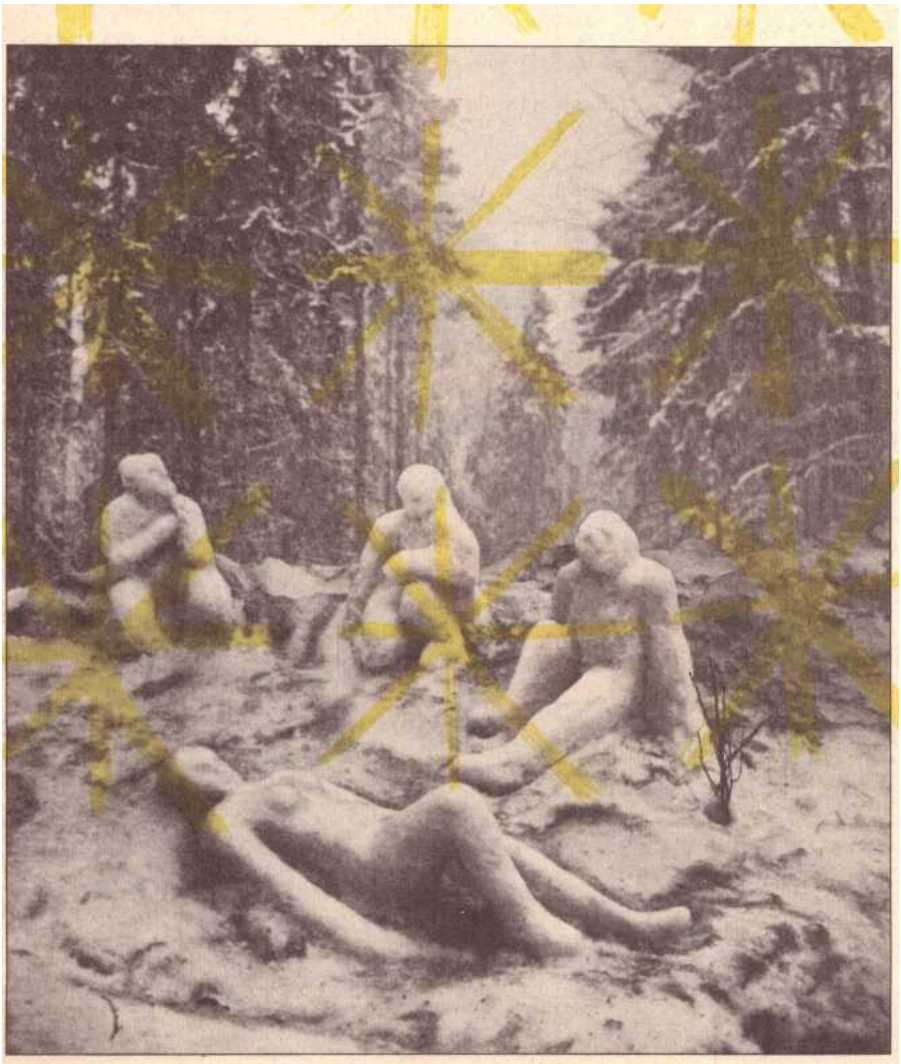

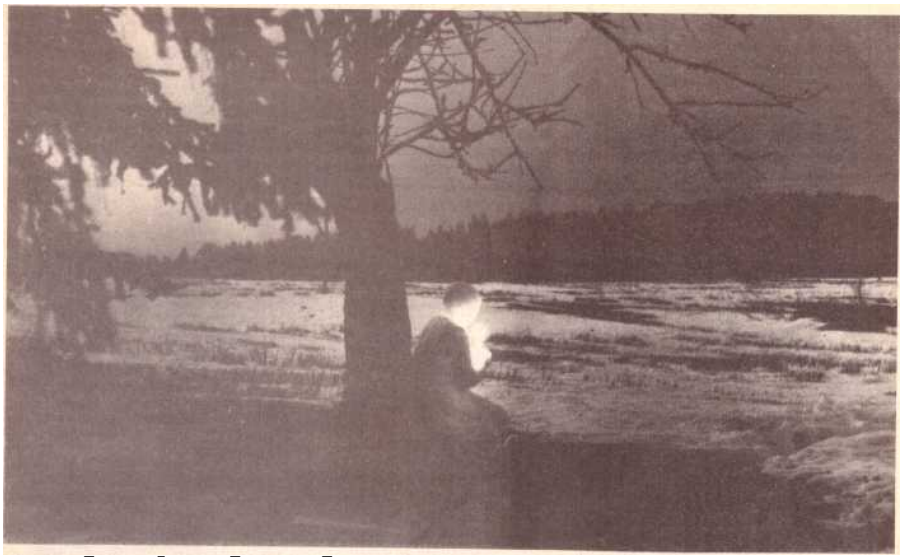

BĀRENĪTE TĒVA MĀJAS

MĪLA

Ar kritiku bieži vien ir tāpat kā vērsim ar sarkanu lupatu — masīvi triecieni tukšā vietā. Nevienam par to smiekli nenāk, jo kā sadzīvē, tā arēnā šie skati tiek vēroti ar sasprindzinātu uzmanību, kaut arī no lietderības viedokļa tāda lupatas pluinīšana ir gatavā muļķība. Mākslas darba — gleznas, izrādes, skaņdarba — patiesā vērtība bieži vien paliek laikabiedru neievērota, jo tiek kritizēta un analizēta pēc visai formālu pazīmju kopuma, pēc iederības vai neatbilstības kādā rangā, žanrā, metodē vai vienkārši — iepriekš pieņēmumā. Iespējams, šī iemesla dēļ Roberta Auzina darbus tikai nosacīti var attiecināt uz fotogrāfiju, jo to vērtēšana pēc fotomākslas kritērijiem novestu strupceļā. Autora darbība pamatojas uz sintēzi, apvienojot kaut ko no tēlniecības, arhitektūras un fotogrāfa prasmes. Savus «sniegavīrus» Roberts veidoja jau ilgi pirms vārda ***«performance»*** ieklīšanas mūsu leksikā, turklāt ar to atšķirību, ka viss radošais process no sākuma līdz galam te ir intīms, bez publiska; izrādes un notikuma demonstrācijas.

AM II

AM II

I AM

Fotogrāfijās attainotās realitātes šķietamības efekts un situācijas kritisks novērtējums rada skatītājā pretrunīgas sajūtas, pasvītrojot apkārtējās pasaules nosacītību. Atšķirībā no Tiso kundzes vaska figūru muzeja atraktīvās spocības Roberts Auziņš iespējami nopietni cenšas filozofēt par cilvēku savstarpējām attiecībām un individualitātes esību, cenšas rast tēlainas atbildes uz jautājumiem, kas nodarbina katru domājošu cilvēku. Sniega mulāžas šai gadījumā pasvītro cilvēka trauslumu un zūdamību dabas, vides un apstākļu priekšā, pretstatā cilvēka — dabas pavēlnieka iemiesojumam klasiskajā granīta vai bronzas skulptūrā. Atsevišķiem darbiem piemītošā naivitāte atklāj autora nodomu neviltotību un sirdsskaidru vēlēšanos izteikties godīgi, paļaujoties uz pašmācības ceļā apgūto meistarību un priekšstatiem par mākslu. Savā ziņā tas ir pat zināms primitīvisms, kas šoreiz gan apliecina radošas domas spēku vienkāršībā un spēcīgu, nenogludinātu formu izvēlē. Šīs kompozicio-nālās vides metaforas spēj izteikt arī ļoti konkrētas idejas, kā tas bija redzams veltījumā amerikānim Čārlzam Haideram, vai noslēpumainajā piknikā Dainu kalnā.

Idejiskā diapazona neierobežotība un mākslinieciskās metodes savdabība varētu kalpot par drošu garantiju autora personālizstādei, kuras īstenošanu pagaidām kavē, pēc Roberta vārdiem, ziemas sezonas raksturs. Tā savulaik no šķietami necila mēģinājuma izveidojusies interesanta autorkoncepcija, kas, jāatzīstas godīgi, latviešu fotogrāfijā ir liels retums. Līdz ar to tās attīstība ir diezgan nomaļus no gaiši apmirdzētajiem un drošajiem panākumu ceļiem tradicionālajā fotomākslā, ejot savas, oriģinālas malēnieša Roberta Auziņa gaitas.

VALTS KLEINS

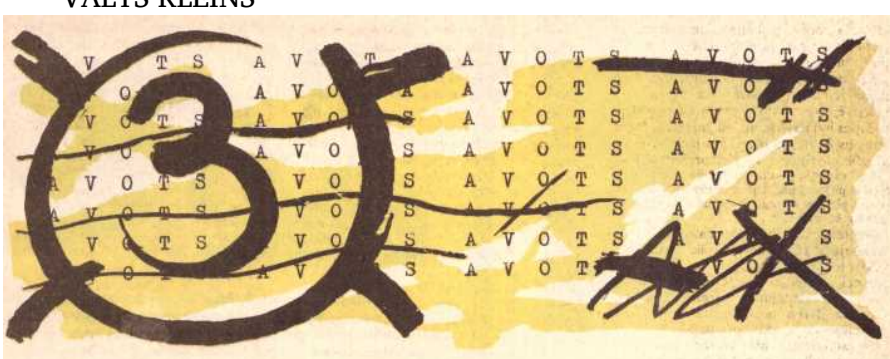

• • * ■ 1 > \

MŪSU DARBU NEVIENS CITS NEDARĪS

Intervija ar LĻKJS CK sekretāri Baibu Stašāni

Pretsabiedriskās parādības, kas bija vērojamas Rīgā, ir saistītas ar nopietnām k|ūdām un trūkumiem iedzīvotāju un it īpaši jaunatnes idejiski tikumiskajā, internacionālajā un patriotiskajā audzināšanā. Acīmredzot šai darbā arī komjaunatnei pietrūka kaujinieciskuma, operativitātes un jaunu pieeju?

Jā, internacionālās un patriotiskās audzināšanas jomā bija vērojama zināma stagnācija. Tās sekas nu mēs izjūtam. Attiecīgi secinājumi izdarīti jau republikas komjaunatnes XXIII kongresā. Izstrādāti pasākumu plāni un atrasti vairāki pilnīgi jauni darba virzieni. Kā vienu no svarīgākajiem gribu minēt latviešu sarkano strēlnieku cīņu un dzīves ceļa apzināšanu. Mūsu uzdevums ir pilnībā izpētīt strēlnieku ieguldījumu padomju varas nodibināšanā Krievijā un, protams, arī Latvijā. Šī darba ietvaros patlaban tiek organizēta ekspedīcija pa latviešu sarkano strēlnieku kauju slavas vietām. Tās maršruts būs: Orla—Kromi—Ka-hovka—Eipatorija. Brauciena laikā katrā no šim vietām notiks piemiņas mītiņi, tiks aizsākts organizatoriskais darbs, lai dabā iezīmētu latviešu sarkano strēlnieku ciņu ceļu. Ar laiku tiks uzstādītas piemiņas zīmes, tiks dēstītas piemiņas birzis. Sākums varētu būt pie Mazās Juglas, bet beigas (šajā maršrutā) — Eipatorijā. Kā redzat, programma ilgākam laikam un ar lielu perspektīvu. Katrā latviešu sarkano strēlnieku piemiņai veltītajā pasākumā taču piedalīsies arī vietējie iedzīvotāji, komjaunatne. Latvijas PSR pārstāvēs ap 60 cilvēku. Vismaz pa vienam no katra rajona un pilsētas, žurnālisti, latviešu sarkanie strēlnieki. To visu iemūžinās videolentē, tiks sastādīts tālākās darbības plāns. Esam paredzējuši, ka masu informācijas līdzekļi jo plaši atspoguļos šo zīmīgo notikumu, lai ikviens republikas iedzīvotājs zinātu, kas notiek ekspedīcijas maršrutos.

Nobeidzot šo tēmu, gribu pieminēt LPSR Kultūras fondu, kurš aktīvi atbalsta mūsu centienus un ir gatavs sniegt praktisku palīdzību.

Laba sadarbība komjaunatnei izveidojusies arī ar kara un darba veterānu padomēm, kas pagājušajā gadā izveidotas katrā republikas rajonā. Šīs padomes varētu kļūt par ļoti nozīmīgu vienību jaunatnes idejiski tikumiskās, internacionālās un patriotiskās audzināšanas darbā.

Veterāni ir ļoti aktīvi un darboties griboši, vajadzīga tikai komjauniešu iniciatīva un ieinteresētība.

Zināšanās vēl ir daudz, kā saka, «balto plankumu». Kaut vai komjaunatnes vēsture. Nākamajā gadā atzīmēsim komjaunatnes 70. gadskārtu, bet mūsu republikā vēl joprojām nav komjaunatnes muzeja. Vainīga, protams, ir pati komjaunatne. Gaidīt, kamēr šo darbu paveiks kāds cits, būtu vienkārši smieklīgi. Patlaban jautājums tiek risināts ļoti aktīvi. Mēs strādājam pie tā, lai materiālus, kas atrodas

dažādu muzeju fondos un ekspozīcijās, savāktu vienuviet. Ir pilnīgi nepieciešams radīt centralizētu republikānisku komjaunatnes muzeju, kas vienlaikus varētu kļūt arī par savdabīgu politiskās izglītības namu ar vismodernāko tehnisko nodrošinājumu, kur lekcijās un diskusijās jaunieši varētu padziļināti izzināt savas organizācijas vēsturi, apspriest un analizēt mūsdienu aktualitātes. Līdzīgs ceļš jāiet arī rajonu komitejām. Jāatrod iespējas katrā rajona novadpētniecības vai vēstures muzejā atvērt vismaz vienu zāli vai ekspozīciju, kas būtu veltīta vietējās pirmorganizācijas vēsturei. Šajā

«fondā» varētu glabāties informācija par padomju varas pirmsākumiem dzimtajā pusē, pirmajiem komsorgiem, partorgiem un saimnieciskās dzīves vadītājiem. Jaunajam cilvēkam jāzina sava ciema, kolhoza vēsture. Ar to līdz šim esam nodarbojušies ļoti paviršī, un, kā jau teicu, darba virziens ir pilnīgi jauns, tas jārisina, sākot ar CK un beidzot ar pirmorganizācijām.

Vai varam uzskatīt, ka komjaunatnes darbinieki pirmorganizācijās būs praktiski un teorētiski pietiekami sagatavoti, lai sekmīgi tiktu galā ar šo darbu?

Protams, iespējams, ka dažā no rajonu komitejām, kur strādā kūtrāki biedri, pastāvēs tendence, aizbildinoties ar nekompetenci, izvairīties no grūtībām. Taču domāju, ka jautājuma pareiza izpratne, veicamā darba nozīmīguma apziņa būs dominējošais. Turklāt pēc palīdzības vienmēr var griezties pie veterānu padomēm, kuras noteikti ar vislielāko prieku un atdevi būs gatavas iesaistīties šajā atmiņu un dokumentu kārtošanas darbā. Ļoti svarīga ir komjauniešu labā griba un iniciatīva. Jo sevišķi pēc VĻKJS XX kongresa.

Jā! Kongresu visi gaidīja ar lielu nepacietību un cerībām. Vai tās pilnībā attaisnojās?

Tiešām, no kongresa gaidījām tādas pat globālas pārmaiņas, kādas deva partijas XXVII kongress. Valsts politiskajā un saimnieciskajā dzīvē nu šīs pārmaiņas rit pilnā sparā, bet jaunatnei ierādīta sava, īpaša vieta, kur izvērst savu entuziasmu un spēkus. XX kongress tikai apstiprināja šo ceļu. Teikšu godīgi, ari es domāju, ka kongress izstrādās un dos mums dažādas direktīvas, rekomendācijas un pavēles, bet saņēmām tikai vienu — patstāvību. Tas nozīmē, ka pašiem jādomā, pašiem jādara. Sākot no pirmorganizācijas un beidzot ar republikas CK. Tas ir grūtāk, nekā rūpīgi izpildīt priekšrakstus. Turklāt darbojas vecās domāšanas inerce. Visur sapulces, no tribīnēm skan tik pazīstami vārdi: «Vēsturiski lēmumi . . . iespējas .. . uzdevumi. .. tiesības .. .» Bet katra sapulce reiz beidzas, un man ir iespēja aci pret aci parunāties ar komjaunatnes aktīvistiem. Izrādās, ka vairums kongresa dokumentus pat nav lasījuši. Bet apspriest prot., Daugavpils pilsētas komitejā pat apvainojās: «Ko jūs tur CK darāt? Kur ir jaunās instrukcijas, kā lai strādā?!» Nu, ko, instrukcija ir — patstāvība.

Un viena no šīs patstāvības būtiskām izpausmēm acīmredzot tomēr ir iespēja pašai rajona komitejai izvēlēties sev nepieciešamos komjaunatnes darba virzienus?

Jā. Agrāk izvēles nebija. Ko un kā darīt, lēma augšā. Mūs spieda, mēs spiedām un rajonu komitejas savas pirmorganizācijas tāpat. Tās, savukārt, grūti nopūtās un sēdās rakstīt «pelēkas» atskaites, kuras, otrādā secībā ceļojot uz augšu, katrā instancē ieguva arvien vairāk rožainās krāsas. Pierakstījumi jau iespējami ne tikai ekonomikā.

Un tagad?

Piemēram, jaunu biedru uzņemšana. Agrāk bija tā saucamie kontrolskaitļi. Gada plāns, turklāt pietiekami saspringts. Tā notika masveida uzņemšana, jūs jau saprotat, ko nozīmē nepildīt plāna uzdevumus. Tagad atspere ir vaļā, un parādās otra galējība. Rīgā ir vairākas skolas, kurās pagājušajā gadā komjaunatnē nav uzņemts neviens jauns biedrs. Ari tas nav normāli. Diemžēl līdzīga situācija ir arī internacionālās audzināšanas jomā. Nebūt ne mazums rajonu komiteju, izmantojot piešķirto patstāvību, no šī darba vispār atteikušās. Var jau saprast — tas ir krietni vien grūtāk, nekā, teiksim, regulāri organizēt sporta svētkus. Un tomēr... Ja vistuvākajā laikā stāvoklis būtiski nemainīsies, mēs savā darbā vismaz daļēji būsim spiesti atgriezties pie direktīvu un rekomendāciju formas. Un ar savu šodienas pieredzi varu apgalvot — ar atrakstī-šanos cauri tikt vairs nevarēs. Kaut gan skatoties tālākā perspektīvā, no nelabvēlīgām tendencēm, šķiet, nav jābaidās. Lai arī lēnāk, nekā gribētos, jaunatnes sociālā aktivitāte tomēr aug. Pilnīgi jaunas iespējas mums paver demobilizēto karavīru iesaistīšana militāri patriotiskās un internacionālās audzināšanas darbā. Šobrīd katrā rajona komitejā tiek veidotas jauno rezerves kareivju padomes, tajās darbosies jaunie cilvēki, kas atvaļinājušies no dienesta PSRS Bruņotajos Spēkos. Tādi, kas grib un spēj strādāt ar jaunatni. Aktīvākie, neapšaubāmi, ir karavīri internacionālisti, kas atgriežas pēc dienesta ierobežotajā karaspēka kontingentā Afganistānas Demokrātiskajā Republikā. Viņi regulāri piedalās LĻKJS CK organizētajos pasākumos, bet šī gada pavasarī Rīgā nodibināja karavīru inter-nacionālistu klubu «Salanga». Šobrīd tajā ir vairāk nekā 150 biedru. Viņi ir izstrādājuši statūtus un darbības programmu. Vienīgā problēma pagaidām vēl ir telpas un finansēšana, taču arī tā tiks sekmīgi atrisināta. Mēs uzskatām, ka šis klubs jau vistuvākajā laikā varētu kļūt par visas republikas rezerves karavīru padomju darba koordinētāju. Jāsaprot, ka rezerves karavīru uzdevums ir ne tikai gatavot jauniešus armijai, bet arī aktīvi veidot viņu domāšanu. Paredzamās darba formas ir balstītas uz armijā gūto pieredzi, un man šķiet, ka pusaudžiem, kuriem jāveltī galvenā uzmanība, tas varētu būt sevišķi interesanti. Pirmie soļi jau sperti. Kā zināms, republikā jau trešo gadu darbojas militarizētās sporta

nometnes, kurās jauniešus morāli un fiziski gatavo dienestam Padomju Armijā. Rīgas pilsētas Proletāriešu rajonā, lūk, nometņu darbu šogad lielākoties vadīja tieši kareivji internacionālisti. Ar labiem panākumiem. Domājams, ar laiku viņi varēs uzņemties šī darba vadību visas republikas mērogā.

Karavīri internacionālisti ir īpaša jaunatnes daļa, ar īpašu rūdījumu un dzīves pieredzi. Ierindas komjaunietis, kas gadiem bijis tikai izpildītājs, nav tik aktīvs un darboties spējīgs.

Jāsāk no mazuma, no savas sadzīves, brīvā laika. Pirmais solis ir jaunatnes kultūras centru un kafejnīcu izveidošana. Mēs pie tā sākām strādāt pirmie Savienībā. Pagājušā gada beigās LĻKJS CK Plēnumā jautājumā par brīvo laiku tika noteikts, ka līdz 1987. gada beigām katrā rajonā jābūt vismaz vienai jauniešu kafejnīcai.

Vai būs?

Diemžēl nē! Komjaunatnes Centrālkomitejas līmenī ir padarīts liels organizatorisks darbs, bet vajadzīga ari katra konkrētā rajona komitejas atsaucība un ieinteresētība. Mēs esam vienojušies ar Arodbiedrību Centrālo Padomi, Patērētāju biedrību savienību, izpildkomitejām. Patlaban stāvoklis ir tāds, ka nepieciešami tikai cilvēki, kas spētu un gribētu šajā jomā darboties. Tas nav tik vienkārši. Pirms kafejnīca vai — vislabāk — jaunatnes centrs uzņem pirmos apmeklētājus, krietns laiks paiet meklējot telpas, gādājot projektus, celtniekus, aprīkojumu, visu saskaņojot, un vēl, un vēl . .. Bet, kad viss gatavs, jārūpējas par saturīgu programmu. Tas jāuzņemas pašiem komjauniešiem, taču viņi lielākoties nav spējīgi veikt šādu darba apjomu. Varbūt atbaida tas, ka daļa no jau atvērtajām kafejnīcām ir spiestas rēķināties ar apmeklētāju trūkumu. Garlaicīgi... Pamazām laba ideja devalvējas. Audzināšanas darbs arī izpaliek. Bet ir taču tik svarīgi iepazīt cilvēku, kurš dzīvo, strādā blakus. Ir nācies būt jauniešu sarīkojumos, kur uz pirmo tikšanos gandrīz vai pavēles kārtā «sadzīti» viena rajona komjaunieši. Fantastiski! Izrādās, vairums pat nezina, kur darbojas pirmorganizācijas, pirmo reizi aptver, ka negācijas, vajadzības, plāni un sapņi visiem vienādi. Un viens ceļš ejams. Neatkarīgi no tautības.

Nedaudz pastāstīšu par VDR pieredzi jaunatnes brīvā laika problēmu risināšanā. Piemēram, Rostokā, kas ir apmēram tikpat liela kā Daugavpils, darbojas 115 jaunatnes centri, katrs no tiem paredzēts ne vairāk kā 130 cilvēkiem. Tajos apvienojas visdažādākās interešu grupas. Katru vakaru kāda no tām veido programmu, sava veida pārskatu, tad seko diskusijas un dejas. Ir savi štata darbinieki un šefi — uzņēmumi vai iestādes, īpaši gribu atzīmēt to, ka šajos mikrorajonu centros nav dārgas importa aparatūras, aprīkojums lielākoties ir pašu darināts. Visas problēmas, protams, risina ar kaimiņu palīdzību, bet lielākiem pasākumiem spēkus un līdzekļus apvieno. Kopīgs darbs,

kopīga atpūta harmonizē paaudzi.

Un pie mums? Dažas milzīgas, cilvēku simtiem paredzētas zāles, kurās par kādu cilvēcisku kontaktu nevar būt ne runas.

Pie mums, lai arī palēnām, attīstās *tā* dēvētās neformālās apvienības. Tomēr vairums šo grupu stihiski veidojas pēc nacionālā principa. Jūsuprāt — tas veicina internacionālās audzināšanas darbu vai nē?

Jāatzīstas, ka pie šī jautājuma risināšanas pagaidām nopietni strādājuši neesam. Protams, nošķirtība internacionālismu neveicina. Tomēr ir arī labi piemēri — Rīgas 84. vidusskolā darbojas jauniešu grupa, kas gan nav pieteikta kā neformālā apvienība, tomēr pēc būtības tāda ir. Puiši nodarbojas ar motosportu. Latviešu un krievu jaunieši tur ir apmēram vienādā skaitā. Uz nodarbībām brauc vai no puspilsētas. Vienojošais — kopīgas intereses. Tāpat kā citās neformālajās apvienībās. Tikai tajās galvenais ir interese par kultūru, mākslu, literatūru un mūziku, kas tomēr veidojas uz nacionālā pamata. Latvieši vairāk pul-cejas vietas, kur dominē interese par latviešu kultūru, krievus, savukārt, vairāk saista procesi savas tautas kultūras vēsturē. Tas ir dabiski. Tomēr, lai šādu pārmērā nošķirtību likvidētu, kooperējoties ar jaundibināto Kultūras fondu, esam iecerējuši vēl vienu darba formu. Papūlēsimies visus apvienot kopīgā darbā. Mēs — savai pilsētai. Proti, rīkosim talkas Vecrīgā, Rīgas parkos, jaunajos rajonos ... visā republikā. Šeit visu intereses sakritīs. Un tas ir darbs, kas veicams vistuvākajā laikā. Vienošanos par darba koordināciju ar Latvijas PSR Kul-turas fondu jau esam panākuši.

Šī gada vasarā Valkā jau notika kāds republikas mēroga pasākums. Es to pieminu tāpēc, ka atsauksmes jaunatnes presē bija visai kritiskas.

Jā, Valkā no 21. līdz 23. augustam notika komjauniešu un jauniešu Vissavienības pārgājiena pa Komunistiskās partijas un padomju tautas revolucionāro ciņu, kauju un darba slavas vietām dalībnieku 12. republikāniskais salidojums. Noslēguma pasākums, kas rezumēja divu gadu darbu. Ar jūsu pieminētajām publikācijām esmu iepazinusies. Sevišķi biju sašutusi par materiālu, kas tika publicēts avīzē «Sovetskaja molodjož». Uzskatu to par absolūti neobjektīvu. Autors aprakstījis notikumus, kuros pats nav bijis klat un neprecīzi, pat sagrozīti citējis dalībnieku izteikumus. Tiesa, bija arī trūkumi. Piemēram, delegāciju komplektēšanā. Vajadzēja ierasties cilvēkiem, kas šos divus pēdējos gadus bija tieši strādājuši militāri patriotiskās un internacionālās audzināšanas darbu, turklāt tādiem, kuru veikums ir bijis efektīvs, rezultatīvs . . . Diemžēl delegāciju sastāvā bija daudz tādu, kam ar to visu gauži mazs sakars . . . Sportisti, komjaunatnes rajonu komiteju aktīvisti. Iespējams, tāpēc salidojumam nebija gaidītā efekta. Tomēr ļoti interesanti un saistoši noritēja darbs teorētiskās un

praktiskās konferences sekcijās. Jautājumi, kas tajās tika risināti, nevarēja atstāt vienaldzīgu nevienu. Alūksnes, Ventspils, Jelgavas, Jēkabpils un Talsu rajonu pārstāvji Valkā vispār neieradās, bet Madonas un Limbažu rajonu komitejas nebija parūpējušās par delegāciju pilnu sastāvu. Visai formāli notika ari ziņojumu nodošana salidojuma štābam. Kā jau teicu, trūkumi bija, bet tas nenozīmē, ka pasākums neizdevās. Šis darbs jāturpina arī nākamajos gados, protams, izdarot attiecīgus secinājumus no iegūtās pieredzes. Turklāt nevajag aizmirst, ka šāds salidojums zināmā mērā ir arī balva par labi darītu darbu, stimuls turpmākajam. Es uzskatu, ka, veicot kopīgu darbu, ir vajadzīgs arī vairāk kopīgu svētku. Komjaunatnei noteikti jo plaši vajadzētu atzīmēt 30. decembri, kas ir mūsu daudznāciju valsts izveidošanas gadadiena. Starp citu, liela daļa jauniešu par to nezina nekā vai arī zina ļoti maz. Šādu svētku dienu, kuru atzīmēšana varētu kļūt par labu tradīciju, mums pietiek. Par formu, kā to darīt, vēl jādomā. Patlaban mēs strādājam pie Lielā Oktobra 70. gadskārtai veltītajiem pasākumiem. Gribam, lai 7. novembris būtu ne tikai tāda demonstrācijā iešana, bet arī patiesi svētki. Šajā dienā Rīgā, Sporta manēžā ieplānots plašs kultūrizglītojošs atpūtas pasākums, kurā, domājams, piedalīsies vairāki tūkstoši jauniešu. Uzskatīsim to par pirmo soli.

Visam plānotajam acīmredzot nepieciešams ari vecāko biedru atbalsts un padoms?

Jā, protams. Ja tiktu konsekventi īstenots lēmums par «Partijas vadošo lomu komjaunatnes audzināšanā», mums būtu krietni vieglāk.

Lielas cerības mēs saistām ar kara un darba veterānu padomēm, tāpat ari ar jaunizveidotajām komjaunatnes veterānu padomēm. Šo padomju sastāvā taču ir pavisam jauni cilvēki — partijas un saimnieciskie darbinieki, vēl vakar — komjaunieši, vairums bijušie rajonu komiteju darbinieki, viņi lieliski pārzin visas komjaunatnes darba problēmas un to risināšanas iespējas. Praktiska palīdzība, labs padoms, morāls atbalsts — tas viss ir ļoti vajadzīgs jaunam sekretāram. Paaudžu vienība, ideju pārmantojamība, savstarpēja uzticēšanās, lūk, mūsu spēks.

Latvijas ĻKJS sekretāri Baibu Stašāni intervēja KĀRLIS RINGS

... Jaunatnes preses svētku plakāts, saplēsts četrās daļās, gulēja uz direktora galda. Kāds skolēns bija piespraudis to pie kabineta durvīm. Direktors, maigi izsakoties, nemīlēja jaunatnes presi, jo tā, pēc viņa domām, allaž atļāvās vairāk nekā pieklātos. Viņš izmantoja itin visas iespējas, lai izteiktu dzēlīgas piezīmes par «nepareizajām audzināšanas tendencēm». Un tomēr tik atklātu naidīgumu nebija gaidījis neviens.

PĀVA ASTE UN NETĪRAS KĀJAS

Iespējams, ka direktors nojauta par vēstuli, ko uz redakciju atnesa viņa skolas absolventi, tobrīd vēl abiturienti. Skolēni baidījās atklātībai nosaukt savus uzvārdus, jo pastāvēja reālas iespējas, ka direktors varētu «atspēlēties»: priekšā vēl bija konkurss augstskolā, kur vērtē katrs teikums raksturojumā un katra speciālā priekšmeta atzīme ...

Kas ir «prestižs»? Franču *«prestige»* latviski nozīmē autoritāti, ietekmi, cieņu. Ja šos jēdzienus saista ar skolu, tad tā ir ietekmīga skola, kurai cenšas līdzināties. Bet vai nereti prestižs nav iegūts visai apšaubāmiem līdzekļiem?

Un, lūk, Rīgas 50. vidusskolas abiturientu vēstule:

«Kāpēc griezāmies pie žurnālistiem? Skolā mums savu vārdu teikt neļauj. Bet mums taču ir tiesības izteikt savas domas, vai ne?

Šis stāsts nebūs par parastu, bet gan par prestiža skolu. Mūsējā ir izslavēta par pašpārvaldes pieredzes skolu. Laikam būtu jāpriecājas? Bet pēc tādas slavēšanas skolēni tikai nīgri un skeptiski smīn. Uz mums gan labāk varētu attiecināt skolotāju kongresā teiktos vārdus: «Dažās skolās arī tagad dominē autoritārais vadības stils. Skolēnu

pašpārvalde eksistē tikai uz papīra.»

Tāds gadījums mūsu skolā. Bija pagājusi skolēnu komjauniešu pārskata un vēlēšanu sapulce, ievēlēta jaunā komiteja, atlika tikai «sadalīt portfeļus». Skolēni savstarpēji apspriedās, izlēma, sāka darboties. Bet prieki bija īsi. Komiteju izsauca pie direktora. «Jūs bez manas ziņas esat kaut ko nolēmuši?! Tā neiet!» — teica direktors.

— «Tam un tam amatā jāapmainās ar to un to.» Mēs: «Bet mūsu lēmums taču ...»

— «Dariet, kā gribat,» turpināja direktors, «bet, ja paliks jūsu projekts, neko saviem pasākumiem nedabūsiet. Ja paklausīsit mani, piešķiršu aparatūras iegādei visai prāvus līdzekļus.» Protams, skolas labā komjaunatnes komiteja piekāpās ...»

Visai savdabīga skolas komitejas «nopirkšana», vai ne? Kaut arī maskēta ar cēliem mērķiem. Skolēnus vainosim vismazāk: skolā var ieviest pašpārvaldi, tomēr skolēni joprojām paliks atkarīgi no pedagogiem, vēl vairāk — no direktora. Citiem vārdiem: es neticu pašpārvaldes iespējai skolās.

Visbēdīgākais, ka prāva daļa skolēnu lieliski izjūt un izmanto konjunktūru: cik, kam un kurā brīdī «maksāt», kāds no tā labums un kādas iespējas pabīdīties dzīvē uz augšu ...

Šopavasar apmeklēju Rīgas 50. vidusskolas komjauniešu pārskata sapulci. Izvēle nebija nejauša: ziemā uz redakciju zvanīja kāds tēvs, kurš sūrojās par dažām komjaunatnes dzīves dīvainībām meitas skolā. Bet par to — nedaudz vēlāk. Pieteicu direktoram apmeklējumu, viņš to uzņēma visai nīgri. Dienu pirms sapulces uzzināju: skolas komjaunatnes komitejai ir dots rīkojums ... sapulcē kritizēt jaunatnes presi!

Sapulce ritēja diezgan pierasti. Es ar interesi gaidīju kritiku. Un tā arī sekoja! Izrādījās, ka jaunatnes prese pavedinot jauniešus uz muļķībām, tā neveltot nekādu vērtību jaunatnes komunistiskajai audzināšanai, publicējot nevajadzīgus rakstiņus par slaucējām, strādniekiem utt.

Vērīgi lūkojos zēnā, kas runāja to, ko uz paplātes bija pasniedzis kāds no pieaugušajiem. Vēlāk uzzināju: neviens no komjaunatnes komitejas nebija vēlējies uz pasūtījuma kritizēt jaunatnes presi. Pieteicās augšminētais jauneklis: viņš vēloties stāties «žurnālistos», tālab nepieciešams labs raksturojums. Un labo raksturojumu, kā zināms, parakstīs direktors ... Tāpēc vien jau var uzgāzt kādu dubļu šalti tam, kam «pienākas», kaut arī dubļu smēliens na\ īsti korekts, jo nebalstās uz faktiem.

Neuzskatiet, lūdzu, ka manī runā aizvainots profesionāļa lepnums. Gluži vienkārši ir žēl puiša, kurš tik viegli var pieņemt svešas, bet kādam «vajadzīgas» domas, ko gan viņš darīs «žurnālistos», kāda patiesības pakāpe būs viņa rakstītajam, runātajam vārdam?

Pēc sapulces runāju ar skolas komjauniešu sekretāru. Kaut negribīgi, viņš tomēr atzinās, ka komitejai UZDOTS kritizēt presi. Tā sakot, debašu ietvaros.

Ko par šo sapulci saka paši skolēni?

«Nav noslēpums, ka liela daļa pārskata un vēlēšanu sapulču ir neinteresantas, tāpēc skolēni tajās atsēž tikai ķeksīša dēļ. Ari pēdējā sapulcē (domāta 20. aprīļa sapulce — E. V.) mūs iepriecināja labi ja pāris svaigas domas. Parasti skolotāji kā vagari staigā pa zāli un apsauc runātājus. Bet šoreiz klāt bija žurnāliste, tāpēc tāda «vagarēšana» atkrita. Izeja .tika atrasta, mūsuprāt, visai apkaunojošā veidā — skolotājas rakstīja zīmītes ar sevišķi brīdinošu saturu, kuras sūtīja «vainīgajiem».»

It kā jau nieks vien. Bet ielāgosim: tika taču glābts prestižs.

Varbūt tieši šajā apmātībai līdzīgajā centībā sakņojas prestiža fenomens? Varbūt šī un citas līdzīgas skolas balsta savu prestižu uz dogmu «Par mums nekad nav teikts neviens slikts vārds»? No sākta gala šajās skolās augstu un ne tikai augstu sēdoši ierēdņi cenšas «ielikt» savus bērnus. Protams, skaļi viņi nekad neapgalvo, ka ia ir prestiža skola, viņi saka: «Tā ir laba skola.» Bet mani māc pamatotas šaubas: starp jēdzieniem «prestiža» un «laba» diez vai var likt vienlīdzības zīmi —

Un pamēģiniet kaut mazliet kritizēt kādu skolu, par kuru (publiski!) nav teikts neviens slikts vārds, jūs redzēsit: stagnācijas inercei ir baismīgs spēks, un ikviens, kurš gadiem ir slavējis šīs skolas, to darīs ari turpmāk.

Prestiža skolu direktori laikam jūtas stabili savos amatos: un tieši tāpēc, ka vienmēr slavēti. Jā, viņos ir arīdzan tas, kas nepieciešams šai darbā — stingras vadības metodes. Taču tas nenozīmē — nepiekāpību, despotismu, aprobežotību. Ja direktore uzskata, ka viņas galvenais uzdevums ir pārbaudīt, kādā krāsā jaunajām skolotājām zeķes un vai skropstas, pasarg dievs, nav krāsotas, tad gan, atvainojiet, steidzīgi jādodas uz klosteri! Lūk, ko raksta dažas Rīgas 4. vidusskolas skolotājas. Tagad gan bijušās. Viņas nostrādājušas neilgu laiku: neesot varējušas paciest ironiski despotisko vadības stilu.

«Aizrādījumus direktore izsacīja, kur pagadās: gaitenī, pie klases durvīm, ēdamtelpā, pat pie skolotāju tualetes. Netika ņemta vērā nedz kolēģu, nedz skolēnu klātbūtne.»

«Saņēmu aizrādījumu, ka balts džemperis nederot ikdienai. Aizrādīja arī par garajām biksēm, kaut arī ziemā mūsu skolā ir ļoti auksti.»

«Kolektīva locekļi pret direktores netaktiskajiem izlēcieniem spēj aizstāvēt cits citu tikai klusās, bailīgās sarunās direktorei aiz muguras. Aicināti uz atklātu sarunu, viņi saka: «Ja es kaut ko pateikšu, dzīves man vairs te nebūs.»»

Nodomāju: cik pazīstamas sajūtas! Cik daudzās skolās pedagogi klusītēm vien atļāvušies pačukstēt par netaisnību un bailēm, kas katrā ziņā seko pa pēdām ikvienam, kuram ienāk prātā kaut ar vienu vārdu nostāties pret autoritāru vadību ...

Uzslavas vērti ir tie jaunie cilvēki, kuri patiesības vārdā bez bailīgas atpakaļskatī-šanās spēj apšaubīt it kā neapšaubāmas autoritātes, aizrādīt, ka viņu teiktais īstenībā ir tukša skaņa, varens, bet neauglīgs rībiens. Protams, pēcāk jāmāk uzklausīt pārmetumus, no kuriem smagākais ir: skolotāju autoritātes graušana.

Pērnziem zvanīja kādas meitenes tēvs. Viņš stāstīja par dīvainībām 50. vidusskolas komjaunatnes dzīvē.

— Es jūs ļoti lūdzu, noskaidrojiet, kas notiek mūsu skolā! Nesaprotamu iemeslu dēļ ar komjauniešiem neļauj strādāt tai skolotājai, kas vairākus gadus to jau ir darījusi. Meita stāstīja, ka šī skolotāja ir izbārta visas komjaunatnes komitejas priekšā, jo atklāti paudusi savas domas par skolēnu pašpārvaldi, proti, ka skolēniem ir jāļauj rīkoties patstāvīgi, ka viņus nevajag «ganīt».

Pirms gada, janvārī, kad komjaunatnes kongresam gatavojās arī jaunie skolotāji un ar viņiem bija tikšanās LĻKJS CK, tur uzstājās arī Rīgas 50. vidusskolas pedagoģe Inese Tomase:

— Kāpēc skolotājiem kā vagariem jāstāv klāt dažādos skolēnu pasākumos? Tas taču daudz ko sagandē! Skolēniem nav nepieciešama nemitīga uzraudzība. Taču jaunajam skolotājam nereti jābūt kā buferim starp vecākās paaudzes pedagogiem un skolēniem, jāprot arī administrācijas dažbrīd neapdomātos priekšlikumus saprotamā valodā izklāstīt skolēniem.

Direktors uz to reaģēja šādi: lika viņai atteikties no saviem vārdiem. Vēl vairāk — «atbrīvoja» skolas komjaunatnes komiteju no jebkādas «ganīšanas»: piekodināja skolotājai Tomasei vairs nedarboties ar komjauniešiem. Bet skolotāja Tomase tobrīd bija komjaunatnes Kirova rajona komitejas biroja locekle un — kā izteicās komjaunatnes Kirova rajona komitejas bijušais pirmais sekretārs Ziedonis Čevers — viena no zinīgākajām un autoritatīvākajām biroja loceklēm.

Ieminējos direktoram, ka skolotāja Tomase ļoti vēlas darboties ar komjauniešiem, jo tieši jaunajiem skolotājiem ir vislabākās iespējas un prasme ar viņiem saprasties.

— Daudz ko kurš vēlas, — direktors īsi atteica.

Un punkts.

Sapratu tikai to: direktors nepieļauj varbūtību, ka viņa viedokli kāds varētu apstrīdēt vai, pasarg dies, noliegt. Viņš bija un palika tipisks vienvaldnieks, kas pieradis allaž teikt pēdējo vārdu.

Līdztekus atcerējos kādu citu skolas direktoru, kura vadībā savulaik strādāju pedagoģisko praksi. Jā, ari viņš bija vienvaldnieks,

bieži pacēla ne tikai balsi, bet arī roku. Taču šī roka cēlās taisnīgi. Un neviens neapskauda tos sliņķus un bezgožus, kuri gadījās viņa ceļā. Kāpēc vienu direktoru skolēni un pedagogi cienīja un mīlēja, bet no otra — tikai baidās? Droši vien tāpēc, ka otrs autoritāti aizstājis ar autoritāro stilu.

Bet atgriezīsimies pie vēstules!

«Mūsu skolai apritēja 100 gadi. Jubilejai par godu tika veltīts TV raidījums «Apvārsnis», kurā mūsu skolas komjaunatnes komitejas pārstāvji izteica savas domas par skolu. Nākamajā dienā pēc raidījuma viņus aizsauca «uz kafiju» pie direktora. Vienam lika rakstīt paskaidrojumu un pilnīgi atteikties no saviem vārdiem. Ko tad mēs tādu teicām? — vaicāsit. Neko īpašu, nu, piemēram, to, ka starpbrīžos vajadzētu ļaut skolēniem nodarboties fizkultūras zālē. Mūsu skolas audzēkņi ne reizi vien ir piedalījušies dažādos TV raidījumos un ne reizi vien viņiem ir pavēlēts atteikties no saviem vārdiem.

Žurnālisti, filmētāji, sociologi un Izglītības ministrijas darbinieki lai necenšas mūsu skolā atrast konfliktus — to vienkārši nebūs. Nebūs tad, kad vajadzēs rādīt krāšņo pāva asti, aiz kuras varbūt tikai vērīgākie pamanīs netīras kājas ...»

Mani interesē tās paaudzes godīgums, kura savu sabiedriski apzinīgo dzīvi sāk intensīvas pārkārtošanās periodā.

Vēl fragments no vēstules:

«Mēs neesam pret skolas formām: atkrīt rūpē par to, ko nākamajā dienā vilkt mugurā. Taču tas, kas notika dienu pirms tālu ciemiņu ierašanās, izraisīja sašutumu visos skolēnos. No rīta pie garderobes stāvēja skolas vadība un katru, kura apģērbā bija kaut vismazākā novirze no veikalā pārdodamā formastērpa, veda uz direktora kabinetu un lika rakstīt paskaidrojumus par «nepareizo» apģērba gabalu. Mums teica: «Jūs esat padomju skolēni, nevis kaut kādas Rietumu morāles propagandētāji!» Līdzko delegācija bija prom, «formas jautājumā» atkal varēja atļauties diezgan lielu brīvību. Kad nāk viesi, mēs esam padomju skolēni, bet — kad viesu nav? ...»

Atceros savus skolas laikus. Mēs smīkņājām, kad «līnijā» mums paziņoja: skolā ieradīsies kārtējā ārzemnieku delegācija. Mēs zinājām, kas nu notiks: uz kāpnēm novietos hortenziju podus, iznesīgākajiem puišiem un meitām liks stāvēt tautastērpos blakus šiem podiem, gaiteņos ievaskos grīdu, stundas nenotiks. Zinājām, ka skolēni un — galvenais — skolotāji tiks burtiski izdzenāti, lai viss katrā ziņā spīdētu un laistītos. Un viss gaišā mērķa labad: parādīt padomju skolas lielisko būtību.

Bet tagad man šķiet, ka viesi redzēja koka dieviņus, mehāniskas rotaļlietas, kas daiļi dzied un dejo, un pazūd, kad tas nepieciešams. Toties cik žilbinošs bija mūsu direktores smaids...

Mums par to visu nāca smiekli: gan par hortenzijām, gan par visu

pārējo izpušķo-tību, kurai katrā ziņā bija jāvalda «viesu dienā». Tie bija smiekli caur asarām. Mēs bijām bezspēcīgi pret parādiskumu. Mēs bijām prestiža skolas audzēkņi...

Jā, tas bija ļoti sen: septiņdesmito gadu sākumā. Mēs toreiz daudz ko nezinājām. Un es arī nevainoju direktori, kura toreiz — uz vispārējās liekulības un šķietamo sasniegumu fona darīja to pašu, ko visi: aizmālēja diezgan aplupušu fasādi. Jā, dzirdu jau — daudzi prestiža skolu absolventi iestājas augstākajās mācību iestādēs, tāpēc vien esot vērts uzpost fasādi vairāk nekā citur. Taču iestājušos skaita ziņā nav krasu atšķirību starp tā saucamajām centra skolām un, teiksim, kādu necilu rajona skoliņu. Jo — ne vien absolventu skaits, kas iestājušies augstskolās, liecina par skolas labo vārdu un vērtību.

Par kādu saprāta gaišumu varam runāt, kad elementāri jaucam būtību ar ārējām izpausmēm?

Redzu, kā notiek cīņa pret acīmredzamajām sekām. Un šai cīņā ar bažām vēroju cilvēkus, kuri gatavi ik teikumam «piešūt» jēdzienus «pārkārtošanās» un «demokrātija»: diemžēl nevar paredzēt, kurā brīdī viņu darbībā parādīsies kropls veco formu un pieņēmumu savienojums ar mūsdienīgām idejām.

LITERATŪRA, KAS IZNĒSĀTA SIRDĪ

Ar rakstnieku ANATOLIJU PRISTAVKINU sarunājas kritiķis un literatūrzinātnieks, Latvijas Valsts universitātes docents REMS TROFIMOVS

— Manuprāt, padomju literatūra pašreiz pārdzīvo ļoti interesantu attīstības posmu. Šķiet, kopš pagājušā gadsimta 50.—60. gadiem, kad progresīvi cilvēki burtiski aizmirsdamies lasīja revolucionārdemokrātiskos žurnālus «Sovremeņņik» un «Rus-skoje slovo», nav pieredzēta tāda interese par literārajiem žurnāliem. Nebūtu pārspīlēts, ja teikšu, ka literatūrā iestājies jauns, «žurnālu periods». Žurnālu tirāžas aug, kioskos tos iegādāties nav iespējams, bibliotēkās veidojas rindas... Šo neparasto interesi izraisa darbi, kuros godīgi un drosmīgi runāts par tām nesenās pagātnes lappusēm, kas ilgi tika noklusētas, kuras bija liegts aplūkot, bet kuras mēs zinājām, par kurām daudz tikām domājuši, uzdodami jautājumus savai pilsoņa un cilvēka sirdsapziņai. Lai minam A. Ribakova «Arbata bērnus», V. Dudinceva «Baltās drānas», D. Graņina «Sumbru». Un arī jūsu garstāstu «Ночевала тучка золотая», kurā tik asi izvirzīts starpnacionālo attiecību jautājums. Manī šis darbs izraisīja lielu estētisku pārdzīvojumu un nebijušu emocionālu satricinājumu.

— Es pats šo savu darbu uzlūkoju nedaudz citām acīm. Uzskatu,

ka tas piederīgs jaunatnes un bērnu literatūrai, tās mums vairs praktiski nav. Bet bija taču: A. Ņeverova grāmata «Tašken-ta — maizes pilsēta», L. Panteļejeva un G. Beliha «DOSK republika», V. Katajeva «Pulka dēls». Šīs grāmatas vēršas gan pie bērniem, gan pie pieaugušajiem. Savu garstāstu rakstīju nākotnei, bērniem.

— Intervijā avīzei «Moskovskije novostji» jūs sacījāt: «Es to uzrakstīju pusgada laikā, bet jūs taču zināt, kā mēdz teikt — viņš rakstīja tik un tik ilgu laiku plus visu nodzīvoto mūžu. Nevienu no darbiem neesmu tik ilgi nēsājis sevī, kā šo. Atri uzrakstīju tāpēc, ka ilgi vienkārši nespēju — tas mani dedzināja no iekšas, pa īstam dedzināja.» Pat ja jūs nebūtu tā teicis, nejust to vienkārši nav iespējams. Piemēram, līdz sirds dziļumiem satricināja aina, kad Koļka, viens no brāļiem Kuzmjo-nišiem, atrod nomocīto un nogalināto Sašku ...

— Šīs grāmatas tapšana bija likumsakarīga. Jau 1959. gadā iznākušie «Mazie stāsti» bija mēģinājums pieskarties asiņojošajām bērnības brūcēm. Atceros, pēc grāmatas iznākšanas aizbraucu uz jaunrades namu Jaltā. Gribējās palielīties kolēģiem, taču grāmatu nebiju paņēmis līdzi. Nolēmu parādīt publikāciju žurnālā, aizgāju uz bibliotēku. Atradu žurnālu, atšķīru, bet mana stāsta tur nebija, kāds lasītājs izplēsis! Mani pārņēma tāds maigums pret viņu — tātad manas atmiņas kādam ir vajadzīgas?

Jau toreiz radās dramatiskā «cilvēku koridora» tēma. Koridora, pa kuru iet mani vientuļie, atstumtie, mazie varoņi. Nākošais pakāpiens bija garstāts «Karavīrs un zēns», kurā bezpajumtnieks Vasjka Knlrpis, tāpat kā es kādreiz, pieklīdis bandai, kļūst par līdzdalībnieku karavīra aplaupīšanā. Jauniņais karavīrs paliek bez naudas, bez dokumentiem. Ar dezertiera statusu. Perspektīva — bargs sods. Karavīrs mēģina izdarīt paš-navību. Vasjka viņu izglābj. Ceļu abi turpinās kopā — divi padzinteņi, dezertieris karavīrs un puika, kas atteicies no savas bandas...

— Kad šo garstāstu publicēja?

— 1977. gadā, tajā pašā žurnālā «Znamja» ...

— Ar kaunu jāatzīstas, ka šo darbu esmu palaidis garām. Bet kapec nekur nemanīja recenzijas, atsauksmes?

— Par to nu gan nav jābrīnās. Kritika izlikās to nemanām, tas netika pieminets pat daudzajos kara tematikai veltītās literatūras apskatos...

— Esam aptuveni vienas paaudzes cilvēki. Tālab jūsu stāsts man bija īpaši tuvs ar patieso un skarbo aizmugures dzīves tēlojumu. Zēna gadus pavadīju dziļā aizmugurē, labi atceros, cik grūta un nežēlīga bija dzīve, cik dziļi sociāli kontrasti tolaik radās, cik ļoti tie ievainoja bērna dvēseli, — netaisnība, kas nebija savienojama ar patieso ticību ideāliem. Ko līdzīgu esmu sastapis vienīgi V. Astafjeva darbos un vēl

— savā patiesīgumā lieliskajā baltkrievu režisora V. Ribareva televīzijas filmā «Liecinieks».

— Savulaik biju pat uzrakstījis rakstu par to, ka aizmugures sadzīve — tā ir īpaša tēma, kas tikpat kā nav skarta kara tematikai veltītajā literatūrā. Tas tāpēc, ka frontinieki tā pa īstam nepazina grūtības, kas bija jāpārdzīvo aizmugurē. Frontes grūtības ir pavisam kas cits. No rakstniekiem frontiniekiem aizmugures temu ir skāris vienīgi Konstantīns Simonovs — romānā «Ta dēvētā personīgā dzīve», kurā viņš tēlo «divdesmit dienas bez kara», ko Taškentā pavada romāna varonis Lopatins.

Tomēr, gan lasot romānu, gan skatoties filmu, kas veidota pēc tā motīviem, jāsecina, ka dzīvē viss bija krietni vien dramatiskāk ...

_— Man īsts atklājums bija arī valoda, kādā uzrakstīts jūsu stāsts. Esam atradinājušies no sulīgas valodas. Gādīgi redaktori parak ilgi centās pasargāt mūs no žargona, no dialektiem, no sarunvalodas raupjā pamatīguma. Vai atminaties, piecdesmitajos gados daudzi rakstnieki pārstrādāja savus divdesmitajos un trīsdesmitajos gados sarakstītos darbus, savaldot to «tēlainību» un valodas krāsainību, pielāgojoties kaut kādai «izlīdzsva-rotai» valodas «normai». Bet jums — neizdaiļota bezpajumtes brīvestības valoda, žargons, krievu «slengs»__

— Netiku domājis par to, ka rakstu žargonā, slengā ... Gluži vienkārši tiecos restaurēt tā laika valodu. Noteikta «izlīdzsvarota» valoda neeksistē. Katrs laikmets, katra vide izstrādā savu leksiku, sintaksi, ortoepiku. Lielais Tēvijas karš, tāpat kā 1812. gada karš, sajauca dažādus valodas slāņus un līmeņus, izveidoja apbrīnojamas mutvārdu, valodas amalgamas. Vispirms jau sadzīvē ienāca karavīru runas veids, tāpat daudzu bēgļu un evakuēto dialekti, bezpajumtnieku un zagļu žargons — ar cietumos un nometnēs lietotiem izteicieniem. Savu, īpašu valodu, izstrādāja tirgus, bez kura dzīve aizmugurē nebija iedomājama. Tirgus mūs baroja, jo ar kartiņām vien ģimene iztikt nevarēja. Es, piemēram, ilgi nespēju saprast, ka zābakus var nopirkt veikalā, domāju, ka tos pārdod tikai «no rokas», tirgū.

Uzaugu tieši ar šo amaigamu. Reiz mani iepazīstināja ar sievieti, kas pēc cilvēka izrunas prata nek|ūdīgi noteikt, no kuras puses viņš nācis. Mana runāšana izraisīja viņā neizpratni. «Jūsu valoda daudzviet ir nepareiza, — tā viņa sacīja, — taču šīs nepareizības ir tik atšķirīgas, ka šķiet dzirdam runājam cilvēkus no dažādiem apvidiem ...»

Citu, tāpat savdabīgu valodu sajaukumu, esmu ņēmis par leksisko pamatu savam romānam «Pilsētele», ko žurnālā «Novij mir» publicēja 1982. gadā. Tajā skāru problēmu, kas ir sāpīga mums visiem, proti, «pagaidu cilvēkus», kas zaudējuši saikni ar zemi, ar savām saknēm. Tā ir dīvaina, it kā nedabiska un tomēr reāli eksistējoša pasaule, kurā cilvēkiem nav nekā pastāvīga, kur viss ir pārejošs, šķietams. Top

pilsēta, bet turpat blakus ceļ otru — alternatīvo — no finiera. Tajā mīt gan strādnieki, gan zemnieki, kas aizgājuši no saviem arteļiem un devušies peļņā, bijušie priekšnieki un bijušie blēži, klaidoņi un ielasmeitas. Šajā raibajā pūlī veidojas kaut kādas īpašas attiecības, kas krasi atšķiras no tām, kas valda «likumīgajā» pilsētā. Šie cilvēki nez no kurienes rodas un nez kur pazūd. Deklasēta tauta — ne zemnieki, ne strādnieki. Cilvēki, kas šai pasaulē nejūtas droši. Dramatiski ir viņu mēģinājumi izrauties no šīs spokainās pasaules, sākt normālu, patstāvīgu dzīvi. Tāds ir romāna varoņa Šohova liktenis. Viņš ceļ pats savu māju, bet viņam liek to nojaukt, jo šajā vietā ieplānots būvēt ko citu ...

— Dzīvē tā mēdz gadīties. Bieži.

— Jā. V'iņam gan mājas vietā piešķir dzīvokli, taču līdz ar māju sagrūst cerības, sagrūst dzīve ... Pat sieva viņu pamet. Finālā varonis mēģina atgriezties pie savām saknēm, raksta vēstuli uz dzimto sādžu un saņem atbildi: «Mūsu sovhozs likvidēts, vai nepalīdzēsi sameklēt vietiņu jaunbūvē?»

— Nopietna sociāla problēma. Nesen laikrakstā «Sovetskaja Rossija» viena otrai sekoja trīs korespondences no tādas pat «pilsēteles», un tai ir konkrēta adrese: Podmajačnijas ciems Orenburgas nomalē. Šajā stihiski tapušajā apmetnē zeļ noziedzība, narkomānija, alkoholisms, kandžas tecināšana. Ciemata iedzīvotāji neļaujas nekādai uzskaitei. Tumsai iestājoties tur labāk nerādīties. Ciematā, piemēram, tika nogalināts iecirkņa pilnvarotais, milicijas kapteinis. Tā, lūk, atriebjas bez saknēm palikusī pagaidu dzīvošana ...

— Tā atspoguļojas arī «pilsēteles» valodā. Viss sajucis — no ierastā dzīves veida atrauto zemnieku valoda, celtnieku profesionālā leksika, klaidoņu — dzīves pabērnu, sabiedrības padibeņu žargons...

— Jūs jau ilgus gadus esat M. Gorkija Literatūras institūta pasniedzējs. Pēdējā laikā daudz runāts par trūkumiem radošās jaunatnes audzināšanā. Asi kritizēja, piemēram, situāciju Valsts kinematogrāfijas institūtā. Ko šai sakarā domājat par stāvokli Literatūras institūtā, vai jūs apmierina jauno rakstnieku mācību sistēma?

— Jā, apmierina. Domāju, pastāvot pašreizējai sistēmai, katrs Literatūras institūta students var izvēlēties sev audzinātāju, kas atbilst viņa vēlmēm un potencēm. Kaut problēmas, protams, ir un paliek.

Es, piemēram, savu radošo semināru komplektēju sekojoši: lasu visus divsimt iestājdarbus, izraugos cilvēkus trīsdesmit, runāju ar viņiem. Ne jau visi no šiem trīsdesmit nonāk pie manis, tomēr pulcinu tādus, ar kuriem man ir interesanti strādāt.

Ne viss rit gludi. Piemēram, tā dēvētie «klīstošie» studenti. Cilvēks paņem akadēmisko atvaļinājumu — veselības vai ģimenes apstākļu dēļ, atpaliek no savas grupas un mehāniski nonāk pie cita rakstnieka,

kurš viņu nav izraudzījies, pie kura viņš nav tiecies nonākt un kura radošā pozīcija, iespejams, neatbilst studenta ieskatiem.

Šāda nesakritība var izraisīt visai dramatiskas situācijas. Lūk, piemēram, Jegors Radovs — talantīgs jauneklis, taču tipisks pilsētnieks, ar noslieci uz modernistisku rakstīšanas manieri. Un tāds nokļūst pie «sīkstā zemnieka» prozaiķa Vjačeslava Šugajeva, kurš drīz vien necieš savu studentu ne acu galā.

Aizsūta viņu uz laukiem «vākt dzīves materiālu», bet tas viņam uzraksta kaut ko šādu: ««Žigulis» drāzās ar trešo ātrumu. Visapkārt kaut kas ziedēja.» Rodas konflikts. Tagad, lai piespiestu viņu nopietni strādāt, jālauž gan attieksme pret viņu, gan viņa paša noskaņojums.

Problēmu pietiekoši. Tomēr strādāt ar jauniešiem ir interesanti. Cenšos nebūt formālists. Vedu studentus ārā no auditorijām, pulcinu ārpilsētā, Peredelkinā. Tērzējam pie ugunskura — brīvi, atraisīti...

— Kādas ir jūsu domas par jaunajiem literātiem, jūsu audzēkņiem, kas drīz vien ienāks literatūrā un, iespējams, veidos veselas paaudzes «daļēju sejas izteiksmi»__ ■

— Tie ir ļoti dažādi cilvēki. Nosacīti viņus varētu iedalīt divās grupās. Krasi atšķirīgās.

No provinces parasti nāk cilvēki ar vājām zināšanām literatūrā. Skola nedod pietiekamu sagatavotību. Vaicāju: kādi mūsdienu rakstnieki jums pazīstami? Nosauc Šolohovu, vēl varbūt Tvardovski, un apklust. Bet Belovs, Rasputins? — Nav dzirdēti. Hrestomātiski priekšstati arī par pagātnes literatūru. — Bulgakovs? — Tas ir kāds no aizliegtajiem ... — Nabokovs? — Viņš, šķiet, bija baltgvards__

Sāku iztaujāt, ko lasījuši. Žurnālu «Krokodils», «Ļiteratur-naja gazeta» 16. lappusi, sliktākos mūsdienu prozas paraugus. Sevišķi grūti strādāt ar neklātniekiem. Dažam ir lielisks dzīves materiāls, bet, kolīdz sāk rakstīt, nāk laukā vidusskolas lasāmās grāmatas stilistika. Nejūt valodu, pieblīvē to ar štampiem. Maskavā dzīvodami, kādu nieku paskolojas, palasa, tad atkal aizbrauc uz savu nostūri, kur pat žurnāli nepienāk, atkal kļūst par mežoņiem ...

Otra kategorija — intelektuāļi, lielākoties galvaspilsētas iemītnieki — rakstnieku atvases. Šiem te šķiet, ka viņi visu jau zina, tāpēc tas, ko māca institūtā, viņiem neinteresē. Ar visziņiem, protams, strādāt grūtāk. Turklāt «laucinieki» ir iekšā dzīvē — tā viņu priekšrocība. Bet tie otrie ... Man bija viena studente. Visā mācību laikā neizdevās piespiest viņu aizbraukt tālāk par metro loku. Visus piecus gadus apcerēja vienu tēmu — savu ģimeni. Beidza institūtu, strādā redakcijā, labo manuskriptus, raksta, bet ar to dzīves pazīšanu tā ir kā ir.

— Vai ir vēl kaut kāda iezīme, kas jūs satrauc, vērojot jaunos literātus?

— Apbēdina tāds kā dvēseles pagurums, iekšēja iztukšotība.

Brīžiem grūti piekļūt viņu garīgajai pasaulei, pārplēst aizsarg-čaulas. Noslēgti, nobruņoti.

Tiesa, nevar teikt, ka šī noslēgtība vienmēr ir nepamatota. Pjotrs Koževņikovs, piemēram, līdz ar spožo prozaiķi J. Popovu, kura stāstus tikai tagad sāk publicēt, savulaik bija iejaukts kādā skaļā, nepatīkamā notikumā. Daudz izcietis. Neparasti apdāvināts cilvēks. Strādā profesionāli, neatlaidīgi. Gadā raksta trīs četrus garstāstus. Nedaudz atgādina Bitovu.

— Sarunas noslēgumā gribas atkal atgriezties pie jūsu darba «Ночевала тучка золотая». Tāpat kā daudzi lasītāji, arī es gaidu to iznākam atsevišķā grāmatā. Varbūt jūsu varoņus skatīsim arī uz ekrāna?

— Reiz pie manis bija atbraucis režisors no Gorkija kinostudijas. Piedāvāja ekranizējumu. Atteicu, jo pēdējā laikā

šīs kinostudijas līmenis nav no augstajiem__Tad viņš sāka

stāstīt par sevi. Izrādījās, mans viesis ir ingušs. Stāstīja, kā 1957. gadā, kad PSRS Augstākās Padomes Prezidijs atjaunoja čečenu un ingušu autonomiju, atgriezies dzimtajā pusē. Viņš precīzi atcerējās vietas, par kurām stāstu savā darbā, visus sta-ņicu nosaukumus. «Es pat zinu, kur Groznijā apmēram atradās jūsu aprakstītais bērnu pieņemšanas un sadales punkts,» viņš teica. Un, ja es esmu viens no brāļiem Kuzmjonišiem, tad viņš — AIhuzurs, kurš izglābj Koļkam dzīvību.

— Jūsu stāsta pēdējās lappuses, kur AIhuzurs glābj Koļku no savu tautiešu nežēlīgās atriebības, bet Koļka, savukārt, ietiepīgi atkārtodams, ka AIhuzurs ir viņa brālis Saška, izglābj mazo čečenieti no aresta un izsūtīšanas, ir lieliskas un aizkustina līdz sirds dziļumiem. Šī mazo savu tautu dēlu brālība, viņu atteikšanās no pieaugušo nežēlības vieš cerības uz draudzību un brālību turpmākajās paaudzēs. Paldies par patiesi humāno darbu un šo sarunu.

(Nobeigums)

HEAVY METAL, HEAVY BLOOD SMAGAIS METĀLS, SMAGĀ ASINS

1985. GADSj

ĀMURS MUSU KAROGOS SIMBOLIZĒ STRĀDNIEKU ŠĶIRU, NEVIS ŠIS ŠĶIRAS RAŽOŠANAS LĪDZEKĻUS.

Rūpes par produkcijas pašizmaksas samazināšanu ir valstiskas, taču — ne svarīgākas par ražošanai un ražotājiem tikpat valstiski nepieciešamo uzmanību, ieviešot zinātniski teiiniskā progresa vismaz aizvakar sasniegto.

Produkcijas pašizmaksas samazināšanā noteiktam laikam — gadam, piecgadei — uzdevums ir konkrēts, ērti kontrolējams. Tehnoloģijas un darba apstākļu uzlabošana, pat atsevišķu darba mašīnu maiņa nav tik konkrēti izdarāma. Un tūliņ klāt ne-obligātums un otršķirīgums attieksmē pret jaunumiem, jauninājumiem un atjaunošanu.

Kā pāris pēdējos gados uzlabojušies jūsu darba apstākļi?

«Iepriekšējās — salūzušās — vietā sameklēju jaunu kasti, uz kuras pakāpties,» — tā Anatolijs Okuņevs, viens no rūpnīcas vislabāko metinātāju desmita.

Un, ja nav mainījusies ne metināšanas aparatūra, ne tehnoloģija, ja nav uzlaboti darba apstākļi, uz kāda rēķina var samazināt ražojumu pašizmaksu?

Anatolijs Okuņevs:

«Tikai uz pirdiena tvaiku rēķina! Ja smalkāk, — tikai veču meistarības un pacietības dēļ. Kur tu tādos gados vairs skriesi — sēdi tepat un gaidi pensiju!»

1987. GADS.

Eju garām kastei, uz kuras pakāpies metina Okuņevs. Dīvaini: kāpēc tādi drūmi vaigi, nevienas anekdotes? Kur tavs omulīgais purniņš?

«Kaut kas ar māgu, pēdējā pusgadā pazaudēju 12 kilo, nav vairs veselības. Analīzes nodevu. Šovakar pēc darba pie dakteriem.»

Nākamajā dienā ieraugu tikai kasti, — kur Toļiks? Slimnīcā. Divas čūlas.

Vēl viens mēneša sākums. Atkal tukšums cehā. Urbējs Ļova Ivanovs nikns uz vella paraušanu:

«Ķer nu kapitālismu šitā sizdamies, ja tev i prasta urbjam-beņķa nav! DROOP & REIN, NILES — ar tiem verķiem, kā viņus kā kontribūciju pēc fašistiskās Vācijas sagrāves atveda, tā vālē 40 gadus! Ar ko mēs te šancētu, ja kara nebūtu bijis, to gan es kādreiz gribētu zināt!»

Pienāk vēl viens Vladimirs:

«Metināšanas montāžas cehā tām mūsu grāmatvedības dāmām es nezinu ne vārdus, ne uzvārdus — man viņas kā cilvēki neinteresē: viņas izcenojumus griež tikai tāpēc, ka vispār kaut kas ir jāgriež! Tāpēc, ka mēs par daudz nopelnot, — viņas šķauda uz to, ko

Ģenerālsekretārs par pelnīšanu Ramenskas rajonā teica. Galvenais viņām — pašām savu prēmiju nopelnīt, bet — kāda ir tā pelnīšana? Paskaties, kas no ceha iet prom: spicākie. Te viens kārtīgs vecis, Staņēvičs — latvietis, par ceha priekšnieku bija. Aizgāja no rūpnīcas... Kas te vispār var ko līdzēt? Es vairs sen to nezinu. Valdība? Nebija nevienam tik daudz dūšas, lai Gorbačovu atvestu pie mums, varēja (no VEFa) pārnākt ielas šai pusē! Komjaunatne ir norakstīts ķeksītis, kas paliek — partija? Pie mums pat uz partiju vairs nevar cerēt, — direktora vietnieks Samoilovs, lielais ekonomists, tika atskurbulī! «Sovetskaja Latvija» rakstīja — mūsu partijas sekretārs visvairāk šo no ziepēm centās atmazgāt, mazu gariņu nemazgātu! Vairāki čaļi štuko no partijas ārā mukt. Vīlušies. Ļoška Ponomarčuks izstājās, tagad viņš mehāniskās montāžas cehā. Zēns bija komjauniešu čekas birojā, nē, laikam gan vienkāršs loceklis. Vērtības tūtē salaistas. Ir te viens čalis, kas bija jauniešu festivālā Maskavā. Šiem viens nav ļāvis nekādas nozīmītes pie drēbēm spraust. Valdiņam pie jakas bijis apaļš bleķītis ar Kārli Marksu, šo solidaritātes tirdziņā no feinas vācietes noandelējis, no 65 kapeikām nokaulējis līdz 15 dažās minūtēs.

Vaicāju metināšanas montāžas ceha inženierei normētājai Olgai Poļakovai, kādas problēmas darba ražīguma tālākajā paaugstināšanā?

«Neviens mūs negrib atbalstīt normu pārskatīšanā, šis darbs ir jāsaista ar sabiedriskajām organizācijām, ar partijas pirmorganizāciju, bet pie mums ceha biroja sekretārs Aleksandrs Belocerkovecs pats ir strādnieks, un viņš neizrāda nekādu iniciatīvu, arī ceha priekšniekam par to galva nesāp.»

Ko paši strādnieki saka?

«Slēpj savu darba ražīgumu. Taisnojas — mums tāds nerit-misks darbs.»

Un vai tad arī nav neritmiska tā strādāšana?

«Kā, vai tad jūs arī domājat, ka normas pārskatīt nevajag?»

Es nespēju saskatīt pamatojumu tādai skatīšanai, tikai vienā virzienā.

Olga Konstantinovna izceļ uz galda kantorgrāmatu:

«Paskatieties, cik viņi pelna! Vidējā normu izpilde ir 170 procenti. Rūpnīcas Darba un darba algas nodaļa mums ik gadu plāno pārskatīšanu. Vadāmies pēc strādnieku vidējās izpeļņas.»

Šodien ir tieši tā diena, kad ceha komunisti nāk pie Olgas Konstantinovnas partijas biedranaudu maksāt. Nikolajs Iva-novskis, Suļiko Požajevs, Aleksejs Lomakins, vēl citas ceha slavenības. Kad viens no viņiem padzird normētājas teikto, ka «starp citu, jau piecus gadus neesam normas pārskatījuši,» skaļi izsaka savu neizpratni;

«Bet pagājušā gada martā?»

«Nū-ū, tās jau tikai kapeikas. Uz brigādes gada programmu 45 rubļi, tas jau nav daudz!»

Tiešām, nav daudz to rubļu, bet — tas ir ekonomiskais huligānisms, kurš večus provocē uz tālākiem pārkāpumiem — uz tehnoloģiskajiem pārkāpumiem, tehnoloģisko izlaidību, kuru ikmēneša vētrainajās noslēgumdienās, ja vien var, nepamana. Tikai trīs vārdi bija nepieciešami, normētājas uzvedību raksturojot, RVR direktoram tehnisko zinātņu kandidātam Valentīnam Savinam:

«Tas ir aplam.»

Imants Lukstiņš: «Sākot ar maiju stājās spēkā jauns gabaldarba strādnieku paveiktā apmaksas nolikums: neizpildīs iecirknis plānu, strādniekiem prēmiju neredzēt. Tikko attiecīgā pavēle stājusies spēkā, tā uzreiz plāna uzdevums no 53 rāmjiem mēnesī palecas uz 58 ... Jūnijā — vēl pulkāk — 63! Ziemā iekrātos parādus acīmredzami bija iecerēts dzēst uz strādnieku darba un algas rēķina. Kādas tehniskās iespējas tāda plāna izpildei tika papildus garantētas? Nekādas! Visu maija mēnesi mums nebija dažu komplektējošo detaļu, — piegādātāju vainas dēļ.

Kad dabūjām, griezām visus sametiriātos rāmjus otrādi, griezām caurumus un likām iekšā visu, kas liekams. Mēneša beigās mums visiem «nogrieza» ceturto daļu prēmijas. Par ko?! Kurš labāk bija strādājis, tas — arī vairāk zaudēja. Arī pa 30, 40, 50 rubļiem. Nesmuki, vai ne, bet — nekas nemainās: šādu plānu ir apstiprinājusi pārstāvju kopsapulce ... Kas šādā apspriešanā ir vissvarīgākais? Tikai ne ilga rēķināšana, tikai ne lieli ekonomikas speciālisti! Galvenais — pareizi vadīt sapulci: tempā, nevienam neļaujot attapties. Maksimāli izmantojot cilvēcisko inerci:

«KURŠ pretī? Neviens! KURŠ atturas? Arī neviens! Lieliski — pieņemts un apstiprināts vienbalsīgi. Tādam vadītājam nav brīv kļūdīties — nedrīkst sapulcei jautāt: vai ir kādi jautājumi? Jāsaka: «Un, ja jautājumu nevienam nav, — paldies par uzmanību!» ...»

Rūpnīcas Darba un darba algas nodaļas priekšnieks Viktors Fedotovs:

«Darba apmaksu pēc galarezultāta ieviešam, ņemot vērā nolikumu, kur teikts, ka ir jāievieš.»

Bet — attiecīgā brigāde vai iecirknis var atbildēt un tiem ir jāatbild tikai par to galarezultātu, kas tiešām no viņiem pašiem ir atkarīgs. Jebkuru iecirkni jebkurā no montāžas cehiem iegāž jau tikai vienas vien komplektējošās detaļas trūkums, jo šie kolektīvi veido ražošanas tehnoloģiskās ķēdes noslēgumu — vilcienu, kam no rūpnīcas ir jāizbrauc pašam!

Viktors Fedotovs: «Daudzi piegādātāji visu līgumā paredzēto mums atved mēneša pēdējās dienās, bet — līgumā paredzētais piegādes termiņš ir ievērots, kaut arī mūsējiem laika šo detaļu iemontēšanai vairs nav. Kad pieprasām šiem piegādātājiem izstrādāt tādus līgumus, kas paredzētu regulāru piegādi, piemēram, pa

dekādēm, mums pasaka vienkārši, — ja jūs neparakstīsiet (tādu līgumu, kas izdevīgāks ir mums—paskaidrojums, precizējums mans, A. M.), būs citi, kas parakstīs. Un mums — izvēles iespēju vispār nav. Vispārēja deficīta apstākļos piegādātājiem ir apgādājamo izvēles iespējas. Šis nolikums paredzēts ideāliem apstākļiem.»

Ideālu apstākļu nav.

«Cieš mūsu strādnieki,» secina Viktors Fedotovs.

1985. GADS.

Alķīmiķi savus mužus ziedoja ķīmijas agrīnajam — nezinātniskās attīstības — posmam. No zinātniskuma viedokļa raugoties, visai dīvaina šķiet dažu plānošanas un ražošanas koordinatoru vēlme par universālu padarīt kādu atsevišķu, tikai konkrētam laikam un konkrētiem apstākļiem piemērojamu darba organizācijas metodi. Zlobina un Arkatova, Ščokinas, Orlas, Viņņi-cas u. c. metodes savu efektivitāti vislabāk ir parādījušas tajos kolektīvos, kur intensīvs ritms garantēts un prasību augstums — vispusīgi vienāds.

1987. GADS.

Alķīmiskais primitīvisms darba organizācijās brīnummetožu meklēšanā ūn neatrašanā turpinās.

«Cieš strādnieki.»

Sergejs Surovs, RVR arodkomitejas priekšsēdētāja vietnieks:

«Mums atsūtītais lokšņu tērauds ir reizēm tik viļņots, — nu, nekādiem valsts standartiem neatbilst. Lai tādas loksnes padabūtu zem metālgriezēju giljotīnas naža, strādnieki paceļ un ieķīlē aizsargrežģi. Un kas tur ko brīnīties, ja tā strādājot, un mēneša beigās it sevišķi, vienubrīd nokļūdīsies un nospiedīsi pedāli tad, kad roka ir zem naža. Tikko, augustā, atkal vienu tādu gadījumu izskatījām, rūpnīca šim puisim maksās invaliditātes pensiju, un viņam vēl ne divdesmit piecu gadu nav.»

«Skaisti izklausās — plāna izpilde pēc nomenklatūras,» komentējot metināšanas montāžas ceha strādnieku neapmierinātību, nopūšas simpātiska ekonomiste. Uzvārds? Dieva dēļ, to gan nevajagot, — apspriežamais temats neesot viņas tieša kompetence:

«Kā ekonomiste es esmu strādnieku pusē, — nomenklatūru var «piesiet» pie strādnieka tikai tad, ja tā no viņa patiešām ir atkarīga, ja ne — nav nekādu morālu tiesību tādu apmaksas veidu uzspiest. Pie mums vēl arvien gabaldarba strādniekiem normas tiek cirptas lielākoties tikai uz viņu pašu pieredzes un iemaņu rēķina. Protams, tas ir nepareizi. Normēšanā ir jāorientējas uz vidēju strādnieku, uz viņa darbaspējām. Es nevarēšu tā strādāt, kā vīriem ehā jāstrādā, — atnāc uz darbu un nezini, kas tev šodien būs j dara. Man pašai patīk regulārs, ritmisks, pārredzams darbs. Šogau cehā vajadzēja ieekonomēt 45 000 normstundu, septiņos mēnešos bija ieekonomēti 9000... Ar vienu roku normas griežam, ar otru meklējam naudu, ko

piemaksāt, un papīrus, pēc kuriem drīkst piemaksāt, — lāpāmies ar dotācijām: ceha priekšnieka fonds, rūpnīcas direktora fonds. Par mēneša beigu šturmēšanu strādniekiem maksājam — it kā par ārpuskārtas darbiem — prēmijas no materiālās stimulēšanas fonda. No tā paša fonda, no kura prēmijas jāizspiež arī inženiertehniskajiem darbiniekiem ... Sagaidīt savu naudiņu ir grūtāk nekā to prēmiju nopelnīt, — šogad jūlijā mēs saņēmām prēmiju par martu, tas ir pilnīgi pret visiem attiecīgajiem nolikumiem, bet prēmija mums pienācās par ceha iegūto pirmo vietu rūpnīcas sociālistiskajā sacensībā!»

Un — galvenais šīs inženieres secinājums:

«Mēs te visi esam pārāk pacietīgi un pieticīgi.»

1985. GADS.

Oficiāli pirmā vijole starp metinātājiem ne tikai vagonbūves rūpnīcā, bet arī visā Latvijā ilgus gadus ir bijis metināšanas montāžas ceha virsbūvju iecirkņa virtuozs Nikolajs Ivanovskis — vairākkārt uzvarējis Latvijas TV rīkotajā profesiju konkursā, Ļeņina ordeņa, Darba Sarkanā Karoga ordeņa un Oktobra Revolūcijas ordeņa kavalieris. Nikolaja Ivanovska pamatdarbs — amat-biedru metinājumkļūdu labošana. Augstas klases meistari ir visi kļūdu labotāju brigādes vīri. Tie, kuri, ar Voltas lokā izkausēto metālu brīžiem pat juvelierīgi rīkodamies, veido ne tikai stipras, bet arī glītas šuves metināšanai pat visneizdevīgākajos apstākļos.

Gleznotājs Ojārs Ābols savulaik rakstīja:

«Gleznie cībā mijas prasme ar neprasmi, savienojamais ar nesavienojamo, tehniski neizdevīgo. Nesavienojamas lietas un neizdevušās lietas. Neizdevušos darbus mēģināt saglābt. Nepatīkamu krāsu izmantot un mēģināt no tās bildi iztaisīt. Tīši. Lai iznāk. Piespiest sevi. Tāda grūtību pārvarēšana, kura arī rada kaut ko. Katram šīs grūtības ir ļoti personiskas, ļoti intīmas pat varbūt, bet tās ir «griestu» grūtības. Izteiksmes līdzekļu apgūšanas grūtības.»

Te katram savu kļūdu labošana nav vajadzīga. Vēl arvien valda uzskats, ka lielražošanā savu kļūdu labošana esot nerentabla. Par mērķtiecīgāku tiek uzskatīta četru piecu lielmeistaru apvienošana brigādē, kura kļūdas labo centralizēti, un — daudzi desmiti «vienkāršo ierindas izpildītāju» no «griestu» grūtību pārvarēšanas ir atbrīvoti jau tehnoloģiski, pilnīgi oficiāli.

Nikolajs Ivanovskis:

«Es uzskatu — katram cilvēkam ir jācenšas savā darbā sasniegt augstāko meistarību. Ne jau to desmit procentu dēļ, ko no tarifa man piemaksā par personisko kvalitātes zīmogu. Pašapziņas dēļ — ja esmu strādnieks, vai tāpēc es esmu dunduks? Es izdarīju visu, lai apgūtu savu profesiju. Tas bija mana prestiža jautājums.»

Kā sākās šī tiecība pēc meistarības spicēm un prestiža?

Sākumā — kā jau sākumā. Pieredzes nebija, iemaņu nebija, bet es pats gribēju metināt pēc iespējas labāk. Neparko negribēju atpalikt no vecajiem — pat pīpēju, metināšanu nepārtraucot, ar visu cigareti zem maskas, kamēr meistars Bukovina pieķēra. Tolaik šad tad vēl vajadzēja nākt arī svētdienās, jo sestdienas tāpat bija obligātās darbdienas. Es nācu tiešām ar prieku. Tad vēl — kur vien vajadzēja, kā jau jaunāko, vienmēr sauca mani. Drīz droši varēju griezt vaļā kā vertikālās, tā horizontālās un griestu šuves. Tā nāca iemaņas. Pamatā — galvenokārt vēlēšanās: ja būt, tad — labākajam. Kāpēc neiemācīties visu, līdz galam? Iestājos mūsu pašu — Rīgas — industriālā politehnikuma vakara nodaļā, mācījos pats sev — lai man metināšanā nebūtu nekādu noslēpumu.»

Kas priekš jums ir pats sarežģītākais darbs?

«Man sarežģīta darba vispār nav. Visu zinu, visu māku. Gan teorētiski, gan praktiski. Griez kaut vai ar kājām gaisā!»

Ar savu prestižu tagad esat apmierināts?

«Jā, noteikti.»

Kuri te, jūsuprāt, vēl ir īsti meistari?

«Viktors Tihijs noteikti, Antons Jakovļevs, Vladimirs Polkins, Kostja, nu, — Konstantīns Žirnovs, Pjotrs Velikoborecs, Nikolajs Drabkovs, Kārlis Smaliķis. Tas ir viss — septiņi astoņi, vairāk ne.»

Toties metināšanas laboratorijas vadītājs tehnisko zinātņu kandidats Jānis Andersons par labakajiem sauc nevis prasmīgakos, bet gan — tehnoloģiski godīgākos:

«Suļiko Požajevs, Zigmunds Lukša, Vasilijs Moročko, Anatolijs Okuņevs. Pats pirmais ir Juris Brūveris, kam gadiem ilgi nav bijis nevienas kļūmes.»

Un tieši viņš — pats pirmais — metina saspiestā gaisa rezervuārus pneimobremžu iekārtām, tos pārbauda sevišķi rūpīgi.

Tehnoloģiskais godīgums ir gan cilvēciskā apzinīguma izpausme, gan pats augstākais profesionālās meistarības kritērijs. Metināšanas montāžas ceha metinātāju brigadieris Imants Lukstiņš saka:

«Vislabākais ir tas metinātājs, uz kuru var paļauties! Tlūsu ceha lielākais meistars ir Fedja Bogorodjs, — pēc viņa neviens neko nav pārbaudījis. Pirmoreiz es viņa īsto vārdu uzzināju, kad viņu vadījām pensijā, — Francis, bet tā, katru dienu — Fedja, Fedja. Atnāk inspektori, prasa, — defekti izlaboti? Jā. Kas laboja? Fedja. Skaidrs, — te nav ko vairāk skatīties, ejam tālāk ... Bet — arī viņam ir savs niķis: ja atsūtītā detaļa nav precīza, viņš ir principiāls — nav un viss, nevar likt iekšā. Varētu mēģināt piegriezt, pielāgot, bet viņš nē: ir jāoūt un cauri. Un tepat blakus mums ir ceha «inventārs» Andrejs Švikulis. Ja viņš aizies, tad tai vietā vajadzēs vismaz trīs šmirģelētāju brigādi: ar Andreju visvairāk rēķinās tad, kad viņš dienām dzer un viņa nav. Vienu otru reizi mēneša beigās ir braukuši viņam uz Vangažiem pakaļ

un veduši uz šanci, ja vien viņš nav bijis galīgi pillā un varējis uz kājām nostāvēt.» .

1985. GADS.

Divus gadus pirms nāves Batjka par savu darbu saka:

«Nogurdina gan ... Slimots nav, bet tā ... Visu laiku dauzi ar āmuru, vibrācija ... Rokas sāp. Acis? Retāk — pie zaķīšiem jau pierast nevar.»

Kārlis, kam melnās ūsas tikpat rūpīgi nospicētas kā kuļmašīnu meistariem vecās bildēs:

«Neko daudz nejūt. Sieva brīžiem saka — mūzika par skaļu. Es saku — normāli. Rokas tirpst... Kādreiz naktīs ... Tas no kuvaldas.»

Valentīna Trejkalne:

«Visvairāk jāuzmanās no zaķīšiem: metinātājiem katram savi dzelži priekšā, viņiem uz uguņiem nav jāskatās. Ja ar roceni metina, tad — arī maska. Mēs uz leju neskatīties nevaram, mums no celtņa viss un visi ir laikus jāierauga, un visu laiku dūmi, putekļi, gāzes ... Piecpadsmit gadus.»

Precīzāk par Anatoliju Okuņevu pateikt neizdosies:

«... Kur tu tādos gados vairs skriesi — sēdi tepat un gaidi pensiju!»

Ļoti daudziem pensijas gaidīšana — tā viņi paši apgalvo — ir vienīgais iemesls turpmākajai palikšanai vagonu rūpnīcā. Daži papildus var minēt vēl vienu iemeslu — iepriecinoši īsu dzīvokļa gaidītāju rindu. Desmit gadu laikā, kopš esmu pazīstams ar vagonbūvētājiem, nācies dzirdēt tikai šos divus strādāšanas pamatojumus. Goda vārds!

1987. GADS.

Brīnumi pasaulē ir varens retums, smagaja mašīnbūve brīnu- Mainība ir vēl retāka: lielākā daļa pēdējos gados pensijā aizgājušo strādā, un — strādā tepat, šajā rūpnīcā!

Strādā Seņa — Semjons Cvetkovs, neliela auguma vīrelis, vienmēr nosmulētu degungalu. Tas pats, kurš gadiem ilgi lēnīgā pacietībā kāpelēja pa rāmjiem no septiņiem rītā līdz pusastoņiem astoņiem vakarā. Visai dīvaini pirms pieciem gadiem likās Seņas negaidītā niknumā teiktie vārdi:

«Līdz pensijai un ne vienu dienu ilgāk! Lai velis to fabriku parauj! Savu godīgi esmu padarījis. Nevienu dienu vairāk.»

Šogad Seņa savējo pusautomātu pametis:

«Es tagad ar roceni bakstos — pielaboju rāmjus pirms nodošanas. Vairāk par 168 rubļiem nedrīkstu pelnīt.»

Nūja — Seņa sapelnījis ierindnieka visaugstāko pensiju, 132 rubļus, kurus ir iespējas nesaņemt, ja pensijas un algas summa pārsniegs... Un sākas viss no gala, — kā Jāņa Streiča lentē «Mans draugs — nenopietns cilvēks».

Strādā Vasilijs Trofimovs. Vasjka, kuram tik ļoti tīk iekniebt sānos

garāmejošām tehniskās kontroles dienesta kundzītēm, kuras — visveiksmīgākajos gadījienos — pārspiedz ikvienu pilnos apgriezienos gaudojošu pneimošmirģeli. Vasjka, kurš vien reizes piecas, nu, pilnīgu nepārspīlēšanu garantējot, — sešas, ir smagāks par dižāmuru, kas viņam jācilā. Vasjka, kurš skaļi nelabā balsī skaļi nepiedienīgiem vārdiem lamājas katru dienu katra mēneša pirmajās divās nedēļās, lai pēcāk — nedēļu pusotru, varbūt pat veselas divas — nelamātos gandrīz nemaz, jo — Vasilijs Trofimovs skaļi nelabā balsī skaļi nepiedienīgiem vārdiem lamājas tikai tad, kad viņam savā darbavietā nekā cita nav ko darīt.

Strādā Francis Bogorodjs.

Strādā Juris Brūveris — gan vairs ne metināšanas montāžas cehā, bet gan — rūpnīcas metināšanas laboratorijā.

Vienā no pašām pēdējām augusta dienām gandrīz pašā iecirkņa vidū, starp jau metināto un vēl nemetināto sagatavju grēdām gandrīz vai ar pierēm kopā saskrienamies ar Andreju Čipānu, to pašu vīru, kam «znots galdnieks zārku darbnīcā, nu, zārcinieks».

Arī jūs vēl te raujaties?

«A ko ta mājās es nīkšu, —te ir visi mani čomi.»

Kā dūša? Vēl maktena?

«Kā tad! Vēl jau i meitās varētu iet, un —tad jau ar 132 rubul mēnesī par maz!»

Baltas gaismas strēles velvēs melnās, piedūmotās. Jokos baltas viņiem mēles, optiMistiskas tiem acis. Ribās — apkvēpotas plaušas.

Un.

Nesociālistiski sociāls, dramatiski traģisks, ekonomiski un tikumiski neekonomisks un netikumiski Melnais karnevāls ne mazāk melnas mūzikas pavadībā: melni vīri melnām sejām melnās maskās: viens-divi-trīs, viens-divi-trīs: Būveris-Auliciems-Bogo-rodjs, Brūveris-Auliciems-Bogorodjs ... Un — uz otru pusi! Či-pāns-Trofimovs-Seņa Cvetkovs, Čipāns-Tofimovs-Seņa Cvetkovs ... Viens-divi-trīs, viens-divi-trīs: katrs des-mi-tais pen-sio-nārs, katrs des-mi-tais pen-sio-nārs__

1985. GADS.

Meistaram Andrejam Galeniekam līdz pensijai jāgaida visilgāk:

«Es stājos Politehniskajā institūtā, jo gribēju iet pa «elektrības līniju». Pēc institūta iesāku tieši elektrisko vilcienu Galvenās konstruktoru nodaļas elektroaparatūras birojā. Četrarpus gadus nostrādāju, tad — divus mēnešus rāvāmies ar to dzīvojamās mājas nodošanu Vidrižu ielā. (No rūpnīcas komjauniešiem un jauniešiem izveidota vienība gāja palīgā pašu uzņēmuma kapitālās celtniecības nodaļas vīriem, pašiem uz dzīvokļiem i nepretendējot, vien uz pliku — bet lielu! — rubli cerot. Autora piezīme.) Pēc tam visus tās vienības jaunos inženierus desantēja grūtajos cehos un iecirkņos — mūs gribēja par tādiem priekšnieci-ņiem iztaisīt, kas uzreiz sarīkos revolūciju visā

rūpnīcā un tiks galā ar visām problēmām. Te ar vienu tādu rāvienu nekas nav izdarāms. Un tā es tiku par šī iecirkņa inženieri tehnologu. Vēlāk iecirkņa vecākais meistars Aleksandrs Veselovs piedāvāja man te palikt par meistaru. Piekritu, jo — es vinnēju. Vispirms — naudā: tehnologam 125 vai 135, neatceros vairs, — bet meistaram — 150. Varētu būt vēl arī 62 rubļu prēmija, bet pa tiem trim gadiem tikai reizes četras piecas es to dabūju. Abiem mazajiem — Marutai un Mārim — tāda manas algas maiņa jau bija krietni jūtama. Atšķirība, salīdzinājumā ar tehnologa laiku, diezgan lie-. la: kā tehnologs es iecirknim nepiederēju, un iecirkņa cilvēkiem domātās prēmijas mani neskāra.»

Ne bez nopietni pozitīva iemesla meistaru Andreju Galenieku pēc neilga laika paaugstināja iecirkņa vecākā meistara amatā. Andrejs noturējās gadu. Pēc paša lūguma atguva savu iepriekšējo posteni.

1987. GADS.

Andrejs paraicināts — darbam Valsts pieņemšanas dienesta.

Kāds nu ir jūsu tiesību kodekss?

«Mūs neierobežo. Mūsu priekšniekam vajadzības gadījumā ir tiesības sodīt ar naudassodu, līdz 100 rubļu apmērā jebkuru — kā strādnieku, tā arī pašu direktoru. Izmantojuši šīs tiesības vēl mēs neesam, bet dažus pabaidījām gan, izdodas: nauda ir nauda. Mana kādreizējā iecirkņa vīri smējās: hā, tu jau vari apturēt visu iecirkni, no sava kabineta ārā neejot! Bet pie kontroles ir jāpieradina. Un pie jēgas — arī. Kāds cehā palaikam pabļaustās, — jūs neko jaunu neesat izdarījuši. Nevar teikt, ka neko: agrāk Ceļu satiksmes ministrijas inspekcijā arī bija trīspadsmit kontrolieri — tāpat kā tagad mums, mēs iesakām pastāvīgi kontrolēt tēraudlietuves darbu, agrāk — inspekcija — ar to neņēmās, mehāniskās montāžas cehā — piespiedām balansēšanas stendu uztaisīt. Katru mēnesi kādā atsevišķā cehā vai iecirknī rīkojām tā saucamo «lidojošo» kontroli — ņemam rasējumus, ceha tehniskās kontroles dienesta klātbūtnē pārbaudām produkciju, pēc tam — rakstām savus secinājumus, rūpnīcas administrācijai attiecīgajā laikā jānodrošina attiecīgo pasākumu realizācija, vēl pēc kāda laika — «atlidojam» vēlreiz ... Bet — tās lielākās problēmas jau nav šajā zavodiņā jāmeklē, jātiek galā ar neritmis-kām piegādēm, ar tiem šakāļiem, kas nekaunīgā stilā sūta šurp brāķi. No sešsimt piegādātājiem vēl ne pusei nav savu valsts pieņemšanas dienestu, — tikko, septembra sākumā, Valsts Standartu komiteja mums prasīja rakstīt «melno papīru»: kuri piegādātāji dod visvairāk brāķa, kuriem visdrīzāk nepieciešama Valsts pieņemšana. Sākums vien, — kārtīgam, normālam darbam vajadzētu vēl kādus sešus septiņus cilvēkus, — šobrīd uz visu mehāniskās montāžas cehu ir viens pats kontrolieris, — tas ir mans cehs. Bet — kopumā pagaidām mūsu dienests spēj kontrolēt gandrīz likai galarezultātus, tās spicītes. Vajadzētu zināt, kas

tam vidum iekšā! Pārzināt visu tehnoloģisko ķēdi, arī piegādes ...»

Kā pats jūties?

«220 rubļu mēnesī — cietā alga. Plus — ceturkšņa prēmija, 210 rubļu. Ap trim simtiem mēnesī sanāk. Režīms — daudz cilvēcīgāks, arī nervi tik daudz kā agrāk nav jābendē. Šovasar man bija normāls atvaļinājums: ar sīkajiem kārtīgi izdzīvojāmies pa laukiem. Sievasmātei ir cūkas un aitas, — sapļāvu aitām sienu, saskaldīju 28 sterus malkas. Tur mums arī tādi labi kaimiņi, viņiem ir gotiņa, — bērni dabūja kārtīgu pienu sadzerties. Pašam ari veselība kārtībā: sirds mierīga, vairs nav sāpējusi.»

Tātad — šajā pārmaiņu laikā Andrejam varen laimējās? Viņu uzaicināja, viņš — šim aicinājumam piekrita? Atbildē — dubults apstiprinošs «jā»? Nē? Laimējās arī Dacei, Marutai un Mārim? Nevis divkāršs, bet pieckāršs «jā»? Nē! Vareni paveicās ar šādu valsts pieņēmēju visam mehāniskās montāžas ceham! Jo — raksturos dažādi, savstarpēji pat ļoti atšķirīgi cilvēki dažādos šā ceha iecirkņos apgalvoja vienu un to pašu — diez vai kāds cits no šī dienesta kontrolieru velnaduča tiekot respektēts un cienīts tik nešaubīgā vienbalsībā kā Andrejs Galenieks pārliecinošās kompetences un optimālā prasību augstuma dēļ.

EVERY CLOUD HAS A SILVER LINING...

Katram mākonim ir ... Katram katram. Tā — jebkuros padebešos.

Ratiņrāmju iecirkņa vecākajam meistaram Aleksandram Veselovam attiecības ar šo savu posteni ilgos gadu gados veidojušās allaž dīvainā sarežģītībā: viņš aicināts šurp un saukts prom, pats gribējis prom iet un pats aiziet arī nevarējis, noguris — it kā pavisam, un — aizgājis — it kā pavisam, no šejienes problēmu režģ-režģiem it kā veiksmīgi paslēpdamies, pēc tam — gan agrākie paziņas, gan jauniņie, viņu nepazinušie par vēl lielāku veiksmi uzskatījuši viņa atrašanu un atpakaļ atgādāšanu, pats — vienmēr strīdīgs un — tikpat bieži — apstrīdams, ik situācijā — neatlaidīgs, un, kā gadu gaitā apliecinājuši, — neatlaižams. Strādājis par metinātāju, pabeidzis Rīgas industriālo politehnikumu. Paaugstināts par meistaru. Uzaicināts darbam Valsts drošības komitejā. Pēc sešiem tur nostrādātiem gadiem un medicīniskās komisijas slēdziena par sirdsjaudas nepietiekamību atgriezies.

Pirms diviem gadiem:

«Kāpēc mūsu iecirknī labu un kārtīgu strādnieku nav tik daudz, kā gribētos un vajadzētu? 1972. gadā, vēl pirms manas atnākšanas, šī ceha normētāji kopā ar iepriekšējo šī iecirkņa vecāko meistaru toreiz skaļās vispārējā apmaksas veida maiņas ietvaros pamatīgi apgraizīja izcenojumus un paši saņēma solīdas prēmijas, jo — bija ieviestas it kā tehniski pamatotas normas, samazināta darbietilpība un produkcijas pašizmaksa. Patiesībā nekāda patiesi ekonomiska pamatojuma tur

nebija! Tūlīt pat no iecirkņa un arī no visas rūpnīcas palēkdamies pie velna tauriņiem — k čortovim babočkam! — aizgāja daudzi kārtīgi vīri, liela daļa no pašiem labākajiem. Viss cehs, ne tikai mūsējais iecirknis, arī rūpnīca visa toreiz tādu sitienu dabūja, ka mēs šeit, piemēram, noteikti vēl atelsušies neesam. Jau pašā sākumā, tikko atnācis, es teicu, ka šeit nogrieztais agri vai vēlu atpakaļ būs jāpiegriež. Ilgu laiku neklausīja mani te neviens, kamēr — beidzot! — pirms gadiem četriem pieciem i administrētāji, i ekonomētāji, i normētāji bija spiesti ieklausīties iecirkņa un ceha vadītāju pierādījumos. Pati dzīvīte stūrī ietrieca, pilnā gaitā! Bet — kazai ādu pār acīm maukt nedrīkstēja un vilku sabarot vajadzēja, nācās ganu bez pusdienām atstāt: valsti apšmaukr, — neceļot augšup izcenojumus, lai produkcijas pašizmaksu nepaaugstinātu tiešā veidā — par desmit, piecpadsmit, un dažās pozīcijās un operācijas — ari par veseliem divdesmit procentiem pacelt premiālās piemaksas!»

1987. GADS.

Mehāniskās montāžas cehā, remonta un instrumentu iecirknī Mihaila Safronova brigāde pēc pusdienām atlikušos brīvbrīžus mērī cigaretēs un anekdotēs.

Valdis:

«Ar mums te karoja kā ar nez kādiem naidniekiem. Mēs esam vienota darbuzņēmuma remontnieku un instrumentālistu brigāde, ne reizi vēl neesam savu darba algas fondam atvēlēto summu pārtērējuši. Par daudz gribot nopelnīt! Labi — lai nebūtu lieku subjektīvu spriedumu, davai, — inventarizēsim visas iekārtas un palīgierīces, par ko esam atbildīgi un kas mums ir kārtībā jāuztur! To gan nē? Kuri tad ir tie, kuri strādāt negrib?»

Un pats Miška — brigadieris Mihails Safronovs:

«Nesu normētājiem darba uzskaites lapas, tā sauktos «narja-dus», parakstīt, — man saka: ja uz katru brigādes dvēseli kopumā iznāks vairāk par trim simtiem mēnesī, mēs neparakstīsim. Man tur nebija, ko teikt, atstāju tās cedeles uz galda un gāju prom. Šoreiz parakstīja. Cik ilgi tāda ākstīšanās turpināsies, es nezinu.»

Dainis:

«Saška raksta iesniegumu, taisās iet prom.»

Piebalso Valdis:

«Augstas klases instrumentālists, strādā uz visiem beņķiem. Kā pēc armijas atnāca, tā seši gadi te jau ir atstāti. Ja viņš ies, rūpnīca viņu zaudēs. Viņš rūp-nī-cu nezaudēs. Tai nākamajā vietā viņš varbūt saņems vairāk nekā te, varbūt — tik-pat, bet mūsu rūpnīca viņam visus šos gadus ir devusi ti-kai to pliko naudiņu. Un, ja līdzšinējie konflikti ar normētājiem turpināsies, arī mēs ar Mišku varam nokļūt uz asmens.»

Saša, salocījis visus simt deviņdesmit sava auguma centimetrus uz

maza instrumentālistu firmas ķeblīša, acis grīdā ietriecis, pus-rudās ūsas nokāris, caur kreiso mutes kaktiņu k ūgti izvelk patieso:

«Un ja mūsu brigādei kāds varētu pārmest sliktu strādāšanu ...»

1987. GADS.

«Pirmoreiz studēt es iesāku universitātē, bet, tikko tur visus gribēja par skolotājiem pataisīt, mēs, vesels čaļu bars, tūlīt aizmukām,» atceras Imants Lukstiņš.

Tagad viņam — brigadierim savā cehā un trīs bērnu tēvam ģimenē — gan pašam sevi, gan ikdienā sev blakus esošos jāskolo un jāaudzina:

«Es tos puikas bišķi piežmiedzu un — pats sevi arī. Izdarīt to nav pārāk grūti: mūsu brigāde nav liela — viens, divi, trīs, četri, es pats — piektais. Sākumā jaunos vajadzēja dresēt — iemācīt katram ar katru rēķināties, cienīt citus — lai tam otram ir vieglāk, labāk. Brigadieris pats nekad nedrīkst no neizdevīga darba izvairīties — tikai tad tavējie tev vajadzības gadījumā ļaus no viņiem prasīt maksimālu atdevi. Es uzskatu, ka mūsu brigāde šobrīd ir viena no apzinīgākajām. Vienmēr maksimāli jācenšas iejusties otra ādā. Vienam pietiek ar klusu teicienu, otrs savu reizi ir jāpalamā. Valdiņam, re — tur, stūrī, — visu vajag ātri! ātri! ātri! viņam izvērsties vajag, viņam ir ļoti laba metāla izjūta — tā ļauj pieļaujamās robežās pārkāpt tehnoloģiju, likt lielāku strāvas stiprumu, nekā drīkstētu: garajās šuvēs tas dod pamatīgu laika ietaupījumu, tikko viņam kāda šeptīte piņķerīgāka — beigts mans Mocāns, un — uzreiz skatās, kā tādu darbu Vitālijam piespēlēt, — tas tāds mierīgs, pacietīgs, zolīds.»

«Puikas pretī nesprēgā?»

«Kādreiz jau palecas arī. Elementārās fizikas likums: iedarbība izraisa pretdarbību. Tas nekas — tas pašam jāparedz, jāieplāno.»

«Vecāko dēlu neesat mēģinājis vasarās te pie darba pielikt?»

«Bez slodzes atstāt nedrīkst — uz cehu viņš ir nācis, ar brigādes puišiem sapazinies un saprotas labi — tikai ar mani viņam ir grūti saprasties. Man liekas, ka viņš mūžam meklē taisnību citos, bet sevī meklēt — negrib.»

1985. GADS.

«Un kur Uldis tagad ir?» ieprasos.

«Dzīvo pie drauga, nav tālu no mūsu mājas. Abi vienreiz mani ciemos uzaicināja: istaba tīra, puikas, štrunts, kādi tur puikas — manam vellam deviņpadsmitais ... skatos, puikas zupu uzvārījuši, — kā normāli pieauguši cilvēki...»

«Kāpēc «kā»?» gribu ievaicāties, nē, šobrīd tādā formā nevar — tik viegli tagad prasīt nedrīkst, bet patiesi: kāpēc «kā»? Labi, ka mute man vaļā šobrīd neveras.

Imants pārstāj ar acīm caur logu piekvēpušajiem stikliem saulesspīguļus tvarstīt un, viegli atliecoties — mugura? —, pievelk pilnas

plaušas:

«Vakar mēs atkal abi salikāmies kopā. Šis sak' — jā, tu tāds šausmīgi pareizs! ... Kāds tur pareizs?! — Es biju noteicis termiņu ... Nē, to termiņu viņš pats noteica: LIDZ 10. augustam iestāšos darbā, bet vakar man saka: nē, šis esot teicis — PEC 10. augusta ... Es pretī, — nekā nebija, vecīt — šmaucies ...»

Palaikam cauri ik telpai dažādu lielumu kubi un kamoli kūleņo un ripo. Kubi, melnpunktotie spēļkauliņi pilnā krāsu un toņu gammā — gadījumi. Neķers jūs šoreiz? Citureiz! Ja ne tas, lielais, tad, pārmaiņas pēc, vairāku mazu nejAušību kombinācija! Zeme ir apaļa. Tāpat kā jebkuriem citiem Zemes dabiskajiem un mākslīgajiem pavadoņiem arī Gadījumiem un NeGadīJumiem ir orbītas. Un neceriet uz cieņu un gandarījumu, ja augstākā ranga dzīslu tuvumā pratīsiet no gadījumiem un negadījumiem tikai izvairīties, jūsu pienākums ir lieliski apzināt visas KombiNāciju iespējas, tās izvēlēties, un selekcionēt! Optimāli Labākās!

1987. GADS.

Rūpnīcas partijas komitejas sekretārs Nikolajs Boļšakovs stāstā:

«Pērnā gada februārī Proletāriešu rajona partijas birojs klausījās RVR galvenā inženiera Roberta Reingarda ziņojumu par paveikto, uzņēmumu gatavojot tik apjomīgai rekonstrukcijai — mums pēc visiem pūliņiem un rūpēm rekonstrukcijas vajadzībām piešķirti 80 miljoni. Nedaudz sašaurinot ražojumu nomenklatūru — no vecajiem, visiem apnikušajiem tramvajiem jau ar 1988. gada pirmo janvāri vaļā esam tikuši — mums jāpanāk būtiska produkcijas kopapjoma palielināšana, uzņēmumā nodarbināto skaitu ne-pa-lie-li-not. Celtnieki mums palīdz atsaucīgi, celtniecības montāžas darbu šim gadam paredzētais apjoms tiks izpildīts, tās dzelzsbetona kārbas mums būs, bet... Tai pašā kalēju cehā bijām iecerējuši iztikt bez celtņiem, — izmantojot transportrobo-tus, bet darbagaldu būvētāji Ivanovā, kaut vai, pat mūsu pieteikumus nepieņem — šiem tāpat darba daudz, toties, ja šo robotu nebūs, nepalielināt strādājošo skaitu būs par vēl vienu pakāpi grūtāk. Partijas rajona komitejas birojā rūpnīcas inženiertehnisko dienestu darbs tika atzīts par nepietiekamu, nākamā tāda pārbaude — izskatīšana birojā — ieplānota oktobrī, bet jau tagad, septembrī, ir skaidrs, ka galvenais inženieris Reingards un galvenā inženiera vietnieks ar rekonstrukciju saistītajos jautājumos Jānis Andersons, ļoti iespējams, saņems stingrus partijas sodus. To neatlaidību, kas viņiem savu uzdevumu izpildē būtu jāapliecina, viņi — mūsuprāt — vēl nav apliecinājuši.»

«Kā jums šķiet, vai uzņēmumam šī gada plānu izdosies izpildīt?»

«Ar plāna pildīšanu mums šogad sokas īpaši smagi. Ļoti traucēja neparasti aukstā ziema, kad, elektroenerģiju taupot, strādājām vēlu vakaros un naktīs. Tā nu pagaidām plānu īsti esam izpildījuši tikai

aprīlī un maijā, taču es esmu pārliecināts, ka savus parādus veiksmīgi nolīdzināsim — priekšā vēl oktobris, novembris, decembris: pagājušā gada decembrī tika izgatavoti 78 vagoni, bet parasti mums mēnesī jānodod 53. Tātad varam! Un, kā ierasts, mums ļoti traucē piegādātāju nedisciplinētība. Paši savējos arī pienācīgi papurinājām — materiāli tehniskās apgādes nodaļai vispirms vadītāja vietnieku nomainījām, vēlāk arī pašu vadītāju. Direktora vietnieku Solovjovu stingri sodījām: partijas rājienu ar ierakstu viņš saņēma.»

«Un kā tādas pātagas palīdz?»

«Uzreiz tas nav manāms — pērnajā gadā, ar piegādātājiem noslēdzot līgumus, tika pieļautas tādas kļūdas, kuras nācās pamanīt tad, kad gads jau bija pamatīgi iesākts, un tad nu lietuves ķieģeļu trūkuma dēļ kopš jūlija tēraudlietuvē mums no trijām strādāja tikai viena krāsns. Vagoniem logstiklus nevarējām dabūt visu janvāri, nevaram arī visu septembri, tikko saņemta ziņa, ka septembrī vajadzīgos logstiklus mēs saņemšot — 28. datumā!»

«Ja uzņēmums ir tik neapgādāts, ja šogad no veseliem astoņiem mēnešiem plāns izpildīts tikai divos un parādus jūs tomēr līdz 31. decembra vakaram cerat atstrādāt, — vai tik smagā situācijā jau ar 1. janvāri ir vērts pāriet uz pilnu pašfinansēšanos un pilnu saimniecisko aprēķinu, jo republikas Valsts plāna komitejas priekšsēdētājs Miervaldis Ramāns LKP CK jūnija Plēnumā teica tā: «Piemēram, nav iespējams pāriet uz pašfinansēšanu konditorejas fabrikām «Laima» un «17. jūnijs», Rīgas vagonu rūpnīcai un vairākiem citiem uzņēmumiem. Tāpēc pārtikas rūpniecības uzņēmumiem šie jautājumi tiks izstrādāti speciāli, bet Rīgas vagonu rūpnīcai jāsaņem no budžeta finansējami kapitālieguldījumi.»»

«Nav vairs vērts vilkt garumā, citu iespēju nav. Iespējams, ka ekonomiski sagatavoties nepagūsim. Galvenais — mūsu tālākais liktenis ir atkarīgs no tā, kādi tiks apstiprināti normatīvi — cik procentos tiks noteikti atskaitījumi no mūsu uzņēmuma peļņas. Šobrīd mēs skatāmies un klausāmies visapkārt un dzirdam, un redzam, ka ir jau uzņēmumi, kam pašiem paliks 28 kapeikas no katra rubļa, bet autoražotājiem apvienībā «AvtoZIL» pašu ziņā paliek 70 kapeikas... Mums sola pusi, bet mēs rēķinām, ka vajadzētu vismaz 60 procentus.»

«Kurš šajā noteikšanā ir tas īstais noteicējs?»

«Ministrija! Gandrīz viss šādā situācijā atkarīgs no tā, kas un kā pratīs virzīt sarunas starp ministriju un mums.»

Un vēl viens jautājums RVR partijas komitejas sekretāram Nikolajam Boļšakovam:

«V'ai tagadējie rūpnīcas ražošanas uzdevumi ir nopietni pamatoti, uzņēmuma spēkiem un spējām atbilstoši?»

«Pamatražošanā plānu izpildīt var, protams, ja mūs nodrošinās ar visu to, kas ripotspējīgam vilcienam ir vajadzīgs. Šis plāns vienmēr

tiek apspriests un pieņemts mūsu attiecīgajos darba kolektīvos — cehos, iecirkņos, nodaļās. Toties pašreizējais plāns tautas plaša patēriņa preču ražošanai ir nepamatoti augsts. Tāda plāna pildīšanai mums nav ne jaudu, ne materiāli tehniskā nodrošinājuma. Jaudu mums pietiktu, lai ražotu produkciju par aptuveni 1,2 miljoniem rubļu gadā. No mums spiež 3,8 miljonus. Tas nav ne mūsu spēkiem atbilstoši, ne jēdzīgi — vagonu rūpnīcai vispirms taču ir jāražo vagoni, vilcieni.»

Jautājums rūpnīcas direktoram tehnisko zinātņu kandidātam Valentīnam Savinam — jums ir gan starptautiskas klases cīkstoņa, gan ilggadēja šīs rūpnīcas inženiera pieredze, kādas, jūsuprāt, ir iespējas uzvarēt šo cīņu, cīņu ar RVR grūtību kompleksu?

«Cīnīties ir vērts, un, ja gaisma tuneļa galā tiešām nespīdētu, es nebūtu šo darbu sācis. 1987. gadā beidzot sākām būvēt noliktavas, un drīz mums būs 15 tūkstoši kvadrātmetru siltu telpu. Esam izkarojuši tiesības uz rekonstrukciju, esam izstrādājuši reālu, izpildāmu programmu, lai astoņos gados savus darbiniekus spētu nodrošināt ar dzīvojamo platību. Mums izdevās nopurināt arhaiskos tramvajus, pašiem gatavojamo detaļu skaitu tā samazinot par 30 tūkstošiem: agrāk mums bija jāražo 170 tūkstoši... Beidzot ir pieņemts lēmums par izmēģinājumu poligona izveidošanu, kaut arī — kur sameklēt šī poligona izbūvētājus, šobrīd nezinām. 1989. gadā sāksim ražot dīzeļvilcienus Kubai, elektrovilcienus mums prasa Indija, Sīrija, Ungārija. Organizēsim mazo sēriju cehu. Būs arī ESM programmu nodrošinājums__»

Pēdējo teikumu direktora cerību pārskatā saklausījis, līdz šim brīdim klusējošais Vladimirs Pacanovskis pasmaida un noburkšķ:

«Nu — nu ...»

Direktors turpina:

«Pie mums strādājošiem būs savs, mūsu ministrijai pakļauts, pansionāts Jūrmalā. Tepat, rūpnīcas teritorijā celsim vēl vienu profilaktoriju, tagadējai rajona poliklīnikai līdzvērtīgu —savu — poliklīniku, tepat blakus būs arī rūpnīcas sporta komplekss. Mums ļoti vajadzīgi jaunie — daudz jaunu strādnieku un ļoti daudz inženiertehnisko darbinieku. Un, lai šiem jaunajiem rastos vēlēšanās nākt tieši pie mums, ļoti strauji ir jāceļ RVR firmas prestižs.»

Piepeši atminos arodkomitejas priekšsēdētāja Vladimira Piļjukova sacīto:

«Pie mums darba apstākļi vienmēr būs sarežģītāki nekā VEF-ā, tur, ielas otrā pusē. Tādēļ mums ir vajadzīgs augstāks mūsējo sociālais nodrošinājums — tikai tā mēs ar kaimiņiem varēsim konkurēt: ar vietām bērnudārzos mēs savējos jau esam apgādājuši, viņi — ne.»

DIEVS ŽĒLĪGAIS— TIE TAČU NEESAM MĒS!

Ne mūs tas interesē, ne mums to vajag, jo tie neesam mēs. Ne jau mēs vācam pudeles mēslu kastēs, ceļmalās, izgāztuvēs un atejās. Ne jau mēs kokzāģētavās ierokamies skaidās, lai nenosaltu, pirms ataust rudens rīts.

Mēs esam kārtīgi ļaudis — mums ir pajumte un ir darbs. Jums labāks dzīvoklis, toties mans darbs labāks par jūsējo, jums — mīļākais gluži kā Celentāno, toties mana sirdspuķīte ir varena adītāja un lieliski sutina te-ļagaļu sojas mērcē. Jums pagājuša mēnesī bija jānopūlas, lai iegādātos franču parfimēriju, bet man tie lepnie beļģu zābaki, paskat, kādas tulznas uzberzuši.

Kāda mums daļa gar sirmo, kādreiz eleganto, par klaidonību daudzreiz tiesāto sievieti? Vēlā vakarā viņa slapstīdamās iet pa lietus noskalotām, eļļaini spīguļojošām Rīgas ielām un meklē, kur kādi vaļēji bēniņi, kā zvērs ošņā pēc šī nevienam nepiederošā, dienas atstātā siltuma. Viņa ir tramīga, jo baidās uzdurties pelēkšineļotam stāvam un pievienot savai antibiogrāfijai vēl vienu sodāmību.

Kāda mums gar to daļa? Pašiem savu problēmu, cik nevajag. Jārelaksējas. Lūk tā, ieslēdzam silti rožainu gaismu. Uzliekam plati — Johanna Sebastjana Baha prelūdijas no krājuma «Büchlein», gremdējamies polifonijā . . .

Vecā sievete jau tikusi līdz bēniņu logam. Nu viņai ir naktsmājas. Baloži iztramdīti, bet tūlīt jau tie aprims. Sieviete iekārtojas ērtāk uz putnu piemēslotās grīdas un atviegloti izstiepj kājas. Diena ir pagājusi.

Bet kāda mums gar viņu daļa? Katru mīļu dienu jaunas problēmas. Vēl vakar par to nevarēja ne ieminēties, bet šodien — lūdzu, runā. Vēl vakar šo filmu nebija iespējams noskatīties, bet šodien — skaties, līdz apnīk. Un vairs jau nemaz negribas skatīties. Bet kāds tam sakars ar šo sievieti! No rīta viņa rūpīgi tīrīs no svārkiem bēniņu gružus un ar salauztu dzeltenu ķemmi sukās matus, lai lepni mestu līkumu trīsstāvu namam Gaiziņa ielā 7.

Mūsu šīsdienas problēmu loks noslēdzies: automāts noklusinājis nenogurdināmo Jesaiju Braudo, ar kājas īkšķi jūs izslēdzat rožaino lampu, uz krēsla rūpīgi noliktā importa veļa līdz rītam vairs nebūs vajadzīga.

Visi ir apmierināti.

BET KAM GAN TAS INTERESE!

Laikam jau tikai šim vidēja auguma vīram, kurš ik rītu ierodas savā kabinetā Gaiziņa ielā 7. Pelēko šineli pieņemšanas un norīkošanas punkta priekšnieks Dubovickis valkā reti. Un civilapģērbā līdzinās enerģiskam advokātam no Kijevas apkaimes miestiņa, kaut visu mūžu, atskaitot četrus pēdējos gadus, nostrādāts kriminālmeklēšanā.

Pirms četriem gadiem, kad Dubovicki norīkoja par pieņemšanas un norīkošanas punkta priekšnieku, šī iestāde daudz neatšķīrās no līdziniecēm citur Padomju Savienībā— netīras guļvietas, blaktis, tarakāni, vienaldzība pret aizturētajiem; tāpat kā citās pilsētās, šī vieta tika uzskatīta par sava veida soda bataljonu, kur par priekšniekiem sūtīja nogrēkojušos milicijas virsniekus. Viņu attieksme pret darbu bija atbilstoša perspektīvai — arto neizpelnīsies ne slavu, ne amata paaugstinājumu. Arī presei šī apakšvienība nešķiet uzmanības vērta, — līdz pat nesenam laikam tas cilvēku slānis, kas nokļūst pieņemšanas un norīkošanas punktā, it kā nemaz neeksistēja. Viņus pieņemts dēvēt par klaidoņiem — šos cilvēkus bez darba, bez pajumtes, bez dokumentiem. Kaut pareizāk būtu lietot precīzāku apzīmējumu — bezpajumtnieki un bezdarbnieki.

KAS IR PIEŅEMSANAS UN NORĪKOŠANAS PUNKTS!

Te uz laiku piestāj visi, kurus apzīmē ar vārdu «pabiras». Pēc idejas un arī atbilstoši instrukcijām cilvēks, kas šeit trīsdesmit dienās izgājis «šķirošanu», jāapgādā ar pasi, jānorīko strādāt, viņam jāizsniedz biļete braucienam uz pēdējās pierakstīšanās vietu. Uzdrošinos apgalvot, ka nekur šis priekšraksts līdz galam ievērots netiek, biežāk ir tā, ka pēc mēneša klaidoni vienkārši padzen un piekodina nekad vairs šajā pilsētā nerādīties, citādi trīs gadi cietumsoda par klaidonību garantēti. Arto profilakses darbs beidzas . . .

Mūsu vienaldzība pret līdzpilsoņu likteni ietekmējusi arī milicijas attieksmi. Dubovickis prata to lauzt, taču viņš pagaidām ir drīzāk izņēmums nekā likumsakarība. Par to pastāstīšu nedaudz vēlāk. Bet tagad dodu vārdu cilvēkam «no turienes».

1945. GADA DZIMUŠĀ V. HAŅINA VĒSTULE.

«Izlasīju Jūsu rakstu «Ogoņok» 8. numurā. Nolēmu uzrakstīt. Vilcienos braukāju bez biļetes — vagonos, kurus dēvē par «stolipiniem», bet, kurp braukt — to manā vietā izlemj amatvīri. Kas tie par vīriem, tas man labi zināms, gadiem iznācis vienu putru strēbt. Pirmo reizi dabūju lasīt, ka Padomju Savienībā cilvēki dzīvo kur pagadās, parasti jau visi korespondenti brūvē tik rakstus par to, ka ASV cilvēki cieš bez darba, bez pajumtes. Tā vien brīnies, kātiem korespondentiem izdodas uzzināt, kas notiek ASV, bet to, kas tepat deguna priekšā, to viņi neredz. ASV, lūk, notiek nelikumības — cilvēkus sit nost, piekauj un tiesā nevainīgus, bet pašu mājās to redzēt negrib. Ka tur sēž pārpildītos cietumos, ka cilvēkiem nav ko elpot. Bet šepat, pie mums, to redzēt negrib. Es 19 gadus esmu sēdējis, un ne reizes nebija tā, ka kamerā nebūtu lieku cilvēku. Cietums — tas jau no gumijas, cik vajag, tik iestūķēs. Logiem režģi trīs kārtās, gaiss netiek cauri. Bet kam tu sūdzēsies.»

Sākot strādāt jaunajā amatā, Dubovickis par atskaites punktu

izraudzījās tieši cilvēku tiesības. Tās tiesības, kas ierakstītas PSRS Konstitūcijā. Tiesības uz darbu, uz bezmaksas medicīnisko apkalpošanu . . . Kriminālizmeklētāja rūpīgā pieeja, gan lēni, tomēr sāka dot augļus. Neko ārkārtēju un priekšrakstos neparedzētu viņš nedarīja — gluži vienkārši nelika mierā attiecīgās instances: veselības aizsardzības, sociālās nodrošināšanas iestāde., darbā iekārtošanas birojus, izpildkomitejas dienestus.

Izrādījās, to pašu novecojušām instrukcijām ierobežoto pilnvaru ietvaros ir iespējams palīdzēt visnelaimīgākajiem cilvēkiem mūsu sabiedrībā, tiem, kas zaudējuši sabiedriskās funkcijas un sociālos sakarus.

Ar tuberkulozi slims klaidonis ir pilnīgi jāizārstē un jāiekārto darbā — kā katrs pilntiesīgs mūsu valsts pilsonis. Cik pūļu tas prasa, ja ņemam vērā, ka vēl šodien pastāv plašai sabiedrībai nezināmas instrukcijas, kas aizliedz kopmītnēs pierakstīt cilvēkus, kas ir uzskaitē tuberkulozes dispanserāl Bet kur lai viņi paliek? Arī par to Dubovickim jādomā.

Klaidoņus, kas ir invalīdi vai gados veci cilvēki, proti, visneaizsargātāko «padibeņu» slāni , milicija pat neaiztur. Visā PSRS teritorijā. Sos cilvēkus gluži vienkārši nav kur likt. Brīdi, kad varēs apmesties pansionātā, gaida divdesmit tūkstoši normālu, likteņa tik bargi nepiemeklētu pensionāru. Latvijā šai ziņā problēmu mazāk, tomēr Dubovickim nenācās viegli panākt, lai katrs bijušais klaidonis sirmgalvis vai invalīds ar jaunu pasi kabatā nokļūtu pansionātā.

BALSIS NO MALAS.

— Dievs žēlīgais, bet tie taču neesam mēsi Kam mums tas jāzin?! Paši nodzērās, paši iekrita tai elles lokā, lai paši ķepurojas. Ja reiz tie pagrabi, bēniņi, izgāztuves tik ļoti pie sirds — tur lai arī mitināsi Mums gar to maza daļa. Pie mums tādu nav, bet, ja uzrodas, lai vācas, no kurienes nākušil ... Ir nu gan mode avīzēs un žurnālos par pabirām spriedelēti Kam tādiem apdzīvojamā platība?! Pieklājīgiem cilvēkiem dzīvokļu trūkst, vēl trīs tādas Rīgas jāuzceļ, kāda var būt runa par klaidoņiem . . .

NELIELA ATKĀPE.

Tā dzird runājam bieži, pat pārāk bieži. Ilgi potēta pārliecība, ka cietumi, aizliegumi, represīvas politikas pielietošana spēj padarīt cilvēku dzimumu labāku, tīrāku, cildenāku un veiksmīgāku. Bet nekā — neiznāca vis. Nu plūcam augļus — nocietināšanās, niknums, neticība un pilnīga vienaldzība pret visu, arī pret valsts un sabiedrības problēmām.

Humānisma un žēlsirdības piemēri gūst praktisku iemiesojumu: Maskavā izveidots suņu un kaķu pieskatīšanas punkts. Te dzīvniekus patur, to saimniekiem promesot izklaides braucieni vai komandējumi. Krietni darīts, bet kā tad paliek ar cilvēkiem?

NO KĀDAS ANONĪMAS VĒSTULĒS.

«Velti tu par mums raksti, bet paldies par to pašu. Vienalga, sapūsim kā suņi — dažs no gangrēnas, dažs no sifilisa vai kašķa. Tev pieteikts uzspiest uz jūtām, tāpēc arī raksti, bet mēs tik un tā neticam, ka tu mums jūti līdz. Augli runās, ka par cilvēku jārūpējas, bet mūs apakšā tāpat mušīs. Var jau būt, ka atrodas kāds līdzjūtīgāks priekšnieciņš, bet tādam jau citi ķersies pie dziesmas. Un tāpat mušīs. Neba arī tev ļaus daudz rakstīt, sacīs, pajūtinājies un diezgan. Atbildēt nevajag, adreses man tā kā ti nav.»

Sī vēstule pienāca nevis no Rīgas, bet gan no Tjumeņas apgabala. Rīgā *strādā* Dobovic-kis, kurš zina ne tikai plikas instrukcijas, bet arī visiem it labi pazīstamo trīsvienību: Cilvēka labklājība.

Pilsētas labklājība.

Valsts labklājība.

Formula vienkārša, taču sabalansēt tās trīs sastivdaļas nebūt nav viegli. Vadošo un pilnīgi *saprotamo* norādījumu — Rīgu ik gadu apmeklē vairik nekā simts tūkstoši ārzemnieku, un klaidoņiem pilsētas ielās nav jābūt — varētu izpildīt aši un strikti. Satupināt klaidoņus restotās mašīnās un izvest ārpus republikas teritorijas, kā to līdz pat nesenam laikam darīja Uzbekijā. Rezultāts acīm redzams, taču mirklīgs, neīsts, jo sociilekonomiskie uzdevumi paliek bez risinājuma. Dubovickis sprieda loģiski: liela da|a viņa aizbildināmo ir strādātspējīgi, bet Rīgā un visā republikā trūkst darbaroku. Tātad jirīkojas ti, lai cilvēks sāktu strādāt, atgūtu savu sociālo statusu, un uzņēmumi, savukārt, iegūtu to, kā tiem tik ļoti trūkst — darbarokas. Tiesa gan, panākt, lai ieinteresētība būtu savstarpēja, ir grūti. Pārliecini nu klaidoni, ka eksistence «uz riteņiem», dzīve pažobelē ved vienīgi uz strupceļu, ka darbs nav vis jūgs, bet gan normāla cilvēka dzīves sastāvdaļa. Vēl grūtāk pārliecināt kadru da|u priekšniekus pieņemt darbā tieši šos ļaudis, nevis tos demobilizētos, kuriem var sasolīt zelta kalnus un pēcāk aizmirst solītos dzīvok|us un bērnudārzus.

POLITISKAIS KOMENTĀRS.

Tas, ko konkrētajā gadījumā Iekšlietu ministrijas ietvaros dara Marks Dubovickis, ir PSKP CK ģenerālsekretāra norādījuma tieša izpilde: nekādā gadījumā nepieļaut bezdarbu valstī, jēdzienam «bezdarbs» jāpazūd no mūsu leksikas. Tomēr krasa visu sociālekonomisko attiecību pirkārtošana, darbaroku citāda sadalīšana pilsētās, republikas un valsts ietvaros var saasināt nodarbinātības problēmu. Tā, protams, tiks risināta. Izveidos bizes, kur cilvēkiem mācīs profesijas, darbaspēka uzskaites un sadales punktus, bet kad *tas* vēl būs, ko darīt ar esošajiem bezdarbniekiem, t. i., klaidoņiem? Sī svarīgā sociālā uzdevuma centrā nostājas pieņemšanas un norīkošanas punkta priekšnieks. *Ja* vien viņš nopietni izturas pret savu misiju. Jā gan — misiju! Būt par morālu un sociālu sētnieku mūsu — pasīvo un

vienaldzīgo — vidū nav vienkārši, esam pieraduši pielūgt kliedzošas televīzijas un kinozvaigznes, domādami, ka tieši tās modina mūsos ko augstu un garīgu. Dāma vidējos gados spiedz par balto panamas cepuri, bet pa valsti klīst desmitiem tūkstoši cilvēku bez pajumtes un bez darba — lielāku bezjēdzību grūti iedomāties. Bet mēs joprojām kautrējamies pamanīt un uzteikt neievērojama milicijas darbinieka neuzkrītošos centienus. Palīdzēt viņam strādāt mūsu visu labā.

VENERISKAIS DISPANSERS.

Smaidāt? Bet drīz vien smaidi pazudīs. AIDS diez vai speciāli Rīgai līkumu metīs. Un par to *varēsim* teikt paldies ne tikai meičām no viesnīcu «interbrigādēm», bet arī pašu neizvēlībai. Te nu laikam Dubovickis būtu uzteicams, ja bez domāšanas izvestu visus klaidoņus ārpus republikas teritorijas. Zināms, klaidoņi, kas nav pakļauti nekādai medicīniskai kontrolei, dod savu artavu venērisko saslimstību līmeņa stabilitātē. Taču šo līmeni būs grūti pazemināt, tikai pārbāzējot potenciālos slimības nesējus no vienas republikas uz otru. Tāpēc katru, kas aizturēts par klaidonību, apskata venerologs. Ja nepieciešams, ievieto slēgta tipa ārstniecības iestādē. Sai gadījumā sabiedrība ar Marka Dubovicka starpniecību gūst divējādu labumu — īsteno pilsoņu tiesības uz viņu veselības aizsardzību un klaidoņu tiesības uz bezmaksas medicīnisko palīdzību.

VĒL VIENA ATKĀPE.

Bet kāda mums tur daļa? Es lieku galvu ķīlā, ka neesmu pārnesis mājās neko lieku, domājams, arī jums ar to viss kārtībā. Jūs no rīta raugāties manī ar tādu pat cerību, kā es — uz zilo papīrīti ar negatīvu sifilisa analīzes rezultātu.

Kāda mums gar to daļa? Par gonoreju jāuztraucas nav — tai mēs metam līkumu. Tiesa gan, es nezinu, ar ko jūs piekopāt praktisko mīlestību dažas dienas iepriekš, jūsu Celen-tāno taču bija *komandējumā.* Bet arī jūs *nezināt,* kā sauc to garmataino telīti, kas bija pieklīdusi manā vasarnīcā. Savstarpēji rēķini ir nokārtoti, gaidīsim, kas no tā iznāks, un, dies pas, ja, pasaules lielākā mūzikas instrumenta zemākajiem reģistriem skanot, ir pārnesti tie paši gonokoki, kas garantē darbu un maizi milzīgajai venerologu armijai. Šis vieglais uztraukums it vienkārši likvidējams, un, kaut jūs dodat priekšroku «Saperavi», bet es no rītiem labprātāk iedzeru «Sartrēzi», mēs abi ar baudu iztukšosim šo te pudeli ar trim zvaigznēm, pacelsim to augstāk, jo tas taču nav odieris, ko brūķē tā vecā izkaltusī sieviete, kas nakšņoja bēniņos. •

Sieviete uzmanīgi kāpj lejā, jaunās dienas rūpju pārņemta, un neredz, ka aiz mājas stūra, tepat zem mūsu logiem, viņu gaida mašīna ar zilu spuldzi uz jumta. Mēs vēl varam uzsaukt viņai, brīdināt, bet tie taču esam mēs, dievs lai žēlīgsl Mēs esam veiksmīgi ļaudis, mums ir kur dzīvot, mums ir kur iedzert, mums ir darbs, ko varam darīt vai arī

nedarīt, nekur jau šis neaizmuks.

Vecā sieviete sakārto svārkus, izvelk ķemmes lausku, lai jums veselībai Jums tāpatl . . .

INTERVIJA

—Bērziņa, cik reizes esat bijusi mūsu spec-iestādē?

— Divpadsmit. Vai trīspadsmit. Neatminos.

— Jums jau sešdesmit četri, dzīve iet uz beigu galu. Vai nav sāpīgi?

— Kas tur ko sāpēt? Tā dzīve jau sen cauri .. .

— Vai vērts sevi norakstīt?

— Šņabis mani sen jau norakstījis . . .

— Bet jūs taču esat mūsu atskurbtuves uzskaitē, tur neesat redzēta . . .

— Nav būts.

— Kāpēc nestrādājat kolhozā, mēs taču pēdējā reizē jūs norīkojām?

— Nāciet rīt, nāciet rīt, nāciet rīt . . . Cik reizes var nākt rīt? Dienas desmit gāju . . .

— Mēnesi būs jāpadzīvo pie mums, ievietosim jūs venerisko slimību stacionārā — uz pārbaudi. Ja ar veselību viss būs kārtībā,

— vai iesiet par sanitāri uz pansionātu? Turpat arī dzīvosiet.

— lešu, ja ņems pretī.

— Ņems, mums ir vienošanās. Varēsiet strādāt par sanitāri?

— Varēšu. Bet tagad uz kuru kameru, priekšniek?

DUBOVICKA MONOLOGS

Viegli gan tiek galā ar problēmām — Kirovas apgabala izpildkomiteja nolēmusi: «. . uzņēmumiem bez iebildumiem jāpieņem darbā klaidoņi . . .» Ar šo lēmumu žurnāla «Ogoņok» redakcija papildināja 1987. gada 8. numurā publicēto rakstu «Padibenes». Tā taču ir ņirgāšanās par veselo saprātu! . . . Pirms klaidoni iekārto darbā, viņš jāizārstē, jānosaka darbaspējas, kvalifikācija, profesionālā noderība, jāatrod uzņēmums, kur bijušais klaidonis varētu justies piederīgs, sajust pamatu zem kājām. Taču vispirms cilvēkam ir jābūt veselam. Ja ir veneriska kaite — tā obligāti jāizārstē pat piespiedu kārtā. Ja tuberkuloze — tāpat *jāizārstē.* Gados vecus invalīdus nosūtām uz pansionātiem. Nebija viegli to panākt, taču tagad četrdesmit piecdesmit cilvēkiem gadā varam nodrošināt mājvietu. Visakūtākā ir alkoholisma problēma, ar narkologiem mums ir ciešs, pastāvīgs kontakts, jo aptuveni sešdesmit procenti aizturēto ir alkoholiķi. Tāpat vien iekārtot tādu cilvēku darbā nav jēgas. Pastrādās līdz pirmajai algas reizei, pirmajai iedzeršanai brigādē. Ik gadu klaidoņu skaitu Rīgā un republikā izdodas samazināt par 28—30 procentiem. Esam tikuši galā ar diedelniekiem, ar pieredzes bagātiem «bijušajiem inteliģentiem». Taču «iebraucēju» jautājums joprojām paliek

neatrisināts. Tiesa, šos «gājputnus» pārtveram diezgan ātri, parasti jau stacijā. Bet! Nāk klāt jaunas problēmas, kas saistītas ar prostitūciju un narkomāniju, šo abu kaišu upuri papildina un arī turpmāk papildinās klaidoņu rindas.

VAI IESPĒJAMA PĀRKĀRTOŠANĀS!

Kamēr pārkārtošanos milicijā ierobežos mēģinājumi pastiprināt, uzlabot, paaugstināt — nopietnas pārmaiņas nāksies gaidīt ilgi. Marks Dubovickis izstrādājis nolikumu par klaidonības, prostitūcijas, narkomānijas un citu negatīvu parādību apkarošanas apakšvienību. Viņš piedāvā aktivizēt pieņemšanas un norīkošanas punkta darbu, apvienojot atsevišķu darbinieku pūliņus. Pieņemšanas un norīkošanas punktam jābūt plaša profila profilaktiskai apakšvienībai, tā funkcijām — mobilām un lokanām. Pārkārtošanās . . . Var jau pasmīnēt un nospriest, ka tādas domas rodas no labas dzīves: Rīgas pieņemšanas un norīkošanas punkts taču ir paraugs citiem, Dubovicka izstrādnes izmanto Karagandas Augstākajā milicijas skolā. Un tomēr šāda pieeja negatīvām parādībām kā nepilnīgu sociāli ekonomisko attiecību loģiskām sekām ir apsveicama. Atliek tikai vēlēties, lai arī citur Savienībā par klaidoņiem rūpētos tāpat kā Rīgā. Kā par cilvēkiem.

\

GUNDEGA SAULĪTE

EPIECIEŠA

Ā

«Kā rast kopsaucēju vienojošam visas sabiedrības pagriezienam, kas nav nedz viegls, nedz ātrs, nedz vienkāršs? Jo pārkārtošanās ir principiāli jauna sociāla parādība. Tā nenozīmē, ka vakar nesām baļķi uz kreisā pleca un nu to nesīsim uz labā, ka vakar pārvietojāmies soļiem, bet šodien skriesim skriešus. (. .) Būtība nav jaunās fasādēs, jaunās izkārtnēs un jaunās vīģes lapās. Būtība nav frizūrā, bet nepieciešamībā.» — Tie ir Regīnas Ezeras formulējumi («Literatūra un Māksla», 1987, *24.* jūl.). Sergejs Zaligins savukārt definē: «Pārkārtošanās — tā ir nemitīga sabiedrības garīgās dzīves bagātināšana.» («Pravda», 1987, 16. jūl.)

Runāt par pārkārtošanos (jau pierastais, apbružātais vārds, gan lietderīgi, gan liekulīgi valkāts!) mūsu kultūras dzīvē šķiet vai nepieklājīgi. Vai gan par pārkārtošanos sauksim galveno režisoru maiņu vairākos Rīgas teātros, štatu samazināšanu virknē kultūras iestāžu, pašu Kultūras ministriju ieskaitot? Tāda figūru pārstatīšana vien iznāk, būtībā taču notiek vēl tikai rūgšanas process, un mēs jo dedzīgi piedalāmies Lielajā Inventarizēšanas talkā. Tad cita aiz citas parādās vai tiek uzrādītas iepriekšējo gadu desmitu kļūdas, nolaidības,

tīša vai gluži nejauša sabiedrības garīgās dzīves bremzēšana — ar V. Lāča Valsts bibliotēku sākot un Rīgas pils ilgi briedināto katastrofu beidzot. Par kādu pārkārtošanos attieksmē pret kultūras aktīvo lomu var runāt Valmieras teātra gadījumā? Ja vairāk nekā mēnesi pēc kolektīva atvadīšanās no skatuves un vecās teātra ēkas presē kārtējo reizi uzpeldēja jautājums — vai nams vispār nojaucams? •

Un tikpat tradicionāla kā jau pieminētā nolaidības vai neieinteresētī-bas faktu reģistrācija kļūst arī daudz atkārtotā tēze par aprimušo profesionālo teātru darbību. Neraugoties uz valsts mērogā pasludināto teātra eksperimentu, nav atcelti neskaitāmi birokrātiski priekšraksti un formalitātes. Eksperiments it kā stājies spēkā, būtībā nekas nav mainījies. Arēji iezīmējusies slieksme uz radoša procesa demokratizāciju, praksē demokrātija bieži ir šķietama un pārprasta, tas teātru iekšējā dzīvē radījis ne vien haosu, bet atnesis arī dažu traģiska rakstura piemēru. Tiek meklēti ceļi, kā izlauzties no inerces. Maskavā beidzamos gados sakuplojusi mazo studijas tipa teātru darbība. Ar visdažādāko statusu un atšķirīgiem saimnieciskiem pamatiem. Līdzīga pieredze arī Lietuvā un Igaunijā, Armēnijā un Gruzijā. Mazie, neformālie, bieži vien pusprofesionālie ansambļi, kas jau pierāda savas eksistences tiesības, ir viens no ceļiem, kā bagātināt un atjaunināt teātra procesu. Arī mūsu republikā ir parādījušies līdzīgi mēģinājumi. Šoreiz par vienu no tiem (bet ne vienīgo!), šobrīd vēl tīri organizatorisku, ne mākslinieciskū vienību. Tas ir teātris «Kabata». Nu jau oficiāli noformēts kā Latvijas Teātra biedrības eksperimentālā teātra studija. Un tas, par ko tālāk būs runa, ir ceļš uz savu teātri, padarītais un vēl darāmais, lai varbūt pēc gada «Avots» varētu pastāstīt par pašu teātri, kurš pa īstam piedzims līdz ar savām pirmajām izrādēm un pirmajiem skatītājiem.

SĀKUMS

Jānis Holsteins, teātra studijas «Kabata» mākslinieciskais vadītājs.

Mūsu grupā, kas esam vienojušies ar domu par savu teātri, esam septiņi — visi Konservatorijas neklātienes režijas kursa audzēkņi. Sākums bija apmēram pirms gada, kad ceturtā kursa vidū Mākslas darbinieku namā rādījām savus eksāmena darbus — izrāžu fragmentus. Pārņēma tāda sajūta, ka mēs varam, spējam uzrunāt auditoriju, un varam to izdarīt paši saviem spēkiem. Un tūlīt arī doma par to, ka negribētos pašķīst, izklīst, jo, kā esam sapratuši, neviens teātris pēc mums, diplomētiem režisoriem, īpaši neilgojas. Izrādās, Latvijā ir vairāk kā divsimt cilvēku ar režisora izglītību, cik no tiem strādā savā profesijā, to viegli saskaitīt. Noskaidrojām, lai līdz šim pieņemtā kārtībā panāktu jauna profesionāla valsts teātra dibināšanu,

mums būtu jāsitas cauri pārāk daudzām instancēm, tas prasītu nez cik gadus. Bet bija izveidojusies labvēlīga situācija — daudz dzirdēts par studiju kustību Maskavā. Uz turieni aizbrauca Ģirts, lai noskaidrotu, kā Maskavas pieredze noder mums. Galvaspilsētā mazie teātri lielākoties pastāv pie Izpildu komitejas Kultūras pārvaldes, kolektīvs slēdz līgumu, pārvalde dod visu, arī telpas.

Ģirts Sils, teātra studijas «Kabata» režisors.

Zinot mūsu Kultūras pārvaldes reālās iespējas, kļuva skaidrs, ka mums jāmeklē atšķirīgs ceļš, telpas jādabū pašiem. Pārvalde «Vecrīga» mums piedāvāja vairākus pagrabus, citu par citu briesmīgākus. Kad bijām jau tuvu izmisumam, kolēģis Kārlis atcerējās, ka bērnībā it labi pārzinājis dažus Vecrīgas pagrabus. Un tā, bērnības atmiņu vadīti, mēs kādā baltā ziemas dienā nonācām I. Sudmaļa ielā, pie durvīm, kas tobrīd liktenīgā kārtā bija vaļā. Telpā, ko ieraudzījām, visi iemīlējāmies. Taču pagrabs piederēja «Sportkulttorgam».

(Sākās riņķojumi — no Rīgas pilsētas Izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieka Vitālija Teivāna pie Maijas Lāčkājas pilsētas Kultūras pārvaldē, pie Georga Baumaņa Rīgas Arhitektūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā un vēl, un vēl. Šīs gaitas atklāja ļoti dažādu attieksmi pret Rīgā vēl nebijušu pasākumu. «Kabata» ir kaut kas jauns, un šis jaunums no katra atbalstītāja prasīja kaut minimālu, bet personisku atbildību. Būtībā tai bija jābūt tālredzīgai ieinteresētībai kultūras darbā, ko varēs veikt šis jauniešu teātris.)

— Tie, kas visu mūžu strādā ar pārkārtotu sirdsapziņu, tie saprata un atbalstīja mūsu centienus. Telpa bija iegūta, vajadzēja panākt oficiālu statusu.

TURPINĀJUMS

Jānis Holšteins. Kā vienību mūs nodibināja Kirova rajona Izpildu komiteja un komjaunatnes komiteja, Kultūras pārvalde apstiprināja statūtus. Ziedonis Čevers, bijušais komjaunatnes Kirova rajona komitejas I sekretārs.

Ideja par jauniešu teātra studiju atnāca pie mums pati — meklēt patvērumu, atbalstu, saimnieku. Es uzskatu, ka tā ir komjaunatnes tradīcija — atbalstīt, veicināt jaunas idejas realizēšanu. «Kabata» pārstāv jauniešu brīvā laika organizēšanas kustību, tai īpaša nozīme mūsu Kirova rajonā. Tā saucamā «brīvā laika industrija» ir gauži neattīstīta. Nav kur aiziet atpūsties. Brīvā vakarā labākajā gadījumā vari nokļūt uz trešās kategorijas filmu, jo tikai uz to dabūjamas biļetes. Par kādu diskotēku nav pat ko sapņot. Kirova rajons pēc teritorijas ir tikai 0,98% n no Rīgas, taču te koncentrētas visas galvenās kultūras iestādes, saplūstˆ cilvēki no visas pilsētas. Tāpēc ir

ļoti svarīgi šai puišu iniciatīvai saska-H tīt tālāku perspektīvu — jauniešu centra izveidi. «Kabatai», iespējams, pieslēgsies vēl Krāmu ielas pagrabs. Ja kaut vai divu gadu laikā šie pasākumi sevi pierādīs, tas jau būs ieguvums. Kas rada ticību šai lietai,*i* uzticēšanos? Aiz katras idejas ir jāsaredz konkrētie cilvēki, darba darī-d tāji. Esmu pārliecinājies par jauno režisoru organizatoriskajām spējām. Jauniešu talkās Vecrīgā mēs piedāvājām strādāt arī «Kabatā»,

aizvedām talciniekus uz turieni. «Kabata» pārņēma tos savā ziņā. Rādīja, skaidroja, stāstīja, izraisīja talcinieku ieinteresētību, un tiem, kas būs nostrādājuši piecās talkās, apsolīja abonementu uz pirmo sezonu. (Jādomā, arī iedos.) Tagad ir pārliecība, ka šie cilvēki savu mērķi sasniegs. Viņiem piemīt tas labais fanātisms, kas nežēlo ne naudu, ne sviedrus, ne laiku. Komjaunatnes komitejas pašas nevar neko izdarīt, ja nav darītāju, kas gatavi riskēt. Beidzamajā laikā šādi darītāji atrodas, nāk pie mums pēc palīdzības. Un sāk atkal ticēt komjaunatnei.

Jānis Holšteins. Talcinieki nāca katru otrdienu, tagad nāk pat katru dienu. Varam taču iedomāties tīņu attieksmi pret tādu jēdzienu kā «■oficiālā celtniecība», tomēr viņi bija armieru pat doties uz Purvciemu, lai mūsu vadībā kādā jaunbūvē nostrādātu divas dienas. Iztīrījām no gružiem deviņstāvu māju. Par to celtniekiem varējām palūgt mūsu vajadzībām automašīnas un traktoru.

Ģirts Sils. Šis vienīgais reāli eksistējošais spēks — talcinieki — atnāca uz *studiju,* īsti *nesaprotot, ko* tas nozīmē, kas te būs. Brauca pat no Salaspils, lai piedalītos. Kā viņus pēc darba izklaidēt? Vēlāk tikai sapratām, ka tas nemaz nav tik nepieciešami. Viņi nāk, strādā, sapazīstas, apmainās domēm. Tagad svarīgākais ir līdz ziemai «dabūt savu māju zem jumta» — iekārtot apkuri un kanalizāciju.

(Un tomēr bez entuziasma bija vajadzīga arī nauda, pasākuma finansētājs, mecenāts, ja gribat. Nevienai no iepriekš pieminētajām iestādēm tādas naudas nebija un nebija tiesību kļūt par finansētāju. Kad visreālākā šķita doma lūgt ilgtermiņa aizdevumu kādam kolhozam, notika tikšanās ar Viju Artmani, kas tūlīt ieinteresējās par padarīto un turpmāk darāmo.)

Sarunas ar Teātra biedrības priekšsēdētāju noveda pie pagrieziena punkta. Vijas Artmanes personā mēs atradām cilvēku, kas spējīgs mūs saprast un atbalstīt mūsu idejas. Pagājušās sezonas pēdējā TB valdes sēdē tika pieņemts lēmums piešķirt mums nepieciešamo aizdevumu, kā arī parakstīts attiecīgs līgums. Mēs jau sākām sarunas ar kooperatīvu «Arhprojekts» pie Arhitektu savienības par mūsu telpu rekonstrukcijas projektu . . . Taču izrādījās, ka vasaras atvaļinājumu laikā *mūsu «lieta»* nonākusi *toreizējā* TB priekšsēdētāja vietnieka Emīla Birģeļa rokās un viņa rīcību vislabāk raksturo jēdziens «sabotāža»: viņš gluži vienkārši atteicās dot rīkojumu naudas pārskaitīšanai. Rezultātā

visi darbi aizkavējās par apmēram diviem mēnešiem . . . Vija Artmane, Latvijas Teātra biedrības priekšsēdētāja.

Toreiz, kad «Avota» 1. numurā izlasīju ironiskos izteikumus par jauna teātra dibināšanu, sapratu, ka ironija ir pamatota, taču nepareizi ir to adresēt Teātra biedrībai. Līdz šim tā ir bijusi Kultūras ministrijas funkcija — izveidot, dibināt, nodrošināt jaunus profesionālus kolektīvus. Bet kā mēs skaidri redzam, Kultūras ministrija nespēj apkopt jau esošos teātrus. Tie visi ir neapmierinošā saimnieciskā un tehniskā stāvoklī. Un šobrīd tiek cilāts vienīgi jautājums par Daugavpils teātra atjaunošanu. Taču Rīgā teātru nepietiek, un visai republikas kultūras dzīves vadībai pienākas visrūgtākie pārmetumi, kultūras iestādes nonākušas pabērnu lomā. Pierādīt, ka nepieciešams, un izlūgties teātrim nepieciešamās telpas līdz šim bijis neiespējami. Atliek cita izeja — pašiniciatīva. So ceļu iet topošie režisori, telpas viņi ir izkarojuši, ir vēlēšanās izteikties, ar savu mākslu iejaukties dzīves norisēs. Pagaidām viņi to dara ar organizatorisko, fizisko darbu, un daudz ko jau ir izdarījuši. Visu izdarīt pašiem un pulcināt ap sevi jauniešus — tas ir paraugvariants, un es viņiem simtprocentīgi ticu. Ja mēs ar šaubām un neuzticēšanos skatīsimies cits uz citu, ja solīsim tikai vārdos, nesagaidīsim nekādu sakustēšanos, nekādas pārmaiņas. Fanātismam ir jātic, tas jāatbalsta, jau tā visapkārt valda apmiers un skepticisms. Teātra biedrībai pārtopot par radošu savienību, tiek dotas tiesības piedalīties *jaunu teātru* izveidošanā. Biedrība ar šo grupu stājas oficiālās attiecībās — mums ir noformēts dokuments par naudas aizdevumu, līgums paredz arī tādu kā drošības koeficientu — tiesības pārraudzīt, koordinēt viņu radošo darbību, šāds teātris bija jārada, par maz ir vietu, kur jauniešiem aiziet un tuvināties garīgām vērtībām.

Es vēlreiz uzsveru — «Kabata» nav radusies no «Avota» rakstu ironijas. Tajā darbojas cilvēki, kas nevairās darba, viņi fiziski smagi strādā, lai tuvinātu to brīdi, kad varēs nodarboties ar mākslu — savu īsto aicinājumu. Iepriecinoši, ka šo jauno cilvēku plāni saistās ar Vecrīgas apgūšanu, šīs pilsētas daļas atjaunināšanu un iekļaušanu kultūras dzīvē. Henriks Lepeško, Latvijas Teātra biedrības valdes priekšsēdētājas *vietnieks*.

Ir dzirdēts viedoklis, ka aiz nebeidzamām runām par pārkārtošanos slēpjas liekulīgi pieļāvīga attieksme — dosim ceļu jaunajiem, lai nebrēc pārāk skaļi . . . Bet es gribu atsaukties uz lugas «Sarkofāgs» autora Vladimira Gubareva izteikumu, ka teātru dzīvē pārkārtošanās visbiežāk ir netīrās veļas mazgāšana un personisku rēķinu kārtošana.

Viņš, Gubarevs, toties šo jēdzienu saista ar jaunu autoru, jaunu lugu un jaunu skatuves formu meklējumiem. «Kabatu» es uzskatu par šādu jaunu radoša gara izpausmes formu. Sis ceļš uz savu mērķi izkustina iesūnojušus uzskatus par šodienas jaunatnes pasivitāti,

aprobežotību. Bet šie cilvēki paši grib visu iztaisīt. Un mūsu uzdevums ir palīdzēt, no Teātra biedrības taču lūdz visvienkāršāko — aizdot naudu. Naudu, kas biedrībai ir, tā gadu desmitiem stāv iesaldēta bankā. Biedrības pienākums ir sniegt šo palīdzību, garantija ir cerībā, ka «Kabata» uzvandīs mūsu teātru dzīvi. Prezidija sēdēs tika izteikti dažādi viedokļi par finansiālo palīdzību, bija jūtama pretestība. Galu galā nolēmām, ka biedrība būs telpu īrētāji, tās izmantos eksperimentālā teātra studija. Tātad mēs viņus atbalstām ne tikai ar aizdevumu, bet arī ar līdzdalību pašā pasākumā. Uzticību izraisa šo cilvēku enerģija, darba spējas, un — tagadnes paradokss — viņi šobrīd var panākt vairāk nekā oficiāla iestāde. Viņiem atsaucas, ar viņiem vēlas sadarboties cilvēki, kuri nav un nebūs saistīti ar teātri. Un tas notiek mūsu aprēķina laikmetā. Ar tēva bažām vēroju pusaudžus talciniekus I. Sudmaļa ielas pagrabā — sanākuši labās, dārgās importa drēbēs. Viņi saposušies, nāk uz darbu kā uz svētkiem un pieliek roku savam teātrim.

Arnolds Liniņš, neklātienes režijas kursa vadītājs.

Kad mēs ar Ainu Matīsu sešdesmito gadu beigās strādājām Skolotāju namā, arī mūsu sapnis bija radīt savu teātri. Toreiz sabiedriskā situācija bija cita . . .

Pirms pēris gadiem manās rokās bija nonākusi vēstule ar apmēram divsimt parakstiem. Tie bija aktieri, režisori, dramaturgi, teātru cilvēki, kas vērsās pie kultūras dzīves vadības ar lūgumu radīt apstākļus jauna teātra atvēršanai Rīgā. Tika gaidīts «no augšas». Bet šī jauniešu kopa ir simpātiska ar to, ka viņi nelūdz un neprasa, viņi teātri grib izveidot paši savām rokām un paši sev. Jo reāli skatās uz dzīvi un redz, ka esošajiem profesionālajiem teātriem jauni režisoru kadri nav vajadzīgi. Vēlēšanās panākt konkrētu mērķi, ziedošanās tam (vairāki pat ir aizgājuši no savām darba vietām, lai strādātu tikai «Kabatā») izraisa cieņu. Tagad priekšā darbs pie diplomizrādēm, tām jākļūst par «Kabatas» pirmās sezonas repertuāra darbiem.

ROŽAINS NOBEIGUMS JEB TURPINĀJUMS SEKOS

Henriks Lepeško. Pašlaik viss viņiem rādās rožainā gaismā . . . Ziedonis Čevers. Viņi vairs nav tik jauni, lai nākotni redzētu tikai rožainu . . .

Jānis Holsteins. Līdz šim viss ir bijis atkarīgs tikai no mums pašiem, un turpmāk arī tā būs. Esam vienojušies par kopīgā darba principiem. Mēs, 7 profesionāli režisori, 4 no mums ir profesionāli aktieri, apvienojamies domubiedru kolektīvā. Tas nebūs viena režisora teātris, mans mākslinieciskā vadītāja postenis drīzāk nozīmē saimnieciska rakstura atbildību. Pieaicināsim aktierus, slēdzot līgumus

uz atsevišķiem darbiem, repertuārs būs daudzveidīgs, konkrētai auditorijai adresēts un maza teātra (zālē 130—150 vietas) specifikai atbilstošs. Mēs, piemēram, gribam veidot izrādes dažādu vecumu grupu un dažādu interešu cilvēkiem. Kurā Rīgas teātrī jūs tādas varat noskatīties?

Vija Artmane. Mazo teātru iespējas patiesībā ir neizsmeļamas. Topošā Latvijas Teātra darbinieku savienība arī turpmāk gribētu atbalstīt šādus priekšlikumus. Tik plašas ir repertuāra iespējas — no laikmetīgās, lielos teātros neizrādītās dramaturģijas līdz puspiemirstam vai pavisam aizmirstam kultūras mantojumam. Vai nebūtu pienācis laiks teātrim, kurā rāda tikai latviešu oriģināldramaturģiju? Auglīga varētu būt sadarbība ar Rakstnieku savienības dramaturģijas sekciju, kas arī spētu parādīt savu ieinteresētību šāda teātra radīšanā. Tāds teātris paplašinātu zināšanas un priekšstatus, mūsu *kultūras* apriti.

Jānis Holsteins. Jo vairāk jaunu teātru izveidosies, jo lielāka varbūtība, ka tie būs dažādi. Ieguvēji būs visi, jo nav runa par esošo vērtību noliegšanu, bet gan papildināšanu.

«Kabata» vēl dzīvo iecerēs, plānos un sapņos. Bet jau tagad šis pasākums iekustinājis cilvēkus, licis tiem skaidri un nepārprotami paust savu attieksmi pret pārvērtībām, jaunu ceļu meklēšanu. Pie šobrīd paveiktā jāpieskaita arī tas, ka, veidojot savu teātri, šie cilvēki ir dziļi iekšā pašā dzīvē, pārliecinājuši, pierādījuši savu nepieciešamību. Arī tas dod pamatu ticēt viņu cilvēciskajai asredzībai un mākslinieku jutībai pret apkārt notiekošo.

GKIGORIJS AKMOĻENSKIS, bijušais 13. Ļeņingradas partizanu brigādes politda|as priekšnieks

PIEMINA

Rati lēni ripoja pa ceļu, garām dzeloņstiepļu žogam, kas ieskāva Salaspils koncentrācijas nometni. Aina Sproģe sēdēja iesāņus, kājas pāri ratu malai pārkārusi, viegli skubināja zirgu.

Diena gāja uz vakaru, un mijkrēslī viņa lāga neredzēja, kas tā par baltu piramīdu uz ceļa. Kad brauca uz pilsētu, tur vēl nekā nebija. Piebraukusi tuvāk, Aina pievilka pavadas. Un sastinga.

Cits citam virsū samesti, gulēja mazi bērniņi — nolaistām asinīm, balti kā sniegs. Uz ķermenīšiem neredzēja nevienu ievainojumu. Aina sajuta, ka šausmas kā tērauda stīga savelk galvu. Viņa nokāpa no ratiem un piespieda sevi pieiet tuvāk.

Mirušo bērnu kaudzes pašā galā divas meitenītes kustināja rociņas! Aina pavērās apkārt. Tuvumā neviena nemanīja. Bažīgi apkārt skatoties, viņa piegāja pie lī-ķīšu kaudzes, nocēla no tās abas meitenes, ielika ratos un apsedza ar lūku pinumu, tad uzšāva zirgam ...

Izrādījās, ka Ainas izglābtās meitenītes bija māsas. Diviem no Nikolaja Ko-žemjako četriem bērniem — trīsgadīgajai Rimmai un piecgadīgajam To|am bija pilnīgi nosūktas asinis, un viņi nomira. Tas pats liktenis bija lemts ari Rajai un Ļubai, taču atskanēja signāls beigt «darbu», un abas meitenes, kaut nebija pagūts «apstrādāt» viņas līdz galam, kopā ar mirušajiem izmeta ārā.

Kožemjako bērnus kopā ar tūkstošiem citu fašisti atveda uz Salaspili no Sebežas. Ar Raju un Ļubu man iznāca tikties daudzus gadus vēlāk, Rīgā. Raja strādā Latvijas PSR Patērētāju biedrību savienības kartonāžas fabrikā, Ļuba ir ekonomiste «Rīgas apģērbā».

Apmēram tais pašās 1943. gada rudens dienās, kad latviešu zemniece Aina Sproģe kopa Raju un Ļubu, mēs partizānu brigādē, kas tobrīd atradās Pleskavas apgabalā, saņēmām pārtvertu pavēli Dedoviču komandantūras priekšniekam. Te tās saturs:

«Sakarā ar smagajām kaujām pret padomju karaspēku mūsu virsnieki un vērmahta karavīri cieš prāvus zaudējumus. Berlīnes, Rēveles, Rīgas, Minhenes un citu pilsētu hospitāļi pārpildīti ar smagi ievainotiem varonīgajiem vērmahta karavīriem. Viņiem galēji nepieciešamas svaigas donoru asinis. Fīrera varoņu dzīvības glābšanas vārdā vērmahta vadība pavēl:

Nekavējoties izveidot speciālas sevišķās komandas, iesaistot tajās «SS» un «SD» karaspēku. Šīm komandām, izmantojot iecelto birģermeistaru, žandarmērijas un policijas spēku palīdzību, jāatņem vecākiem mazi veselīgi bērni, trīs līdz septiņus gadus veci, un kā donori nāvinieki jānosūta uz speciālām nometnēm. Viņu jaunās asinis kalpos cīņā ar komunistiem kaujas laukā ievainoto mūsu varonīgo

virsnieku un kareivju glābšanai.»

Sevišķās komandas jau bija izveidotas, komplektēja pirmo nāvei nolemto bērnu partiju — trīssimt bērnus. Galapunkts — Kēnigsberga. Dienā, kad saņēmām ziņojumu, no Morino stacijas pulksten 15.00 bija jāaizbrauc pirmajam vilcienam. Bērnus pavadīja divdesmit meitenes, pēc mazo donoru nogādāšanas viņām bija jāstājas «darbā» vācu karavīru vajadzībām paredzētā publiskajā namā. Nolēmām izdarīt visu, lai nepieļautu ešelona nosūtīšanu.

... Pa lauku ceļu gāja bērni. Nebeidzamā straumē. Pa pieci katrā rindā. Rokās sadevušies, nogurumā velkot kājas un saceļot putekļus. Kaklā uzkārti mazītiņi sainīši ar ēdienu, veļas pāri un ūdens pudelīti. Viņus pavadīja jaunas sievietes — palīdzēja iet. Dažus nesa rokās, citus mierināja.

— Tante ... čurāt gribu ... — puisēns tēva ausainē paraustīja sievieti aiz svārkiem. Viņa neizpratnē paraudzījās apkārt un pieliecās, lai atpogātu bikšeles.

— Komm! Komm! — izstīdzējis karavīrs nepacietīgi pagrūda sievieti ar celi. Schnell! Sieviete paņēma puiku pie rokas un steigšus gāja tālāk.

Kolonnas priekšgalā soļojošais liela auguma virsnieks «SS» formas tērpā paskatījās pulkstenī, uzmeta acis tālīnās stacijas ūdenstornim un, pagriezies pret konvoju, pavēlēja kustēties veicīgāk.

Karavīri sāka trokšņot, vicināja rokas, kā zosis ganīdami. Bērni izbīlī raudāja.

Kolonna pielika soli.

Mēs bijām divsimt kareivju, kas piedalījāmies operācijā. Ar automātiem, kara-bīnēm, šautenēm un granātām bruņojušies vīri. Katram pie jostas — nazis, daudziem — dažāda kalibra un dažādu sistēmu pistoles. Vairāki nesa ložmetējus — padomju un no vāciešiem kaujās iegūtus. Bija arī vācu mīnmetējs.

Kaujā mūs veda brigādes komandieris Aleksandrs Jurcevs. Plecīgs, neliela auguma, ar lielu jūras binokli un automātu kaklā. Pirms kara Jurcevs bija tautas tiesnesis Dedoviču rajonā. Komandiera binoklī bija labi saskatāma stacija, ūdenssūknis, vilciens. Pieci vagoni — bērniem un septiņas platformas — traktoriem no MTS. Izlūki ziņoja, ka vāciešu ir apmēram 60.

Uz perona parādījās bērnu kolonna. Vācu karavīri grūstīdami dzina uz priekšu bemus un sievietes.

Vagonu smagās durvis atgrūstas vaļā. Pie katra vagona — dēļu uzeja.

Sakās iekāpšana. Katrā vagonā sadzina sešdesmit bemus un četras meitenes pavadones. Kliedzieni un raudas ... Durvis ar būkšķi aizkrita, un vācu virsnieks uz vagona sienas rakstīja «Kēnigsberg».

Hitlerieši, kreklos izmetušies, cēla uz platformas transformatoru.

Milzu agregātu ar baļķiem lēni stūma augšā.

Sargkareivji pārbaudīja vagonu durvis. Divi dzelzceļnieki eļļainos virsvalkos pārbaudīja vilcienu: viens izklaudzināja riteņus, otrs eļļoja bukses.

Slīpi virs ešelona aizlidoja zaļa raķete. Un tai pašā brīdī atskanēja automātu un ložmetēju kārtas. Nokrita patruļas karavīri, daži sargkareivji... Kāds desmits vācu automātistu nogūlās uz sliedēm, tamburos, zem vagoniem, sāka šaut. Man izdevās nokļūt līdz stacijas ēkai un iemest logā prettanku granātu. Sprādziens, un šāvieni no stacijas ēkas vairs neskanēja.

Partizāni skrēja pie vagoniem, rāpās uz jumtiem, skatījās, vai uz uzbēruma un vilcienu buferiem nav patvēries vēl kāds vācietis.

Fašisti izmisīgi pretojās ... Krita ievainoti un nogalināti partizāni...

No stacijas ēkas izrāpoja vēderā ievainotais stacijas priekšnieks. Viņam aiz muguras no jauna nogranda granātas sprādziens. No loga līdz ar rāmi izlidoja telegrāfa aparāta daļas, saliekti stieņi un saplosīta vācu virsnieka cepure ... Vācieši atšaudīdamies atkāpās.

No meža izdrāzās partizānu brigādes komisāra A. Porucenko grupa. Pieskrējuši pie vagoniem, kaujinieki atlauza bultas, ātri attaisīja durvis. Viņiem pretī no vagoniem leca bērneļi. Sievietes ar bērniem metās skriet uz mežu. Viņiem sekoja partizāni, paķēruši klēpī mazākos.

Kauja turpinājās.

«Kritušais» vācu karavīrs, kas gulēja pie vagona, pēkšņi piecēlās, piespieda automātu pie vēdera un izšāva kārtu, tēmēdams uz diviem pa peronu skrienošiem karavīriem. Viens nokrita nošauts, otrs saķēra asiņojošo roku. Atskanēja šā-, viens — vācietis nokrita uz ceļiem un izstiepies nogāzās. Jurcevs noleca no bremzēšanas laukumiņa, vēlreiz iešāva fašistam galvā un, paķēris viņa automātu, aizskrēja aiz stacijas ēkas. Viņam sekoja arī pārējie partizāni.

Automātu kārtas kapāja ceriņkrūmus, zedeņus, tuvējo skvēriņu, kur bija paslēpušies atlikušie hitlerieši. Viņi tika burtiski mūsu šāvienu izcaurumoti. Šajā kaujā gūstekņus neņēmām.

Pirms atstāju kaujas vietu, ātri apstaigāju vagonus, kuros vēl nupat atradās simtiem bērnu. Vienā uz grīdas gulēja gadus piecus veca meitenīte gaišzilā kleitiņā — galva asins paltī. Lode bija trāpījusi bērnam acī un, izgājusi cauri smadzenēm, izlidojusi pa pakausi.

Pēdējā vagonā, pie pašām durvīm sēdēja apmēram septiņus gadus vecs puišelis. Mīnas šķemba viņam bija norāvusi roku. Viņš noasiņojot gāja bojā.

Aizskrējuši līdz mežmalai, atskatījāmies. Stacijā dega vaļējās platformas. Izrādījās, puiši bija atraduši dažas benzīna kannas, aplējuši traktorus un pielaiduši uguni. Uguns aprija i platformu, i hitleriešu salaupīto tehniku.

Kad atgriezāmies bāzē, jau metās tumšs. Izsaucām lidmašīnas.

Stundas trīs vēlāk izlūki ziņoja: pie stacijas kņada, pulcējas soda ekspedīcija. Atbraukuši ar drezīnām, kravas mašīnām. Nu jau būšot vairāki simti fašistu. Šķiet, vēl gaida pastiprinājumu. Un tad nāks pa pēdām.

Nolēmām novērst viņu uzmanību un sākt kauju.

Naktī sadzirdējām dūkoņu debesīs. Vairāki partizāni metās skriet uz meža pļavu, dedzināja signālugunskurus. Viena pēc otras nolaidās vieglās lidmašīnas. Gaidīja neizslēgtiem motoriem.

No kabīnēm steigšus cēlām ārā ieročus, produktus. Lidmašīnu virzienā skrēja desmitiem kaujinieku, katram pa diviem bērniem rokās, dažam vēl trešais uz kakla vai muguras. Bērnus sasēdināja kabīnēs. To augšējās atveres cieši nosēja ar auklām, lai lidojuma laikā bērni neizkristu. Pie lidmašīnu plaknēm piestiprinātajās, lieliem penāļiem līdzīgajās kasetēs novietojām mazuļus — gluži kā patronas pistoles atverē. Katru kaseti stingri noslēdza ar aizbīdņiem.

Pie lidmašīnām, kurām taču kasešu nebija, bērnus pa diviem trim piesēja ar auklām un zvejnieku tīkliem. Lidotājs piedeva gāzi, un lidmašīna, ieskrēju-sies līdz pat lauka malai, smagi pacēlās gaisā. Tai sekoja pārējās. Bet pļaviņā jau sāka nolaisties jauna lidmašīnu grupa. Bērni lidoja uz aizmuguri.

Divas nedēļas vēlāk mūsu brigāde izdarīja uzbrukumu hitleriešu garnizonam Krjučkovo rajonā, kur bija sadzīti vai-rak neka pusotra tūkstoša sieviešu un bērnu, lai gaidītu nosūtīšanu uz Vāciju. Un atkal fašistiem neizdevās izvairīties no atriebības. Sievietes un bērni bija glābti.

Bet ne jau vienmēr mēs paguvām. Nebūt ne vienmēr. Tā notika 1944. gadā, kad igauņu partizānu vienības sastāvā atbrīvoju koncentrācijas nometni Igaunijas teritorijā. Tūkstošiem bērnu un pieaugušo līķu bija sagatavoti sadedzināšanai. Iztraucēja mūsu ieroču uguns.

Kā šobaltdien atceros pirms vairākiem gadiem redzētu televīzijas pārraidi. Republikas Žurnālistu savienības valdes priekšsēdētājs par stipri priekšlaicīgu nosauca domu par tāda mēnešraksta izdošanu, kurā publicētos jaunie dzejnieki, rakstnieki un žurnālisti. «Tādā gadījumā jaunie starptautiskie komentētāji pieprasīs savu «Globusu»!» — viņš izsaucās, minot piemēru savas pozīcijas pa-spilgtināšanai.

Šodienas pārmaiņu gaisotnē situācija mainījusies. Acīm redzama un rokām taustāma realitāte ir žurnāls «Avots». Mēs, jaunie starptautiskie komentētāji, vēl nepieredzēts republikas mass media fenomens, izteikšanās iespēju sākotnēji guvām presē, pēc laiciņa ieskanējāmies radiofonā, vēlāk parādījāmies arī televizoru ekrānā. Vairāki nonāca līdz TV «Globusa» studijai. Daži no mums uzgājuši iespēju strādāt televīzijā, kļūt par «savu» raidījumu vadītājiem, tādējādi uzskatāmi atgādinot par savu eksistenci vārda tiešā nozīmē.

Vai septiņi jaunie komentētāji ir daudz vai maz? Runa ir par cilvēkiem vecumā līdz 35 gadiem, un, salīdzinājumā ar stāvokli kaimiņrepublikās, tas ir daudz (Igaunijā, piemēram, trīs). Tātad: Āris Jansons (pašlaik 29 gadi, publikācijās par starptautisko tematiku kopš 1976. gada), Edvīns Inkēns (29, 1977.), Jānis Brente (33, 1979.), Jānis Gavars (29, 1982.), Jānis Podiņš (31, 1982.), Modris Raubiškis (28, 1982.), Aivars Markots (21, 1985.).

Starptautiskā komentētāja nodarbība, neatkarīgi no paša gribas, liek šā vārda nesējam atrasties lielākas vai mazākas auditorijas skatienu centrā. Žurnālistam, īpaši jaunam cilvēkam, tas ir viņa godīguma un citu personīgo īpašību tests. Saskatāt manierīgumu, nav vēstures likumsakarībās iegremdēta norišu tvēriena? Bet lūkojieties uzmanīgi vienmēr: pat liela askēta nesavtības izpausmē varam atklāt patmīlības uzplaiksnījumu.

Voldemārs Hermanis pamatoti aizliek pāris vārdus jaunāko amata brāļu labā: «Nav nekā vienkāršāka, kā sadalīt pamācības un piezīmes gados jaunākajiem komentētājiem . . . Tie, kas patiesi strādā un cenšas, — uz vietas nestāv, progresē, profesionāli atraisās.» («Karogs», 1987, 5, 129. Ipp.) Pēdējā laikā noskaidrojies, ka jaunam būt nav viegli, jo radošā darbā rangu tabula nozīmē neizmērojami vairāk nekā cilvēciskais fascinējums un talants. Jaunam komentētājam vēl nav tā aizstāvēšanās līdzekļu diapazona, kas vecāko kolēģu rīcībā. Ne katrs no mums, stājoties uz pasaules norišu aprakstniecības ceļa, mācējis iztēlē saredzēt savas perspektīvas visas nokrāsas.

Es domāju, ka gados jaunu planētas norišu skaidrotāju iziešana republikas mass media ir viena no likumsakarībām ar mērķi psiholoģiski sagatavot sabiedrisko domu pirms būtiskas sakustēšanās visā iekšējā dzīvē, arī ārējās komunikabilitātes spējā.

Ne tikai tādēļ, ka esmu šim lokam piederīgs, galvoju par jaunu komentētāju nepieciešamību. Ne tikai tādēļ, ka paaudžu maiņa ir neizbēgama. Arī tāpēc, ka cilvēkā ir tādas īpašas dvēseles stīgas, kam pieskarties var tikai savas paaudzes pārstāvji.

Starptautiskais komentētājs nav valdības pārstāvis, nav oficiāla amatpersona. Tas ir cilvēks ar savu attieksmi pret apkārtējo, ar plašāku vai šaurāku emociju gammu, unikālu leksiku, manierēm un tikai viņam piemītošām sadzīves likstām. Bet no viņa prasa: erudīciju,

informāciju, skaidrību, precizitāti, operativitāti, arī sensāciju. Līdzās «parastam» cilvēkam viņš ir citāds. Kaut vai tādēļ, ka ir izšķīries par šo darbības lauku, atbildīgāku un grūtāku, nekā dažkārt iedomājas stingrais vērtētājs.

Daudz kas atkarīgs no žurnālista profesionālās sagatavotības. Starptautiskā komentētāja kvalifikāciju piešķir tikai divās Padomju Savienības augstskolās. Gandrīz visi mūsu komentētāji savulaik ieguvuši citu nozaru speciālistu diplomus: ir juristi, ekonomisti, vēsturnieki, filologi, «parastie» žurnālisti. Un te palīgos nāk prese, radio, televīzija, kas kļūst par starptautisko komentētāju «augstskolām». Pamazām un pacietīgi tiek apgūta auditorijas interešu un psiholoģiskā noskaņojuma izjūta. Analīzes objekti ir pieredzējušo komentētāju darbi, viņu stils, zināšanu un atmiņas lietā likšana. Jaunais speciālists secina, ka nepieciešama ne tikai erudīcija, bet arī intelektuālā iedvesma. Viņš ar sevišķu vērību seko vecmeistara Mavrika Vulfsona risinātajai sarunai «Cīņā» un TV «Globusā», kur populārākā republikas komentētāja vieglums, sadzīviskums un zināšanu zibšņi pastiprina izklāstīto argumentu iedarbīgumu.

Tomēr, neraugoties uz derīgās, neapstrīdami vajadzīgās un agrāk sevi attaisnojušās pieredzes pārņemšanu, saprotamas ir jauno komentētāju bažas par pieķeršanos vecām formām, kas nepiesaista viņa paaudzi. Pusaudži un jaunieši grib saņemt īsas, skaidras un tūlītējas atbildes uz viņus interesējošiem jautājumiem. Pārgudri formulējumi, tāpat nezināšanas un muļķību ignorēšana, komentētājam draud ar jautātāja skepsi, neuzticību, pat protesta reakciju. Lūk, ieskatam vairāki man adresēti jautājumi, ko saņēmu rakstveidā Jaungulbenes 51. PTV, Kokneses vidusskolā un Cēsu labošanas darbu kolonijā. Starptautisko norišu pārzināšana nav noturīga un dziļa, toties uzdotie jautājumi — patiesi. Gados jauns komentētājs iztēlota sirmgalvja vietā mēģina iedrošināt, atraisīt, mudina uzticēties.

— Kas jauns zināms par ASV vairākreiz palaižamo kosmosa kuģi? Tikai nestāstiet to, ko runā radio un TV!

— Ļoti aktuāla ir cīņa pret narkomāniju. Kā ar narkotikām ir citās valstīs?

— Pēc Jūsu domām — vai R. Reiganu ievēlēs vēlreiz? Ja nevar un ievēlēs kādu citu, vai situācija pasaulē mainīsies?

— Kādas ir Jūsu domas par drīza kodolkara iespējamību?

— ASV savās nakts pārraidēs stāsta, ka virs viņiem esot manīti PSRS kosmiskie kuģi — spiegi, vai tā taisnība?

— Kādas Jūsu domas par Podnieka filmu «Vai viegli būt jaunam?»?

— Sakiet, lūdzu, vai tas, ko runā «Amerikas balss», ir taisnība?

— Pastāstiet, lūdzu, ko Ļeņingradā izspiegoja ciet saņemtie ASV pilsoņi? Ko viņi vēl gribēja izdarīt?

— Kāpēc tika nolaista mūsu valsts visos virzienos un kāpēc toreiz par to netika spriests?

— Kā Jums šķiet, cik ilgi vēl pasaule bruņosies? Vai ieročiem nav noteikts stāvēšanas ilgums?

— Vai tas, ka PSRS korespondenti intervē kapitālistisko zemju bezdarbniekus, filmē streikus, nav tāda kā spiegošana pret šīm valstīm?

— Kāpēc nevar brīvi pankot? Kāpēc skolā nedrīkst nēsāt modes frizūras?

Jautājumu stilu neesmu pārveidojis. So jautājumu autori tos atcerēsies un, iespējams, atsauks atmiņā manus centienus sniegt uz tiem daudzmaz saprotamas atbildes. Visiem jautājumiem piemītošais, manuprāt, izsakāms īsi — patiesības meklējums. Nevis polemika, bet vienas atbildes gaidas. Un ir jautājumi, kas uzdoti bez īpašām cerībām saņemt «normālu» atbildi.

Lielākā auditorijas daļa komentētāju lekcijās, tāpat kā ikdienā pēc avīžu pārlasīšanas, radio vai televīzijas pārraides beigām, klusē. Vai nu pārdomā, vai pārslēdzas uz citām emocijām, iespējams, klusībā arī pārjautā runātājam ko «āķīgu». Šis fakts izgaismo savdabīgu kūtrumu jeb neuzticēšanās problēmu, par kuras eksistenci —tātad arī par tās sociālpsiholoģiskajām sekām — starptautiskajiem komentētājiem vajadzētu izjust savu daļu vainas. Ne uz visām lasītāju vēstulēm tiek atbildēts. Par publikāciju nerunāsim, pat individuāli atbildēt nav bijis laika. Ir vēstules, kas nonākušas Preses nama makulatūras kalnā, citas ar attiecīga biedra drošu roku novadītas redakcijas arhīvā. Arī es pats dažās tikšanās reizēs ar lasītājiem esmu solījis sagatavot atbildes uz uzdotajiem jautājumiem. Ne viena vien tā arī izpalikusi.

Lieki jautāt, kā šāda attieksme ietekmē lasītāju, skatītāju vai klausītāju. Kurš gan cits, ja ne speciālists atbildēs uz satraucošiem, neatliekamiem jautājumiem?! Un — kā pārprasa dažs lasītājs — par ko gan mums maksā, ja mēs izliekamies nedzirdējuši sarežģītu jautājumu?

Acīmredzot vecā vaina liek sevi manīt. Aizraušanās ar plašu teoretizēšanu, kad jāsniedz konkrēts izskaidrojums. Noklusēšana, ja nezinām, kā aptvert informācijas diapazonu. «Nedrošu» jautājumu apiešana, negribēšana ielaisties strīdos. Taču — kā pierādīt mūsu taisnību, viedokļu apmaiņā nesaņemot arī pa kādam zilumam? Skaidrs — nepieciešamas profesionālās iemaņas, treniņš. Bet augstskola jaunajam žurnālistam, līdzās filoloģiskiem vingrinājumiem, diskusijas māku ceļasomā nav ielikusi. Nesen ieviestais ārpolitiskās propagandas kurss žurnālistikas specialitātē padomu nedod. Starp citu, Anglijā Oksfordas un Kembridžas universitātēs ir speciāls polemikas kurss. Studenti imitē parlamenta sēdes, aizstāv partiju redzesleņķus. Pie mums par līdzīgu priekšmetu neesmu dzirdējis, toties pieaugusi

studentijas interese par ārpuspro-grammas diskusiju klubiem.

Rīgas Medicīnas institūtā mani pārsteidza topošo mediķu orientēšanās politiskajās aktualitātēs, notikumu detaļu pārzināšana. Students aizstāv padomju puses pozīciju jautājumā par kodolraķešu likvidēšanu Eiropā, otra grupa uzstājas Savienoto Valstu pārstāvju lomā. Šāda gatavība polemikai bija nepieciešama pērnruden Jūrmalā notikušās PSRS un ASV sabiedrības pārstāvju tikšanās dienās. Ieklausoties nākamo ārstu diskusijā, es sev jautāju: vai šādu pulciņu un klubu rašanos rada tikai augošā interese par pasaules procesiem vai mūsu, komentētāju, nespēja iedziļināties jaunatnei būtiskajās, cilvēcei vispār-svarīgās aktualitātēs.

Mums ir jāinformē par visu. Šobrīd labāk pateikt nepatīkamo, nekā to slēpt. Pretējā puse mūsu kvazipiesardzību nekavējoties izmantos. Mēs nebūsim pat brīdinājuši par ziņu straumes ceļā iespējamiem sēkļiem. Atklātuma padziļināšanās un paplašināšanās komentētājiem izvirza jaunas prasības.

Naivi domāt, ka jaunos informācijas translācijas veidus, ko Rietumi pielieto ideoloģiskajā cīņā — video, satelītu pārraidītas telepro-grammas, kompjūteri — , pie mūsu valsts robežām izdosies apstādināt, tā sacīt, administratīvā kārtībā. Ar pavēlēm, instrukcijām, aizliegumiem un muitas kontroli. Klaja pretdarbība (radioraidījumu traucēšana, pavadoņa TV programmu bloķēšana u. tml.) ir tikai neveikli pussoļi. Vai tiešām vēl jāšaubās, ka vajadzīga pozitīva rīcība — pievilcīga, saturā pilnasinīga alternatīva programma?

Acīmredzot mūsu paaudzes masu informācijas procesu dalībnieki vistiešāk būs iesaistīti šī uzdevuma veikšanā. Ārzemēs acumirklīgi uztvēra vienu no mūsu pārkārtošanās iezīmēm — padomju preses atjaunināšanos. Tiesa, starptautisko žurnālistiku pārkārtošanās līdz šim skārusi tikai garāmejot. To PSRS un ASV žurnālistu televīzijas diskusijā «Maskava — Sanfrancisko» pamatoti uzsvēra komentētājs A. šaļņovs.

Piekrītot šim viedoklim, vienlaikus ar gandarījumu varu konstatēt, ka novakarēs vairs nav liela nepieciešamība gudrot aizraujošu pretpārraižu scenārijus, lai daļu iedzīvotāju atrautu no radioruporu vilinājuma. «Amerikas balss» un «Brīvās Eiropas» raidījumi latviešu valodā ar katru dienu šķiet jo virspusējāki, analfabētiskāki, pat neprofesionāli. Mēs esam pārāki par saviem tālā pagātnē iestigušajiem oponentiem, kaut vai tāpēc, ka mūsu informācija izrādās objektīvāka, atklātāka, aizvien operatīvāka. Mūsu pārraides ir dzīvākas, paškritiskākas, arī dzīvespriecīgākas.

PSKP Programmas jaunajā redakcijā ne velti akcentēta masu informācijas līdzekļu, radio un televīzijas loma. Arī starptautisko komentētāju uzdevums ir konkrēti rīkoties, lai panāktu tādu materiālu tapšanu, kas orientēti uz jauno cilvēku garīgu bagātināšanos,

vispusīgu informētību, politisku, tikumisku un estētisku vērtību apzināšanos. Politisko rakstu un raidījumu mērķis: veidot līdzpilsoņa personību, pašapziņu, aktīvu dzīves pozīciju. Loģiski jautāt — kā pasaules procesu izzināšanā iekļaujas jaunie cilvēki no 16—18 līdz 23—25 gadiem, kad norit viņu socializācijas process?

— Ko mēs lasām? — kādā Rīgas skolā pārjautā komjaunietis N. — «Sportiņu», protams. Ko vēl? Nu «Liesmu», «Futbol—hokej».

— «Padomju Jaunatni», «Literatūru un Mākslu» . . .

Tas jau ir cits atbildētājs, kuram es pārprasu: «Kā, tādu nopietnu avīzi kā «Literatūra un Māksla» arī?»

— A mums latviešu valodas skolotāja liek pasūtīt . . .

Saskaitot jaunos indivīdus un viņu skaitu izdalot ar republikas izdevumu skaitu, izrādījās, ka visbiežāk puiši un meitenes ieskatās «Padomju Jaunatnē». Starptautiskā informācija? Ārzemju informācijas, komentāru un uzziņu apsīkumu laikrakstā šogad neaizstāj pat politinformācijām noderīgais nedēļas norišu apskats. Jā gan, atšķirībā no «Sovetskaja molodjož» abonentiem, vismaz 200 000 latviski lasošiem jauniešiem bieži pietrūkst pastāvīga starptautiskajai tematikai atvēlēta avīzes platība. Izpalicis kādreiz populārais skolu jaunatnes politisko zināšanu konkurss . . .

Toties «Cīņā» aizvien biežāk starptautisko nodaļu veido zem lasītāja ieinteresēšanas zīmes, domā par materiālu vizuālo izkārtojumu.

Neizmantotas iespējas auditorijas piesaistei joprojām ir žurnāliem. 2ēl «Horizonta», kas, manuprāt, pēc formāta maiņas pasaules notikumu izklāstā, tapis vēl pieticīgāks. Noderīgu izziņu, biogrāfiju vai kartogrāfijas iedaļu vietā mēnešraksts «pārkārtojies» uz pastiprinātu «humora dzīšanu» (?!). «Zinātnē un Tehnikā» iederētos pāris materiālu par informācijas procesu un līdzekļu šodienu.

Mēs, komentētāji, laikam pārāk maz «karstam» par mūsu rakstītās preses seju. It kā neievērojam uzlabošanos Vissavienības izdevumu slejās: lappušu noformējumā vairāk shēmu, karšu un fotoattēlu, mazāk lozungveida virsrakstu, dažādotas žurnālistikas formas, prioritāte bieži tiek dota vēstulēm. Tik tiešām, centrālajā presē arī ārzemju skatījuma jautājumos veidojas avīžu saikne ar lasītāju, mainās izklāsta veids.

Starp citˆi, der atcerēties ne vienam vien lemtvarošam ierēdnim piemirsušās marksisma metodoloģijas prasības par formas un satura sasaisti. Savulaik paļātās formas ignorēšana palaikam rūgti atmaksājas, jo īpaši propaganda. Tieši te forma līdzās saturam ir domas *un argumentu* izpauduma pastiprinājums, paņēmiens kontakta nodibināšanai ar auditoriju.

Diemžēl vēl atrodamies citos laikos un citu funkcionāru izdomātu formulu varā: tā vajag, tā teikts, tā pieņemts. Lasītājs tikai pasmiesies, uzzinot, ka vesela kaudze šķēpu tika salauzta tāpēc, lai «Komentētāji

pie apaļā galda» sāktos ar muzikālu signālu . . . Salīdzinot ar citām reizēm, tas tāds dzīves sīkums.

Radiodarbinieku saimē dzirdamas nopūtas par to, ka politiskām norisēm atvēlētie raidījumi neizpaužas pasta rekordos. Kādreiz tie paši komentētāji varējuši katrā pārraidē to vien darīt, kā lasīt atsūtītās ierosmes un atbildēt uz jautājumiem. Mūsdienās klausītājs kūtrāks. Namā 17. Jūnija laukumā pat izskanējusi ideja atteikties no šī raidījuma, kaut vai tādēļ, ka tajā tiekot «pārgremotas» visiem zināmas lietas.

Nezinu, vai minētā viedokļa piekritēji līdz mana materiāla iespiešanas brīdim būs guvuši virsroku, bet, rādās, ka bez efektīvas alternatīvas mēģinājums darīt galu pirmdienas vakara radiosarunai neattaisnosies. Pārkārtošanās neder tikai pārkārtošanās pēc. Jādod svaigas izteiksmes formas, jauni ierosinājumi. Bet pirmdienās šajā laikā (19.00—19.20; kādreiz pārraide ilga 30 minūtes, līdz Valsts komiteja nolēma uz tās rēķina paspēlēt pāris skaņdarbu) radioaparātus ir ieslēguši daudzi gados jauni cilvēki. Viņiem, kuri aizgājušajā nedēļā lielākoties nav ieklausījušies planētas pulsā, pat jau pieminētu norišu «atgremošana» dod zināmu skaidrību.

Kopumā ņemot, raidlaikā objektīvi vislietderīgāk kontrpropagandas vai vispārizglītojošus starptautiska konteksta sižetus iekļaut «Dzirkstelē» un «Mikrofonā», tāpat īskomen-tāru sniegt rīta un nakts ziņu pārraidēs.

Objektīvi lielākās prasības laikam gan varam izvirzīt televīzijai. Tās priekšrocību dēļ; arī tāpēc, ka tā, kā neviens cits kultūras veids, ienākusi katras ģimenes sadzīvē, kļuvusi par brīvā laika pavadīšanas neatņemamu sastāvdaļu. Tikai—tādus raidījumus kā «Globuss» un «Pasaule un politika» jaunatne gandrīz neskatās, kaut gan pēdējais līdz ar Edvīna In-kēna atnākšanu, domāju, ieguvis «otro elpu».

— Jā, par rokmūziku un politiku man patika. Dziesmas gan par īsām.

— Kāpēc neskatos «Globusu»? Garlaiko lēnais temps. Nav nekādu atslogojošu kadru, viņi runā tik gudros terminos . . .

Par šo pārraižu adresātu var arī strīdēties. Vai, piemēram, «Globusam» ir un — vai ir vajadzīga īpaša atmosfēra? Vai «Globusa» saruna bieži iesaista aktīvā domāšanas procesā pie ekrāna sēdošo? Atbildes noteikti nebūs viennozīmīgas.

Sarunas skolās atklāja, ka lielākā piekrišana ir CT «Starptautiskajai panorāmai». Kāpēc?

— Tur beigās vienmēr parāda kaut ko par kultūras dzīvi ārzemēs, bieži arī par mūziku . . .

— To rāda pieņemamā laikā, un rāda daudz videokadru . . .

Neilgu laiku svētdienas TV «Panorāmā» tiek summēti nedēļas starptautiskie notikumi. Izrādās tikai, ka «Panorāma» jaunatnei

pazīstama sliktāk nekā radio ziņu pārraides.

— «Panorāmu» skatos tikai hokeja starplaikos . . .

— Es skatos CT «Šodien pasaulē». Tas iekabina visai Rīgas programmai . . .

Kā ar «Meridiānu»? Manuprāt, raidījuma ideja ir interesanta.

— Mūsējie nemāk pasniegt faktus! Rāda kadrus bez teksta . . .

— Iestarpinājumi ielikti nemākulīgi.

Jaunie ir gatavi kritizēt. Taču mājās skatīties

tikai «nopietnos» raidījumus viņus nepiespiedīsi. Politinformācija skolās, ko turpat vai obligāti jāskatās vecākajām klasēm, ar pāris jautājumu pieminēšanu 10—13 minūtēs mēnesī neaizstāj regulāras informētības nepieciešamību. Un labi, ka interese par sporta sacīkstēm ne vienu vien puisi un meiteni nosēdina pie programmas «Laiks» . . .

Izglītības darbiniekus dzirdam sūrojamies par jauniešu apolitiskumu. Negatīvas tendences, kas mūsu sabiedrībā bija vērojamas pirms PSKP CK 1985. gada aprīļa Plēnuma un PSKP XXVII kongresa, nevarēja neietekmēt arī jaunās paaudzes veidošanos. Atbildība par noliegumu un inertumu domāšanā jāapsver presei, skolai, uzskatāmajai aģitācijai, visiem, kas dažbrīd pat uzmācīgi un autoritāri centušies iegalvot mums tuvās apkārtnes līdzību jauna tipa paradīzes ainai. Gribētā, vēlamā un esošā konfrontācija jaunu cilvēku galvās rada papildu stresus. Tagad mēs varam aplēst nodarījuma ļaunuma pakāpi. Taču — vai ar puspatiesībām mēs savus līdzcilvēkus nosargāsim no pasaules pretrunām?

Jā, ir lietas, par kurām mēs nevaram runāt gari un plaši. To skaitā komerciālie, militārie, valsts noslēpumi. Gluži loģiski, ka par tiem nevaram detalizēti informēt. Ikdienā ne katrs par to padomā; varbūt pat notic pretējai pusei, kas baumu līmenī mēģina ar to spekulēt. Taču starptautiskās informācijas izklāstā mums, komentētājiem, jāmāk radīt emocionāla saikne: informācija — cilvēks. Pārkārtošanās liek mums pēc iespējas ātrāk atbrīvoties no liekas oficiozitātes, samākslo-tības, apnicīgiem stereotipiem.

Potenciālie maksimālisti visai jūtīgi uztver vispārcilvēcisko briesmu radiāciju. Viņus kaitina pārstāsta individualizācijas trūkums. Neizpratne, domas pagurums, vienkārši nezināšana noved pie eventuāli iegūstamās politiskās kultūras mašinālas atstumšanas. Un nav jābrīnās, ja politinformāciju skolā (augstskolā?) pusaudzis vai jaunietis nodēvē par kārtējo garlaicības stundu. Ir ne mazums pedagogu, kuri paši par pasaulē notiekošo interesējas visai maz. Televīzijas politinformāciju, kurai dažs vēlētos uzvelt daļu pašam nesamā smaguma, te jāsalīdzina ar pilsētnieka mēģinājumu pastiepties pirkstgalos, lai palūkotos, kas notiek uz tuvējā daudzstāvu nama jumta . . .

Starptautiskas informācijas dažādotās pasniegšanas formas, tāpat

kā objektīvi pieejamu risinājuma ceļu nenovērtēšanā sabiedriskās atmosfēras atveseļošanas laikmetā nav pieļaujama. Ja masu informācijas līdzekļos nodarbināto radošais potenciāls jaunu ideju aku-mulēšanai nav sagatavots, vajadzētu sakopot psihologu, pedagogu, propagandas teorētiķu, jauniešu līderu kopīgo domu. Ne velti tur, kur tiek domāts un darīts, — CT, Maskavas un Ļeņingradas TV kanālos — nebūt ne muzikālās un izklaidējošās, bet vēl nesen tieši par didaktiskām lamātās publicistikas un propagandas pārraides visspēcīgāk pievelk jaunos. «Pasaule un jaunatne», «12. stāvs», «Pirms un pēc pusnakts» . . . Televīzija iesaistās ikdienā ar aktīva dialoga starpniecību. Vai arī mūsu starptautiskajās programmās nebūtu iespējama komentētāju «dzīva» saruna ar auditoriju, vismaz telefoniski uzdotu jautājumu analīze (kā TV preses konferencē)?

Kā panākt starptautiskā komentētāja misijas lielāku lietderību? Vispirms jau labojot acīm redzamos trūkumus. Atri atsaucoties uz pasaules mezglpunktos notiekošo. Operatīvi rīkojoties, lai neitralizētu ideoloģiskā pretinieka propagandas apgalvojumus. Tuvinot līdzpilsoņus globālas raizes izpratnei. Izskaužot skolniecisku patiesību nerimtu atkārtošanu un garlaikojošas sarunas. Dodot iespējas radošiem meklējumiem.

Nonācis līdz šai vietai, lieku reizi nopūšos, ka mūsu republikā nav Tallinai līdzīgas televīzijas situācijas — sešas programmas, kam dabiskās izlases ceļā jāapliecina to iedarbības spēja. Igaunijā saprot, ka arī «nopietna raidījuma» skatītājs ir jāizcīna. Ja raidījumu skatās tikai 15 procenti auditorijas, tas jau ir trauksmes signāls. Ja skatītāju skaits sarūk līdz 10 procentiem un mazāk, raidījums jē-likvidē.

Mums jābūt labākiem par saviem oponentiem — politikā, ideoloģijā, materiāla pasniegšanā. Ja gribam, lai jaunieši iemācītos izprast pareizo un atklāt melīgo, mums nav tiesību viņiem adresēt tikai tukšus vārdus. Jāļauj salīdzināt un līdzi domāt, jāparāda arī pretinieka argumenti. Man šķiet, ir svarīgi, lai par Ameriku vai Franciju mēs uzzinātu ne tikai no pašmāju žurnālistu mutes, bet paskatītos uz citiem ar amerikāņu vai franču žurnālistu acīm. Atcerēsimies kā veiksmīgu pieteikumu angļu avīzes «The Guardian» līdzstrādnieka M. Vokera viesošanos Rīgas televīzijā. Mūsu sabiedriskā doma ir visnotaļ sagatavota objektīvas, labvēlīgas, analītiskas informācijas uzņemšanai par Rietumiem,

Pagaidām vēl aizraujamies ar kapitālistisko valstu politikas un politiķu primitivizēšanu. Rietumos nekāda progresa, viens vienīgs posts, necaurredzama noziedzība un tamlīdzīgi. Tagad, kad kļūstam atklātāki, runājot par sevi, jautājam arī — vai «pie viņiem» tik tiešām nav nekā laba un pamācoša? Neatbildēsim viennozīmīgi, spurainie tik un tā nenoticēs; viņi taču nenāk no paaudzes, kurai instrukcija līdzinājās nepārsūdzamam spriedumam.

Mums, starptautiskajiem komentētājiem, darba lauks ir nepārredzami plašs. No šī plašuma pat elpa aizraujas, kur nu vēl pārdomas par tvēriena dziļumu! Ekstraordinēras nozīmes pārkārtojumu laikā arī propagandas darbiniekiem pienākusi izšķirīgā stunda. Ja starptautiskās žurnālistikas pārstāvju veikuma izvērtē neatmetīsim statusu, godājamības pakāpi, gadu skaitu un nopelnu uzskaitījumu, objektīvu ainu par žanra kopēju patieso darījumu, paveiktā ticamību, iedarbīgumu un noderību neiegūsim. Agri vai vēlu nonāksim tādā pašā situācijā kā britu premjerministres M. Tečeres intervētāji CT: « . . ja ne galīga izgāšanās, tad neveiksme. Mūsu žurnālisti izskatījās kā lauku šahisti, kas apsēdušies spēlēt ar Kasparovu!»

Arī mūsu, komentētāju, «dārziņā» vēl nezāles cītīgi ravējamas. Galu galā ceturtdaļsim-ta mūsu nozares kopēju republikā (lai gan tā, ar pāris izņēmumiem, nav viņu pamatprofesija) ir diezgan liels skaitlis. *Vai* tādēļ pavīd daža kolēģa profesionālais egoisms, vai varbūt tā ir naiva pārliečība, ka mierīga un ierasta gaita sekmēs autoritāti?

Kas vainīgs, ja neesam iemācījušies uzklausīt sev adresētu kritiku, neesam iemācījušies īsti priecāties par amata brāļu panākumiem?

Starptautiskā komentētāja krēsls mēdz būt neērts. Vēl grūtāk ir sēdēt vienlaikus uz diviem krēsliem. Pērnruden «Padomju Jaunatnes» slejās recenzēju televīzijas pārraidi par Jūrmalas tikšanos. Nosaucot pagaro raidījumu par propagandas un māksliniecisk ziņā neizdevušos, iemantoju dažu nelabvēli vairāk.

Pats par sevi saprotams, ka šeit izklāstītais uztverts caur manis paša individuālās pieredzes prizmu. Jādomā, ka šodienas rūpju kontekstā mani kolēģi komentētāji aizvien biežāk nodosies pārdomām un pašanalīzei. Jācer, ka skatītāji, klausītāji un lasītāji biežāk mūs izvērtēs un dos padomu.

Atklātuma padziļināšanās, cita starpā, nozīmē tiesības ikvienam izdarīt savus secinājumus.

*

GADI SKRIEN KA TIEVAS STIRNAS, AIZRAUJOT SEV LĪDZI DZEJAS VĀRDUS, AR KĀDIEM SAGAIDĪJA JAUNO GADU PIRMS GADIEM DESMIT, DIVDESMIT, TRĪSDESMIT. MAZS RETRO SVEICIENS JUMS, «AVOTA» LASĪTĀJI!

&

'kU'°'S

. .5 zūdoši

m'9'a

JĀNIS GROTS

vieˆu
Viria
it
Jā, viņi sniegs, jo acīs laistās Tiem pašas saules atspīdums.
Cik jaunība pie mums ir skaista! Cik skaista mīla ir pie mums!

TĀLIVALDIS BRIČKA

Jaungada naktī
Ir viena nakts, kad skaudrāk sajūt sirds,
Cik irda smilts, cik tērauds spožs un tvirts, Cik nodoms vien ir nevarīgs un sīks,
Cik paveikts darbs ir liels un nemirstīgs.
Ir viena nakts, kad cilvēks skaudrāk jūt:
Ir jādod viss, ja grib pie mērķa kļūti Un asāk redz viņš visu, kas ir veikts,
Un to, kas dus vēl sirdī nepateikts.
Ir viena nakts, kad straujāk asins rit Un gaida sirds: drīz sitīs divpadsmit!
Dzims Jaunais gadsl Un jāpārdomā mums, Kā vecā gadā paveikts pienākums.
Vai viss ir dots, lai Padomzeme zeļ,

Lai augstāk, lepnāk dzīve galvu ceļ,
Lai raitāks solis, gaišāks acu kvēls,
Lai plauktu sirdīs viss, kas liels un cēls . . . Mirdz zvaigznes stars kā sudrabota sākts, r gadā tikai viena tāda nakts.

VIĻŅA PUTRAMA ZĪMĒJUMS

TĀLIVALDIS BRIČKA

Uz slēpēm

Gar ceļu katrā egļu zarā Ar tūkstoš ziediem sarma zied.
Tie abi traucas eglēm garām,
Un sniegs zem viņu slēpēm dzied.
Lai auro vēji viņiem pretī,
Lai virmo sniegs — tas nav nekas! Tiem abiem diviem taču netīk Nekādas rāmas pastaigas.
Veic viņi daudzas dziļas lejas,
Līdz ceļā kalns tiem krūtis slej.
No sala sārto zēna seja Un uzzied vaigi meitenei.
Zēns satver viņas mazās plaukstas Pie stāvas kraujas piekalnē.
Brāž vēji, diena ir tik auksta,
Bet viņa skūpsts nav auksts — ai, nē!
Tik viegli kalnā uzkāpt nava,
Bet viņiem ir par pūlēm prieks.
Un ticu: arī dzīvē savā It visus kalngalus tie sniegs.

Mana dziesma Jaunam gadam
Man nava atsevišķas Jauna gada dziesmas,
Jo katru manu dienu apspīd jaunas liesmas.
Ja dienu sāku, — saku, daudz ko būs mums veikt, Ja gadu sāku,— tad vēl tālāk steigt.
Mums visas dienas, visi gada laiki paši runā,
Ka dziesma skaistākā aug darba stundu dunā.
Vien ko par gadiem droši varu teikt, —
Ka četros gados piecgadi mums veikt.

RAKSTNIECĪBA

Andris Kolbergs, «Nekas nav noticis» — 1. Ipp. Sandra Virse, dzejoļi— 13. Ipp. Semjuels Bekets, «Gaidot Godo»— 14. Ipp. Irēna Auziņa, dzejoļi — 22. Ipp. Jāns Kross, «Diena, kad atveras acis» — 24. Ipp. Saruna par bardiem un autordziesmu — 29. Ipp. Kaspars Dimiters, dziesmu teksti — 31. Ipp. Olga Hrustaļova, «Portreti iz gadsimta sākuma» — 32. Ipp. Monteskjē, filozofiskās vēstules — 34. Ipp.

KULTŪRA

Intervija ar latviešu izcelsmes amerikāņu māksliniekiem — 36. Ipp. Andrejs Kaufmanis, «Komikss» — 44. Ipp. Gundega Repše, «Likumsakarība» — 48. Ipp. Helēna Demakova, «Cik nozīmīga šī jubileja?» — 50. Ipp. Remiģis Iļčuks, «Dažādu kultūru

tēli lietuviešu režisora Eimunta Ņekroša izrādes» — 54. Ipp. «Fotomape» — 57. Ipp.

LAIKABIEDRA PIEZĪMES

Intervija ar Latvijas ĻKJS CK sekretāri Baibu Stašāni — 60. Ipp. Elita Veidemane, «Pāva aste un netīras kājas» — 63. Ipp. Intervija ar rakstnieku Anatoliju Pristavkinu — 65. Ipp. Ainārs Meiers «Smagais metāls, smagā asins» — 67. Ipp. Aleksejs Ļebedevs, «Dievs žēlīgais — tie taču neesam mēs!» — 71. Ipp. Gundega Saulīte, «Nepieciešamībā» — 74. Ipp. Grigorijs Akmoļinskis, «Piemiņa» — 76. Ipp. Aris Jansons, «Starptautisko notikumu komentēšanas sakarā» — 77. Ipp. Jaungadam veltīti dzejoļi — 80. Ipp.

NODOTS SALIKŠANAI 5.10.87. PARAKSTĪTS IESPIEŠANAI 16.11.87. JT 00143. FORMĀTS 60X9018. OFSETA TEHNIKA. 10 + 0,5 UZSK. IESPIEDL., 15,75 IZDEVN. L. METIENS 85 500 (LATVIEŠU VALODA — 80 000, KRIEVU VALODA — 5500). PASOT. NR. 1401. IESPIESTS LKP CK IZDEVNIECĪBAS TIPOGRĀFIJĀ, 226081, RĪGĀ, BALASTA DAMBĪ ***3.***

AVOTS

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ «АВОТС» («РОДНИК») НА ЛАТЫШСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ. ИЗДАНИЕ ЦК ЛКСМ ЛАТВИИ И СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ЛАТВИЙСКОЙ ССР. ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ЛАТВИИ, РИГА. АДРЕС РЕДАКЦИИ: РИГА, БАЛАСТА ДАМ-БИС, 3. ОТПЕЧАТАНО В ТИПОГРАФИИ ИЗДАТЕЛЬСТВА ЦК КП ЛАТВИИ, 226081, Г. РИГА, БАЛАСТА ДАМБИС, 3.

AVOTS

AVOTS NR. 12, 1987. 1—80

notes

1

Johanness **Varess** (Varēs, 1890—1946, pseidonīms Barbaruss)— igauņu dzejnieks, 1940. g. Igaunijas tautas valdības premjerministrs, vēlāk IPSR AP Prezidija priekšsēdētājs. .

Konstantins **Petss** *(Pats,* 1874—1956)— Igaunijas prezidents 1938.—1940. g.

Nigols **Andrēzens** (Andresen, 1899—1985) — igauņu pedagogs, 1940. g. Igaunijas tautas valdības ārlietu ministrs, 1940.—1944. g. IPSR izglītības tautas komisārs, paralēli IPSR TKP priekšsēdētāja vietnieks (1940—1941) un IPSR AP Prezidija priekšsēdētāja vietnieks (1946—1949), tad nelikumīgi represēts, pēc reabilitācijas — literatūras zinātnieks. •

Zils, melns, balts — buržuāziskās Igaunijas karoga krāsas. [s] *korv* — ig. 'auss'; Soekorv—'vilka auss', *Seakorv*— 'cūkas auss', *Lonfkorv* —'lutausis'.

2

/ Jel glab mūs no nespeka I Dod mums spārnus dod mums spārnus / Tava gara spārnus *I*

3

(Mūsu priekšā nevarīga miesa I Nezin kāpēc mums tā klāt ir šūta I Viss, kas šo čaulu tikai skāris f Nez kādēļ arī iekšā nodzīvots!

4

(Gaismas brīdī dzirdēsim skaņas! Tās vētras kas atkāpjas! Klusējot sasiesim kopā rokas (Aiziesim zilgmēl

5

(Neticot mānīgajai pasaulei *I Zem* rupjās vieliskās mizas (Es jautu neiznīcīgo porfīru (Un pazinu debesu spozmif

6

(Mums iedalīts ne mazums ļaunu stiķu(Arvienu spraucas kaut kādi priekšmeti)